

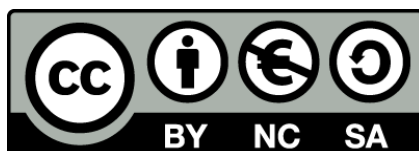

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Evolució dels nuclis de població petits del Pallars Sobirà

Del 1850 a inicis del segle XXI

Josep Mª Bosch i Pont

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – CompartirIgual 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – CompartirIgual 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Geografia, planificació territorial i gestió ambiental

EVOLUCIÓ DELS NUCLIS DE POBLACIÓ PETITS
DEL PALLARS SOBIRÀ

DEL 1850 A INICIS DEL SEGLE XXI

Tesi doctoral realitzada per

Josep Mª Bosch i Pont

Dirigida per

Romà Pujadas Rúbies

Isabel Pujadas Rúbies

Departament de Geografia
UNIVERSITAT DE BARCELONA

VOLUM III

ÍNDEX VOLUM III

Capítol 8

LES FITXES INDIVIDUALITZADES DELS NUCLIS

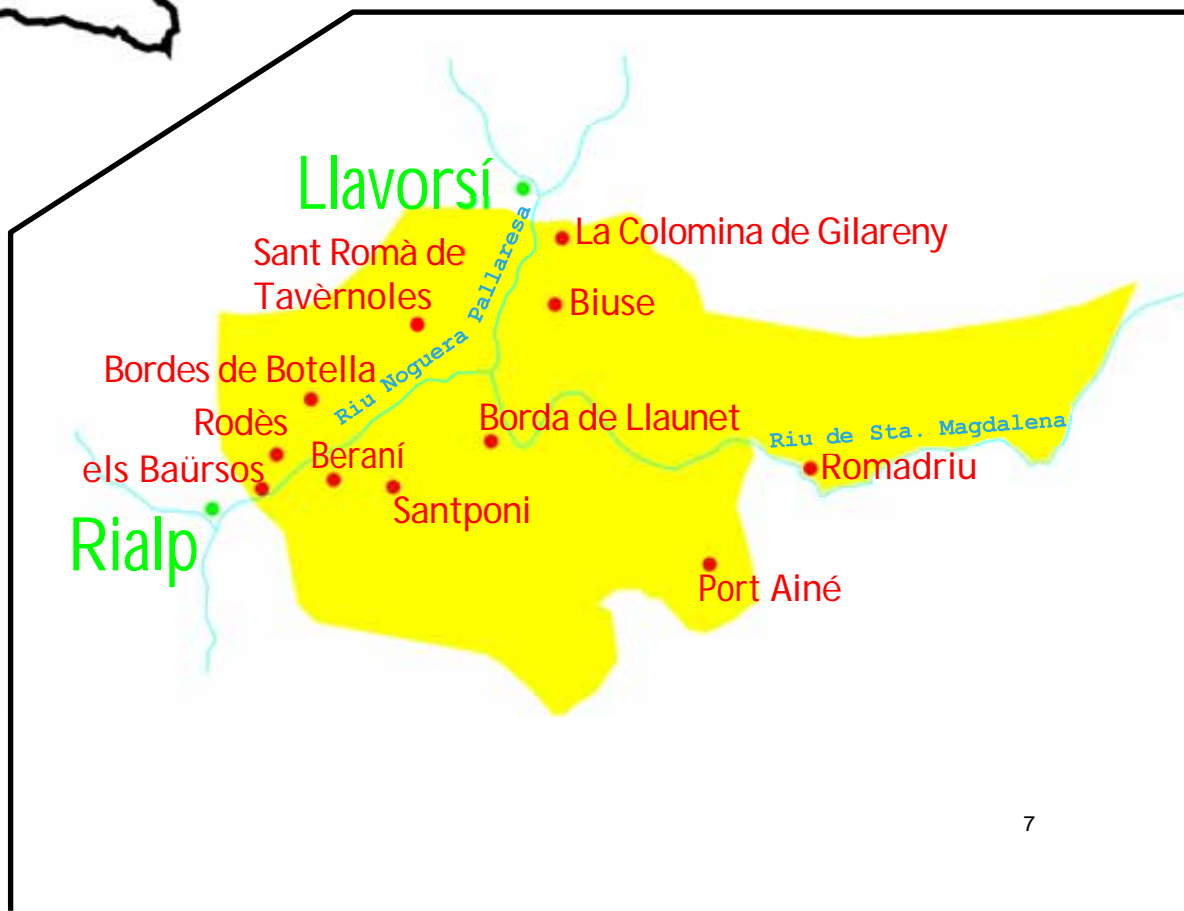
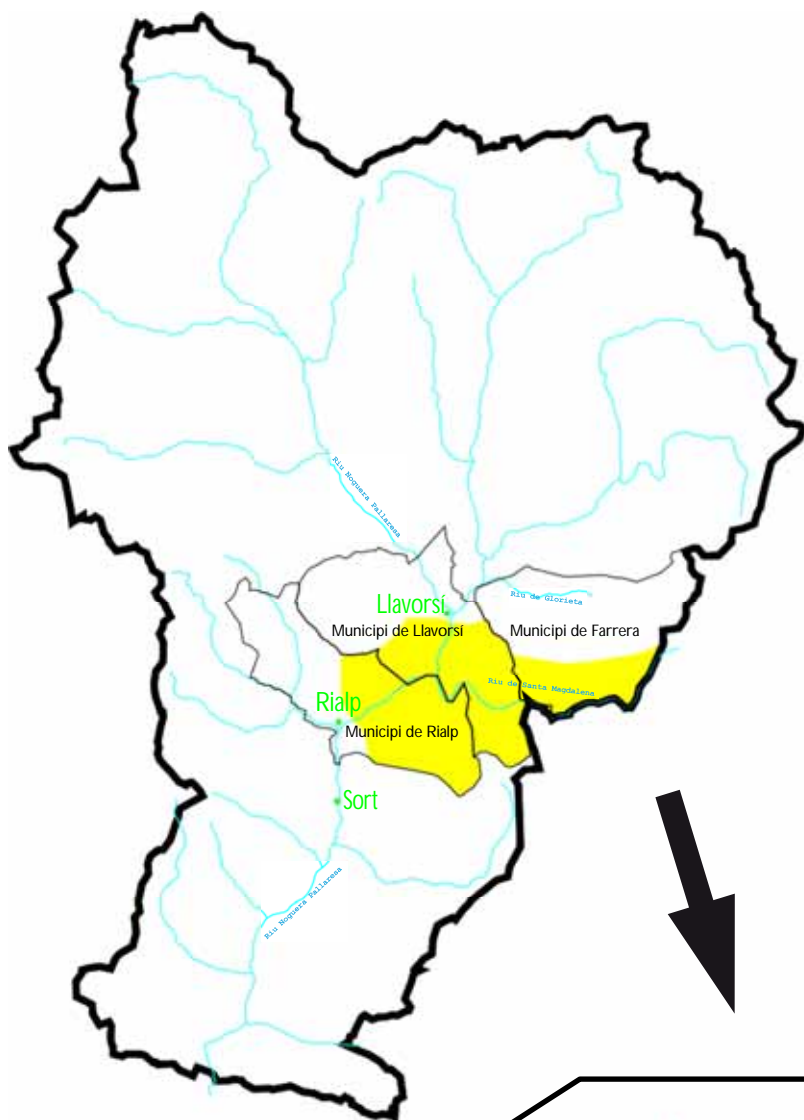
<i>a) Ribalera i Costers de Vellànega.</i>	<i>7</i>
<i>b) Coma de Burg.</i>	<i>83</i>
<i>d) Vall Ferrera.....</i>	<i>159</i>
<i>e) Vall de Cardós.</i>	<i>261</i>
<i>f) Valls d'Àneu.</i>	<i>389</i>

CAPÍTOL 8

LES FITXES INDIVIDUALITZADES DELS NUCLIS

RIBALERA I COSTERS DE VELLÀNEGA

L'Estret de Vellànega o de la Moleta, entre Llavorsí i Rialp, comunica les altes valls del Pallars Sobirà amb la part central de la comarca articulada al voltant de la vila de Sort. La Noguera Pallaresa, encaixada entre un seguit de costers de que cauen quasi verticals sobre el tàlveg, rep les aigües del seu afluent, el Riu de Sant Magdalena, en el punt central de la gargamella. El rocam de tot aquesta àrea, format exclusivament per pissarres argiloses i gresos molt antics (Cambrià/Ordovicià), així com el paisatge feréstec i els poblets de construccions austeres de color fosc, són el que caracteritzen aquest sector geogràfic, que de fet no es pot considerar una subcomarca com a tal. (Fotografia: Josep Mª Bosch, 2013)

El sector geogràfic que anomenem “*Ribalera i Costers de Vellànega*” no constitueix una subcomarca natural dins el Pallars Sobirà. Ni històrica, ni geogràfica, ni administrativament té cap reconeixement ni l’ha tingut mai. No és tampoc un territori aglutinat entorn d’alguna vila que exerceixi d’aglutinador. És simplement una invenció o creació nostra. La pregunta doncs resulta òbvia: el perquè de la distinció d’aquesta entitat territorial en el treball. Per a començar, direm que malgrat que aquí presentem un sector, en realitat el que hi trobem, com el mateix nom indica, són dues àrees clarament diferenciades: la *Ribalera* o Vall de Santa Magdalena per un costat i els *Costers de Vellànega* per l’altra. Ambdues conflueixen davant el Roc de la Moleta, en un dels punts més pregonos de la gargamella per on s’escolen les aigües braves de la Noguera Pallaresa, ben aprofitades avui pels practicants de ràfting.

Si a més passem a analitzar amb detall tot el seguit de terres, termes i partides incloses aquí, ens adonarem que tenen un tret en comú: difícilment es poden adscriure a qualsevol de les subcomarques convencionals. Però aquest no és el vertader motiu pel qual hem cregut convenient distingir aquest sector absolutament inèdit.

L’element clarament distintiu, tant de la *Ribalera* com del seguit de costers que envolten l’*Estret de Vellànega*, és el seu paisatge. O millor dit, el seu relleu i la seva geologia, concretant més. Ens trobem davant d’unes terres feréstegues, amb pendents i desnivells que han condicionat i dificultat la vida dels pocs pobladors que han tingut aquí la seva residència i el seu mitjà de supervivència.

Però el veritable protagonista no és només el relleu inhòspit i escarpat al màxim de la zona, si no el seu rocam quasi monotemàtic format per gresos i pissarres argiloses molt antigues, del Cambrià/Ordovicià. La geologia és en aquest sector el tret més distintiu, donant lloc a terrenys pedregosos de color marró fosc molt característics, més o menys despullats depenent de l'emplaçament.

El relleu accidentat i el rocam van forjar les activitats agràries/ramaderes de la zona i han subordinat l'hàbitat a uns pocs nuclis d'escassa grandària en que les construccions van ser aixecades utilitzant la mateixa pissarra argilosa que ha imprès el paisatge. Sense exageracions podríem parlar dels pobles "foscos" de l'*Estret de Vellànega* i la *Ribalera*, malgrat que avui aquest fet apareix un tant desdibuixat: per un costat, degut a l'abandó i l'enrunament que han patit molts dels nuclis d'aquestes terres tant singulars. Però també per la substitució de les velles construccions per nous edificis construïts amb pedra forana d'origen industrial, clarament visible en els pocs racons on els nous apartaments vinculats al fenomen turístic (per exemple: el poble de Roní, al peu de les pistes d'esquí de Port-Ainé) fan acte de presència.

Així doncs, les edificacions tradicionals del territori que s'alça sobre l'angost *Estret de Vellànega* tenen un seguit de trets distintius, el més evident dels quals és el seu color marró/vermellós obscur, que els confereix una absoluta integració en l'escenari on fan acte de presència. Una altra característica molt comuna és la seva senzillesa i austeritat, que es manifesta tant en les formes com en els elements decoratius i que ens indica un tipus de vida dur, primitiu i essencial, lligat a una terra que ofereix poques concessions. La planta de les construccions sol ésser geomètric: del tot quadrat o rectangular, amb parets de pedra basta autòctona cobertes per llossats (com no?), generalment a dues aigües (només puntualment cauen a un sol costat).

La fusta és tanmateix emprada de manera limitada en les façanes, dotades d'unes poques petites obertures sovint revocades amb calç i que només recentment, com passa en molts altres sectors de la comarca, han estat engrandides amb generositat. La presència de balconades, galeries o llucanes, àdhuc en les cases fortes, és escassa o simplement inexistent. Peculiaritats totes elles que apareixen més accentuades en els nuclis de solana, com Rodès, Botella o Sant Romà, amb menor superfície de bosc.

En la *Vall de la Ribalera* els edificis, tot i no ser substancialment diferents, sí que presenten ja algunes característiques que les relaciona amb les de les altes valls de més al nord: bàsicament una major utilització de la fusta en els elements arquitectònics.

Administrativament, tot el sector (*Ribalera i Costers de Vellànega*) queda avui repartit entre els municipis de Rialp, Llavorsí i Farrera. Però per sobre de tot, cal distingir-hi les dues àrees que el componen, tot i les similituds i la evident relació que tenen entre elles. Dues parts que tot i el despoblament i l'abandó soferts, irònicament són avui un dels focus turístics de la comarca, ja que aquí hi trobem les pistes d'esquí de Port-Ainé i Sant Joan de l'Erm a més d'emplaçaments òptims per a la pràctica d'esports d'aventura.

Els *Costers de Vellànega* són les terres que envolten aquest estret (anomenat també de la *Moleta*, de *Siponti*, o simplement, el "*Forat de Llavorsí*") que la Noguera Pallaresa ha obert entre Llavorsí i Rialp. Es tracta, com diu el nom, d'un seguit de vessants que cauen sobtadament des de els cims i interfluvis que rodegen la zona (entre 2000 i 2500 m d'altitud) fins el fons de la vall, situada a una cota d'entre 750 i 800 m. Ens trobem a més en uns terrenys on la glaciació quaternària va deixar una dèbil empremta, reduïda a les part més altes, de manera que els talls de la xarxa hidrogràfica són estrets i fondos: el principal, el del gran riu pallarès, que s'obre pas profundament encaixat entre el muntanyam. Els demés, els dels innumerables barrancs que precipitadament s'abraonen al seu damunt.

Els nuclis de població, pocs i de grandària molt migrada, han defugit amb raó el fons de la vall principal i han estat aixecats en alçada, aprofitant algun replà existent enmig del continu de costes.

L'obaga, a llevant, presenta un desnivell un xic més pausat, menys sobtat, de manera que assentaments com Beraní o Roní, el poble més de més entitat del sector, han trobat un sòl mínimament apte per a llur desenvolupament. La superfície de bosc és àmplia i generosa, i ocupa grans extensions afavorida tant per la major humitat com per un relleu que davalla de manera més progressiva i que presenta petites zones planeres en alguns punts que han possibilitat la creació d'unes mínimes terres de conreu, utilitzades bàsicament per a l'alimentació del bestiar.

El flanc de solana (ponent) és en canvi força inhòspit. La caiguda del muntanyam des del Serrat de Matanegra és aquí més vertical i ha dificultat al màxim l'hàbitat humà. Nuclis com Rodés o Sant Romà de Tavèrnoles són autèntics nius d'àliga, amb possibilitats molt limitades per a explotar les terres circumdants, tal i com ens recorda el refrany "*Surp, Rodés i Sant Romà, molts treballs pr'a menjar pa*".

L'espai arbrat és per tant també molt menor, i condicionat pel fort pendent, queda restringit a les àrees més favorables per al seu desenvolupament.

La *Ribalera* o *Vall de la Bescarga*, constitueix l'única ribera afluent de certa entitat de la Noguera Pallaresa entre Llavorsí i Rialp. Es tracta d'una vall allargada, drenada pel Riu de Santa Magdalena, a cavall entre les comarques de l'Alt Urgell i el Pallars Sobirà, que recull les aigües que s'escolen des de el Pic de Salòria i la Serra de la Màniga al nord i des de la Torreta de l'Orri i Port-Ainé al Sud. La seva orientació est/oest, diferent a la de la majoria de valls pirinenques, és una de les causes que hagi esdevingut un dels racons més bonics, paisatgísticament, de l'Alt Pirineu pallarès, malgrat que és una vall també encaixada i feréstega en molts del seus punts. Els seus extensos boscos, explotats des d'antany, han estat i són encara una de les seves principals riqueses.

La *Ribalera* va estar, segles enrere, molt més habitada que avui. Així ho testimonien llogarets ja desapareguts com *Serret*, *Colomers* o *Castellarnau*, abandonats ja a la Baixa Edat Mitja en el context de la crisi demogràfica de l'època, o d'altres com *Tressò* o *Bedet*, convertits fa temps en simples nuclis de bordes en quedar buits.

Avui només hi trobem dos assentaments, Romadriu i Montenartró, essent aquest darrer, del tot encarat al nord, un dels pobles més obacs del Pallars Sobirà.

Val a dir que hem exclòs d'aquest sector la part superior de la *Ribalera*: el territori que pertany al municipi de Farrera (concretament les valls laterals de Tressò i Bedet, afluents del Santa Magdalena per dreta), ja que avui es troben molt més relacionades, a nivell administratiu i de comunicacions, amb el sector veí de la Coma de Burg, dins el qual les hem afegit.

El poble de Roní, al peu de les pistes d'esquí de Port-Ainé, és el nucli de població de més entitat de tot el sector. (Fotografia: Romà Pujadas, 2004)

En la imatge superior, una altra perspectiva de l'Estret de Vellanega des de Sant Roma de Tavernoles.

(Fotografia: Roma Pujadas, 2004)

Al mig, construcció tradicional en runes a les Bordes de Botella, feta amb la típica pedra de pissarra fosca de la zona.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015)

A sota, el paisatge feréstec de la vall de la Ribalera, on nuclis com Montenartró o Romadriu són els supervivents d' un poblament més intens en temps medievals.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015)

NUCLIS ESTUDIATS

Denominació atorgada	Municipi actual	Qualif.	Categoria actual	Poblament actual
els Baürsos	Rialp	2Nou	Caseriu	Concentrat difús
Beraní	Rialp	3B2	Caseriu	Concentrat compacte
Biuse	Llavorsí	EspC1	Nucli de bordes amb 1 habitatge	Concentrat de bordes amb 1 habitatge
Borda de Llaunet	Llavorsí	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Bordes de Botella	Rialp	1AmRu	Nucli enrunat	Despoblat
La Colomina de Gilareny	Llavorsí	1Am	Masia	Dispers aïllat
Hostal de Gulleri	Rialp	1AiRu	Nucli desaparegut	Despoblat
Hostal del Rei	Llavorsí	2Ru	Nucli desaparegut	Despoblat
Port Ainé	Rialp	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Rodès	Rialp	4B3	Llogaret	Concentrat difús
Romadriu	Llavorsí	4B2C3	Llogaret	Concentrat difús
Santponi	Rialp	1Am	Dispers aïllat	Dispers aïllat
Sant Romà de Tavèrnoles	Llavorsí	3Ru	Nucli enrunat	Despoblat

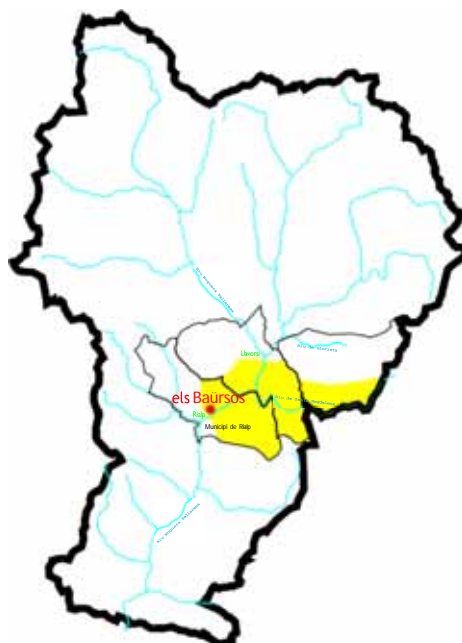
Els dos únics nuclis de població tradicionals de naturalesa convencional que hi trobem a la *Ribalera*:
A dalt, cases del poble de Montenartró, encarat al nord i segurament l'assentament més obac de tota la comarca.

A sota, vista parcial del llogaret de Romadriu, de situació remota, miraculosament salvat de caure en l'abandó i enrunament absoluts.
(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2013)

els Baürsos (els Xalets dels Notaris)

- Municipi actual: Rialp
- Qualificació: 2Nou
- Categoria Mitja: Caseriu (Segles XIX-XX)
- Altitud: 725-735 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Caseriu
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat difús
- Tipus de poblament actual: Concentrat difús
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli de tipus turístic de formació recent (finals de la dècada dels 1960's/principis dels 1970's) en un emplaçament on prèviament només hi havia un edifici tradicional, la *Borda de Jan*. Actualment l'assentament és format per 4 xalets de tipus suís que són 2ª residència, la *Casa dels guardes* (habitada permanentment), diversos equipaments esportius i un càmping tancat a més de la dita *Borda de Joan*. El lloc, conegut popularment amb el nom dels "Xalets dels Notaris" es troba al fons de la vall molt a prop de la vila de Rialp, a 1 km d'aquesta en direcció Llavorsí, a la riba dreta de la Noguera Pallaresa.

- **Reconeixement administratiu:** No està reconeguda com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, ni ho ha estat mai. Els seus habitants són comptabilitzats com a part de l'entitat de Rodès, que és el nucli que en línia recta més proper.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat de tipus difús.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	5	5	5	5

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	5	5	5	5

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Sembla ser que el lloc va ser construït per iniciativa d'uns notaris, i d'aquí en ve el nom popular. Ha estat sempre un nucli de tipus turístic de 2ª residència, si bé hi ha hagut una família de guardes que hi ha viscut permanentment, la qual no ha estat la mateixa al llarg dels anys. Inicialment els guardes eren la gent de *Casa Consolet* de Rodès. Els d'ara són d'origen forani.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2000 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2005 *Habitants Residents:* 3, 3 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2010 *Habitants Residents:* 3, 3 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Casa dels Guardes

- **Característiques de la població resident (2015-16):** Família d'origen forà.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poblet de Rodès és molt proper, a menys de 500 m al sud, però elevat a més de 350 m per sobre. La vila de Rialp és a menys d'un quilòmetre a l'oest.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 Càmping “Els Baiürsos”.

2000 No n’hi ha. 2010 No n’hi ha. 2015-16 No n’hi ha.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.
- Pavimentació de carrers 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Subministrament d’aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Recollida d’escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n’hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp
	2015-16 No		2015-16 Rialp
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												1
Habitants de fet												4-5
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet	4-5	4-5	4	4	3	3	2
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa dels Guardes</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Xalets dels Notaris (4 habitatges)</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

Beraní /Braní/

- Municipi actual: Rialp
- Qualificació: 3B2
- Categoria Mitja: Caseriu (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1065-1090 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Caseriu
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat compacte amb dues edificacions aïllades
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Concentrat compacte amb dues edificacions aïllades

- **Estat general** **Any 2000** Parcialment enrunat/enderrocat. Les cases que hi ha dempeus es troben en bon estat. **Any 2015-16** El mateix.

- **Situació i morfologia:** Petit assentament emplaçat en un coster al vessant esquerre (obac) de la vall de la Noguera Pallaresa, a uns 350 per sobre del tàlveg, amb les cases encarades al nord-oest, les quals disposen de menys insolació que els nuclis d'enfront (Rodès, Sant Romà). Les construccions antigues presenten les característiques pròpies d'aquest sector que es desplega a banda i banda de l'Estret de Vellànega: simplicitat en la forma, austeritat en els elements exteriors, llossats a una o dues aigües, utilització limitada de la fusta i parets fetes amb la pissarra fosca autòctona que contrasta amb el blanc del guix amb que sovint es revoquen les petites obertures. La tradicional compacitat del nucli s'ha vist alterada per la desaparició de les cases *Pepa*, *Xumeu* i *Capblanc*, destruïdes a començaments dels anys 1960's per un paorós incendi que també va afectar l'església, avui reduïda a un munt de runes. Abans d'aquest tràgic succés, les edificacions dibuixaven dues rengleres horitzontals esglaonades separades pel carrer principal, el qual queda encara ara tancat a migdia per un seguit de construccions (*Casa* i *Paller de Miquel*, *Quadra/Paller de Muntanya*, *Paller de Massiana*...) disposades verticalment fent paret mitgera. Avui, un gran solar ocupa l'espai de les construccions sinistrades i abandonades, desdibuixant la trama urbana.

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, però no com a *nucli de població*, per la qual cosa els habitants viuen en “*disseminat*” segons la classificació que fa l'INE. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors. Beraní sempre ha format part del municipi de Rialp des de la constitució dels ajuntaments contemporanis.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L'any 1988 hi havia un total de 5 cases: 4 en bon estat i una en estat dolent. Dues d'elles eren habitades permanentment. La situació és acceptable, amb bones perspectives per a la 2ª residència per la proximitat de Port-Ainé.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte* amb dues edificacions aïllades: l'una, la *Bordeta de Pepa*, és un paller situat uns 45 m al sud-oest: avui es troba sense ús, en mal estat, mig caiguda. L'altre edifici és una petita quadra/paller allunyat uns 75 m per sobre (est) del nucli. És dret.

- **Ocupació:** **1988** Habitat permanentment. **2000** Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. **2015-16** Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4-5	4	5	6	6

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	3	5	6	6

- **Església:** Dedicada a Sant Serni, està del tot enrunada després de quedar destruïda en el gran incendi que va patir el nucli cap el 1963-64: no s'ha refet. És un edifici senzill, d'escassa grandària.

- **Origen:** Remot. Tot indica que l'origen del lloc és preromà. Les primeres referències són de l'Edat Mitja, com per exemple, un document del 839: “*Berenuy atque ipsas parrochias de Valle Stacione vel Invicino, sive Siarb, cum Lagunuas et Serbaos et Villafuroris et ipsas parrochias de illo Obago vel de Berenui et Somponui atque Montanohorte vel Rimatrice*”.¹³

El topònim, semblant a d'altres propers (Bernui, Beranui) fa que els escrits antics puguin resultar confosos. En aquest cas però, l'autor probablement es refereix a Beraní. A l'Edat Mitja formà part del Vescomtat de Castellbò, dins del qual quedà integrat en el *Quarter de Rialp i Vall d'Àssua*.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Les notícies històriques que tenim de Beraní ens indiquen que, almenys des de la Baixa Edat Mitja, amb prou feines ha passat mai de ser un petit llogaret. El fogatge de 1378 informa que l'assentament tenia llavors 6 cases. Un segle i mig més tard, l'*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbó* (1519) parla ja de només 3 cases.⁷ Aquest document reflecteix molt bé la pèrdua de població que els nuclis de l'anomenada "*muntanya de Sobac*" havien patit, quedant alguns d'ells despoblats temporal o definitivament.
-No tenim constància que Beraní arribés a quedar deshabitat, però de ben segur degué passar moments de precarietat demogràfica. El cas és que l'any 1718 el Cens d'Aparici indica que hi havia 22 habitants, i el 1787 el Cens de Floridablanca parla de 25 veïns.
-Pascual Madoz ens diu que el 1840-42 hi havia 4 vivendes amb 21 estadants.¹⁰
Les informacions referides a l'Edat Contemporània, a partir de les dades dels nomenclàtors oficials, coincideixen força amb les que hem recollit sobre el terreny. Hem identificat i situat un total de 7 cases tradicionals: *Capblanc, Jan, Massiana, Miquel, Muntanya, Pepa* i *Xumeu*. D'aquestes, n'hi ha 3 (*Capblanc, Pepa* i *Xumeu*) que avui han desaparegut.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

-Els Nomenclàtors de la segona meitat del XIX ens parlen de 6-7 vivendes. *Casa Xumeu* quasi segur que va ser abandonada ja a començaments del Segle XX. D'aquesta casa en sabem poques coses: que era petita i tenia una situació estranya, quedant per la part de sobre coberta per una part de *Casa Pepa*. Un cop buida, va ser comprada pels de *Massiana*: la van utilitzar com a corral.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Beraní roman amb 6 cases obertes i uns 30 habitants. Cap novetat destacada.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-A començaments/mitjans dels anys 1930's és tancada *Casa Capblanc*: va ser adquirida pels de *Pepa*, qui la van utilitzar per a tasques agràries/ramaderes. El Nomenclàtor de 1950 només assenyalava l'existència de 4 vivendes: sembla que *Casa Jan* va quedar deshabitada uns pocs anys, per després tornar a ser ocupada per la seva família durant un temps més.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Si hi ha un fet que marca Beraní en el període franquista, aquest va ser el gran incendi que va afectar el nucli l'any 1964: va destruir l'església, 3 cases (*Pepa, Capblanc* i *Xumeu*) i diverses quadres. En aquell moment les cases *Xumeu* i *Capblanc* ja feia anys que no eren habitades, però a *Casa Pepa* encara hi vivia gent. Arrel d'aquest sinistre les tres cases afectades ja no es van tornar a reconstruir, i els de *Casa Massiana*, espantats pel desastre, van marxar a viure a Sarroca de Bellera.
-Poc temps després, cap el 1966-67, va ser tancada definitivament *Casa Jan*, la que havia estat la casa forta del poble. Al cap de poc de quedar buida, *Casa Jan* i sobretot l'antic *Paller de Benet* (adquirit més tard pels de *Pepa*), situat just al darrera, van quedar molt afectats per un altre incendi. Així, Beraní arriba al 1970 amb ja només dues cases habitades permanentment: *Miquel* i *Muntanya*. A mitjans dels 1970's una família de fora compra una bona part del nucli: *Casa Massiana* amb llurs quadres, i les runes de les velles cases *Pepa, Jan, Capblanc* i *Xumeu* amb els seus pallers.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

La situació del poblet es manté gairebé igual: dues cases obertes tot l'any, més una casa utilitzada com a 2ª residència (*Massiana*, suposem).

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-A mitjans dels 1990's les runes de les antigues cases *Pepa*, *Capblanc* i *Xumeu* són definitivament enderrocades davant el perill que suposava el seu estat.

-1997-98: comença la revifalla: una parella de nous rurals compra *Casa Massiana* i s'hi queda.

-La següent dècada confirma el començament d'una nova etapa: l'any 2000 *Casa Muntanya* deixa d'estar habitada permanentment: passarà a estar oberta uns 6-7 mesos l'any.

-L'any següent el *Paller de Capblanc* és adquirit i habilitat per un foraster que ve a viure, però s'hi està poc temps: el 2006 la propietat és adquirida per una gent de Barcelona i esdevé 2ª residència.

-El 2005 *Casa Jan* i l'adjacent vell *Paller de Benet* són comprats, rehabilitats i convertits en casa rural per uns nous rurals provinents de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

-El 2008 es ven el *Paller de Miquel*, que és habilitat i habitat permanentment per una parella jove de fora, i el 2010 mor Víctor Gualter, el padrí de *Casa Miquel*, que tant bé ens va tractar. *Casa Muntanya*, oberta no tots els mesos de l'any, és la única que roman amb família del tot autòctona.

-Hi ha també un intent de fer un bon nombre d'apartaments al solar de les antigues cases *Capblanc*, *Pepa* i *Xumeu*. Quan l'inici de les obres semblava imminent, l'esclat de la bombolla econòmica el 2007 paralitza el projecte. El 2014-15 *Casa Miquel* ha estat venuda i és reformada.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents: 3 a C. Muntanya i 1 a C. Miquel.

Any 2000 *Habitants Residents:* 5

-5 Residents Permanents: 2 a C. Muntanya, 1 a C. Miquel i 2 a C. Massiana.

Any 2005 *Habitants Residents:* 5, 4 Residents Permanents: 1 a C. Miquel, 2 a C. Massiana i 1 al Paller de Capblanc. 1 Resident Habitual a C. Muntanya.

Any 2010 *Habitants Residents:* 8, 7 Residents Permanents: 1 a C. Miquel, 3 al Paller de Miquel, 1 a C. Massiana i 2 a C. Jan. 1 Resident Habitual a C. Muntanya.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 8, 7 Residents Permanents: 3 al Paller de Miquel, 1 a C. Massiana i 3 a C. Jan. 1 Resident Habitual a C. Muntanya.

● **Característiques de la població resident: 2015-16** Parella de nous rurals amb un nen (*Paller de Miquel*). Dona nou rural nen a *Casa Jan*. Nou rural a C. Massiana. Dona gran a C. Muntanya.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** *La Borda de Maïlla*, dempeus, és a uns 640 m a l'oest de Beraní, però uns 200 m per sota del llogaret. L'ermita de Sant Joan de Colinos, antiga església del nucli d'aquest nom despoblat a la Baixa Edat Mitja, és a uns 835 m al sud-oest. Es troba en mal estat, mig caiguda. El mas de *Santponi*, vestigis també d'un antic nucli medieval, és a uns 970 m a l'est, mentre que el nucli d'origen recent dels *Baiürsos* és a uns 975 m a l'oest. El poble de Roní és a 1,6 km al nord-est.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Dues. C. Miquel i C. Muntanya. 2000 Una a C. Muntanya. 2010 Una a C. Muntanya. 2015-16 Cap.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No n'hi ha. 2000 No n'hi ha. 2010 Sí. Residència/Casa de Pagès a C. Jan. 2015-16 Sí. Residència/Casa de Pagès a C. Jan.

● **Infraestructures**

a) Accessos 1988-93 Accés per pista. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Els carrers pavimentats des dels anys 1990's.

c) Electrificació 1988-93 Sí, convencional. Abans era precària: venia de la Moleta de Roní.

2015-16 Sí, convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 Parcialment. 2015-16 Sí que n'hi ha.

- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Hi ha dipòsit, arriba a totes les cases, però l'estat de la xarxa és deficient. 2015-16 Sí. La xarxa es va renovar als anys 1990's. L'aigua està tractada, hi ha dipòsit i no manca cabal.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 N'hi ha, però l'estat és deficient. 2015-16 Sí. Es va millorar als anys 1990's.

• **Serveis**

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Rialp
	2015-16 No. A Rialp.		2015-16 A Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Sort
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Sort	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 Sí. Festa Major

• **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	6	6	7	6	6	6	6	5	4	4	2	2
Habitants de fet	27		39	30	14	30	31	13	19	4	7	6
Habitants de dret			43	38	40	32	34	13	19	16	7	5

1982-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	2	2	2	3	4	5	4			
Habitants de fet	4	5	4	6	5	8	8			
Habitants de dret	4	5	4	5	7	9	8			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa Capblanc</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Casa Jan</i>	Dolent	Bo	Cap	1 ^a Residència
<i>Casa Massiana</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Casa Miquel</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	En reformes
<i>Casa Muntanya</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	Residència Habit.
<i>Casa Pepa</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Casa Xumeu</i>	Desapareguda	Desapareguda		

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Paller de Capblanc</i>	Bo	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller/quadra
<i>Paller de Miquel</i>	Bo	Bo	Cap	1 ^a Residència	Paller/quadra

BERANÍ a finals del S. XIX/començaments del S. XX -plànol aproximat-

Biuse (Bordes de Biuse)

- **Municipi actual:** Llavorsí
- **Qualificació:** EspC1
- **Categoria Mitja:** Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 940-960 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes amb 1 habitatge
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat de bordes amb 3 edificis aïllats
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat de bordes amb 1 habitatge aïllat
- **Naturalesa:** Indefinible. A l'Edat Mitja havia estat un assentament convencional, posteriorment transformat en un nucli de bordes

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable, si bé la meitat de les construccions són caigudes.
Any 2015-16 Acceptable, si bé la meitat de les construccions són caigudes.

- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situat sobre un minúscul replà que es desplega enmig del coster que davalla de la Serra i el Pic d'Urdosa, en el vessant est (obaga) de l'Estret de Vellànega, entre el poble de Llavorsí i el tall que dibuixa la Vall de la Ribalera en el seu tram final abans d'abocar ses aigües a la Noguera Pallaresa. Fins no fa massa temps el lloc era compost per unes 4-5 bordes concentrades (algunes amb caseta adjacent) i una ermita, més tres bordes més aïllades, en un nivell inferior: una d'elles a uns 110 m al sud-oest, una segona a uns 141 m al nord-oest, i una tercera força més avall, a uns 340 m a l'oest. Avui, de les bordes concentrades en romanen dues de dretes (2-3 més són caigudes), i dues de les construccions aïllades (la més dues més llunyanes) són també caigudes. L'altre edifici aïllat, més proper (a uns 110 m al sud-oest) i que també era caigut, ha estat recentment reconstruït com a habitatge.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat de bordes*, amb un edifici aïllat convertit recentment en habitatge.

- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. **2015-16** Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Església:** Sí. Hi ha una ermita dedicada a la Mª de Déu de Biuse: una construcció rectangular molt senzilla amb un petit campanar exterior enganxat lateralment a la façana. Va ser restaurada no fa massa anys, i es troba en bon estat. Cada any s'hi celebra un aplec força popular a la comarca.

- **Origen i evolució:** Tenim notícies històriques de Biuse, ja que molts segles enrere aquest havia estat un assentament convencional, un de tants caserius i llogarets que va quedar despoblat a la Baixa Edat Mitja. Pere Tragó, en el seu “*Spill manifest de totes les coses del Vescomtat de Castellbò*”, de l'any 1519, ens diu que “*lo lloch de Biuze és despoblat e dit lloch e terme de aquell és situat en la montanya vers la part de migjorn davant lo lloch de Liborcí e prop del castell de Guilaremii. És part e pertinències de la vall d'Assua. En lo dit lloch de Biuze que és despoblat havie nou alberchs o campmasies les quals ara posseeixen..... tots habitants del lloch de Leborcí*”.⁷ El Capbreu de Llavorsí de l'any 1669 ens diu, referint-se al terme de Llavorsí, que “*afronta ab lo terme de Biuse, jurisdicció del Rey*”.²²

Desconeixem si, tal i com afirma alguna gent, Biuse és el lloc on inicialment hi vivien les famílies que més tard van fundar l'actual vila de Llavorsí, o si simplement va quedar despoblat en emigrar els seus estadants, alguns dels quals s'haurien traslladat a Llavorsí (sembla el més probable).

El cas és que les construccions i el terme rònc de Biuse van passar a mans de gent de Llavorsí: les construccions del lloc van passar a ser emprades com a bordes, mentre que l'antiga església va ser reconvertida en una ermita. Més tard, amb la creació de l'administració liberal del Segle XIX, l'antic terme de Llavorsí va quedar definitivament integrat a l'ajuntament de Llavorsí. Recentment, un vell edifici aïllat uns 110 m al sud-oest i que era ja caigut va ser reconstruït com a vivenda, si bé mai hi ha viscut ningú de manera regular.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
 1988 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.
 2000 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.
 2010 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.
 2015-16 Cap. Les terres són explotades per gent de Llavorsí.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
 Any 2000 *Habitants Residents: 0*
 Any 2005 *Habitants Residents: 0*
 Any 2010 *Habitants Residents: 0*
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Berdié*, del tot caigudes, són a uns 580 m al sud-est, a més de 1500 m d'altitud, uns 275 m per sobre de Biuse. La *Borda de Siponti*, de *Casa Malló* (Sant Romà de Tavèrnoles) és a uns 870 m a l'oest, al fons de la vall, a la riba de la Noguera Pallaresa: és dreta, però en mal estat. Les *Bordes de Ribal* (una de dreta) són a 920 m al nord-oest. La masia de la *Colomina*, molt a prop de les restes de l'antic Castell de Gilareny, és a 1,75 m al nord.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de la C-13.
 -2015-16 Pista cimentada des de la C-13.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. Plaques solars.
- d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Hi ha una font. 2015-16 Hi ha una font.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda inferior</i>	Molt dolent	Bo	Cap	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

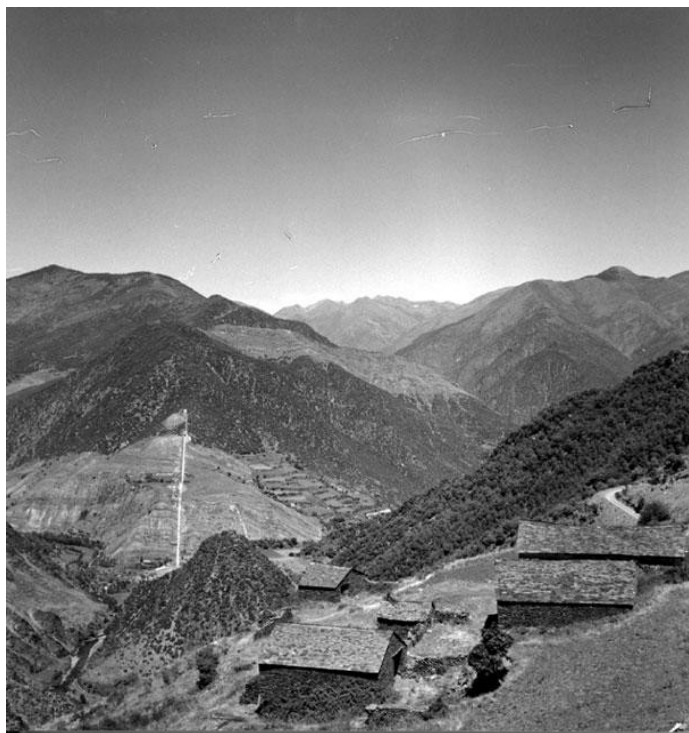
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet					0	0	0			
Habitants de dret										

• **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Llavorsí	Festes i celebracions	1988-93 Sí. Aplec anual
	2015-16 A Llavorsí		2015-16 Sí. Aplec anual

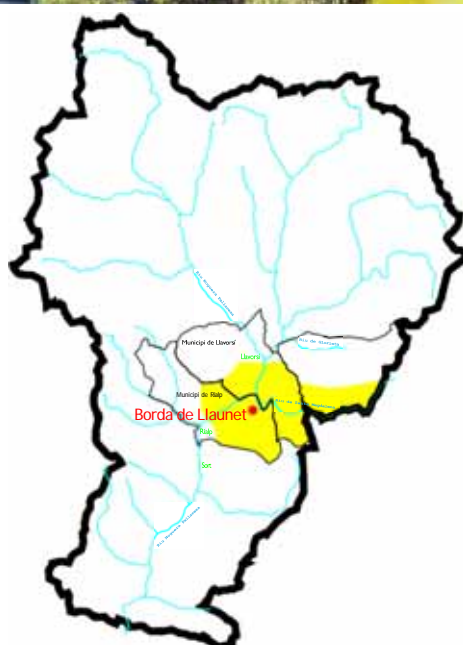

**Biuse cap els anys 1960's,
quan hi havia més construccions
dempeus.**

*(Fotografia: Joan Tous, cedida per l'arxiu
del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)*

Borda de Llaunet

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** EspSC
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1050-1060 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable.
Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Borda recentment habilitada com a vivenda, situada en el tram final de la Ribalera, en la part inferior del vessant obac, sobre un mínuscul replà que s'obre enmig del coster. La construcció es troba encarada a nord-est.
- **Reconeixement administratiu:** No en té.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. **2015-16** Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** La edificació és una de tantes bordes que esquitxen el paisatge de la comarca. Cap el 2009-10 va ser adquirida per una família nouvinguda, que la van habilitar com a vivenda: és segona residència. Val a dir que l'estructura i els elements externs originals de la construcció, inclòs el llosat, han estat força respectats.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Borda de Patxó*, dreta, és a uns 255 m a l'est, a l'altre costat del riu de Santa Magdalena.
Les Bordes de Vallespir, de les quals només una en resta dreta, són a uns 600 m al sud-est.
Les Bordes de Caners (una de dreta), són a 1 km al sud, al mateix vessant
L'ermita de Sant Miquel és a uns 600 m al sud-oest, costa amunt.
El poble de Roní és a 1,65 km a l'oest.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap.

2000 Cap.

2010 Cap.

2015-16 Cap.

- Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista. 2015-16 Carretera en estat acceptable.
 b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.
 d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. -2015-16 No n'hi ha.
 e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 Sí. Captació privada.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Borda de Llaunet	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència

Bordes de Botella /Botella/

- Municipi actual: Rialp
- Qualificació: 1AmRu
- Categoria Mitja: Masia (nucli de bordes amb 1 habitatge) (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1235-1255 m
- Origen: Remot
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat de bordes amb 1 habitatge
- Categoria Actual: Nucli de Bordes en avançat estat d'èrrunament
- Tipus de poblament actual: Despoblat
- Naturalesa: Indefinible. A l'Edat Mitja havia estat un assentament convencional, posteriorment transformat en un nucli de bordes, per acabar esdevenint una pairalia

La família de Casa Batlle de Rodès va viure-hi fins a començaments dels anys 1970's, quan van marxar a Sort. En aquell moment la majoria de construccions de Botella, encara dempeus, van quedar majoritàriament abandonades, si bé les pastures han continuat essent aprofitades per algunes famílies de Rodès. Avui, com hem dit, la *Borda de Batlle*, que havia estat emprada com a habitatge per la gent d'aquesta antiga casa, es troba ja en molt mal estat, mig caiguda. Una altra, la de *Baró*, és la única que roman dempeus. Totes les demés són enrunades.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha. Per documents històrics sabem que, almenys fins l'inici de l'Edat Moderna, n'hi va haver: era dedicada a Sant Julià.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poblet de Rodès és a 1,35 km al sud-oest. El llogaret de Sant Romà de Tavèrnoles, del tot enrunat, és a 2,35 km al nord-est.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès. **2000** 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès.

2010 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès. **2015-16** 1-2 explotacions del veí nucli de Rodès.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) **Accessos** **1988-93** Camí de ferradura des de Rodès. **2015-16** Pista en molt mal estat des de Rodès.

b) **Pavimentació de carrers** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

c) **Electrificació** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

d) **Enllumenat públic** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

e) **Subministrament d'aigua** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

f) **Xarxa de clavegueram** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp o Sort	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Rialp o Sort		2015-16 No s'en fan

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	0	0	0	0-1	1	1	1	1	1	1	1	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Batlle</i>	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap

A la imatge superior, fotografia aèria de les Bordes de Botella l'any 1982, quan la meitat de les construccions encara eren dempeus.

(Fotografia original: ICC)

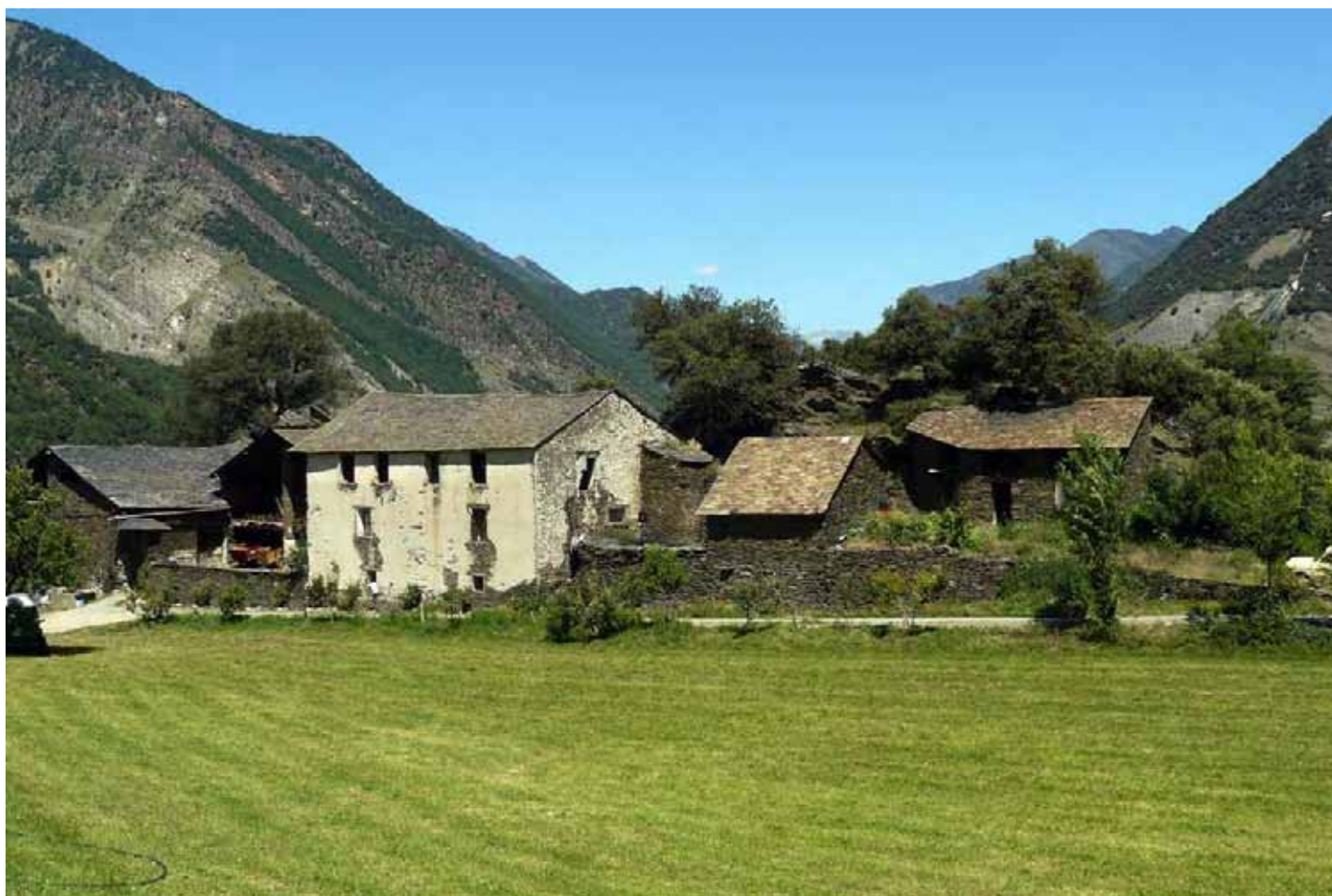

A la imatge inferior, les Bordes de Botella l'any 2004, quan es trobaven ja en un notable estat d'enrunament. L'edifici de la dreta és la *Borda de Batlle* on hi havia l'habitatge.

(Fotografia: Romà Pujadas)

la Colomina de Gilareny (Cal Monjo) /la Colomina/

- Municipi actual: Llavorsí
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Altitud: 940-960 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Acceptable.

- **Situació i morfologia:** Mas (habitatge aïllat tradicional amb edificis agraris/ramaders auxiliars i terres de conreu adjacents) emplaçat sobre un petit replà que es desplega als peus de les restes del Castell de Gilareny. La Colomina es troba a prop de la vila de Llavorsí (menys de 500 m en línia recta), però uns 120 m per sobre d'aquesta. Constitueix un dels pocs casos d'habitatge convencional aïllat de tipus tradicional que hi ha en la meitat septentrional del Pallars Sobirà, ja que no tenim constància que per abans fos una borda ni un nucli concentrat amb més d'una vivenda. La memòria popular sempre l'ha conegut com és avui, i no disposem de cap document que indiqui el contrari. El mas és compost per un edifici central que és la vivenda, 5 ó 6 construccions adjacents utilitzades per a les tasques del camp. Un altre edifici auxiliar el trobem allunyat uns 70 m a l'oest. Disposa a més d'una notable extensió de terres de conreu al seu voltant, algunes relativament planeres.

- **Reconeixement administratiu:** El lloc no està reconegut avui com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor. Es comptabilitza amb l'entitat de Llavorsí, i pertany a aquest municipi. Històricament només apareix en el recull de 1860 ("*Masia de Colomina*") on s'indica que el lloc, pertanyent al municipi de Llavorsí, és habitat permanentment.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha i no tenim notícies que n'hi hagi hagut.

- **Origen i evolució:** No disposem de gaire notícies històriques del lloc. Desconeixem si és alguna de les "*campmasies*" de les que parla Pere Tragó en el seu "*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò*" l'any 1519. En canvi sí que és anomenat per Onofre Timbau en la seva descripció del Marquesat de Pallars (1628) en referir-se al poble de Llavorsí: "*Ítem, recibe de dicho arrendador de los dichos jurados, y por rasón de la propiedad que posehen dicha la Colomina, seis quarteras de trigo...*"¹²

Sembla que per abans la propietat havia estat una casa forta. El mateix nom de "*Colomina*" vindria a indicar que inicialment es tractava d'una partida de terres que eren explotades directament per algun senyor i els seus homes a l'Edat Mitja, possiblement els detentors del Castell de Gilareny. No en va la zona de conreu que envolta la masia és prou bona per al cultiu.

La propietat va ser adquirida temps enrere pels avantpassats de l'actual propietari, que s'hi van traslladar a viure. De fet ha estat permanentment habitada per aquesta família fins molt poc temps (any 2010-11). Actualment no hi viu ningú de forma permanent, però els amos viuen a Llavorsí i hi pugen gairebé cada dia a treballar les terres, ja que hi mantenen una explotació agrària/ramadera.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Masia de la Colomina.

Any 2000 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Masia de la Colomina.

Any 2005 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Masia de la Colomina.

Any 2010 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Permanent a la Masia de la Colomina.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la vila de Llavorsí és propera al lloc, a menys de 500 m al nord-oest.

Les restes de l'antic Castell de Gilareny són a menys de 300 al sud-oest, sobre un turó.

El lloc de Biuse és a 1,75 km al sud.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera en mal estat.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc és bo però.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Hi ha dipòsit.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Llavorsí	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet											3-4	3-4
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1^a residència</i>	1	1	1	1	1	1	0
Habitants de fet	2	2	2	2	2	1	0
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>la Colomina</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència

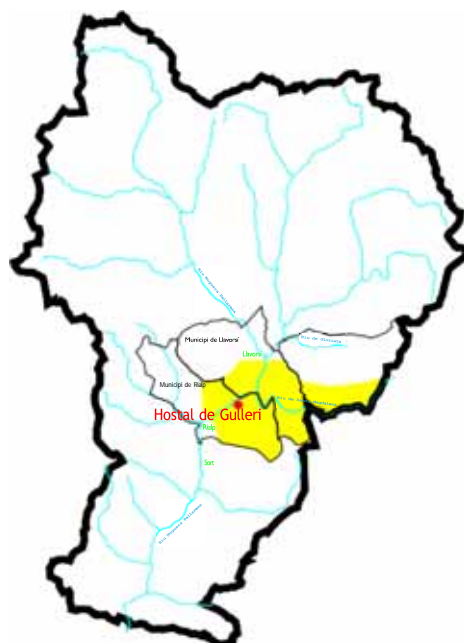

Imatge antiga de la Colomina, en ple funcionament.

(Fotografia: Joan Tous, cedida per l'arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)

Hostal de Gulleri

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** 1AiRu
- **Categoria Mitja:** Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 750-760 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli desaparegut
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat (desaparegut)

- **Estat general** Any 2000 Nucli desaparegut. Any 2015-16 Nucli desaparegut.
- **Situació i morfologia:** Antiga hostatgeria del tot desapareguda actualment, situada al costat del vell camí (actual carretera C-13) que pujava cap a Llavorsí i les altes valls del Pallars Sobirà seguint el curs de la Noguera Pallaresa. Pel que sabem, l'establiment es trobava al fons de la vall, entre el riu i l'antic camí ral, en ple *Estret de Vellànega*, just davant del Pont de Gulleri, que dona accés al llogaret de Sant Romà de Tavèrnoles: avui no en queda cap rastre.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament només apareix en el Nomenclàtor de 1860: "*Hostal de Gulleri. Casa-mesón. Constantemente habitado*".
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Despoblat* (desaparegut). Per abans, era un *dispers aïllat*.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat. 2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** No en sabem l'origen, ni pràcticament en tenim referències històriques. Només en fa esment, a més del Nomenclàtor de 1860, algun llibre i escrit referit a la zona. Per exemple, el traginer Evarist Serradó, entrevistat per Joan Lluís, diu, parlant del trajecte que seguia: "...cap a les quatre fèvom un got de vi a l'hostal de Gulleri, i allavors seguívom fins a l'hostal de Rei, que hi solívom brenar.²⁶ També l'anomena Camilo José Cela com un dels "*hostales de los arrieros, que la civilización arruinó*".³⁶ Desconeixem fins quan l'Hostal de Gulleri va estar en servei. De ben segur, com en d'altres casos similars, la obertura de la carretera a començaments del Segle XX va significar l'inici de la seva decadència. Segurament el lloc va quedar abandonat per la Guerra Civil o un xic abans, a inicis dels anys 1930's. És molt possible que l'edifici resultés malmès per les riuades de l'any 1937, quan la Noguera Pallaresa es va endur l'antic Pont de Gulleri deixant Sant Romà sense el seu principal punt d'accés. En una fotografia aèria de l'any 1946 de l'ICC, se n'intueixen els enderrocs, i en la que adjuntem, feta a finals dels 1960's, s'en veuen clarament els pilars.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
 Any 2000 *Habitants Residents:* 0
 Any 2005 *Habitants Residents:* 0
 Any 2010 *Habitants Residents:* 0
 Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident** 2015-16 No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** les Bordes de Vellànega són molt a prop, uns 750 m al nord-est, a l'altre costat del riu: n'hi ha dues de dretes. La *Borda de Baró* de Rodès, dempeus, és a uns 875 m al sud-oest, a la riba dreta del riu. El poble de Roní és a uns 590 m al sud-est, però elevat uns 300 m per damunt. Les Bordes de Botella són a 1,2 km al nord-oest. Però elevades uns 500 m per damunt.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència		1	1	?	?	?	?	?	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Cases tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Hostal de Gulleri</i>	Desaparegut	Desaparegut		

Vista aèria del Pont de Gulleri l'any 1967. Observem com al costat de l'antiga carretera, just a sobre de l'inici del pont, hi ha uns pilars que ben segur són les restes de l'edifici on hi havia l'antic Hostal. *(Fotografia: Institut Cartogràfic de Catalunya)*

Hostal de Rei (Hostal del Rei)

- **Municipi actual:** Llavorsí
- **Qualificació:** 2Ru
- **Categoria Mitja:** Masia (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 800-820 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli desaparegut
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat (desaparegut)

- **Estat general** **Any 2000** Nucli desaparegut. **Any 2015-16** Nucli desaparegut.
- **Situació i morfologia:** Antiga hostatgeria avui quasi del tot desapareguda, situada per abans aproximadament en el kilòmetre 140,5 de l'actual carretera C-13, entre Rialp i Llavorsí, a la dreta d'aquesta (sentit nord). L'Institut Cartogràfic de Catalunya recull encara l'existència del lloc, però el situa uns metres al sud i a l'altre costat de la via del veritable punt on es trobava.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament, és reconegut com a entitat en els Nomenclàtors de 1860 i 1887, si bé d'una manera que genera una certa confusió. El document de 1860 esmenta les “Casas del Rey. Caserío”, el qual es troba a 1,8 km de Llavorsí i és compost per dos habitatges “constantemente habitados” i un altre “temporalmente habitado”. El Nomenclàtor de 1887 parla, per un costat, de les “Casas del Rey. Casa de labor”, entitat formada per 3 edificis sense població permanent, i per l'altra, del “Mesón del Rey. Casa-posada”, entitat formada per dos edificis, amb una població permanent de 7 habitants. Queda clar que les “Casas del Rey” i el “Mesón del Rey” del Nomenclàtor de 1887 eren llavors dues entitats diferents, la primera d'elles potser un mínuscul raval de Llavorsí pertanyent també a la gent de Casa Rei. El document de 1860, en canvi, en parlar de les “Casas del Rey”, segurament es refereix a la vella hostatgeria, ja que puntualitza que el lloc és a 1,8 km de la vila.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Despoblat* (desaparegut).
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat. **2010** Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Tenim escasses notícies d'aquest indret, ja que va caure en desús fa molts anys (quedant abandonat), però sí algunes. Onofre Timbau l'anomena en la seva “Descripció” de l'any 1628: “...la casa que está al lado del camino real llamada la Beguda de Rey”.¹² Joan Lluís, en la seva obra “El meu Pallars”, l'esmenta diverses vegades, com quan l'home de Casa Rei de Llavorsí, en parlar de l'origen de la mateixa, diu que “so sentir a dir més d'un cop que açò li ve de l'antic Hostal de Rei, un anderroc que ancara hi ha a la finca a l'indret de Viuse, al peu de la carretera general”.²⁵ També Cela l'anomena en el seu “Viaje al Pirineo de Lérida” com un dels “hostales de los arrieros, que la civilización arruinó”.³⁶ David Gràcia, en parlar del ramat que Casa el Tort d'Alòs d'Isil desplaçava en transhumància, ens diu que els pastors “s'aturaven a l'Hostal de Rei, que aleshores quedava un xic separat de Llavorsí riu avall, per sobre de la Moleta de Roní.” Aquest autor, així mateix, recull el testimoni d'una de les filles de la família que regentava l'establiment: “I allavons nosatros teníem abans l'hostal fora de Llavorsí, al costat de la carretera de Rialp, amb les terres i quadres al voltant. Davant de l'hostal vell teníem un camp molt gros, i la ramada la posaven allí, que hi cabie prou”.²⁸

No hi ha dubte que l'Hostal de Rei va ser una de tantes hostatgeries de camí ral: el seu origen és antic, probablement de començaments de l'Edat Moderna. Desconeixem si el lloc va arribar a estar format per més d'una vivenda, com indica el Nomenclàtor de 1860, però possiblement fou així durant un temps (?): per la grandària de les seves runes (fotografia de 1967), donem per bona la informació. Com tants d'altres antics albergs, el lloc de ben segur va començar a perdre llur funció amb la construcció de l'actual carretera, cap els anys 1920's, començant així un procés de decadència inevitable. La família que el regentava finalment es va traslladar a viure a Llavorsí pels temps de la Guerra Civil, on hi van obrir un hostal que encara existeix actualment.

La construcció degué romandre dempeus fins a començaments dels anys 1950's. En la fotografia aèria de 1967 es veu clarament que el lloc es trobava llavors ja en un avançat estat d'enrunament. També podem comprovar, com hem dit, que havia estat una edificació de notables proporcions, amb quadres/pallers i un pati batedor adjacents, formant tot el conjunt una mena de masia o caseriu. Fins no fa massa temps (1990's) els enderroc del vell Hostal de Rei encara es podien veure al costat de la carretera, però després de l'ampliació d'aquesta via, avui gairebé no en queden restes.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident** 2015-16 No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988-93 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Llavorsí	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Llavorsí		2015-16 No

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Ribal* són molt a a menys de 100 m al nord: en roman una de dempeus. L'edifici de l'empresa d'esports d'aventura "*Roc Roi*" és només uns 80 m al sud-oest, a l'altre costat de la carretera. La *Borda de Siponti*, de *Casa Malló* (Sant Romà de Tavèrnoles) és a uns 845 m al sud-oest, just a la confluència del Barranc de Marguilló amb la Noguera Pallaresa: es troba en mal estat. El nucli de Biuse (bordes i ermita) és a uns 915 m al sud-est. La masia de la *Colomina de Gilareny* és 1,2 km al nord-est. El despoblat recent de Sant Romà de Tavèrnoles és a 2 km al sud-oest, però elevat uns 500 m per damunt.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>		2	1-2	?	?	?	?	?	0	0	0	0
Habitants de fet			7									
Habitants de dret			7									

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Cases tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Hostal de Rei</i>	Molt dolent	Desaparegut	Cap	

Imatge aèria de l'antic Hostal de Rei l'any 1967, al costat de la carretera C-13. Llavors, la construcció portava temps abandonada i, com veiem, es trobava en un avançat estat d'enrunament. *(Foto cedida per l'ICC)*

Port Ainé

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** 1Nou
- **Categoria Mitja:** Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1970-1985 m
- **Origen:** Recent
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Hotel de grans proporcions d'origen recent situat en el cor de l'estació d'esquí de Port Ainé. Es troba emplaçat en el vessant nord del massís de l'Orri, a una considerable altitud: poc menys de 2000 m.
- **Reconeixement administratiu:** No en té.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitad. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** L'edifici va ser aixecat a finals dels anys 1990's com a equipament vinculat a l'estació d'esquí de Port Ainé, que havia estat inaugurada l'any 1986. Actualment és obert només uns mesos a l'any: a l'estiu i en temporada hivernal en relació amb els esports de neu. No hi viu ningú de forma permanent o habitual.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** l'edifici de peu de pistes és uns 700 m al nord, però uns 300 m per sota. El refugi forestal de Prat Gran és a 2,9 km a l'est, a uns 1660 m d'altitud: és un petit edifici molt senzill per a ser utilitzat en casos d'emergència. La *Borda dels Caners* és a uns 2 km al nord però a una cota molt inferior: a 1250 m d'altitud. És dempeus, en estat acceptable.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 No. 2000 Sí. Un hotel. 2010 Sí. Un hotel. 2015-16 Sí. Un hotel.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera en estat acceptable.
 b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 c) Electrificació 1988-93 Sí. Convencional. 2015-16 Sí. Convencional.
 d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.
 e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 Sí.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 Sí	Escola bàsica	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

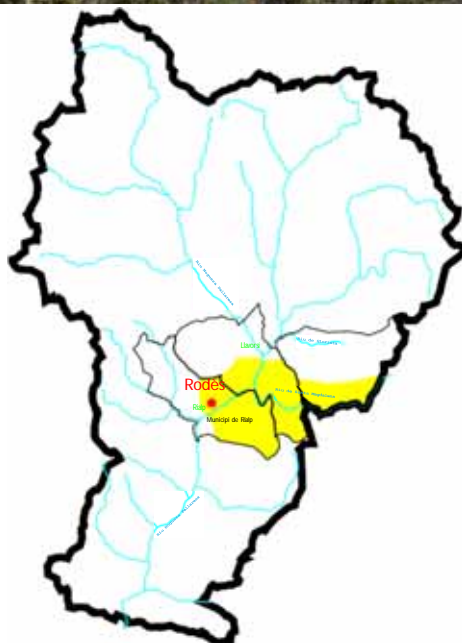
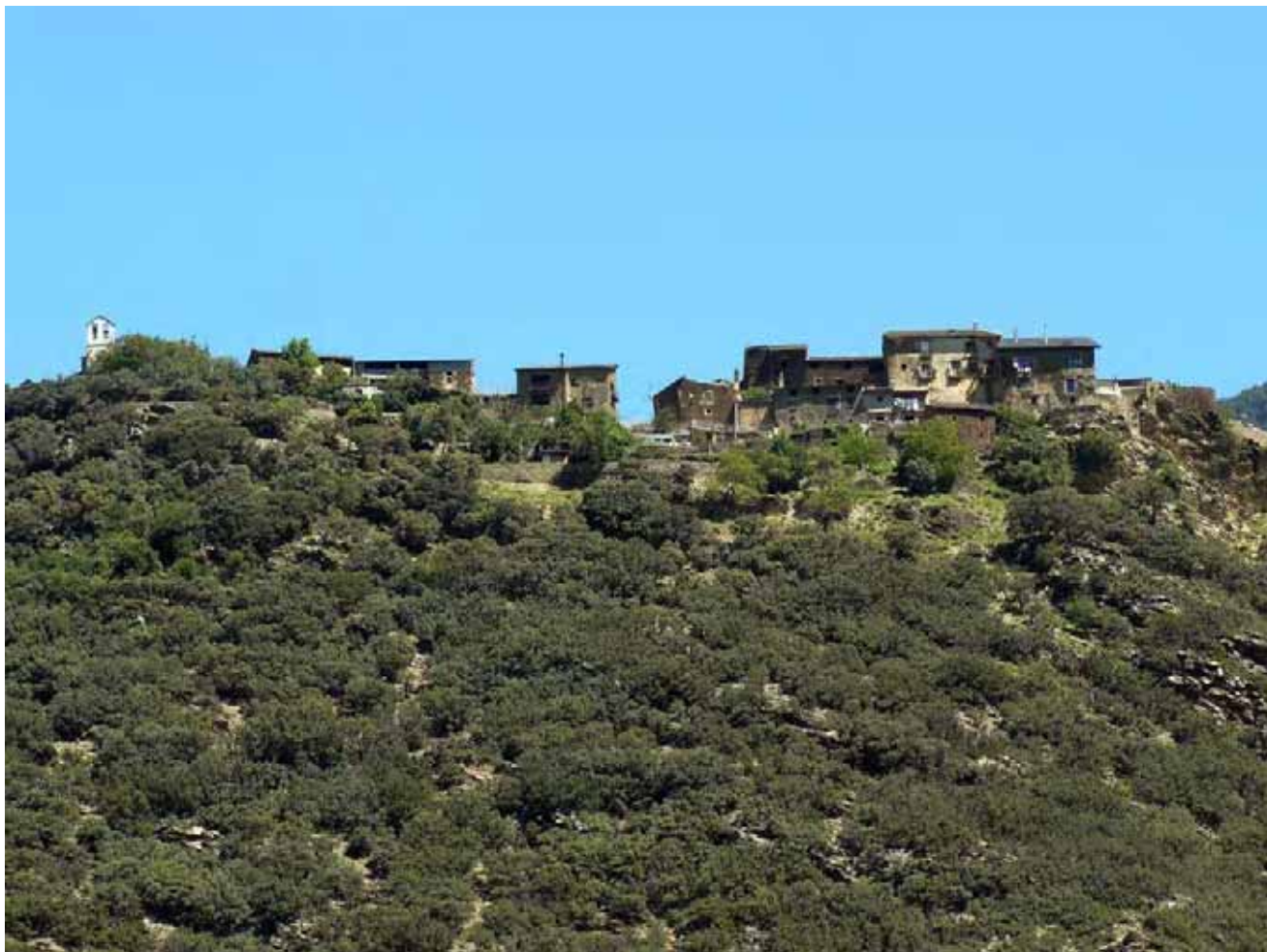
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència				0	0	0	0
Habitants de fet				0	0	0	0
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Hotel Port Ainé 2000	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

Rodès (Rodés)

- **Municipi actual:** Rialp
- **Qualificació:** 4B3
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1075-1100 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Concentrat difús
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús

- **Estat general Any 2000** Parcialment enrunat. Hi ha un bon nombre de cases caigudes.
Any 2015-16 La situació ha millorat sensiblement. Rehabilitació d'algunes cases.
- **Situació i morfologia:** Poblet aixecat sobre un promontori que sobresurt des del vessant de solana de la vall de la Noguera Pallaresa. Rodès constitueix un autèntic niu d'àligues: un esperó rocallós allargat cap a l'est envoltat per 3 dels 4 costats per un tall quasi vertical sobre el punt de confluència del gran riu pallarès amb el Barranc de la Pala, que davalla bruscament del Serrat de Matanegra. El desnivell de 350 m entre el nucli i el riu, que queda als seus peus, és del tot sobtat. No creiem que Rodès hagi passat mai de ser un assentament de dimensions molt limitades. La exigua trama urbana presenta 3 fileres de construccions alineades d'oest a est, tancades a ponent pel precipici i a llevant per la Plaça Major, que constitueix el punt d'enllaç del petit promontori amb terra ferma. Amb l'abandó i l'enrunament d'una part dels edificis, el poblet ha vist un tant desdibuixada la compacitat de que gaudia antany. En general el lloc disposa de moltes hores de sol, especialment les cases encarades a migdia. Per contra, el vent hi bufa amb força donada la situació i l'exposició de l'assentament als corrents d'aire que pugen i baixen per l'eix de la comarca. Tant el clima com la vegetació es poden qualificar com a "*mediterrani de muntanya*". Els edificis antics, aixecats amb la pedra de pissarra fosca típica de la zona, donen un aspecte peculiar al nucli. Històricament Rodès ha estat vinculat amb la resta de nuclis de la *Vall d'Assua*: tradicionalment, s'el considera dins d'aquest ens geogràfic. Nosaltres si més no, hem preferit incloure'l en una subcomarca diferent, ja que malgrat la proximitat i la relació amb nuclis veïns com Surp o Escàs, el cert és que Rodès, orogràficament, es troba ja fora de la *Vall d'Assua*. A més, les característiques del poblet són més semblants a la dels assentaments que hi ha al llarg de l'Estret de Vellànega.
- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a *entitat singular de població* per l'INE i també com a *nucli de població* des del 2005. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors. Amb la creació de l'administració local contemporània, Rodès va quedar inclòs dins el municipi de Surp, el qual va ser annexionat al municipi de Rialp l'any 1969.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí. La fitxa ens diu que l'any 1988 hi havia 3 cases obertes (9 habitants reals), una xifra que posem en dubte, ja que sabem per fonts fiables que en aquell moment al nucli ja només hi havia dues cases habitades permanentment. A part, no hi havia segones residències. Es remarca que el poblet es troba "*un xic abandonat*".
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat difús*. Si hi havia una propietat que destacava a Rodès aquesta era *Casa Baró*. El seu mateix nom ens fa sospitar que possiblement havia estat la vivenda de l'antic senyor del lloc, segles enrere. Per la grandària de l'habitatge i les quadres, queda clar que va ser una casa forta. Avui en aquesta casa hi viuen els descendents de l'antiga *Casa Vicent* (per això se la coneix amb aquest nom en l'actualitat).
- **Ocupació:** **1988** Habitat permanentment. **2000** Habitat permanentment.
 2010 Habitat permanentment. **2015-16** Habitat permanentment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
9	9-10	9	10	10

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	3	5	7	7

- **Església:** Sí. Dedicada a Sant Andreu. Es troba en estat acceptable, situada a l'extrem occidental del nucli. És un edifici d'una sola nau amb un campanar d'espadanya aixecat fa poc temps (anys 1950's-60's) després que l'anterior campanar, de torre, va ser esberlat per un llamp. De l'antic monestir de Sant Vicenç d'Oveix, que sabem que era a prop del nucli, no en queda cap resta.
- **Origen:** Remot. El Castell de Rodès apareix anomenat en l'Edat Mitja, però tot indica, com en d'altres llocs de la zona, que el nucli de població és molt més antic, d'origen preromà. Al Segle IX tenim notícies de l'existència de Sant Vicenç d'Oveix, de ben segur una petita cel·la monàstica propera al poble, als peus d'aquest. Rodès estaria vinculat a aquest monestir durant uns segles, fins a la seva desaparició cap els segles XIV-XV: un cas idèntic al del veí nucli de Sant Romà de Tavèrnoles amb el Monestir de Vellànega. El lloc de Rodès serà ja anomenat als Segles XI i XII (*"in Castro de Caray et Rodes"*)². Llavors, igual que Rialp i la resta de la Vall d'Àssua, pertanyia a la Baronia de Bellera. Al Segle XV, passa a formar part del Vescomtat de Castellbò. Desconeixem l'origen del topònim *"Rodès"*. Segons J. Coromines, pot venir del català antic (*"rodees"*, relacionat amb *"roda"*), de l'occità (*"ruthenis"*), o tenir arrels germàniques (*"Rutheri"*).⁴
- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Per les notícies històriques de que disposem, sembla improbable que Rodès hagi passat mai de ser un assentament de petites dimensions. Segons Ceferí Rocafort, en el Cens de 1359 s'hi recull que el nucli té 4 focs.¹⁶ Sorprenentment no el trobem anomenat en l'*Spill manifest del Vescomtat de Castellbò* (1519), però sí que apareix en els fogatjaments de 1553 (7 focs) i 1595 (11 focs)⁸. Els censos d'Aparici (1718) i Floridablanca donen per al lloc xifres semblants (45 i 52 habitants respectivament). -Pascual Madoz assenyala, cap el 1840-42, que Rodès és format per 10 cases (35 habitants)¹⁰. Els primers nomenclàtors (1857 i 1860) assenyalen 14 i 13 cases respectivament. Nosaltres hem recollit aquests noms de casa tradicionals: *Agneta, Agustí ("Gust?"), Baró, Batlle, Consolet, Frare, Jep, Malai, Paucó, Pinós, la Rectoria, Tirvió, Tolíbio, Tomàs, Tragó, Vicent i Violant*. De *Casa Violant* no n'hem aconseguit identificar la ubicació, però sospitem que es tracta de *Casa Consolet*, avui anomenada *Canelo* (¿?): sabem que la família de *Casa Consolet* de Romadriu es van traslladar a viure a Rodès a començaments del Segle XX, de manera que el seu nou habitatge al poble va adoptar aquesta denominació. Aquesta construcció doncs, situada al costat de *Casa Baró*, probablement hauria tingut diferents noms depenent del moment i dels propietaris.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Pels nomenclàtors sabem que en aquest període Rodès arriba a perdre quasi la meitat dels seus efectius: de 81 habitants el 1857 passa a 41 el 1910. La caiguda de residents no es correspon aquí amb la mateixa proporció de cases tancades, ja que en aquesta època la davallada demogràfica sovint es tradueix en menys estadants per vivenda. Malgrat que les dades dels reculls no són del tot clares, deduïm que el poblet va aguantar amb 14-15 habitatges ocupats fins el primer decenni del Segle XX, quan almenys 4 ó 5 cases van quedar buides: *Tirvió, Violant, Frare* i *Agneta*. *Casa Batlle* per la seva part va ser devastada per un incendi, en principi cap el 1910, essent llavors abandonada en anar llur família a viure a les Bordes de Botella.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Queda clar que entre 1910 i 1920 hi ha un cert repunt de la població (56 habitants el 1920) per a tornar després a caure a la dècada dels 1930's fins als 42 habitants. Pel que fa al poblament, les xifres sobre el nombre de cases habitades tornen a ser molt confoses. El nomenclàtor de 1930 per exemple assenyala 17 edificis destinats a vivenda (¿?) quan en canvi el nombre d'habitants s'ha reduït respecte l'any 1920: una informació un tant ambigua. Si més no, sabem que almenys un habitatge va ser reocupat cap el 1915-20: la que probablement havia estat *Casa Violant*, habitada de nou per una família que venia de *Casa Consolet* de Romadriu (i per la qual cosa adoptaria aquest nom), però segurament algun altre també ho va ser.

-Entre 1920 i 1930 almenys una casa, *Paucó*, queda sense gent: va ser destruïda per un incendi cap el 1925-30. Els habitants es van traslladar a *Casa Tolíbio*, que feia poc que havia quedat buida.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

- Unes 3 cases degueren ser tancades entre 1930 i 1940: *Pinós*, *Tomàs* i *Tragó*.
- Casa Tomàs* va ser abandonada i es va anar deteriorant fins a enrunar-se. Cap els anys 1960's seria enderrocada per a fer-hi passar un carrer.
- Casa Tragó* un cop deshabitada va passar a mans de *Casa Baró* i avui és mig caiguda: pel que ens han dit, hi vivien dues dones solteres que al fer-se grans van ser cuidades per la gent de *Baró*. En agraïment els van deixar la casa.
- Casa Pinós* va quedar buida cap els anys de la Guerra Civil, en morir la mare de la família: seria després comprada per la gent d'*Agustí*. Avui resta dreta, però sense cap ús, en mal estat).
- Al finalitzar la Guerra Civil el nombre de famílies ja no supera les 7 ó 8: les cases que en un principi romanen habitades són: *Agustí*, *Baró*, *Consolet*, *Jep*, *Malai*, la *Rectoria*, *Tolíbio* i la *Rectoria*. Almenys dues d'elles (*Malai* i segurament la *Rectoria*) ja quedarien buides en el decenni 1940-50. *Casa Malai*, situada a la punta de l'esperó rocallós, seria abandonada (els fills van emigrar a Andorra). La *Rectoria* s'aniria deteriorant fins a enrunar-se del tot.
- Entre el 1950 i el 1960 són tancades dues cases més: *Tolíbio* (després passaria també a mans de la gent d'*Agustí*) i *Jep*.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

Cap el 1965 emigren els de *Casa Baró*, la més important del nucli: tota la propietat va ser llavors adquirida per la família de *Casa Vicent*, que s'hi van traslladar a viure, deixant la seva vella vivenda com a quadra. És per això que avui *Casa Baró* és coneguda amb el nom de *Vicent*. Des d'aquest moment el poble quedarà amb només tres cases obertes fins a mitjans dels anys 1970's, quan la família de *Casa Consolet* marxa a viure al nucli dels Baürsos, de nova construcció, no gaire lluny de Rodès (menys de 500 m en línia recta) però al fons de la vall.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Tenim constància que Rodès conserva només dues cases obertes al llarg d'aquest període (*Agustí* i *Baró*) malgrat que el treball "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu" ens digui que l'any 1988 n'hi ha tres. Aquest és un període on l'assentament coneix poques novetats.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

- A mitjans dels 1990's si més no, la gent de *Casa Consolet* es fan un habitatge nou de trinca al poble, al lloc on hi tenien una quadra. Serà 2ª residència.
 - En la primèria del nou segle, la revaloració del patrimoni urbanístic arriba tímidament a aquest racó de món. Cap el 2000-02 la *Casa Consolet Vella*, buida i ja en mal estat, és adquirida per una gent de fora que la refan i es queden a viure al poble. La casa, un cop restaurada, passarà a dir-se *Canelo*. D'una petita part en faran després una vivenda independent (*Casa Sol*), que estarà també permanentment habitada.
 - Cap el 2003 *Casa Jep*, en mal estat, és venuda a uns forasters: la rehabiliten com a 2ª residència.
 - L'any 2005-06 és aixecada una casa de nova planta ("la Caseta") presumptament al marge de la normativa urbanística vigent però amb el vist-i-plau de l'ajuntament: inicialment estarà habitada permanentment, si bé des del 2013 és 2ª residència.
- El creixement de la bombolla immobiliària, com en d'altres llocs, suposa l'aparició de diverses iniciatives per a la construcció d'apartaments a Rodès, projectes que quedaran tots estroncats l'any 2008. La única novetat al començar el nou decenni és l'enrunament de la vella *Casa Tolíbio*, caiguda cap el 2011-12.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Dues: C. Agustí i C. Baró ó Vicent.

2000 Dues: C. Agustí i Baró o Vicent.

2010 Dues: C. Agustí i Baró o Vicent.

2015-16 Dues: C. Agustí i Baró o Vicent.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 No n'hi ha.

2000 No n'hi ha.

2010 Sí. Refugi a C. Canelo (Consolet Vella)

2015-16 Sí. Refugi a C. Canelo.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 6-7, 6-7 Residents Permanents: 2-3 a C. Baró, 3-4 a C. Agustí.

Any 2000 *Habitants Residents:* 6, 9 Residents Permanents: 2 a C. Baró i 4 a C. Agustí.

Any 2005 *Habitants Residents:* 9-10

- 9-10 Residents Permanents: 2 a C. Baró, 4-5 a C. Agustí i 2 a C. Consolet Vella (Canelo).

Any 2010 *Habitants Residents:* 14, 10 Residents Permanents: 2 a C. Baró, 4 a C. Agustí, 2 a C. Sol i 4 a C. Consolet Vella o Canelo. - 2 Residents habituals, a la Caseta.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 12

- 10 Residents Permanents: 2 a C. Baró, 4 a C. Agustí, 2 a C. Sol i 4 a C. Consolet Vella o Canelo

- **Característiques de la població resident:** **Any 2015** Parella gran d'autòctons a C. Baró, parella de mitjana edat amb nens a C. Agustí (autòctons), parella de nouvinguts amb nens a C. Canelo. Parella jova de nouvinguts a C. Sol.

- **Edificis en dispers per la rodalia del poble:** El nucli d'els Baürsos (conegut com a "Xalets dels Notaris") de construcció recent, és a només 465 m al sud del poble, però més de 350 m per sota, al costat de la Noguera Pallaresa. Els seus habitants són comptabilitzats com a part de l'entitat de Rodés. El llogaret de Berani és a 1,2 km al sud-est, enfront de Rodés però al vessant oposat. Les Bordes de Botella són a 1,35 km al nord-est.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) Accessos 1988-93 Pista en estat acceptable. 2015-16 Carretera asfaltada des de Rialp.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 Carrers empedrats. 2015-16 Carrers parcialment pavimentats i empedrats.

c) Electrificació 1988-93 Sí. Convencional. Antigament venia de la Mola de Sall. 2015-16 Sí. funciona bé.

c) Enllumenat públic 1988-93 Sí. Cobreix tot el poble. 2015-16 Sí. Va bé i cobreix tot el poble.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Hi ha dipòsit i arriba a totes les cases.

-2015-16 Sí. Ve del Barranc de la Pala. Hi ha dipòsit i arriba a totes les cases.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. Cada casa té la seva fossa sèptica. 2015-16 Sí que n'hi ha.

- **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic.	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No. A Rialp	Escola bàsica	1988-93 A Rialp
	2015-16 No. A Rialp		2015-16 Rialp o Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp
	2015-16 No		2015-16 Rialp
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	14-16	13-16		14-15	11-12	12-13	11-12	7-8	6-7	4	3	2
Habitants de fet	81		55	51	41	56	42-43	37-38	27-29	26-27	23	9
Habitants de dret			51	56	45	58	48	48	32	31	24	11

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015		
<i>Vivendes 1ª residència</i>	2	2	2	2	3	5	4		
Habitants de fet	6	6-7	6-7	6	9-10	14	12		
Habitants de dret		10	8	7	11	18	16		

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Agneta</i>	Acceptable	Acceptable	Quadra	Quadra
<i>Agustí o Gustí</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Baró</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Batlle</i>	Molt Dolent	Desapareguda	Cap	
<i>Consolet Vella(Canelo)</i>	Acceptable	Bo	Cap	1 ^a Residència
<i>Frare</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Jep</i>	Dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència
<i>Malai</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Paucó</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Pinós</i>	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
<i>la Rectoria</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Tirvió</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Tolíbio</i>	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Tomàs</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Tragó</i>	Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Vicent</i>	Bo	Bo	Paller/quadra	Paller/quadra

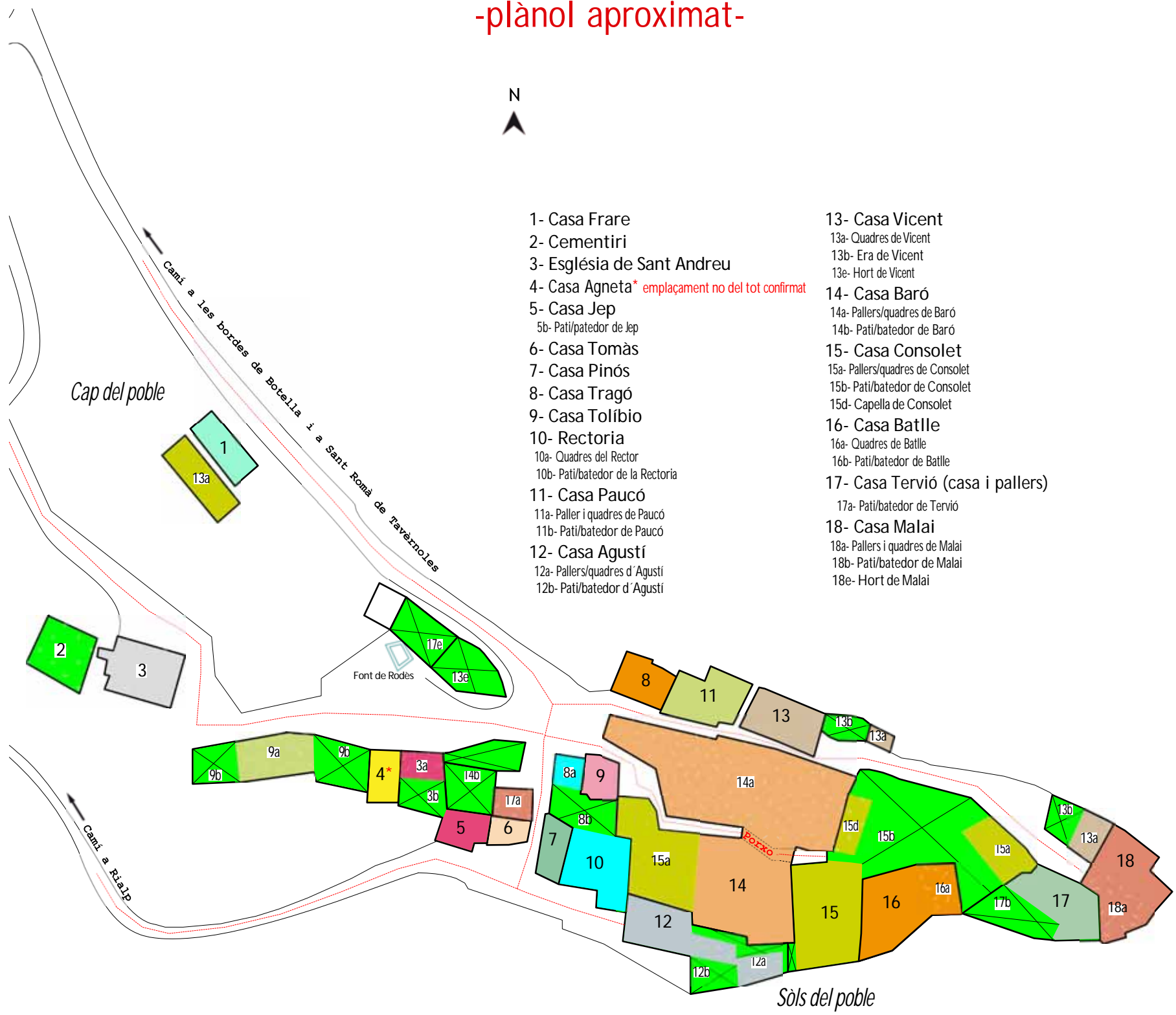
Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Casa Consolet Nova</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller/quadra
<i>Casa Sol</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	1 ^a Residència	Part de C. Consolet
<i>La Caseta</i>		Bo		2 ^a Residència	

L'antic campanar de l'església de Rodès, abans no fos esberlat per un llamp i substituït per l'actual campanar d'espadanya.
(fotografia: família de Casa Consolet)

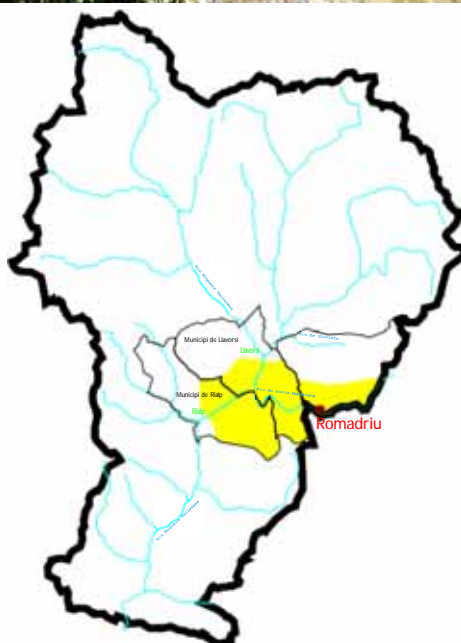
RODÉS a finals del S. XIX/començaments del S. XX

-plànol aproximat-

Romadriu

- **Municipi actual:** Llavorsí
- **Qualificació:** 4B2C3
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1325-1370 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat bicèfal
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús

- **Estat general** **Any 2000** Dolent. Abandonat i enrunat en més d'un 60%.
Any 2015-16 El mateix, però una mica millor. S'ha rehabilitat algun edifici.

- **Situació i morfologia:** Petit poble situat en el tram central de la Ribalera o Vall de Santa Magdalena, afluent per l'esquerra de la Noguera Pallaresa. El nucli es troba en un lloc gairebé paradisiac, al fons de la vall però lleugerament elevat a la dreta del Riu de Santa Magdalena (anomenat també el *Romadriu*) sobre un petit turó o protuberància del relleu que, sobresortint del coster, provoca un pronunciat meandre en el curs fluvial. Romadriu és un lloc remot, d'accés llarg, però emplaçat en un entorn de gran bellesa. La trama urbana es troba avui molt degradada i ha estat parcialment enderrocada, però s'han aconseguit salvar alguns edificis tradicionals, quelcom extraordinari donat el procés d'abandó que arrossega des de fa més de 100 anys.

El poblet havia assolit una certa grandària al Segle XIX, animat per la farga que hi havia uns 700 m riu amunt, la qual tenia certa importància en el context comarcal. Però la competència exterior, l'aparició dels alts forns (que produïen ferro de forma més eficient) i les despeses de transport van comportar el seu tancament. La farga de Romadriu, com totes les altres del Pirineu, va deixar de funcionar abans d'arribar al Segle XX. A partir d'aquí comença la llarga decadència del nucli.

En els dies de màxima esplendor, Romadriu era un nucli bicèfal: una part principal aixecada sobre una protuberància muntanyosa (que constitueix un entramat urbà força compacte) i una agrupació d'edificis secundària separada poc més de 50 m de l'anterior sobre el camí que duia a la farga, la qual formava una mena de raval, de construccions més esparses. Avui, l'enrunament i la desaparició de nombroses cases, pallers i quadres ha canviat inevitablement la fesomia del poblet, que en general presenta una estructura anàrquica i difuminada amb diverses edificacions aïllades.

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, però no com a *nucli de població*, per la qual cosa els habitants viuen en “*disseminat*” segona la classificació que fa l'INE. Històricament, Romadriu apareix en tots els nomenclàtors des de que existeix aquest document. Amb creació de l'administració liberal sempre ha depès de l'ajuntament de Llavorsí, constituint una mena d'enclavament rodejat per terres que pertanyen al municipi de Farrera: una anomalia que en alguna ocasió s'ha intentat corregir sense èxit (l'any 1972 sembla que hi va haver un intent d'annexionar-lo a aquest darrer consistori).

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. Segons l'informe, l'any 1988 el poblet es trobava ja en un estat de forta degradació, però es conservaven algunes cases com a 2ª residència i a més hi vivia un nou rural. En total hi havia llavors 8 cases dempeus (de les quals 3 en mal estat, sense ús) més l'església. Val a dir que el nucli no disposava de cap mena d'infraestructura o servei bàsic: ni accés rodat, ni electrificació convencional ni abastiment d'aigua.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Actualment l'hauríem de qualificar com a *Concentrat de tipus difús*, amb 4 edificacions aïllades llunyanes: *Casa Bessó*, un *Paller de Gravat*, l'actual minicentral elèctrica i l'edifici on hi havia l'antiga mola. *Casa Guillem* era per abans la propietat forta del poble: la vivenda més els edificis adjacents ocupaven una notable superfície. Avui malauradament ha desaparegut després de quedar abandonada cap els anys 1950's. Fa uns 10-15 anys les seves runes van ser enderrocades: l'espai ara l'ocupa una plaça que serveix d'aparcament. D'altres cases com *Perecoix*, *Curt* o *Bessó* sí que continuen dempeus: són bons exemples de l'arquitectura tradicional de la zona.

- **Ocupació:** **1988** Habitat permanentment per població mins. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment per població mins. També té 2ª residència
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència
2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
8	6	6	7	7

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4	6	6	7	7

- **Església:** Dedicada a Sant Martí, és sufragània de la de Montenartró. Es troba dempeus, en un estat acceptable, però caldria arreglar-la. Es tracta d'un temple senzill, d'una sola nau amb campanar d'esppanya. La trobem situada al cap del poble.

- **Origen:** Remot. Romadriu pertanyia al Vescomtat de Castellbó durant l'Antic Règim. Desconeixem si l'actual topònim és l'original o va substituir-ne algun de preromà, però apareix ja anomenat en plena Edat Mitja ("Riomatrice", Segle X). En aquells temps era un dels diversos nuclis que hi havia a la Ribalera. Avui, d'antics assentaments veïns com Serret, Castellarnau i Colomers gairebé no en queda cap rastre. D'altres com Romadriu o Montenartró continuen existint. I alguns grups de bordes (Vallespir, Tressó) segurament són vestigis d'antics poblats.

L'actual denominació actual de Romadriu no és si no el resultat de la deformació que en pallarès s'ha fet del nom original "Riumadriu". Ens trobem davant d'un cas peculiar: els documents contemporanis redactats en castellà (Nomenclàtor) recullen el nom tal i com és pronunciat en dialecte pallarès, mentre que molts llibres escrits en Català sovint conserven el topònim "Riumadriu". Per una vegada la pronunciació autòctona ha passat a ser l'oficial. Desconeixem si el topònim originalment es referia al curs fluvial (que també és anomenat riu de Santa Magdalena) o bé al nucli. Possiblement va ser el riu el que va donar nom al poble que es troba a la seva riba.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Sabem que Romadriu va quedar deshabitat en el context de la Crisi Demogràfica de la Baixa Edat Mitja. Així ho recull l'*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbó* l'any 1519, quan afirma que "*la dita Ribalera és despoblada en la qual solia haver quatre llocs, çò és Castellarnau, Riumadriu, Colomers e Serret*".⁷ El cert és que Romadriu no apareix en el fogatjament de 1553, però sí en el Cens d'Aparici de 1718.

-Segons Josep Mª Bringué²⁵ la primera notícia que tenim de la Farga de Romadriu és de 1646-48. Creiem doncs que va ser entre la darrerria del Segle XVI i començaments del XVII quan el lloc és repoblat per causa de l'explotació de jaciments ferruginosos i la conseqüent posada en funcionament de la nova indústria transformadora. Una farga no creava directament molts llocs de treball, però sí de forma indirecta: miners, carboners, llenyataires, traginers, ferrers, ... Tot plegat donava lloc a una important activitat econòmica. Observant els reculls fets al llarg del Segle XVIII i la primera meitat del XIX arribem a la conclusió que la farga va contribuir significativament a mantenir una comunitat d'entre 35 i 80 habitants aproximadament en un emplaçament força remot.

-Pascual Madoz afirma cap el 1840-42 que formen el nucli 10 cases (31 "almas") més l'església, una font i una farga moguda hidràulicament pel riu. També constata l'existència de mines de ferro en explotació.¹⁰ Els primers Nomenclàtors (1857, 1860 i 1887) ens parlen en canvi d'unes 20-22 cases, i entre 70 i 80 habitants. Segons la padrina de Casa Curt, en una conversa amb l'escriptor Joan Lluís, a Romadriu "*hi havia 22 cases amb foc ancès cada dia*".²³ Gent autòctona ens ha assegurat que el poble va arribar a tenir més de 30 cases a començaments del Segle XIX (¿?).

-Fent una ullada al Nomenclàtor de 1860 veiem que de les 21 cases, 10 es troben temporalment deshabitades. Per això deduïm que al poble hi devia haver un notable percentatge de gent que hi residia només una part de l'any, quan les condicions (meteorològiques, econòmiques, ...) permetien extreure el mineral, talar arbres i fer treballar la farga a ple rendiment.

-Dubtem molt que Romadriu hagi passat mai de les 25 vivendes. Les cases tradicionals recollides han estat 21: *Agustí, Bessó, Bringuier, Butxacó, Cebrià, Conqueta, Consolet, Curt, Farré, Forné, Garriga, Gravat, Guillem, Joan, Mónico, Perecoix*, la *Pollera*, la *Rectoria, Roqué, Tabola* i *Toni*. Probablement n'hi va arribar alguna més, però avui se n'ha perdut la memòria. Potser dos edificis del raval (l'anomenada "*Presó*" i la "*Casa de Registres*" de la Farga) van arribar a ser vivenda (¿?). A més, el fet que determinades cases (*Farré, Perecoix*) canviessin de lloc fa molts anys ens fa pensar que podrien haver estat ubicades de nou en vivendes que prèviament havien quedat buides.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

La davallada d'efectius que experimenta Romadriu des de la darrereria del Segle XIX de ben segur que té a veure amb el cessament de l'activitat metal·lúrgica a la zona, però la fugida de gent en un primer moment no es produeix d'una manera sobtada. El Nomenclàtor de 1887 ens diu que aquell any hi vivien al poble 70 persones; el nombre de vivendes no ens els diu, però suposem que devien ser entre 20 i 22, més o menys com les que recullen els anteriors documents de 1857 i 1860. El següent nomenclàtor, el de l'any 1900, assenyalava ja només 50 habitants de fet. Hi ha hagut per tant una pèrdua de població significativa. No podem determinar en quin moment la farga deixa de funcionar; probablement degué ser entre el 1880 i el 1890 (o potser abans), però segurament portava ja uns anys amb una producció a la baixa. El Nomenclàtor de 1910 indica un lleuger repunt de la població: 62 habitants, però només 9 cases habitades de forma permanent.

-Creiem que unes 6 cases van deixar de ser vivenda entre finals del Segle XIX i principis del XX: *Agustí, Butxacó, Mónico, Conqueta*, la *Pollera* i alguna altra. La construcció anomenada la *Pollera* era un habitatge bastit al afores del nucli, utilitzat de forma intermitent.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Al contrari del que passa amb la majoria de nuclis pallaresos, Romadriu va experimentar una forta pèrdua de població al llarg d'aquests 20 anys. Fent referència una altra cop a la padrina amb la que parla Joan Lluís, "*després de l'any divuit lo poble es va quedar amb vuit cases*". Els nomenclàtors venen a confirmar aquesta afirmació: l'any 1920 hi havia ja només 46 habitants de fet (62 de dret), amb 10 cases obertes tot l'any i 7 "*accidentalmente inhabitadas*".

Els nomenclàtors de 1930 i 1940 són força contradictoris. Per un costat constaten una forta caiguda de la població (27 habitants de fet l'any 1930 i ja només 14 el 1940), però per l'altre afirmen que hi ha al poblet "*16 edificaciones para vivienda*", quelcom que de cap manera s'ajusta a la realitat observant els escassos efectius que romanen al lloc. Les cases *Cebrià, Consolet, Farré, Forner, Garriga, Joan* i *Tabola* segurament van ser tancades en aquest període.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

Sabem que a començaments dels anys 1930's hi quedaven a Romadriu unes 8 ó 9 cases amb gent: *Bessó, Bringué, Curt, Gravat, Guillem, Perecoix, Roqué, Toni* més la *Rectoria*.

-Acabada la Guerra Civil, Romadriu queda amb només 3 cases obertes permanentment: *Curt, Gravat* i *Roqué*. La Guerra va ser molt traumàtica en aquest petit poble pallarès, ja que el front passava molt a prop del nucli. *Casa Gravat* serà tancada l'any 1948: quedarà com a 2ª residència. -En els anys del conflicte armat i de la Postguerra el poblet pateix un seguit de canvis: observant la fotografia de 1960 feta per J.M. Vidal i comparant-la amb la de l'any 1900 veiem que algunes cases, com *Farré, Forné, Mónico, Toni* i *Conqueta* han desaparegut o es troben ja molt caigudes. També hi ha variacions en la propietat. *Casa Perecoix* per exemple, és comprada pels de *Roqué*, que més tard hi traslladaran la vivenda.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Les dues darreres cases del poble ocupades per autòctons *Roqué* i *Curt*, deixen d'estar permanentment habitades a partir dels anys 1960's. Els de *Casa Roqué* (que tenen en propietat *Roqué* i *Perecoix*) des del 1963-64 deixen de viure tot l'any al poble.

-L'any 1970 els de *Casa Curt* estableixen la residència principal a Montardit de Baix: la casa queda també com a 2ª residència. *Casa Bessó* tornarà a estar ocupada uns anys per una gent de fora (andalusos) entre el 1965 i el 1973. A partir de 1973 Romadriu passa uns anys deshabitat, amb algunes vivendes ocupades només temporalment.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-L'any 1980 uns nouvinguts compren *Casa Roqué* (només *Roqué*, no *Perecoix*) i s'hi queden a viure. S'hi estaran uns anys, fins el 1985, moment en que la casa queda com a 2ª residència.

-També el 1980 un *Paller de Roqué* és venut a un altre nou rural: l'arregla com a 2ª residència. Des de l'any 1992-93 hi viu habitualment. El nom d'aquesta nova vivenda serà *Casa Joan Nova*, que no té res a veure amb l'antiga *Casa Joan*, abandonada i desapareguda.

S'hi conserven a més les cases *Bessó*, *Curt*, *Gravat* i *Perecoix* com a 2ª residències mentre que d'altres com *Bringué*, *Cebrià*, *Garriga*, *Guillem* o *Tabola*, del tot abandonades, es troben ja en un avançat estat d'enrunament. Sorprenentment i malgrat la total manca d'infraestructures i serveis (inclosa l'absència d'accés rodad), Romadriu resisteix contra tot pronòstic.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

Aquesta situació canvia a finals dels anys 1990's, quan degut a unes obres hidroelèctriques que es realitzen al riu de Santa Magdalena, es construeix un petit embassament a tocar del nucli. Per això s'obre una pista fins al poble partint de la carretera que dur a Montenaró.

Romadriu no es pot dir que pateixi una febre constructora o rehabilitadora en els anys de la bombolla immobiliària. El vell *Paller de Tabola* però es adquireix cap el 2005 per una parella de nous rurals i convertit en una nova vivenda que serà 1ª residència des del 2008.

Els majors canvis es produeixen a nivell d'infraestructures. La pista d'accés és asfaltada cap el 2007. Poc temps abans l'empresa responsable de l'entramat hidroelèctric construeix una nova minicentral per a produir energia per al nucli, després que, a causa de la construcció de l'embassament, la vella mola hagués quedat inutilitzable. Tots aquests esdeveniments comporten una remodelació notable de la trama urbana. Moltes cases abandonades (*Guillem*, *Bringué*, *Joan...*) són definitivament enderrocades. L'important però és que avui Romadriu és ja un nucli convencional, amb tots els serveis bàsics coberts, salvat d'una situació quasi irrecuperable.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident habitual, a C. Joan Nova

Any 2000 *Habitants Residents:* 1, 1 Residents Habitual, a C. Joan Nova.

Any 2005 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Habitual, a C. Joan Nova

Any 2010 *Habitants Residents:* 4, 3 Residents Habituals: 1 a C. Joan Nova i 3 al Paller de Tabola.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 5, 5 Residents Habituals: 1 a C. Joan Nova i 4 al P. de Tabola.

- **Característiques de la població resident:** **2014-15** Home nou rural de mitjana edat a C. Joan Nova. Parella jova de nous rurals amb nens al *Paller de Tabola*.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Roqué* (tres) són a uns 920 m al nord-est del nucli, però enfilades a 1675 m d'alçada. Es troben dempeus, en un estat acceptable. La *Borda de Curt*, a uns 800 m a l'oest, és caiguda.

A poc més d'un km al sud-oest hi ha les runes del vell santuari de Sant Joan de l'Erm: va ser incendiat i destruït l'any 1936 en el transcurs de la Guerra Civil. A uns 770 m aigua amunt del poble, al costat del riu, hi ha les escasses restes de l'antiga Farga de Romadriu.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 No n'hi ha cap. 2015-16 No n'hi ha cap.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) Accessos 1988-93 Camí de ferradura en estat dolent, des de Montenartró. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. Pas deficient.

-2015-16 No. Pas mitjanament bo. S'han obert noves vies enderrocant les runes d'algunes cases abandonades.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha de convencional. Només de particular, deficient.

-2015-16 L'any 2004 s'ha construït una nova minicentral, aigües amunt de l'antiga, que abasteix el nucli. Els problemes arriben si hi ha molta sequera: el cabal del Riu de Santa Magdalena és justet.

c) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha. Es troba en bon estat.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sembla que no n'hi havia o era molt precari.

-2015-16 S'ha fet una nova captació i un nou dipòsit. L'aigua segueix sense estar tractada.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. Cada casa té la seva fossa sèptica.

- **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2014-15 Sí		2014-15 Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Llavorsi/Sort
	2014-15 No. A Sort		2014-15 Llavorsi/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2014-15 No		2014-15 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp
	2014-15 No		2014-15 Rialp
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/ Sort
	2014-15 Sí		2014-15 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2014-15 A Llavorsi		2014-15 Sí. Festa Major

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	20-21	20-21		15-16	15-16	10-12	8-9	3	2	2	2	1
Habitants de fet	77		70	50	62	46	27	14	15	17	15	11
Habitants de dret	77		70	64	68	62	40	22	15	17	15	11

1982-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	1	1	1	1	1	2	2			
Habitants de fet	1	1	1	1	1	4	5			
Habitants de dret		21	15	14	10	12	12			

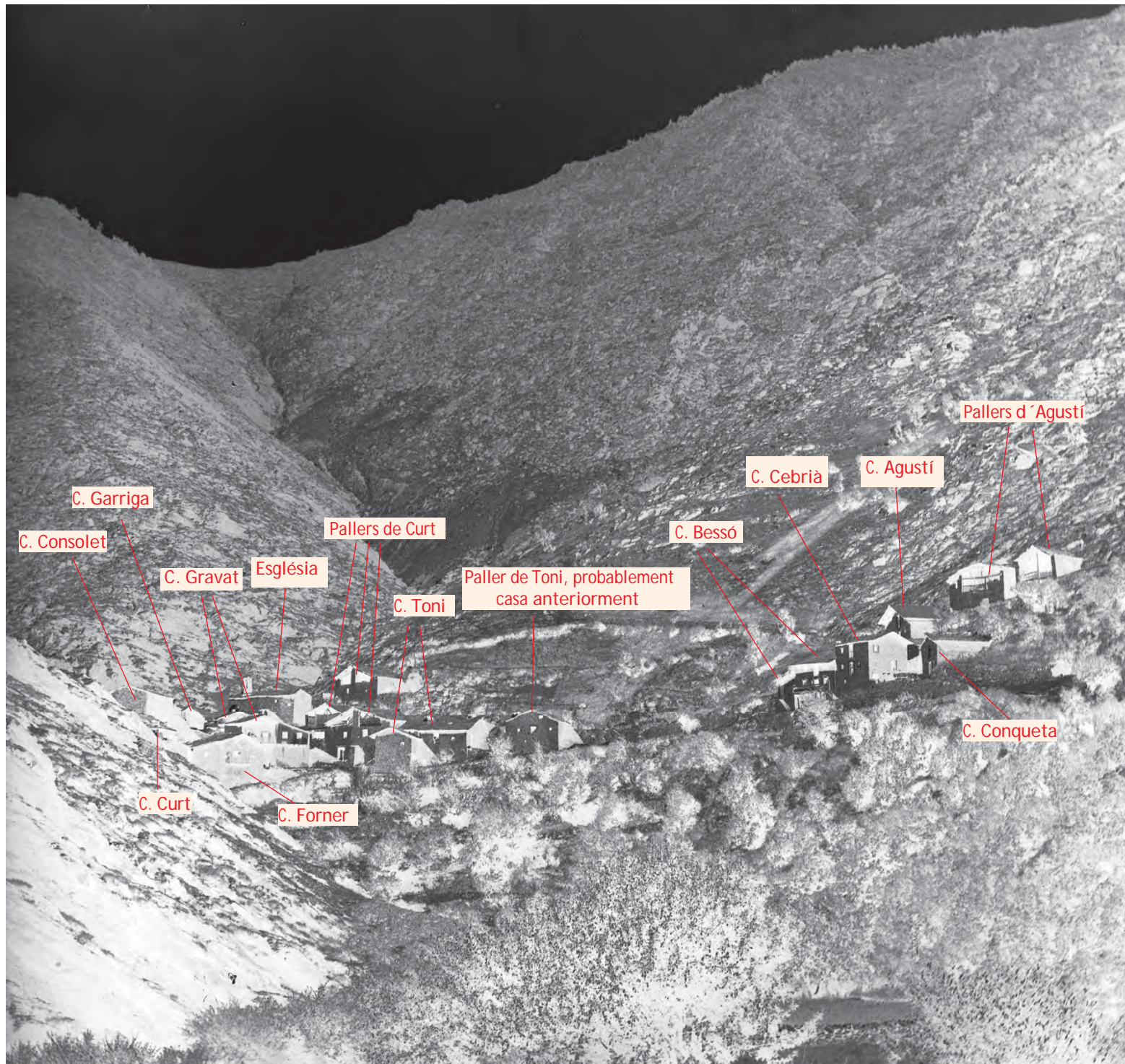
Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Casa Joan Nova	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència	Paller de Roqué
Paller de Tabola	Molt dolent	Bo	Cap	1 ^a Residència	Paller de Tabola

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Agustí</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Bessó</i>	Acceptable	Acceptable	2ª Residència	2ª Residència
<i>Bringué</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Butxacó</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Cebrià</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Conqueta</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Consolet</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Curt</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Farré</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Forner</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Garriga</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Gravat</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Guillem</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Joan</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Mónico</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Perecoix</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>La Pollera</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>La Rectoria</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Roqué</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Tabola</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Toni</i>	Desapareguda	Desapareguda		

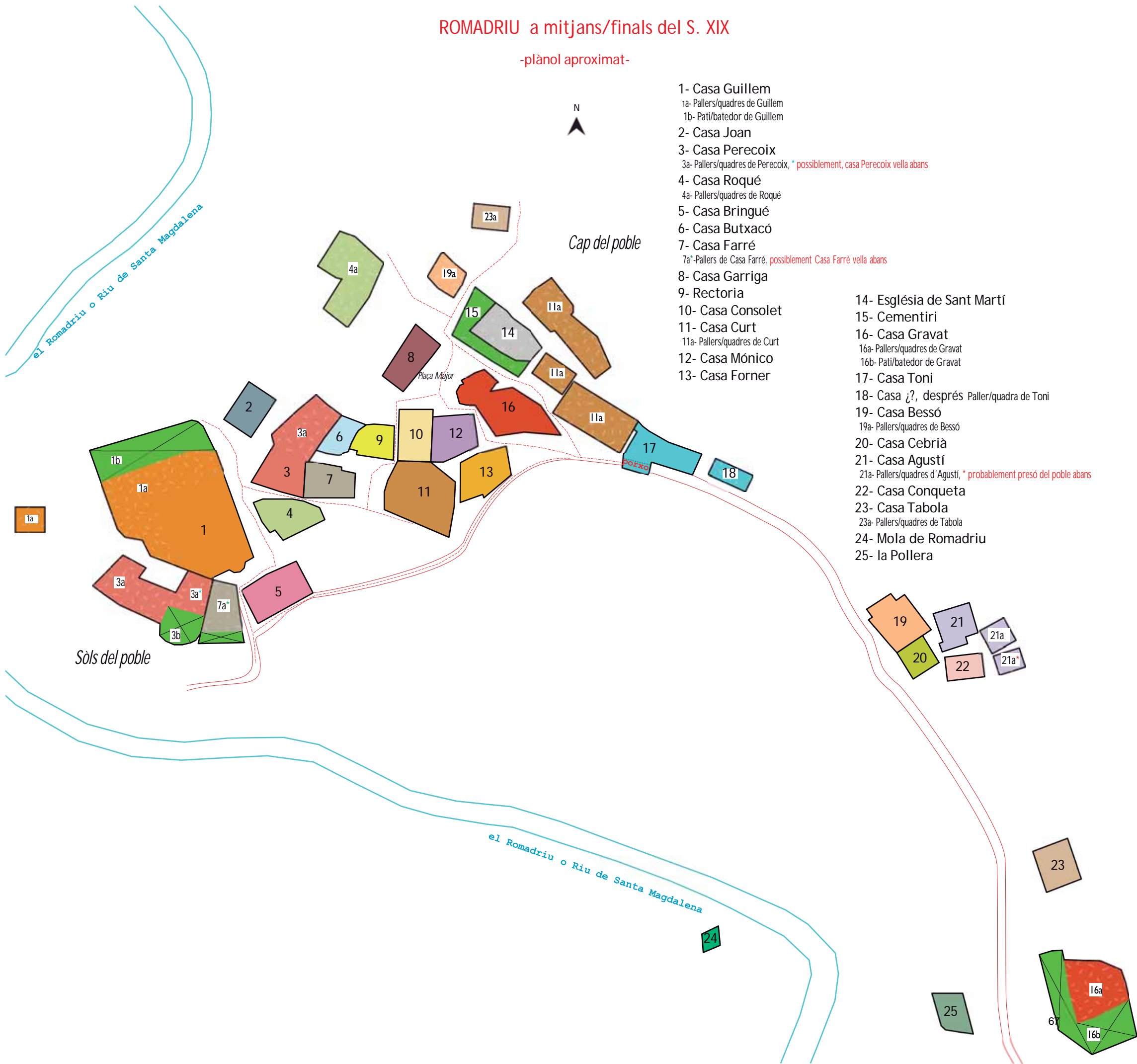
A dalt, vista parcial de Romadriu als anys 1960's. Observem que algunes cases ja es trobaven enrunades
(Fotografia: J.M. Vidal)

Al costat, Romadriu l'any 1972. A l'extrem esquerre de L'imatge veiem les runes de les cases Guillem i Bringué avui desaparegudes.
(Fotografia: C. José Guiu, cedida pel Centre Excurs. de Catalunya)

ROMADRIU a mitjans/finals del S. XIX

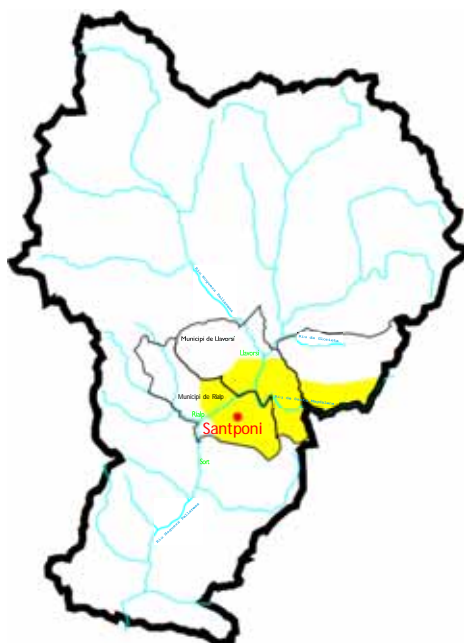
-plànol aproximat-

- 1- Casa Guillem
1a- Pallers/quadres de Guillem
1b- Pati/batedor de Guillem
- 2- Casa Joan
- 3- Casa Perecoix
3a- Pallers/quadres de Perecoix, * possiblement, casa Perecoix vella abans
- 4- Casa Roqué
4a- Pallers/quadres de Roqué
- 5- Casa Bringué
- 6- Casa Butxacó
- 7- Casa Farré
7a*-Pallers de Casa Farré, possiblement Casa Farré vella abans
- 8- Casa Garriga
- 9- Rectoria
- 10- Casa Consolet
- 11- Casa Curt
11a- Pallers/quadres de Curt
- 12- Casa Mónico
- 13- Casa Forner
- 14- Església de Sant Martí
- 15- Cementiri
- 16- Casa Gravat
16a- Pallers/quadres de Gravat
16b- Pati/batedor de Gravat
- 17- Casa Toni
- 18- Casa ¿?, després Paller/quadra de Toni
- 19- Casa Bessó
19a- Pallers/quadres de Bessó
- 20- Casa Cebrià
- 21- Casa Agustí
21a- Pallers/quadres d'Agustí, * probablement presó del poble abans
- 22- Casa Conqueta
- 23- Casa Tabola
23a- Pallers/quadres de Tabola
- 24- Mola de Romadriu
- 25- la Pollera

Santponi (la Masia) /la Masia de Macià/

- Municipi actual: Rialp
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1195-1215 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

• **Situació i morfologia:** Pairalia (habitatge aïllat tradicional amb edificis agraris/ramaders auxiliars i terres de conreu adjacents) situada entre Beraní i Roní (en el vessant obac de la vall de la Noguera Pallaresa, sobre l'Estret de Vellànega), la qual, encarada al nord-oest, disposa, igual que els nuclis veïns anomenats, d'una insolació més limitada que els assentaments de solana que li són simètrics (Rodès i les Bordes de Botella). Santponi es troba en un petit replà que dibuixa el coster que davalla de les Roques d'Auló (lloc de tràgics esdeveniments durant la Guerra Civil), rodejat d'una extensió de terreny força apte per al cultiu. El conjunt de construccions és compost per una vivenda i unes quantes edificacions més utilitzades com a quadres, pallers i magatzems.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

• **Reconeixement administratiu:** El lloc no està reconegut avui com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, ni ho ha estat gairebé mai. Només apareix en el Nomenclàtor de 1860 (“*Masia de Santponi. Casa de labor*”), habitat temporalment llavors.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

• **Ocupació:**

1988 Habitat només temporalment.

2000 Habitat només temporalment.

2010 Habitat només temporalment.

2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

• **Església:** No n'hi ha i no tenim notícies que n'hi hagi hagut. Probablement però antigament n'hi va haver, ja que es tracta d'un antic poblet.

• **Origen i evolució:** Origen remot, prerromà de ben segur. L'Acta de Consagració de la Catedral de la Seu (any 839) parla de “*ipsas parrochias de illo Obago vel de Berenui et Somponui atque Montanohorte vel Rimatrice*”.¹³ Probablement el topònim “*Somponui*” es refereix al lloc de Santponi i no al d'Embonui. L'assentament passaria a formar part de la Baronia de Bellera i més tard, del Vescomtat de Castellbó. L'any 1519 Pere Tragó l'anomena (“*Mas de Sant Poni*”) com un dels llocs del Quarter de Rialp i Vall d'Assua, dins el Vescomtat.⁷

Tragó puntualitza que Santponi es troba deshabitat: no hi ha dubte que els antics pobladors d'aquest petit nucli, reduït ja a una sola vivenda, s'havien esvaït. Un cas gairebé idèntic al d'altres assentaments veïns de l'anomenada *Muntanya de Sobac*, com ara Colinos o Vilamflor.

El més normal és que el lloc quedés definitivament abandonat o com un grup de bordes. Per alguna raó que desconeixem, es va conservar l'habitatge i ens consta que hi va tornar a viure gent de manera permanent, encara que possiblement també va conèixer períodes en que només va estar utilitzat com a segona residència.

A començaments del Segle XX el lloc va ser adquirit per la gent de *Casa Macià*, de Roní, i per això el lloc avui és popularment conegut com la “*Masia de Macià*”. Una part de la gent de *Casa Macià* hi va viure uns anys: almenys fins l’inici de la Postguerra. Actualment continua essent propietat de la gent de *Casa Macià*: no hi viuen, però han conservat i utilitzat tant la vivenda com els edificis adjacents i treballen les terres circumdants: s’hi desplacen quasi diàriament per a les tasques del camp. Santponi constitueix un cas un tant peculiar en el nostre estudi: per res es pot considerar una simple borda o conjunt de bordes, si no una mena de masia o casa pairal que en realitat és un vestigi d’un antic nucli que segurament va tenir més habitatges molts segles enrere.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n’hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el llogaret de Beraní és a prop, a poc menys d’un km a l’oest. El poble de Roní és a poc més d’un km al nord.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. **2000** Una. **2010** Una. **2015-16** Una.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos** **1988-93** Pista en mal estat. **2015-16** Carretera en mal estat.
- Pavimentació de carrers** **1988-93** No n’hi ha. **2015-16** No n’hi ha. El pas pel lloc és bo però.
- Electrificació** **1988-93** No. **2015-16** Sí. Plaques solars.
- Enllumenat públic** **1988-93** No n’hi ha. **2015-16** No n’hi ha.
- Subministrament d’aigua** **1988-93** Sí. **2015-16** Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram** **1988-93** No n’hi ha. **2015-16** No n’hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988-93 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Recollida d’escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n’hi ha
	2015-16 No		2015-16 No n’hi ha
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Rialp	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Rialp		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		0	0-1	0-1	1	1	1	?	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

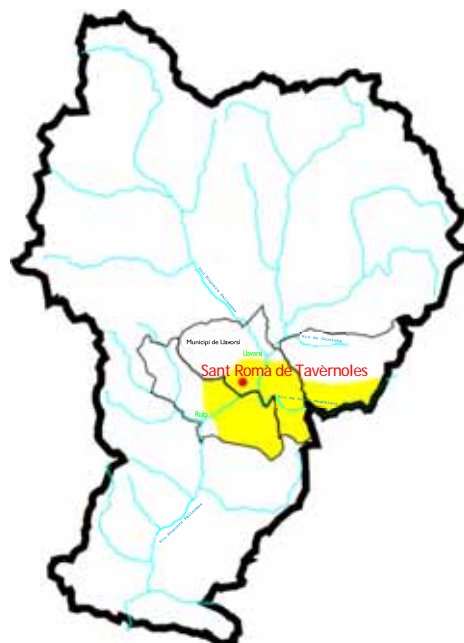
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Santponi	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

Sant Romà de Tavèrnoles */Sant Romà/*

- Municipi actual: Llavorsí
- Qualificació: 3Ru
- Categoria Mitja: Llogaret (Segles XIX-XX)
- Alitud: 1250-1275 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Nucli enrrunat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat difús
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Despoblat

- **Estat general** **Any 2000** Molt dolent. Totalment abandonat i enrunat.
Any 2015-16 El mateix, anat a pitjor. Degradació absoluta.

- **Situació i morfologia:** Llogaret situat en un coster pissarrós força dret, elevat a la dreta de la Noguera Pallaresa, en el vessant de solana. És orientat a sud-est, de manera que les hores de sol hi són abundants. El nucli s'aixeca a gairebé a 500 metres per sobre del tàlveg, un desnivell gairebé vertical que li confereix un aspecte de difícil accessibilitat.

Malgrat l'emplaçament i l'altitud del lloc, el paisatge presenta molts trets mediterranis que contrasten amb la obaga, a l'altre costat del riu, més humida i rica en vegetació.

Les cases i edificis auxiliars es disposen horitzontalment formant bàsicament una filera d'edificis que es desdobra en alguns sectors. Sant Romà és un nucli de morfologia clarament lineal. Al centre del nucli hi trobem la Plaça Major, tancada per les dues cases més importants (*Malló* i *Batlle*) i l'Església. Crida l'atenció el color marró/fosc de les construccions tradicionals, construïdes amb la pedra de pissarra autòctona de la zona.

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, però no com a *nucli de població* (els habitants viuen en “*disseminat*”). Històricament, el nucli apareix en tots els nomenclàtors, tot i que de vegades amb una denominació sorprenent: *Sant Romà de Tabescan o Tabernolas* al 1857 (¿¿??). Sempre ha format part del municipi de Llavorsí des de la creació de l'administració local contemporània, al Segle XIX.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. En aquells dies, l'any 1988, encara hi vivia al nucli una família a *Casa Batlle*, però els autors deixen palesa la notable degradació de l'assentament i l'abandó generalitzat: només hi ha una casa utilitzada i no n'hi ha cap que es pugui considerar que es troba en bon estat. Els serveis i infraestructures són del tot nuls. No hi ha cap perspectiva de reocupació i la família resident no sembla que hi “*pugui durar molt*”, en paraules textuais.¹ Malauradament, en el cas de Sant Romà aquests pronòstics s'han complert.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Quan el poble era del tot dret i habitat, a mitjans del segle XIX, el poblament del nucli es podia definir com a *concentrat difús de tipus lineal*. Més tard, en desaparèixer *Casa Malet*, les *Quadres de Malló* van quedar com a edificacions aïllades de la trama urbana. Avui el nucli és pràcticament del tot enrunat. A Sant Romà hi havia una propietat que destacava per sobre de la resta: *Casa Malló*. L'anomenaven la “*casa gran*”, i tot indica que el seu nom deriva de la referència popular *casa maior* (casa major, en pellarès). Era una edificació majestuosa que cridava l'atenció, però desgraciadament avui està del tot caiguda: un llamp la va malmetre en trencar la biga comunera ja fa anys.

- **Ocupació:**

1988 Habitat permanentment per població minsina.

2000 Del tot deshabitat i abandonat de fet.

2010 Del tot deshabitat i abandonat de fet. **2015-16** Del tot deshabitat i abandonat de fet.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	0	0	0

- **Església:** Dedicada a Sant Quirze, està del tot caiguda, en runes. Era un edifici molt senzill, que no destacava en absolut de la resta. El campanar era d'espadanya. Hi deia missa el capellà del nucli veí de Rodès, que també ho era de Sant Romà. Per això al poblet no hi havia rectoria pròpiament.

- **Origen:** “*Van ser els monjos tavernics del monestir de Vellanega els que van pujar muntanya amunt, van desermar les terres i van portar gent per a treballar-les*”.¹⁵ Aquestes paraules, dites per Alfons Cervós, de *Casa Malló*, i recollides per Francesc Bellmunt vindrien a explicar l'origen d'aquest llogaret. Les nostres indagacions, ens porten a qüestionar aquesta teoria. La història del poblet i terme de Sant Romà, és ben cert, sempre va anar lligada al Monestir de Sant Pere de Vellanega, al qual pertanyia. Aquest cenobi va desaparèixer suposadament cap a finals del Segle XVI, o potser al XVII. L'*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò* (1519) ens diu que “*l'ecclésia de Sanct Pere e monestir d'Avellanega en riu Madriu vore lo riu Noguera Pallaresa, a la part de tremontana. Lo dit priorat es claustral e subdit del monestir e abat de Sant Serni de Tavèrnoles. En lo dit priorat es lo lloch de Sant Romà*”.⁷ Així, un cop desafectat i abandonat Vellanega, el terme de Sant Romà va passar a dependre directament del monestir de Tavèrnoles (situat entre la Seu d'Urgell i Andorra) fins a finals del Segle XIX, quan va ser desamortitzat i posat a subhasta. En aquell moment, alguns veïns del poble en van comprar les terres.

Però l'origen de l'assentament que avui coneixem per Sant Romà, de ben segur és anterior al monestir de Vellanega. Així, diversos documents de l'Alta Edat Mitja que esmenta Jaume Oliver parlen del Castell situat al costat de la vila/ poble de “*Karag*” o “*Charay*”, molt a prop de la “*roca anomenada de Sant Romà*”, sempre tot relacionat amb el monestir de “*Vellanica*” o “*Bislanica*”.²² Ignasi Puig i Ferraté en la seva obra sobre el Monestir de Gerri, esmenta la compra per part d'aquest cenobi del Castell de Sant Romà i la vila de “*Cherach*”, la situació dels quals “*ens és desconeguda, però podem identificar amb Sant Romà d'Abella*”.⁵

Jaume Oliver²² ens assegura que a mitjans del Segle XI el Castell de Sant Romà i la vila de *Karag* són venuts pels Comtes de Pallars Sobirà al Monestir de Gerri, que obté per part dels Comtes de Pallars Jussà el Cenobi de Vellanega. És més tard, a finals del Segle XI, quan Vellanega amb el seu terme queden sota el domini del Monestir de Tavèrnoles. Els documents medievals ens diuen que la vila d’*Eschasoe*”, nom preromà de Botella, limita al nord amb el terme de “*Charay*”.

El padrí Lluís Cervós ens ha confirmat que a la penya anomenada Roc de la Moleta, just al costat del poble, hi havia hagut l'ermita de “*Sant Romà*”, la qual ja desafectada, “*nosaltres utilitzàvem com a borda*”. Per altre costat, és força rar que l'església parroquial del nucli estigui dedicada a Sant Quirze i no a Sant Romà, com hauria de ser donat el nom del poble. De tot plegat en podem treure dues suposicions. La primera és que haguem interpretat malament els documents medievals, i els documents es refereixin a d'altres indrets (-Podria ser, per exemple que “*Eschasoe*” i “*Karag*” fossin en realitat Escàs i Caregue??) L'altra, més versemblant, és que si el nucli d'Eschasoe eren les actuals bordes de Botella, i el poble amb el que limitava al nord (*Karag*) tenia al costat la roca “*de Sant Romà*” on hi havia aquesta ermita i que ara es diu Roc de la Moleta, el nom de “*Karag*” no era si no la denominació preromana de l'actual nucli de Sant Romà.

El canvi de denominació així s'hauria produït en el trànsit cap a la Baixa Edat Mitja (com en d'altres casos), quan amb la pèrdua dels darrers grups de parla basc el nom original hauria caigut en desús, essent substituït, en la referència popular, per la de “*poble de Sant Romà*”, ja que era situat al costat d'aquesta ermita i penya.

El terme de Sant Romà va pertànyer al Monestir de Sant Serni de Tavèrnoles, fins que a finals del Segle XIX va ser desamortitzat i posat en subhasta. Llavors va ser adquirit per 5 cases del poble (*Malló, Batlle, Blasi, Andreu i Japo*) en règim de condomini. No sabem del cert fins a quin punt això va incidir en el tancament prematur d'algunes cases (*Forn, Sabiel i Malet*).

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** -El fogatjament de 1378 ens indica que el llogaret era format llavors per 7 cases. Els censos d'Aparici (1718) i de Floridablanca (1787) recullen 27 i 32 habitants respectivament. Pascual Madoz, cap el 1840-42, parla de 9 cases i 26 estadants.¹⁰ Com en d'altres casos, és difícil saber quantes cases va arribat a tenir Sant Romà en els moments de més apogeu (mitjans del XIX). Joan Lluís ens diu que “*en temps enrecolats va arribar a la dotzena de cases*”,²³ i Francesc Bellmunt fins i tot que “*havia tingut tretze cases*”.¹⁵ Nosaltres però no podem demostrar que aquest llogaret hagi sobrepassat mai les onze cases. Així ho hem de creure si fem cas als Nomenclàtors de 1860 i 1888, on a més, deduïm que algunes famílies marxaven a treballar a fora a l'època hivernal (1860: 6 cases habitades constantment i 5 temporalment). Tampoc podem desmentir amb seguretat que no hagués arribat a la dotzena. No creiem que Sant Romà hagi passat mai de ser un llogaret des de la Baixa Edat Mitja ençà. Només fent una ullada al vell terme del poble, format per costes ingrates amb molt pendent i poques terres aptes per a l'agricultura, es pot constatar. En consonància, hem recollit 11 noms de cases tradicionals: *Batlle, Malló, Curiós, Andreu, Blasi, Japo, Toni, Mingo, Sabiel, Malet* i *Forn*. Avui totes elles estan caigudes o desaparegudes.

Període 1855-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

-Per les informacions rebudes, en aquest període són abandonades ja 3 cases. *Casa Forn* degué ser tancada ja a finals del XIX: llur situació és un misteri, encara que molt possiblement era situada o bé al costat de *Casa Curiós*, o bé entre les cases *Sabiel* i *Malet*. Entre 1900 i 1910, segurament van quedar buides les cases *Malet* (de la qual ja fa temps que no en queda gairebé cap rastre) i *Sabiel*. El Nomenclàtor de 1910 ens indica que aquell any ja només resideixen al poble 8 famílies.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

-La xifra de 8 famílies es va mantenir fins a mitjans/finals dels anys 1920's. Cap el 1925 degué ser ja tancada *Casa Mingo*: la família va marxar a França.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Abans de l'esclat de la Guerra Civil van ser abandonades *Toni* i *Japo*. Els de *Japo* sabem que van marxar a França. *Casa Toni*, molt xica, en quedar buida va passar a ser un corral de *Malló*.

-En finalitzar la Guerra Civil, a Sant Romà ja només hi queden 5 cases obertes, que aviat es redueixen a 3 en ser tancades *Casa Blasi* a mitjans dels anys 1940's i *Casa Andreu* cap el 1951-52 (van emigrar a Andorra). El cas és que Joan Lluís, en passar pel llogaret en aquesta època es lamenta que a “*Sant Romà només hi ha avui 3 cases obertes, dues de les quals, Batlle i Curiós, no trigaran massa a tancar*”.²³ Les coses però no van anar així. El 1958 la família Cervós, de *Casa Malló*, marxava del lloc. Uns anys després un llamp va esberlar el llosat de la vivenda i donava el cop de gràcia a un poblet que mai va tenir esplendor ni fortuna.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-*Casa Curiós* va estar oberta fins l'any 1972, però no va ser abandonada fins el 1976, i va romandre sencera fins a mitjans dels 1980's, quan un cop de vent ferotge es va endur el llosat. La gent de *Cal Batlle*, quedarien com a els darrers estadants del llogaret

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Cap novetat significativa al llarg d'aquests anys. *Casa Batlle* és l'únic habitatge obert.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-*Casa Batlle* va estar oberta fins el 1994-95, quan el cap de família, en Cinto Massa, va morir sobtadament: havien viscut més de 20 anys sols al poble, sense un accés per carretera o pista. Només els darrers anys van poder disposar d'electricitat gràcies a un panell d'energia solar.

A diferència d'altres nuclis, Sant Romà no ha conegut cap mena de rehabilitació en els darrers anys. Avui el lloc es troba del tot abandonat i enrunat, un procés que ja va començar fa temps i que ha estat progressiu, i sense disposar de cap servei i ni tant sols té accés rodat. La lamentable situació actual es deu a bàsicament a 3 factors: la marxa prematura de bona part de les famílies que hi residien (moltes de les quals van fugir abandonant de fet i de dret llurs propietats deixant aviat el nucli, petit de per sí, en una situació molt precària), la mala relació entre els ex-veïns de més pes (que ha impossibilitat cap millora) i per últim l'infortuni, ja que per una raó o una altra cap casa ha aguantat dreta un cop abandonada: bé per causes naturals (cases *Malló* i *Curiós*), d'altres fets (un incendi que va afectar les cases *Blasi* i *Jepo* quan ja eren buides). El més trist però ha estat el final de *Casa Batlle*, assaltada i saquejada repetidament des que van morir els seus darrers habitants fins a precipitar el seu enrunament. Així, l'any 2015-16 cap edifici és ja habitable.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a Casa Batlle. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 No n'hi ha cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents*: 2, 2 Residents Permanents a Casa Batlle.

Any 2000 *Habitants Residents*: 0

Any 2005 *Habitants Residents*: 0

Any 2010 *Habitants Residents*: 0

Any 2015-16 *Habitants Residents*: 0

- **Característiques de la població resident**: 2015-16 No n'hi ha.

- **Edificis en dispers per la rodalia del poble (a més de 350 m)**: Al peu del poble, molt a prop del Pont de Gulleri, hi ha les *Bordes de Vellànega*, dites també *Bordes de Sant Romà*. Avui resten dempeus dues, la de *Curiós* i la de *Batlle*, aquesta darrera encara amb la seva funció tradicional. Més al nord, en la confluència de la Noguera Pallaresa amb el Barranc de Marguilló hi ha la *Borda de Malló* o de *Siponti*, dreta però ja en mal estat. Una altra *Borda de Batlle* que era propera al poble, camí de les Bordes d'Arnui, avui està derruïda.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) **Accessos** 1988-93 Per un camí de ferradura en estat dolent, a peu.

2015-16 Camí de ferradura, bé des d'el pont de Gulleri, al costat de la C-13, salvant un pendent de 500 metres, o bé des de les Bordes de Botella, i que té menys desnivell. Hi va haver dos intents frustrats d'obrir una pista fins al poble: a principis dels 1980's i l'any 1994, però llavors el Cinto va morir.

b) **Pavimentació de carrers** 1988-93 No n'hi ha.

2015-16 No n'hi ha. El pas per l'interior del nucli és dificultós degut a la vegetació i l'enrunament total.

c) **Electrificació** 1988-93 No n'hi ha de convencional. Només la casa que està habitada (Casa Batlle) té electrificació particular mitjançant plaques fotovoltaïques.

-2015-16 No n'hi ha. Només Casa Batlle tenia un panell solar per al seu ús quan era oberta.

c) **Enllumenat públic** 1988-93 Informacions contradictòries.

-2015-16 No n'hi ha, ja que el poble està deshabitat.

e) **Subministrament d'aigua** 1988-93 No hi ha. L'única casa oberta té una captació privada, sense dipòsit i en estat deficient. 2015-16 No n'hi ha, ja que el poble està abandonat. Tant sols hi ha una font al cap del nucli.

f) **Xarxa de clavegueram: extensió i estat** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

• **Serveis***Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No.	Farmàcia	1988 Llavorsí/Rialp
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Rialp
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Llavorsí/Rialp
	2015-16 No. A Rialp.		2015-16 Llavorsí/Rialp
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp
	2015-16 No		2015-16 Rialp
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Rialp/ Sort
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Llavorsí	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Llavorsí/Rialp		2015-16 No

• **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	9	11	11	10	8	8	7-8	5	4	2	2	1
Habitants de fet	49		49	24	36	44	35	40	33	12	12	3
Habitants de dret			49	22	38	43	34	43	34	14	12	4

1982-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015		
Vivendes 1 ^a residència	1	1	0	0	0	0	0		
Habitants de fet	3	3	0	0	0	0	0		
Habitants de dret	4	4	3	1	2	1	1		

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Andreu</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Batlle</i>	Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Blasi</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Curiós</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Forn</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Jepo</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Malet</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Malló</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Mingo</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Sabiell</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Toni</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap

Imatges de Sant Roma a mitjans deis anys 1960's.

A l'esquerra, la fafana de *Casa Curiós* amb la paret de *Casa Sabiel* a l'esquerra.

A sota, de dreta a esquerra, l'Església, *Casa Batlle* i *Casa Malló*.

A baix: de tot, l'església del llogaret, i al seu costat, *Casa Curiós*.

(Fotografies: Joan Tous, cedides per l'arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Aneu)

A l'esquerra, *Casa Malló* en primer terme quan ja estava abandonada pero encara era mig dreta.

Al fons, l'Església i *Casa Curiós*.

A sota, *Casa Curiós* a la dreta, l'Església sense sostre i *Casa Batlle* sencera, a l'esquerra. Darrera es veu *Casa Malló* amb el llossat ja enfonsat. Al fons de tot, les restes de les cases *Blasi* i *fepo*.

A baix: de tot, *Casa Malló*, que ha iniciat ja el seu procés d'enrunament. A la seva dreta treu el cap el llossat de *Casa Batlle*.

Les imatges van ser agafades a finals deis 1970's o començaments deis 1980's

(Fotografies: família Cervós, *Casa Malló*)

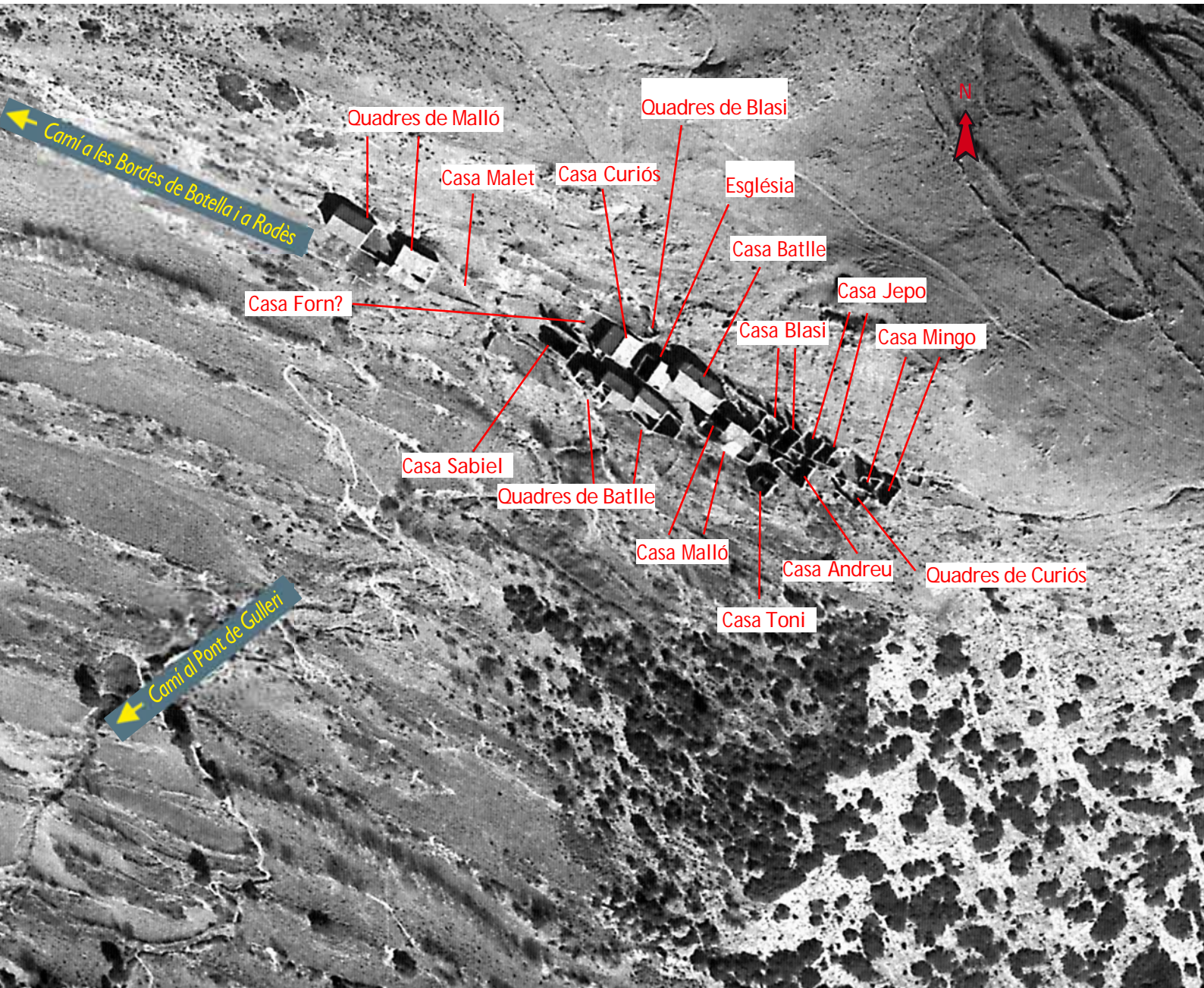

A dalt a l'esquerra, en Cinto Massa, de *Casa Batlle*, el darrer habitant de Sant Roma de Tavernoles. *(Fotografia: Família Morera-Massa)*

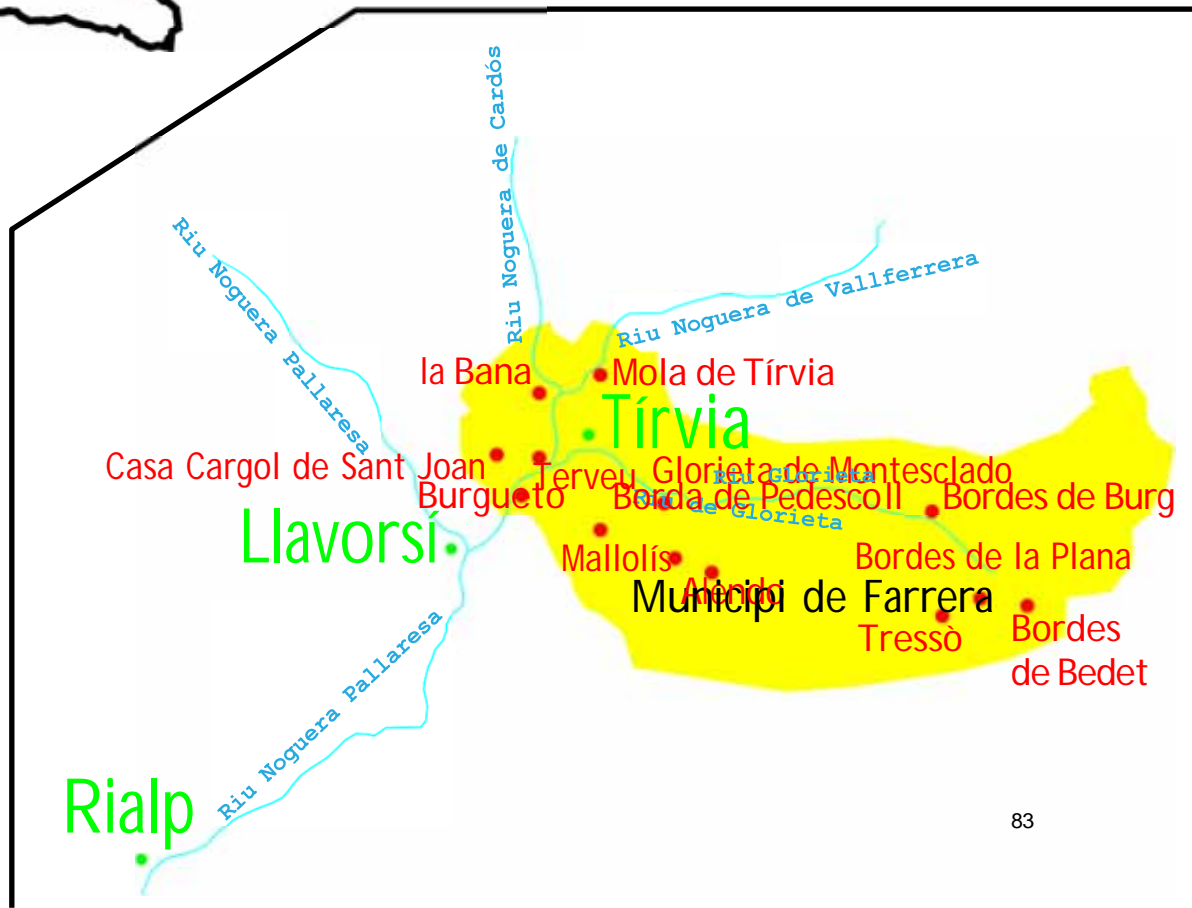
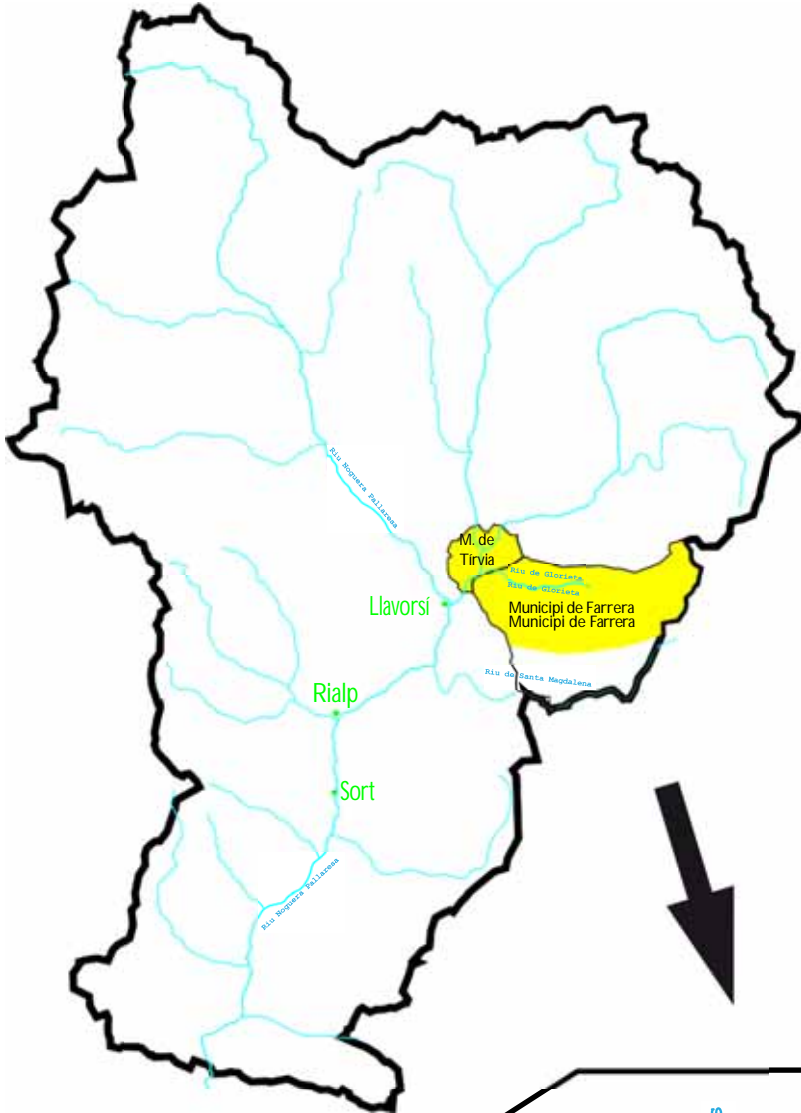
Al seu costat, a la dreta, vista de *Casa Malló*, mig caiguda, amb l'*església* al seu costat i les *Quadres de Batlle* al seu davant. *(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2009)*

A baix:, perspectiva general de Sant Roma l'any 2004 *(Fotografia: Roma Pujadas, 2004)*

SANT ROMÀ DE TAVÈRNOLES
-Les cases sobre una fotografia aèria de l'ICC de l'any 1976-

COMA DE BURG

Vista general de la Coma de Burg, amb el poble de Ferrera en primer terme i els llogarets d'Alendo i Mallolís al seu darrera, a l'esquerra de la imatge. Al fons, s'atalaien tímidament els nuclis de Montesclado (sobre el vessant de la muntanya), Glorieta (al fons de la vall) i Tírvia, al capdamunt d'un promontori rocallós. Crida l'atenció el contrast entre el vessant de solana (a la dreta), de fort pendent i escassa vegetació, i la obaga, coberta per un espès mantell vegetal i amb uns costers que davallen de forma més progressiva. (Fotografia: Josep Mª Bosch, 2014)

De les altes valls del Pallars Sobirà, la Coma de Burg és de ben segur la menys coneguda a nivell popular i entre els visitants ocasionals de la comarca. I és que aquest sector de proporcions reduïdes i amb una posició un tant marginal es troba eclipsat per les properes valls *Ferrera* i de *Cardós*, molt més extenses i amb més potencial turístic.

Entre la gent no habitual del país de vegades es confon la *Coma de Burg* amb la veïna *Vall Ferrera*, o simplement se la considera una part o apèndix d'aquesta, cosa que no és correcte malgrat la evident relació històrica i humana que sempre han tingut. Això es deu, en bona part, al fet que un dels nuclis tradicionals de la *Coma de Burg* és el poble de Ferrera de Pallars (o de Burg), que dóna nom al municipi del mateix nom (el qual s'extén pels trams mig i superior de la Coma). De fet, segons alguns autors inicialment, en els temps del feudalisme, la denominació *Vall de Ferrera* o de *Tírvia* era utilitzada per a referir-se al que actualment coneixem com la *Coma de Burg*. No va ser fins més tard, a la Baixa Edat Mitja, quan s'inclou dins d'aquesta entitat també les terres situades immediatament al nord (el que és l'actual *Vall Ferrera* pròpiament).²²

Finalment, amb el pas del temps, ja a l'Edat Moderna, es produeix un fet peculiar: amb la descoberta i posada en explotació dels meners ferruginosos de Virós i la consegüent construcció de les fargues d'Alins, Araós i Àreu, l'activitat econòmica del sector veí septentrional provoca que aquest passis a ser conegut com la "*Vall Ferrera*", mentre que l'àrea que en un principi havia ostentat aquesta denominació passis a anomenar-se *Coma de Burg*, com la coneixem avui.

La *Coma de Burg* estrictament orogràfica té, com hem dit, una extensió modesta, d'uns 40 km² (no gaire més) repartits entre els ajuntaments de Tírvia i Farrera, drenats pel minúscul Riu de Glorieta, format per la unió dels barrancs de Burg i Mallolís. Passa però que, administrativament, el municipi de Farrera es desborda més enllà de l'interfluvi meridional i agafa una part de la Ribalera, el terreny que antigament constituïa el terme tradicional de Romadriu. Ens trobem davant d'una altra singularitat (o despropòsit, segons com es miri) geogràfica: mentre que el nucli de Romadriu constitueix un enclavament que pertany a Llavorsí, la seva àrea circumdant i immediata (el seu antic terme) forma avui part del municipi de Farrera (-va ser l'antiga finca comunal de Romadriu adquirida per gent de Farrera?? Probablement). Nosaltres, intentant aplicar al màxim el sentit comú, hem inclòs com a part de la *Coma de Burg* alguns grups de bordes (*Tressó, Bedet,...*) que orogràficament queden dins la Ribalera, però que a nivell administratiu i de comunicacions estan actualment sota l'òrbita del municipi de Farrera.

Malgrat el seu nom i el seu emplaçament, la *Coma de Burg* no és en sentit ampli una vall de tipus glacial. Només el seu tram superior presenta trets típics d'aquest modelat quaternari, trobant doncs aquí la gènesi del topònim que amb els anys ha passat a denominar tot el sector. A partir de la mena de balconada on hi ha els pobles de Burg i Farrera, el fons de vall és estret, encaixat entre el muntanyam circumdant. La majoria d'assentaments els trobem enfilats muntanya amunt, al capdamunt de petits turons (Tírvia, Montesclado) de vegades en forma de balcó (Farrera, Alendo, Burg) o allà on hi ha un certa suavització dels vessants (Mallolís). Només el llogaret de Glorieta és situat al fons de la vall, si bé a redós d'una roca on es suposa que hi havia una antiga fortificació.

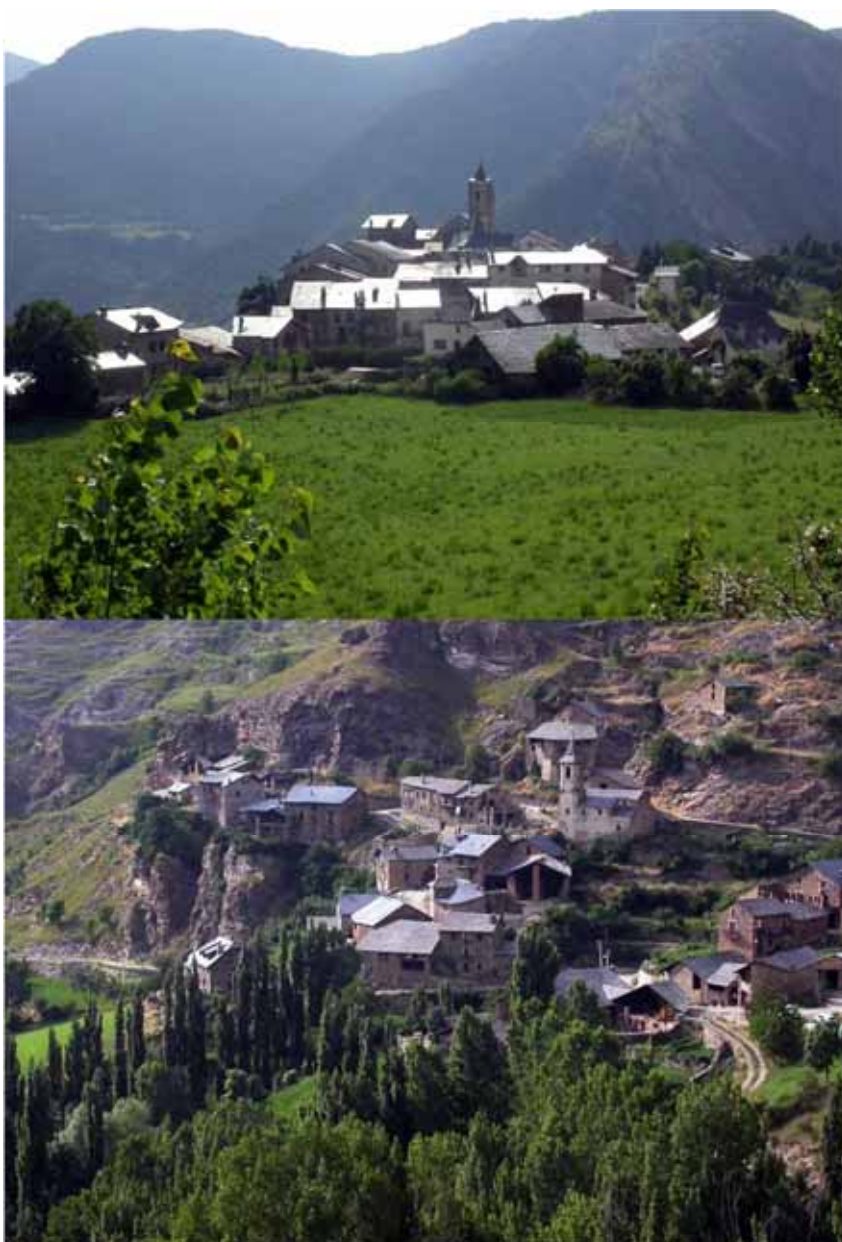
La *Coma de Burg estricte* (exceptuant la part de l'Alta Ribalera, afegida aquí pels motius exposats) té la peculiaritat d'estar orientada a nord-oest. Com les altres valls orientades de llevant a ponent presenta una clara diferència entre la solana, molt escarpada i amb poca vegetació, i una obaga més ample on els costers davallen més progressivament i que es troba coberta per frondoses boscúries. Sorprenentment, la majoria de nuclis es troben emplaçats en el costat obac de la vall (només els pobles de Burg i Tírvia es troben clarament en la solana) quelcom no gaire freqüent en el conjunt de la comarca, però que s'explica per la presència d'àrees més aptes per al conreu.

Les característiques dels pobles són ja aquí les pròpies de l'Alt Pirineu: trama urbana en general compacte condicionada pel pendent, amb edificacions de pedra disposades bastant lliurement, no sempre fent paret mitjana, amb vivendes i pallers i quadres barrejats. Els sostres són tots recoberts amb llosats i la utilització de la fusta tant en aquells elements indispensables (escales, superfícies) com en aquells decoratius (balcons, i obertures diverses com portes o finestres,) esdevé generosa, detalls que confereixen a les construccions un aspecte menys auster que les situades més al sud, sobre l'Estret de Vellànega. Com tot el Pallars Sobirà, la Coma de Burg va patir un intens despoblament al llarg del Segle XX. Alguns dels nuclis, com Alendo o Mallolís, avui es troben gairebé deshabitats durant bona part de l'any. Però segons el Nomenclàtor de 1860, al Segle XIX, a més dels assentaments convencionals, hi havia força bordes permanentment habitades. Moltes no les hem pogut identificar (unes quantes possiblement en aquell moment eren propietat o estaven explotades per famílies de pobles del costat de l'Alt Urgell, sobretot de Civís) però sospitem que moltes eren situades en alguns dels nuclis d'aquest tipus de l'alta vall de la Ribalera: Tressó, les Bordes de la Plana o les de Bedet per exemple.

Actualment, el bonic poble de Tírvia, amb poc més de 100 estadants, és el centre neuràlgic de la Coma. La millora global de les comunicacions i els anys recents de la bombolla immobiliària han ajudat a conservar, refer i donar noves funcions a molts dels vells habitatges i edificis mentre que les activitats tradicionals, malauradament, cada cop són més residuals, realitat que es tradueix en un inevitable augment de la superfície de bosc i una disminució de les terres utilitzades per a les tasques agràries i ramaderes. Una dinàmica difícil de canviar en un territori trencat, esquerp i molt accidentat, bona part del qual de difícil aprofitament.

NUCLIS ESTUDIATS

Denominació atorgada	Municipi actual	Qualif.	Categoria actual	Poblament actual
Alendo	Farrera	2A	Caseriu	Concentrat compacte
la Bana	Tírvia	2C3Disp	Veïnat	Dispers agrupat
Borda de Pedescoll	Farrera	EspSG	Borda	Edif. d'ús agrari/ramader
Bordes de Bedet de Ribalera	Farrera	EspG	Nucli de Bordes	Edif. d'ús agrari/ramader
Bordes de Burg	Farrera	EspGC1Disp	Veïnat	Dispers agrupat
Bordes de la Plana	Farrera	EspG	Nucli de Bordes	Edif. d'ús agrari/ramader
Burgueto	Tírvia	1C2	Caseriu	Concentrat compacte
Casa Cargol de Sant Joan	Tírvia	EspSGRu	Nucli enrunat	Despoblat
Glorieta de Montesclado	Farrera	3B2C3	Llogaret	Concentrat compacte
Mallolís	Farrera	4B2C3	Llogaret	Concentrat bicèfal
Mola de Tirvia	Tírvia	1Ai	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Terveu	Tírvia	2A	Caseriu	Concentrat compacte
Tressò	Farrera	EspGC2	Caseriu	Concentrat difús

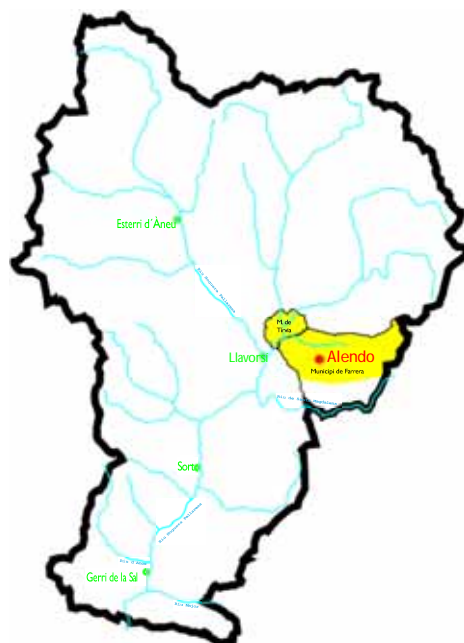
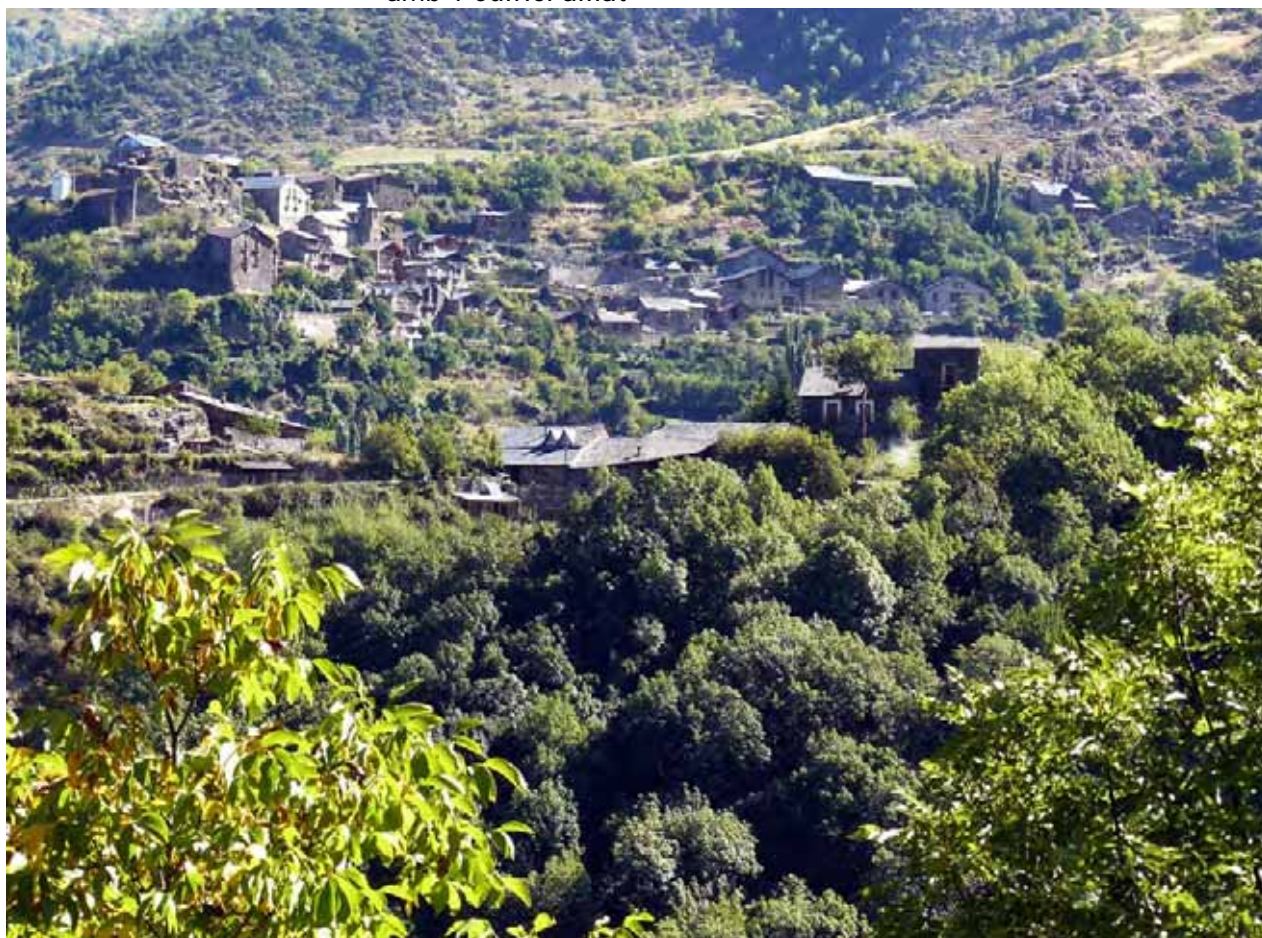
A dalt, la bonica vila de Tírvia, sobre un promontori rocallós tallat pel Riu de Glorieta i la Noguera de Cardós. Malgrat el seu actual aspecte ufanós, el cert és que aquesta població va quedar força malmesa en el transcurs de la Guerra Civil.

A sota, el poble de Burg, que dona nom a la Coma. Com es pot comprovar, es troba encastat en un coster força dret del vessant de solana, encarat al sud-oest. En ell hi ha la seu de l'ajuntament de Farrera.

(fotografies: Romà Pujadas, 2004)

Alendo */Lendo/*

- **Municipi actual:** Farrera
- **Qualificació:** 2A
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1275-1290 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual** (segles XIX-XX): Concentrat compacte amb 1 edifici aïllat
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 1 edifici aïllat
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bastant bo. La majoria d'edificis s'han conservat
Any 2015-16 Força bo. Hi ha hagut rehabilitacions en els darrers anys.
- **Situació i morfologia:** Caseriu de dimensions diminutes situat sobre una mena de balconada rocallosa que cau sobre el barranc de Mallolís encarada a nord-oest, en l'obaga de la Coma de Burg. Els escassos edificis es disposen concentrats, de manera bastant consistent, si bé la desaparició d'una de les cases (*Jutge*) ha trencat una mica la sensació de total compacitat que el nucli devia tenir antany. Només una construcció apareix aïllada, allunyada uns 100 m al nord: l'església romànica de Sta. Eulàlia. Per la seva migrada grandària i per la seva relativa proximitat al poble de Ferrera, sovint Alendo ha estat considerat simplement un barri o una extensió d'aquest poble veí.
 - **Reconeixement administratiu:** Reconegut per actualment l'INE com a *entitat de població*, però no com a *nucli*, per la qual cosa els seus habitants teòricament viuen en disseminat. La presència d'Alendo com a entitat en els successius nomenclàtors és del tot irregular: no apareix en el primer recull de 1857 però sí que ho fa en els de 1860 i 1887. Tampoc el trobem en els nomenclàtors de 1900 i 1910, mentre que en els de 1920, 1930 i 1940 sí que hi és present. De 1950 a 1981 desapareix una vegada més del cens. A partir de 1991 i fins avui hi torna a ser present.
 - **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí. L'estudi El 1988 hi havia al caseriu 1 casa permanentment habitada (4 persones, nous rurals), la qual devia ser *Casa Cotè*. Una altra casa és ocupada de manera estacional (de ben segur, *Casa Pubill*). El nucli té escasses dimensions i disposava llavors d'uns mínims serveis bàsics: accés per pista acceptable des de Ferrera (3 km), xarxa d'abastament d'aigua suficient i electrificació convencional.
 - **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* amb un edifici aïllat: l'església, allunyada uns 150 m al nord del caseriu. No hi ha actualment cap edifici que destaquí especialment. *Casa Jutge* havia estat la casa forta del lloc, però avui ha desaparegut del tot.
 - **Ocupació 1988** Habitat permanentment.
2000 Habitat permanentment. També hi ha 2ª residència. **2010** Habitat només temporalment.
2015-16 Habitat de forma habitual per població minsa. També hi ha 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	3	4	5	5

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	3	4	6	6

- **Església:** Dedicada a Santa Eulàlia, és romànica i es troba separada del nucli. És un temple petit però més que suficient per als veïns, amb campanar d'espadanya. Es troba en estat acceptable.
- **Origen:** Remot. Desconeixem l'origen del nucli, però com la molts assentaments tradicionals de la zona, ja devia existir quan aquestes terres van ser cristianitzades. El lloc d'Alendo ja és mencionat l'any 839 en l'acta de consagració de la Catedral de la Seu d'Urgell com una de les parròquies del "Valle Tirbiensi". Apareix anomenat "Alende" en les referències medievals.¹¹ Des del 1272 la Coma de Burg i la Vall Ferrera queden vinculades al Vescomtat de Castellbó.

Al Segle XV, Alendo és un dels assentaments de la *Batllia de Burg i Mallolís* dins el *Quarter de Tírvia*, una de les parts del Vescomtat de Castellbò. A partir de l'any 1512 aquestes terres passen a jurisdicció reial després de ser conquerides per Ferran II. És a l'Edat Moderna quan trobem el nucli documentat amb el topònim actual. Sabem que al lloc hi va haver un castell, probablement sobre petit promontori que separa el nucli de l'església: avui no en queda absolutament cap rastre. El topònim *Alendo* és d'origen basc, i segons J. Coromines podria venir d'"*Ilinde*" o "*Ilhinti*" ("*lloc cremat*") o bé d'"*Ilinbide*" ("*el camí de la farina*", en referència als antics molins que hi hauria als cursos fluvials del fons de la Coma, el camí als quals podria haver passat pel caseriu).⁴

● **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució** : L'"*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò*" (1519) parla del lloc com a una masia sola (*Mas⁷ d'Alendo*). Potser la crisi demogràfica de la Baixa Edat Mitja va deixar el nucli reduït a la condició de dispers aïllat (¿?). Tot indica però que Alendo, des de finals de la Edat Mitja, no hauria passat mai de ser un assentament mínuscul, compost per una o unes poques cases depenent del moment. Pascual Madoz, (1840-42) el descriu com un "*lugar situado en una altura entre dos arroyos*", amb "*3 casas construidas sobre peña viva*" i "*una iglesia dedicada a Sta. Eulàlia, de edificio muy reducido y mezquina fabricación*" (sorprenent la percepció d'un temple romànic!). "*Población: 4 vecinos, 25 almas*".¹⁰ Nosaltres hem recollit 4 noms de cases tradicionals: *Cotè*, *Fera*, *Jutge* i *Pubill*. D'una, *Casa Jutge*, avui no en queda cap rastre: es conserven però els seus antics pallers i quadres.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Segons totes les indicacions, una casa va quedar deshabitada en aquest període. El Nomenclàtor de 1860 diu que a Alendo hi ha 4 vivendes habitades, mentre que el de 1887 assenyalava que hi ha 3 edificis (¿¿?). En el Nomenclàtor de 1900 Alendo no hi és reconegut com a entitat, però en l'apartat "*edificios diseminados*" hi apareixen 3 vivendes: de ben segur corresponen a les d'Alendo. -Deduïm que *Casa Fera* va ser tancada cap a finals del Segle XIX: només una persona dels autòctons consultats, recordava que "*havia existit fa molt de temps*". Un cop buida va ser adquirida pels de *Casa Cotè* i incorporada a la seva: en el seu lloc avui hi ha un garatge i un tros de pati.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

-*Casa Jutge* creiem que va quedar sense estadants cap el 1915-20 aproximadament, ja que el Nomenclàtor de 1930 ens informa que a Alendo ja només hi ha dues vivendes. Sabem *Casa Jutge* va quedar destruïda per un incendi, però no podem aclarir si aquesta va ser la causa del seu abandó, o bé si va ser a l'inrevés (creiem més probable que es cremés un cop ja era buida). Els *pallers de Jutge* però es van lliurar de les flames i van ser comprats pels de *Casa Pubill*, que els utilitzarien.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra Cap novetat. Dues cases obertes.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

Alendo conserva dues cases ocupades: *Cotè* i *Pubill*, que han estat les que han aguantat el nucli. -La família de *Casa Cotè* va marxar del caseriu cap el 1968-69, mentre que *Casa Pubill* va ser tancada cap el 1972-73: van emigrar a Andorra. Durant uns anys el caseriu va quedar deshabitat i força abandonat: no disposava de cap servei ni infraestructura, ni tant sols accés rodat.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-L'obertura de la pista des de Farrera a Alendo, a començaments dels 1980's, canvia les expectatives del caseriu. En aquells moments *Casa Cotè* havia estat venuda a uns nous rurals, que s'hi queden a viure després de rehabilitar-la: hi viuen des del 1981 fins el 1990. En una part de la casa hi van muntar una fusteria. L'any 1991 *Casa Cotè* passa a ser 2ª residència: s'en van a viure a Llavorsí. Cap el 1985-86 *Casa Pubill* va ser arrelgada com a 2ª residència pels seus propietaris.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

- Alendo coneix una notable activitat immobiliària en el període de bombolla econòmica.
- El 1999 un home de Barcelona compra l'antic *Paller de Jutge*. L'habilita i s'hi trasllada a viure. S'hi estarà fins el 2007, quan mor. En aquell moment, els hereus divideixen el *Paller de Jutge* en 2 vivendes: seran 2ª residència. El *Paller petit de Jutge (Era de Jutge)* també és venut l'any 2000 i arreglat com a 2^a residència. En total, dels vells pallers/quadres de Jutge en surten 3 vivendes.
- El *Paller de Pubill* és venut a mitjans dels 2000's a uns de fora: en fan un habitatge (2^a residència).
- Mentre, sembla que *Casa Cotè* torna estar habitada una bona part de l'any per dues persones.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

- Any 1988** *Habitants Residents: 4*, 4 Residents permanents, a C. Cotè.
- Any 2000** *Habitants Residents: 1*, 1 Resident Habitual, al Paller de Jutge.
- Any 2005** *Habitants Residents: 1*, 1 Resident Habitual, al Paller de Jutge
- Any 2010** *Habitants Residents: 0*
- Any 2015-16** *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Habituals, a C. Cotè

- **Característiques de la població resident: 2015-16** Parella de joves autòctons.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** A poc més de 500 m a l'est del caseriu es troba el poble de Farrera de Pallars, i a uns 450 m a l'oest hi ha el llogaret de Mallolís.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes** 1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de pobles deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 1995-99*
 - Accessos 1988-93** Pista acceptable (1'5 km) des de Farrera. 2015-16 Pista pavimentada des de Farrera.
 - Pavimentació de carrers** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 - Electrificació** 1988-93 Sí, convencional. 2015-16 Hi ha electrificació convencional des de l'any 1986-87.
 - Enllumenat públic** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.
 - Subministrament d'aigua** 1988-93 Sí. Hi ha dipòsit. 2015-16 Sí. Ve d'una font, i no està tractada. Hi ha dipòsits. Es va posar l'any 1986.
 - Xarxa de clavegueram** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha, des de l'any 1990 i refeta el 2002.
- **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de pobles deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 1995-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Tírvia		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No. A Farrera		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tírvia/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Tírvia/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Tírvia		2015-16 Sí. Festa Major

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Cotè</i>	Bo	Bo	2ª Residència	Resid. habitual
<i>Fera</i>	Acceptable	Acceptable	Garatge	Garatge
<i>Jutge</i>	Desapareguda	Desapareguda	Cap	Cap
<i>Pubill</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Paller de Jutge (1)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Quadra/paller
<i>Paller de Jutge (2)</i>	Bo	Bo	-	2ª Residència	Quadra/paller
<i>Era petita Jutge</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència	Quadra/paller
<i>Paller Pubill</i>	Bo	Bo	Cap	2ª Residència	Quadra/paller

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>		4	3	3			2	2	2	2	1	
<i>Habitants de fet</i>			35	12			11	11	12	8	2	
<i>Habitants de dret</i>			37	18			11	11				

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

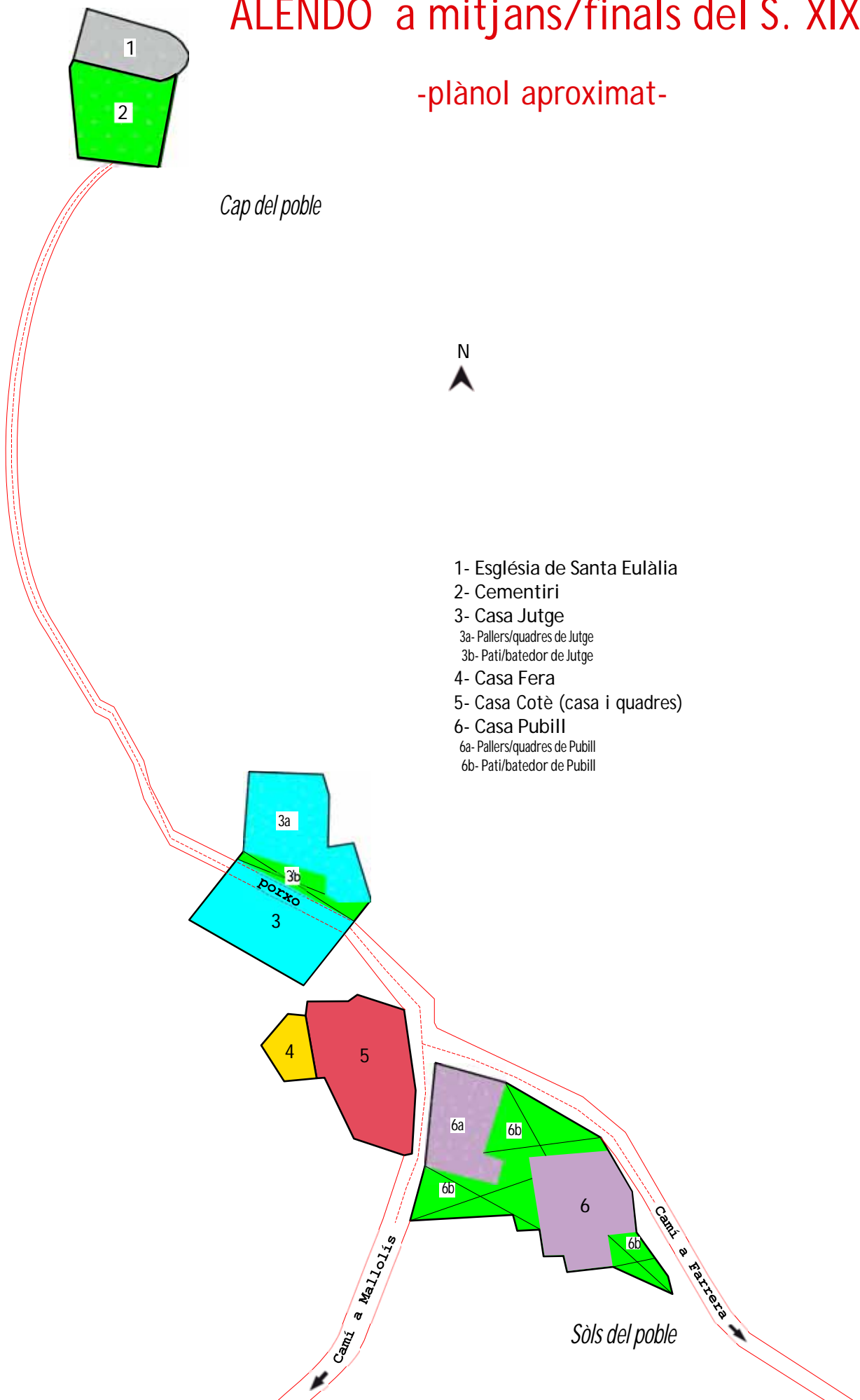
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015	
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	0	0	1	1	0	1	
<i>Habitants de fet</i>	4	0	0	1	1	0	2	
<i>Habitants de dret</i>	4	0	1	1	2	1	2	

El caseriu d'Alendo en primer terme a finals dels 1950's/ inicis dels 1960's, amb l'església de Santa Eulàlia , separada a la dreta. Darrera seu, al fons, el poblet de Mallolís. (Fotografia: Joan Valls)

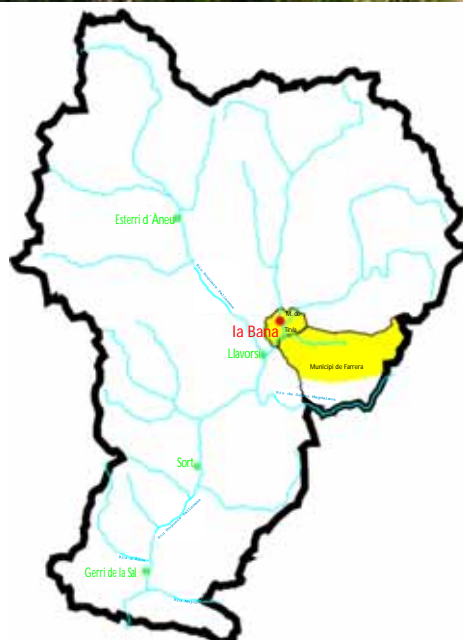
ALENDO a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

la Bana

- Municipi actual: Tírvia
- Qualificació: 2C3Disp
- Categoria Mitja: Veinat (Segles XIX-XX)
- Alitud: 840-1200 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Veinat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers agrupat
- Tipus de poblament actual: Dispers agrupat
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bo. La majoria d'edificis són dempeus.
Any 2015-16 El mateix.
- **Situació i morfologia:** Veïnat situat a banda i banda del riu Noguera de Cardós, just en el punt on aquest conflueix amb el Noguera de la Vallferrera. La Bana no és un poble convencional: es tracta d'un conjunt de cases disperses però agrupades, un tipus de poblament gairebé inexistent al Pallars Sobirà, més si tenim en compte que es tracta d'una entitat tradicional. La majoria de les construccions es disposen lliurement a la dreta de la Noguera de Cardós, entre la riba del riu i l'anomenat Coll de la Bana, que comunica amb la vall de la Noguera Pallaresa. Les edificacions estan situades bàsicament sobre una petita vall lateral que en el seu tram final s'obre en forma de ventall sobre la Noguera de Cardós formant una plataforma molt apte per als conreus. Malgrat això, una de les vivendes, *Casa Escales*, es troba sobre la riba esquerra del riu. Els habitatges aprofiten la relativa suavització del relleu en aquest sector que es desplega entre la entrada de l'*Estret o Forat de Cardós*, al nord, i la confluència fluvial al sud, així com la mena de con de dejecció que la xica valleta lateral de la Bana dibuixa.
- **Reconeixement administratiu:** És reconegut per l'INE com a *entitat de població*, però no com a *nucli*, per la qual cosa els seus habitants, tant teòrica com realment, viuen en disseminat. La seva presència com a entitat en els successius nomenclàtors, més que irregular, és escassa: les cases del veïnat tant aviat són comptabilitzades individualment, com són considerades una part del veí poble de Tírvia, o bé són afegides en l'apartat "*edificios en diseminado*". En el primer Nomenclàtor de 1857 per exemple, l'entitat no apareix i llurs cases i habitants hem de suposar que han estat inclosos amb els de Tírvia. En el de 1860 cada casa ("*masia*") és recollida de manera separada, mentre que el Nomenclàtor de 1887 és l'únic en molt de temps en que la Bana és reconeguda com a entitat. A partir d'aquí, haurem d'esperar més de 100 anys, fins el 1991, per que aquest veïnat torni a aparèixer en un nomenclàtor. Des de llavors sempre més ha estat reconegut com a entitat .
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Dispers agrupat*. Conjunt d'edificis esparsos per una àrea d'un 50 o 60 ha amb una vinculació entre ells que ha donat lloc a una identificació comuna. De les diverses construccions és necessari que parlem de "*la Fàbrica*", una edificació que com el seu nom indica havia estat antigament, i durant força anys, una petita i rudimentària indústria destinada a l'elaboració de teixits (aprofitant la força de l'aigua del Riu Noguera de Cardós) que a més allotjava una vivenda. Malgrat que popularment hi ha la creença que havia estat aixecada per la famosa família Arnalot de *Casa el Tort* d'Alòs d'Isil (el més important comerciant de bestiar del Pirineu Català), David Gràcia ens diu no n'hi ha cap constància. Aquest autor assegura que aquesta manufactura va ser propietat de Francesc Sempau, de *Casa Sastrès* (Alòs d'Isil) i de Josep Boixadós (*Casa Boixadós*, Esterrí d'Àneu), si bé cap d'ells la va dirigir personalment: la van arrendar a gent de la zona, els quals treballaven i vivien en el mateix edifici. La família Gasset, arrendataris a finals del Segle XIX, acabarien comprant la edificació (encara hi viuen) malgrat que la producció de teixits es va aturar als anys 1920's.²⁶
Al veïnat destaquen també les cases *Escales* i *Flac*, cadascuna amb un conjunt d'edificacions centrades per la vivenda, al voltant de la qual es disposen quadres i pallers.
- **Ocupació**
1988 Habitat permanentment.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment per població minsa. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	6	7	7	7

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	6	7	7	7

- **Església:** No n'hi ha avui, però per abans hi havia hagut una capella dedicada a Sta. Llogaia.

- **L'origen del lloc i les cases tradicionals: nombre, característiques i evolució:**

Desconeixem l'origen d'aquest veïnat, però sembla que és força antic. En documents medievals s'anomena el lloc de *Baien* conjuntament amb d'altres de la zona de la Ribalera i la Coma de Burg: tot indica que no es tracta del poble de Baén, si no segurament del nucli de la Bana. Històricament, les notícies que en tenim són escadusseres, ja que no es tracta del típic poble de muntanya: quasi tots els reculls de població antics consideraven el lloc com un veïnat de Tírvia.

-Així, el Fogatge de 1553 assenyala que en aquesta població hi trobem el cognom “*Escales*”, que ha passat a denominar un dels habitatges.⁸ Sembla ser que per abans, a la Bana hi havia funcionat un temps una farga semblant a les de la veïna *Vall Ferrera*.

-Pascual Madoz, en parlar de Tírvia, anomena “*los mansos de la Bana y San Miguel*”.¹⁰

-Segons J. Coromines el topònim *Bana* sembla que ve de “*ban*”, del que es deriven “*bans*” o “*banchs*”: devesa muntanyenca o extensa devesa, en relació a un lloc desboscant i conreat.⁴

En consonància amb això, hem recollit 6 noms de cases tradicionals: *Escales*, *la Fàbrica*, *Flac*, *Gendret*, *Gravat* i *Teix* o *Teig*. Avui totes continuen dempeus excepte *Casa Gravat*, destruïda per un incendi fa temps. Deduïm pels nomenclàtors que alguna d'aquestes propietats no han estat sempre utilitzada com a vivenda de manera permanent: possiblement hi va haver èpoques en que es van fer servir com a edificis auxiliars agraris/ramaders o com a habitatge temporal.

A més de les cases anomenades, avui hi ha a la Bana dos habitatges més de constitució recent: una és *Ca l'Enric*, un antic edifici de FECSA a prop de *Casa Teix* abandonat i caigut que va ser comprat i rehabilitat com a 2ª residència per una gent de fora. L'altra és el *Xalet d'Escales*, un edifici adjacent a aquesta casa (segurament una antiga quadra) habilitat fa pocs anys com a 2ª residència).

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

-En el Nomenclàtor de 1860, tot i que la Bana no és reconeguda com a entitat, sí que hi apareixen individualment 3 de les cases que hem anomenat: *Flac*, *Gendret* i *Teix*, totes habitades permanentment. Una quarta vivenda anomenada en aquest document (i també habitada) és la “*Masia de Sant Miquel*”: de ben segur es tracta de *Casa Escales*, ja que aquesta propietat es troba a la Partida de Sant Miquel (confirmat pels autòctons). A part d'aquests 4 habitatges s'hi anomena la *Fagina de Boixadós*: no tenim cap dubte que es tracta de la *Fàbrica* (ja hem dit que pertanyia a les famílies Boixadós i Sempau) la qual si hem de fer cas a aquest document, ja acollia una vivenda a més de les dependències de producció. No hi trobem però cap rastre de *Casa Gravat*. Sabem però que aquesta edificació, avui en runes, era utilitzada bàsicament com a vivenda estacional (els amos vivien a Tírvia), si bé que és probable que durant alguna etapa fos ocupada de manera regular.

-El Nomenclàtor de 1887 és l'únic del Segle XIX i de gairebé tot el Segle XX on la Bana fa acte de presència: s'ens diu que hi ha 4 edificis i 19 habitants tant de fet com de dret.

Queda clar per tant que la denominació comuna per a aquest conjunt de cases esparses és antic i no pas fruit del passat recent, i que la majoria de vivendes tradicionals tenen una llarga història, de com a mínim uns quants segles.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat Cap novetat.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Suposem que va ser cap el 1930-35 quan *Casa Gravat* és destruïda per un incendi, quedant definitivament abandonada.

-Just a l'acabar la Guerra Civil és tancada *Casa Gendret*. Els que hi vivien marxen a viure a Tírvia i la propietat queda com a 2ª residència.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Cap més família abandona el veïnat fins a mitjans/finals dels anys 1970's, quan els de *Casa Teix* (o *Teig*) emigren a Terrassa, deixant l'habitatge també com a 2ª residència.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-La Bana arriba als anys 1980's amb 3 cases obertes. El veïnat, tot i estar afavorit per una situació relativament bona (en una cruïlla de dues valls principals, amb fàcil accés) continua perdent efectius. El 1991 el lloc té 17 habitants de fet i 22 de dret: probablement el nomenclàtor d'aquest any hi comptabilitza també la veïna *Mola de Tírvia*. L'any 2000 el nucli ja només té 11 empadronats.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-Entremig *Casa Flac* és tancada cap el 1996-97 en morir els vells: a partir d'aquest moment esdevé 2ª residència. Malgrat tot, un nou habitatge és creat en una vella quadra: el *Xalet d'Escales*, al costat d'aquesta casa. En començar el nou mil·lenni es crea una altra nova vivenda, *Ca l'Enric*, aixecada a l'extrem occidental del veïnat sobre les runes d'un antic edifici de FECSA. El 2011 mor el cap de família de la *Fàbrica*. L'any 2016 *Casa Flac* torna a ser oberta de forma habitual.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Tres: la *Fàbrica*, *C. Flac* i *C. Escales*. 2000 Dues: la *Fàbrica* i *C. Escales*. 2010 Dues: la *Fàbrica* i *C. Escales*. 2015-16 Una a *C. Escales*.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 10-12*

-10-12 Residents permanents, 4-5 a la *Fàbrica*, 4-5 a *C. Escales* i 2 a *C. Flac*.

Any 2000 *Habitants Residents: 5-6*, 5-6 Residents Permanents: 4 a la *Fàbrica* i 1-2 a *C. Escales*.

Any 2005 *Habitants Residents: 5*, 5 Residents Permanents: 4 a la *Fàbrica* i 1 a *C. Escales*.

Any 2010 *Habitants Residents: 3*, 3 Residents Permanents: 4 a la *Fàbrica* i 1 a *C. Escales*.

Any 2015-16 *Habitants Residents: 6-7*

-4 Residents Permanents: 2 a la *Fàbrica* i 2 a *C. Escales*, 2 Residents habituals a *Casa Flac*

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Home gran amb assistent a *C. Escales*. Persones d'edat mitja/gran a *C. Flac* i a la *Fàbrica*. Tots ells autòctons.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** A uns 470 m a l'est del *Xalet d'Escales*, a la riba de la Noguera de Vallferrera, hi ha l'edifici de la vella *Mola de Tírvia*: tot i que aquesta construcció podria, per distància, considerar-se com a part de la Bana, creiem més convenient tractar-los a part en no tenir una vinculació històrica amb la entitat que aquí estudiem. A uns 275 m al sud de la *Mola de Tírvia* i a 670 m del *Xalet d'Escales* hi ha una ermita de la *Mª de Déu del Roser*. A uns 650 al sud-est de *Casa Escales* hi ha l'*Heliport de Tírvia*, de recent construcció, i uns 200 m més al sud hi trobem ja el poble de Tírvia.

- **Infraestructures** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99
 - Accessos 1988-93 Carretera asfaltada per a la Fàbrica i C. Escales. Pista de poca llargada (1-2 km) en estat acceptable per a la resta. 2015-16 El mateix.
 - Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 - Electrificació 1988-93 Sí. És convencional des de 1960-65. Abans venia de la minicentral de la Mola de Tírvia. 2015-16 el mateix.
 - Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí que n'hi ha.
 - Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí que n'hi ha. Ve d'una font, i no està tractada.
 - Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. Cada casa té la seva fossa sèptica. 2015-16 El mateix.

- **Serveis** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Tírvia		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 Sí
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Tírvia
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tírvia/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		5	4	5-6	5-6	5-6	5-6	4-5	4	4	4	3
Habitants de fet			19									
Habitants de dret			19									

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

**amb la Mola de Tírvia*

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	3	3	3	2	2	2	2			
Habitants de fet	10-12	10-12	7-8	5-6	5	3	7			
Habitants de dret		22*	13	11	10	9	10			

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Ca l'Enric</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Industrial
<i>Xalet d'Escales</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Quadra/paller

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Escales</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>La Fàbrica</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Flac</i>	Bo	Bo	2ª Residència	Resid. habitual
<i>Gendret</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Gravat</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Teix (o Teig)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

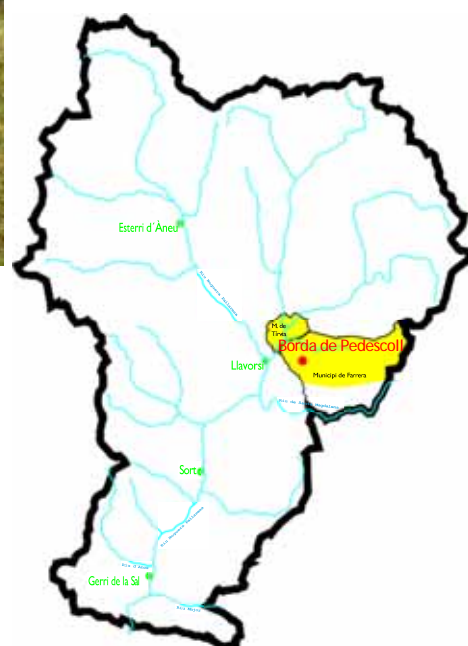
Bonica perspectiva de tardor de la part central de la Bana. Al centre de l'imatge, al costat de la carretera de la Vall de Cardós i mig tapada pels arbres, la *Fàbrica*, antany seu d'una petita indústria tèxtil moguda per l'energia hidràulica. A la seva dreta, *Casa Escales*. A l'esquerra de la *Fàbrica*, per damunt d'aquesta, *Casa Flac*. Al fons a l'esquerra, els *Pallers i Quadres de la Fàbrica*, darrera dels quals hi ha *Casa Gendret*, que pràcticament no es veu. (Fotografia: Josep Mª Bosch, 2013)

LA BANA: cases i edificis sobre una fotografia aèria de l'ICC

Borda de Pedescoll

- **Municipi actual:** Farrera
- **Qualificació:** EspSG
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1305-1315 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Borda
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Naturalesa:** No convencional
- **Tipus de poblament actual:** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.

- **Situació i morfologia:** Parella de bordes pertanyents a *Casa Pedescoll* de Montesclado, situades en llocs diferents, una de les quals sabem que va estar habitada per abans.

La construcció situada més amunt d'aquest poble (*Borda Superior*) a més de 1300 m d'altitud, es troba en el vessant sud (obac) de la Coma de Burg, en una petita cultia que s'obre enmig del bosc, uns 500 m al sud de Montesclado, però elevada uns 150 m per damunt d'aquest poble.

La *Borda Inferior* es troba entre les poblacions de Tírvia i Montesclado, a uns 910 m d'altitud.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment ni n'ha tingut quasi mai. Només apareix en el Nomenclàtor de 1860 ("*Masias de Pedescal, casas de labor, 1 constantemente habitada*").

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi són incloses.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Dispers aïllat.*

- **Ocupació** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat. 2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. El Nomenclàtor de 1860 assenyala que hi ha dues bordes de *Pedescoll*, i així és. Una d'elles és permanentment habitada. Desconeixem quina de les dues bordes de *Pedescoll* fou la que ser utilitzada com a habitatge al Segle XIX, ni tampoc el temps que va estar ocupada.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident: 2015-16**

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una.

2000 Una.

2010 Una.

2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 No.

2000 No.

2010 No.

2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** El poble de Montesclado és a uns 500 m al nord de la *Borda Superior de Pedescoll* i a uns 640 m al sud-est de la *Borda inferior de Pedescoll*. La *Borda de Fossento*, del tot caiguda, és a uns 550 m a l'oest de la *Borda Superior de Pedescoll*. La *Borda de Quimo* és a uns 410 m a l'est de la *Borda Inferior de Pedescoll*. El poble de Tírvia és a uns 480 m al nord-est de la *Borda Inferior de Pedescoll*.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista. 2015-16 Pista en mal estat.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Font pròpia. 2015-16 Sí. Font pròpia.
- Xarxa de clavegueram: extensió i estat 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988-93 Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>		1										
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

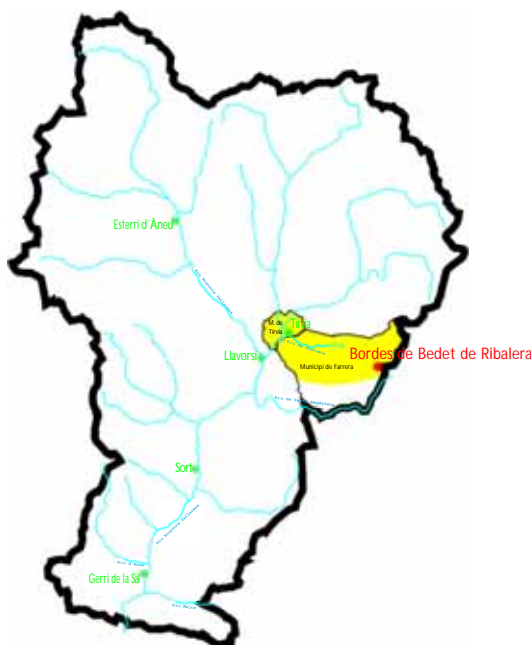
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda Inferior de Pedescoll</i>	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader
<i>Borda Superior de Pedescoll</i>	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader

Sabem que una d'aquestes dues bordes de Pedescoll, situades en llocs diferents de la *Coma de Burg* i pertanyents a la casa d'aquest nom del poble de Montesclado, va estar permanentment habitada al Segle XIX (*Fotografies: Josep Mª Bosch, 2015 i 2016*)

Bordes de Bedet de Ribalera (Bordes de Bedet)

- Municipi actual: Farrera
- Qualificació: EspG
- Categoria Mitja: Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1650-1695 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Nucli de bordes
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat de bordes
- Tipus de poblament actual: Concentrat de bordes
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable.
Any 2015-16 Dolent. Diverses construccions es troben en mal estat o caigudes.

- **Situació i morfologia:** Nucli de bordes de considerable grandària format per unes 14 o 15 construccions, algunes de les quals ja caigudes i d'altres en mal estat. El lloc és situat a la *Coma de Bedet*, afluent per la dreta del Riu de Santa Magdalena, en un indret remot i allunyat de qualsevol assentament convencional, molt a prop del límit entre el Pallars Sobirà i l'Alt Urgell. L'entorn del lloc és absolutament idíl.lic, envoltat d'un paisatge subalpí que constitueix un dels millors exemples de la bellesa d'aquesta part alta de la Ribalera. Les bordes, algunes amb caseta adjacent, són 8 i pertanyen a les cases *Malena, Francesc, Bernat, Toni, Ambrosi* i *Estudiant* del poble de Burg. Dues bordes més, *Manresà* i *Bigarret*, són de Farrera. Actualment alguna borda és ja del tot caiguda, i moltes d'altres es troben en mal estat.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. En el Nomenclàtor de 1860 de hi són recollides, de forma individual, les bordes de *Sabissà* i *Estudiant*: no sabem però si es refereixen a les que hi ha aquí, o a las que aquestes cases tenen a les Bordes de Burg.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat difús.*

- **Ocupació** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat. **2010** Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2-3	1-2	1-2	1-2	1-2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Podria tractar-se d'algun antic nucli de muntanya despoblat a la Baixa Edat Mitja, però no ho podem confirmar. No tenim constància de que el lloc fos habitat de forma permanent o habitual al Segle XIX durant algun període, però és possible donada la existència de casetes adjacents a les bordes (alguna de certes dimensions), la grandària del nucli i la llunyania respecte als nuclis de població convencionals. Possiblement alguna de les bordes que el document de 1860 assenyala com a habitada de forma permanent (*Estudiant?*) era aquí, però no ho podem saber del cert. Sabem que la gent de Burg i Farrera es desplaçava la temporada d'estiu a aquest lloc per a conrear o aplegar herba per al bestiar. Creiem que aquests són indicis d'haver-hi hagut, en algun període, un hàbitat més o menys permanent o habitual, si més no per part d'algun pastor. Actualment el conjunt de construccions presenta un estat delicat: la majoria es troben abandonades de fet i moltes ja han començat el procés d'enrunament, ja que no tenen cap ús. Una vertadera llàstima per a conjunt que constitueix un bon exemple de l'arquitectura tradicional de la zona.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 ?? **2000** Una/dues **2010** Una. **2015-16** Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
 Any 2000 *Habitants Residents: 0*
 Any 2005 *Habitants Residents: 0*
 Any 2010 *Habitants Residents: 0*
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** les *Bordes de la Plana* són a 1,1 km a l'oest. L'ermita de Santa Magdalena és a 1,25 km al sud. Les *Bordes de Civís*, ja a l'Alt Urgell, són a 2,5 km a l'est.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de Farrera. 2015-16 Pista en mal estat des de Farrera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha de convencional. Font. -2015-16 No n'hi ha de convencional. Font.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/la Seu
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 Llavorsí/la Seu		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/La Seu
	2015-16 No		2015-16 Rialp/La Seu
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ la Seu
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/la Seu
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casetes diverses</i>	Acceptable/dolent	Acceptable/dolent	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	??	0-2	??	??	??	??	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

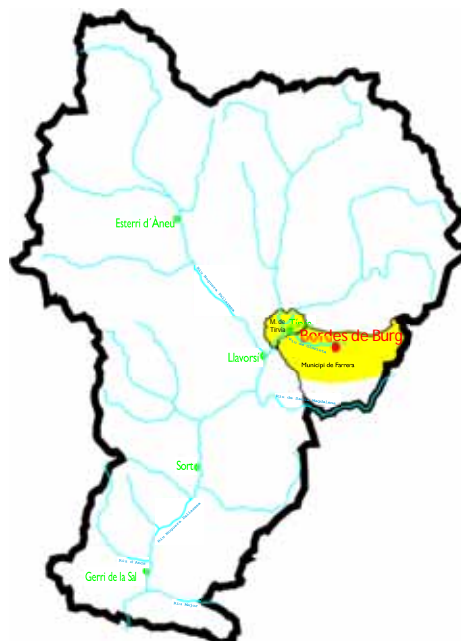
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet						0	0			
Habitants de dret										

A dalt, les *Bordes de Bedet* des del Coll de la Creu de Bedet. Constitueixen un bon exemple de l'arquitectura tradicional de la zona, malauradament en perill de desaparèixer: en la imatge inferior, podem comprovar el mal estat d'algunes de les construccions
(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2016)

Bordes de Burg (Bordes de Burg/Bordes de la Coma)

- Municipi actual: Farrera
- Qualificació: EspGC2Disp
- Categoria Mitja: Agrupació de bordes (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1545-1705 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Veïnat
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Dispers agrupat de bordes
- Tipus de poblament actual: Dispers agrupat
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable.
Any 2015-16 Acceptable. Hi ha unes quantes construccions caigudes.

- **Situació i morfologia:** Veïnat de bordes situat al tram superior de la Coma de Burg, al fons d'aquesta un xic més amunt d'aquest poble: un terreny clarament modelat pel gel quaternari molt apte per a l'agricultura i les pastures. L'assentament és compost per un seguit de construccions disperses però no massa llunyanes entre elles.

En total el conjunt era format per 11 bordes esparses per la capçalera de la Coma de Burg, algunes d'elles amb les seva caseta al seu costat, orientades a l'oest i al sud-oest, pertanyents a cases del poble de Burg: *Bonicoi*, *Torrat*, *Bernat* (dues), *Marc*, *Sabissà*, *Noi*, *Francesc* i *Toni* (tres). Avui unes poques són caigudes, però la majoria romanen dempeus, en millor o pitjor estat.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. Tot i així, el Nomenclàtor de 1860 n'anomena algunes de forma individual: *Marc*, *Savissà*, *Manel*, *Estudiant* i una altra que en diu "Masía de Burch" (¿?). En determinats plànols el conjunt de construccions apareix desdoblant en dos grups de bordes: les "Bordes de Burg" i les "Bordes de la Coma". A la pràctica però, no hi ha cap mena de distinció: tots els edificis formen part d'una mateixa agrupació i originàriament pertanyien a cases de Burg.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Dispers agrupat*

- **Ocupació** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Deshabitat. **2015-16** Habitada de forma habitual una de les construccions.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3-4	3-4	3-4	3-4	3-4

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Nucli indeterminat. Tot i que no ho podem confirmar, algunes de les bordes ("masías") que el Nomenclàtor de 1860 assenyala com a "constantemente habitadas" en el municipi de Farrera sembla que eren aquí. Si aquest document és fidel a la realitat d'aquell moment, creiem que hi va arribar a haver unes 2 ó 3 bordes permanent o habitualment habitades: *Savissà*, *Estudiant* i una que en diu "Masía de Burch". Per la distància que, segons aquest nomenclàtor, eren situades respecte al poble de Farrera, entenem que possiblement no anem equivocats.

Si més no, fa ja molts anys que a les *Bordes de Burg* no hi ha cap vivenda associada a una explotació rural: la zona es troba relativament a prop del poble de Burg, de manera que les construccions, un cop superat el moment de màxim poblament, van tornar a ser utilitzades exclusivament per a usos agraris i ramaders, ja que els propietaris podien desplaçar-s'hi cada dia. Molt recentment (2012-13), les dues bordes de Bernat han estat venudes i habilitades com a vivenda per uns nous rurals que no duen a terme cap mena d'activitat relacionada amb les tasques del camp.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Terres aprofitades per gent de Burg. 2000 Terres aprofitades per gent de Burg.

2010 Terres aprofitades per gent de Burg.

2015-16 Terres aprofitades per gent de Burg .

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 1-2*

- 1-2 Residents habituals en una de les bordes.

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Joves nous rurals.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** la *Borda de Manresa* és a 1,7 km al sud-oest. El poble de Burg és a 1 km a l'oest.

El poble de Farrera de Pallars és a 1,4 km al sud-oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de Farrera. 2015-16 Pista en mal estat des de Farrera.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha de convencional. Captacions privades.

-2015-16 No n'hi ha de convencional. Captacions privades.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	??	2-3	??	??	??	??	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

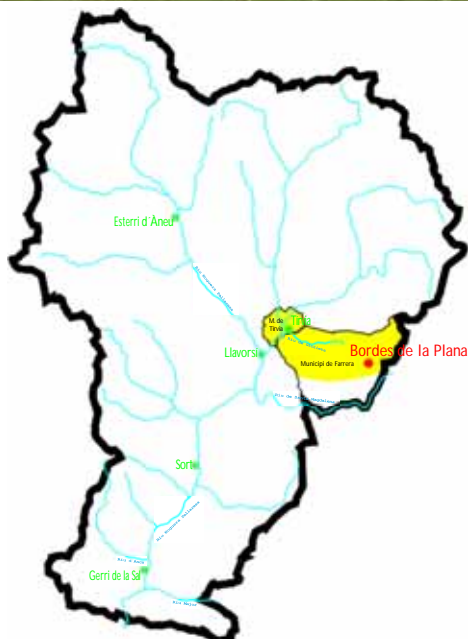
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	0	0	0	0-1			
Habitants de fet						0	1-2			
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Bernat (1)</i>	Acceptable	Bo	Cap	Resid. habitual
<i>Borda de Bernat (2)</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a residència

Bordes de la Plana

- **Municipi actual:** Farrera
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1810-1825 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat de bordes
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable.
Any 2015-16 Dolent. Diverses construccions caigudes o mig enrunades.

- **Situació i morfologia:** Nucli de bordes compost per diverses construccions tradicionals de tipus agrari i ramader, algunes amb les seves casetes de pastor adjacents.

El lloc es troba al tram alt de la Ribalera, en un indret remot: un ras situat a la capçalera de la Coma de Bedet, la qual tributa al Riu de Santa Magdalena.

En total hi havia aquí 4 bordes pertanyents al poble de Burg: *Baró, Sabissà, Marc i Manuel*. Avui, dues d'elles (*Baró i Manuel*) són caigudes.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. El nomenclàtor de 1860 però parla de les "masías" de "*March, Savissà i Manel*". Segurament alguna d'elles era aquí.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat difús.*

- **Ocupació** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	2	2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Podria tractar-se d'algun antic nucli de muntanya despoblat a la Baixa Edat Mitja. No tenim constància de que el lloc fos habitat de forma permanent o habitual al Segle XIX durant algun període, però ho sospitem. La gran quantitat de bordes que el Nomenclàtor de 1860 recull com a "*constantemente habitades*", la llunyania respecte als nuclis de població convencional i la presència de casetes de certes dimensions al costat de les dues bordes ens fan creure que el lloc va arribar a estar ocupat de manera habitual, si més no, per algun pastor. Actualment aquestes bordes han perdut la seva funció tradicional d'antany. Només una d'elles és mig utilitzada per a les tasques del camp.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 ?? 2000 Una o dues. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** Les Bordes de Bedet de Ribalera són a 1,2 km a l'est.

Les Bordes de Tressò són a 1,45 km al sud-oest.

La Borda de Cotè, pertanyent a aquesta casa d'Alendo, és a 1,15 km al nord-oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de Farrera. 2015-16 Pista en mal estat des de Farrera.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha de convencional. Font.

2015-16 No n'hi ha de convencional. Font.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/la Seu
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 Llavorsí/la Seu		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/La Seu
	2015-16 No		2015-16 Rialp/La Seu
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ la Seu
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/la Seu
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	??	0-2	??	??	??	??	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

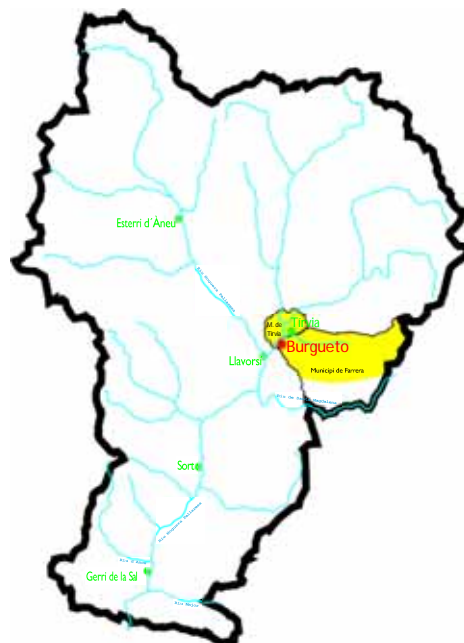
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet						0	0			
Habitants de dret										

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casetes diverses</i>	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader

Burgueto (Cabana de Burgueto)/Borda de Burgueto/

- Municipi actual: Tírvia
- Qualificació: 1C2
- Categoria Mitja: Edifici aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 810-815 m
- Origen: Contemporani
- Categoria Actual: Caseriu
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Borda
- Tipus de poblament actual: Concentrat compacte
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo.
Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Caseriu compost de dos habitatges més dependències agràries/ramaderes i terres adjacents, situat a la riba esquerra de la Noguera de Cardós. És doncs emplaçat al fons de la vall, en un punt on aquesta s'eixampla tímidament, a poc menys d'un quilòmetre i mig de Llavorsí, fet que permet l'aprofitament d'una llenca de terreny gairebé plana, bona per al cultiu.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	2	2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	2	2

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Nucli d'origen contemporani. Fins a mitjans dels anys 1950's el lloc era una simple borda de *Casa Burgueto* de Montesclado: un exemple més, per si no fossin pocs, que les bordes no sempre van ser aixecades a més altitud que els nuclis tradicionals dels que depenien. Cap el 1956-57 la vella construcció agrària/ramadera va ser convertida en una casa pairal, i posteriorment li va ser afegit un altre habitatge: un altre cas de família que es desplaça a viure allà on tenen una bona part de les terres, als afores d'un assentament tradicional, encara amb més motiu si la nova ubicació és situada al fons d'una vall principal. Avui continua permanentment habitat.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 4-5, 4-5 Residents permanents*, a la Masia de Burgueto
Any 2000 *Habitants Residents: 2-3, 2-3 Residents Permanents*, a la Masia de Burgueto
Any 2005 *Habitants Residents: 2, 2 Residents Permanents*, a la Masia de Burgueto
Any 2010 *Habitants Residents: 2, 2 Residents Permanents*, a la Masia de Burgueto
Any 2015-16 *Habitants Residents: 2, 2 Residents permanents*, a la Masia de Burgueto
- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Parella autòctona
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** la *Borda de Salui*, ja caiguda, és a uns 460 m al nord-est. La *Borda d'Ausó*, encara dreta, és a uns 960 m al nord-est. El caseriu de Terveu és a 810 m al nord. El poble de Llavorsí és a 1,35 km al sud-oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1993 Pista en bon estat des de Llavorsí. 2015-16 Pista en bon estat des de Llavorsí.
- Pavimentació de carrers 1993 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1993 Sí que n'hi ha i és convencional. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1993 Sí que n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí que n'hi ha.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 Sí
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	1	1	1	1	1	1	1			
Habitants de fet						2	2			
Habitants de dret										

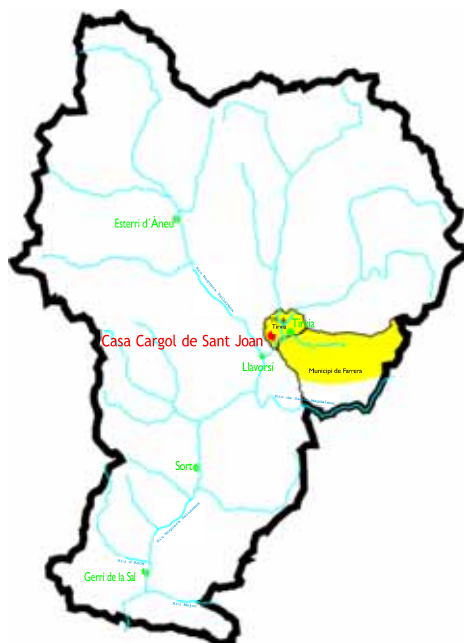
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Masia de Burgueto</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Casa nova de Burgueto</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Paller/quadra

Casa Cargol de Sant Joan (Borda de Sant Joan)

/Casa Cargol/

- Municipi actual: Tírvia
- Qualificació: EspSGRu
- Categoria Mitja: Borda (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1025-1035 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Nucli enrunat
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Edifici d'ús agrari/ramader aïllat
- Tipus de poblament actual: Despoblat
- Naturalesa: Creiem que és no convencional, si bé l'any 1860 era permanentment habitat

- **Estat general** **Any 2000** Molt dolent.
Any 2015-16 Molt dolent.
- **Situació i morfologia:** Antiga construcció de muntanya, avui del tot enrunada, que va estar habitada, fa molts anys, com a casa pairal. És situada uns 590 m a l'oest del caseriu de Terveu, en un indret avui d'accés difícil. Concretament, es troba a la Partida de Sant Joan, un tros relativament planer aprofitat per a tasques rurals temps enrere, el qual queda per sobre la carretera L-504 i la Noguera de Cardós.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament, només apareix en el Nomenclàtor de 1860: “*Maset de Sant Joan. Caseta de labor. Un edifici constantement habitado*”.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Dispers aïllat* per abans. Ara és un *despoblat*.
- **Ocupació** **1988** Deshabitat. **2010** Deshabitat.
2000 Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Probablement aquesta construcció era originàriament una borda que en un moment determinat va passar a estar permanentment habitada per alguna família. Pel Nomenclàtor de 1860 sabem que llavors hi vivia gent de forma constant, fet que ens han confirmat els autòctons. El tractament que en fa aquest document però (“*Maset, Caseta,..*”) dóna a entendre que devia ser un habitatge un tant precari o de proporcions molt limitades.

El lloc degué estar habitat fins a començaments del Segle XX o no gaire després: cap dels nostres interlocutors hi ha vist gent visquent-hi. Un cop sense estadants, l'edifici va ser utilitzat com a suport a tasques agràries i ramaderes de la gent de Terveu, fins que en un moment determinat va quedar abandonat.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* **0**
Any 2000 *Habitants Residents:* **0**
Any 2005 *Habitants Residents:* **0**
Any 2010 *Habitants Residents:* **0**
Any 2015-16 *Habitants Residents:* **0**

- **Característiques de la població resident:** **2015-16** No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** Uns 130 m a l'est hi ha les runes de dues bordes més. El caseriu de Terveu és a poc menys de 600 m a l'est.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Camí de ferradura en mal estat. 2015-16 Camí de ferradura en mal estat.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 Sí
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

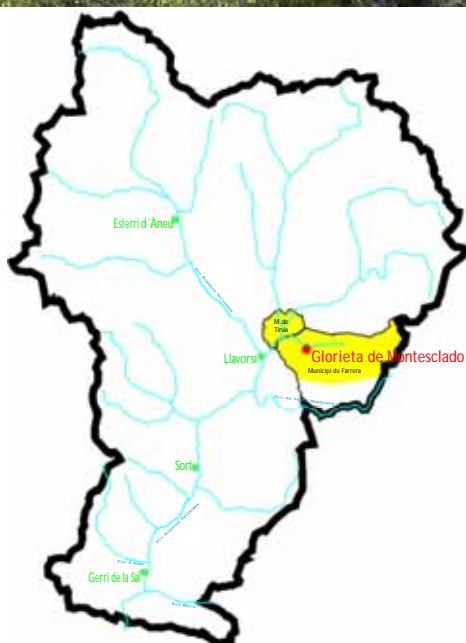
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	1	1	1	1	1	1	0			
Habitants de fet	2-3	2-3	2-3	3	3-4	5	0			
Habitants de dret										

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa de Cargol</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

Glorieta de Montecclado (Glorieta)

- **Municipi actual:** Farrera
- **Qualificació:** 3B2C3
- **Categoria Mitja:** Caseriu/llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1000-1050 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Concentrat bicèfal amb 4 edificacions aïllades
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 1 edifici aïllat

- **Estat general Any 2000** Bastant bo. La majoria d'edificis són dempeus. Hi ha dues cases caigudes, però de fa molts anys.

Any 2015-16 Situació semblant, un xic millor encara: s'ha rehabilitat algun edifici.

- **Situació i morfologia:** Nucli minúscul situat ben bé al fons de la Coma de Burg en el seu tram mig, sobre una petita llenca de terreny de suau pendent que es desplega sobre la confluència dels barrancs de Mallolís i de Burg, els quals voregen el caseriu per ambdós costats abans d'ajuntar-se i formar el riu de Glorieta. L'assentament doncs, va ser aixecat en una mena de "*mesopotamia xica*" en sentit sud-est/nord-oest, tancada pels corrents fluvials per 3 dels 4 costats. Només una de les bandes, al sud-est, permetria l'accés al nucli sense creuar cap rierol, si bé aquesta es troba impedida pel turó on suposem que segles enrere hi va haver el castell local.

Gràcies a alguns documents antics deduïm que Glorieta, degué presentar en el passat una estructura urbana de tipus bicèfal que tenia el seu origen, com a mínim, en l'Edat Mitja: "*lo castell de Glorieta és fortaleza e lo lloch ab algunes cases, altres cases y ha fora que no són dins la fortaleza*".⁷ Si és així (ho creiem), el Castell devia estar sobre el turó que tanca el nucli a sud-est, on hi havia anys enrere algunes cases ja desaparegudes (*Burguesa* i *Moliner*): tot aquest antic sector de poblament sembla que va ser abandonat fa força anys (finals del Segle XIX/principis del XX) i avui en queden escassos vestigis. Avui doncs, Glorieta presenta una estructura bastant compacte (però amb algun edifici aïllat: l'església, per exemple), que no és si no la part que quedava al peu de la fortificació, fora d'aquesta. Les cases, en aquest sector, es disposen a banda i banda d'un únic carrer que davalla en sentit nord-oest, en direcció al punt on la confluència dels dos barrancs. Glorieta de Montesclado és un assentament força obac. Pel seu emplaçament, enclotat al fons de la *Coma de Burg*, i la seva orientació, disposa de menys hores de sol que molts d'altres pobles més enlairats i encarats al sud.

- **Reconeixement administratiu:** És reconegut per l'INE com a *entitat de població*, però no com a *nucli*, per la qual cosa els seus habitants teòricament viuen en disseminat.

La seva presència com a entitat en els successius nomenclàtors és un tant irregular: no apareix en el document inicial de 1857, però sí en els de 1860, 1887 i 1900. En el recull de 1910 el lloc torna a desaparèixer (llurs habitants es consideren "*población diseminada*") , per a tornar a ser reconegut en el de 1920: a partir d'aquesta data, sempre més el trobarem en aquest apartat del cens. El seguiment de l'evolució del poblament d'aquesta entitat al llarg dels anys per tant, no és fàcil. Des de la creació de l'administració local contemporània, sempre ha format part del municipi de Farrera.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí. El document ens indica que el 1988 hi havia a Glorieta 1 casa oberta permanentment (1 persona), quelcom que, segons les informacions de que disposem, no és del tot cert: ja en aquell moment el caseriu es trobava de fet deshabitat (mai però abandonat), si bé un antic habitant hi tenia el lloc de treball (bestiar) per la qual cosa habitualment era al nucli. Hi havia llavors 6 cases (3 utilitzades com a 2ª residència, dues sense ús i la casa que acabem de comentar, teòricament habitada permanentment) en un estat bo o acceptable. L'accés es realitza per pista (1 km des de el trencall de la carretera de Burg) i els serveis i equipaments deixen molt que desitjar: hi ha electrificació convencional, però no enllumenat públic ni abastiment d'aigua. Les perspectives de reocupació en definitiva, hi són escasses.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** L'assentament presenta avui un poblament de tipus *concentrat compacte* amb un edifici aïllat proper: l'església, separada a uns 40 m a l'est del nucli. En el passat però, com hem comentat, Glorieta presentava un poblament de tipus *bicèfal*, amb el nucli actual per un cantó, i una segona agrupació de construccions, separades al sud-est i al capdamunt d'un turó, que devia ser el que antigament va constituir la part fortificada del lloc: aquí hi havia les cases *Moliné* i *Burguesa* (i potser alguna altra), i suposem que hi havia existit el *Castell* que apareix en alguns documents antics.

A més, el nucli comptava amb diversos edificis aïllats propers a més de l'església: una *Quadra de Farré* i un *molí de blat* al Barranc de Mallolís. Més lluny, uns 300 m al nord, hi havia un tercer molí al Riu de Glorieta. Avui, a excepció del temple, totes aquestes edificacions es troben enrunades. Actualment no hi ha al nucli cap edifici que destaquí especialment. El millor de fet és tot el conjunt urbà, bastant ben conservat, amb edificis molt típics de la zona que caldria preservar pel bé de la comarca. Algunes construccions, com és el cas de *Casa Farré*, es conserven igual, gairebé intactes, a com eren molts anys enrere la majoria de vivendes de l'alta muntanya: petits tresors que han sobreviscut a un munt de temps i de canvis de tota mena.

- **Ocupació** **1988** Habitat permanentment per població minsa. També hi ha 2ª residència.
2000 Habitat només temporalment, bàsicament com a 2ª residència.
2010 Habitat només temporalment. **2015-16** Habitat de forma permanent/habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2012	2015-16
5-6	5-6	6-7	6-7	6-7

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	4	5	5	5

- **Església:** Dedicada a Sant Quirze i Santa Julita. El seu origen no és gaire clar, però possiblement va ser bastida en l'Alta Edat Mitjana. Es tracta d'un petit temple d'una nau amb campanar d'espadanya. Es troba en aparent bon estat.

- **Origen:** Remot. Desconeixem en quin moment històric el nucli va ser aixecat per primer cop, però al segle XII ja apareix anomenat en documents antics, que fan referència al castell del lloc. La pregunta és –què va ser primer, el castell o el nucli?? Molt possiblement el llogaret ja existia prèviament, i el sector fortificat (avui desaparegut) es va bastir posteriorment, en el context històric del feudalisme o fins i tot després. Tot això però són només suposicions. L'únic que sabem del cert, per les paraules de Pere Tragó,⁷ és de la existència de dos nuclis de cases a començaments del Segle XVI, estructura que es va perllongar com a mínim fins a mitjans o finals del Segle XIX. El topònim *Glorieta*, segons J. Coromines, prové del llatí “*glareta*”: designa un pedregar fluvial, un lloc amb moltes pedres de riu o torrent: un nom prou adequat per a un lloc on ens trobem, en la confluència de dos cursos fluvials.⁴

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució** : L'”*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò*”, ens diu que el 1519 hi havia 3 cases.⁷

-En el fogatge de 1553, el llogaret es comptabilitza conjuntament amb el veí poble de Montesclado. Tot i així, ja hi apareix el cognom “*Moliné*”, denominació d'una de les cases tradicionals.⁸ Malgrat l'època de crisi demogràfica que travessava el Pallars als inicis del Segle XVI (com molt bé remarca el seu autor) potser hi havia llavors alguna casa més habitada. En els temps de l'Àntic Règim Glorieta formava part, conjuntament amb el veí poble de Montesclado, de l'anomenada “*Cavalleria de Glorieta e Montesclat*”. Aquest ens nobiliari va estar en mans, successivament, de les famílies senyoriales Toralla i Copons, amb seu al poble de Malmercat. De fet, fins a la constitució dels municipis contemporanis, Montesclado i Glorieta compartien terme, essent considerats aquests nuclis de fet com una sola entitat territorial. És per això que és complicat, quan no impossible, conèixer l'evolució històrica de Glorieta: llurs cases i habitants són generalment comptabilitzats conjuntament amb els de Montesclado.

-Si més no, Pascual Madoz aporta algunes dades interessants quan afirma que cap el 1840-42 que “*es una aldea de pendiente en lo civil y eclesiástico del lugar de Montesclado: tiene 9 casas*”.¹⁰ Això significa que en aquells moments era un assentament una mica més gran del que és avui, de ben segur amb dos conjunts d'edificis ben desenvolupats.

Val a dir que en cap dels nomenclàtors, realitzats posteriorment, hi ha recollit que Glorieta tingui 9 cases habitades. És més: segons aquests documents, des de començaments de Segle XX el nombre de vivendes del lloc mai hauria passat de 4. Nosaltres hem recollit 7 noms de cases tradicionals: *Burguesa, Farré, Moliné, Pelatxo, Torrat, Valentí i Xinxo*.

Període 1860-1910: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Si fem cas al que diuen els nomenclàtors, hem de creure que al llarg d'aquest període van tancar un mínim de 3-4 cases. Potser no hi van arribar a viure-hi 9 famílies, tal i com dóna a entendre Madoz (aquest autor distingeix el que són “*casas*” del que són “*vecinos*”), però segurament sí unes 7 o 8. En el primer nomenclàtor de 1857 Glorieta no hi surt (segurament es va considerar com a part de Montesclado). El Nomenclàtor de 1860 diu que al nucli hi ha 6 cases habitades: possiblement n'hi va haver un parell més anteriorment. Donem per fet que en el moment en que es realitza aquest segon document ja havien quedat buides una o dues cases respecte el màxim històric del lloc, que aquí s'hauria assolit en la primera meitat del Segle XIX, abans que la majoria de nuclis pallaresos.

Quines van ser aquestes primeres cases tancades? Per un costat, una de les que hem anomenat: possiblement *Casa Moliné*, però no ho podem assegurar. Per altra banda, alguna casa més que no tenim identificada, si bé hem trobat algunes pistes: als sòls del caseriu hi ha encara dret un edifici que és un paller de *Casa Copet*, de Montesclado. Adjacent a ella hi ha el tros anomenat *Prats de Copet*. No seria una rucada pensar que aquesta *Casa Copet* fos inicialment a Glorieta i que per qualsevol motiu llur família, en un moment determinat es traslladés al poble veí de Montesclado. La vella casa, igual que les finques, haurien quedat com a patrimoni d'usos agraris i ramaders. Un altre indici: en l'*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbó* un dels 3 caps de família de Glorieta duu el cognom de “*Coter*”, i als voltants del nucli hi ha una partida anomenada *Camps de Coter*: potser hi va haver una casa amb aquest nom (¿?)

-El cas és que l'any 1887, quan es realitza el tercer nomenclàtor, a Glorieta ja només hi són registrats 5 edificis, i en el Nomenclàtor de 1900 s'hi comptabilitzen al caseriu ja només 4 vivendes. És a dir: en la segona meitat del Segle XIX 3 cases més són tancades. Una d'elles de ben segur que va ser *Casa Burguesa* (o potser *Casa Moliné?*), de la qual avui no en queda res: era situada al capdamunt del turó que domina el caseriu, al sector fortificat del nucli. Sabem que aquesta havia estat una casa molt rica en el seu temps, però desconeixem el perquè del seu abandó. En alemany, la paraula *burg* significa “castell”. Per tant, la *Casa Burguesa* era aquella situada al costat o a dins del Castell: quelcom molt revelador si donem per fet, com així sembla, que en aquesta part de l'assentament molt possiblement hi havia l'antic Castell de Glorieta, documentat a l'Edat Mitja.

Les altres degueren ser *Casa Pelatxo* i *Casa Xinxo*. Desconeixem quina va passar a romandre deshabitada primer: una degué quedar buida a finals del XIX, i una segona cap el 1910-15 aproximadament. *Casa Pelatxo*, un cop sense estadants, va ser adquirida per la família de *Casa Farré*. Aquesta gent també havien adquirit prèviament el vell Paller o *Quadra de Moliné*, adjacent a la vivenda de *Pelatxo*. Un cop *Casa Pelatxo* ja estava en mans dels de *Farré*, va patir un incendi que la va deixar molt malmesa. Llavors els nous propietaris la van refer tot, annexionant-la a l'antic *Paller de Moliné*: tot el conjunt va passar a ser un *Paller/Quadra de Farré*.

Casa Xinxo havia estat la casa forta del lloc. La família resident sembla que eren els descendents dels antics castlans de la fortificació i fins i tot tenien rang nobiliari. És de suposar que si era així, en algun moment devien haver abandonat el Castell per a traslladar-se a viure al sector d'extramurs del llogaret. Quan *Casa Xinxo* va quedar buida, la van comprar els de *Valentí*, que la van convertir en la seva quadra.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Com a resultat de tot el que hem vist, entre 1910 i 1920, el nucli de Glorieta ja passa a tenir només 3 cases obertes (*Farré, Torrat i Valentí*). No es produeixen més canvis significatius al lloc.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

Els Nomenclàtors de 1930, 1940 i 1950 coincideixen a assenyalar que a Glorieta hi ha 3 vivendes. No hi ha variacions i es manté un mínim poblament estable al lloc.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

En el nomenclàtors de 1960 i 1970 s'hi assenyalen que Glorieta continua amb 3 cases obertes, però si ens fixem en la població en xifres, queda clar que el nombre de residents va a la baixa: de 20 habitants de fet que hi ha el 1940 es passa a 7 l'any 1970. Sembla que el volum de les famílies ha anat minvant, i que mentre els joves possiblement han emigrat, ha estat només la gent gran la que ha quedat al caseriu. Cal esperar per tant un progressiu tancament de les cases que romanen obertes.

-El 1971 marxen els que encara vivien a *Casa Torrat*: van a viure a diversos llocs, sobretot a Llavorsí, però conservaran la vivenda com a 2ª residència.

-Cap el 1972-73 s'en van els de *Casa Farré*: una part de la família emigra a Andorra. La casa serà també utilitzada com a 2ª residència.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-La darrera casa en ser tancada és *Valentí* l'any 1983: marxen a viure a Tírvia, però conservaran a Glorieta la explotació ramadera que tenen. Al llarg dels anys 1980's i bona part dels 90's no hi ha cap novetat en quan al poblament o l'estructura urbana del nucli. Glorieta segueix de fet deshabitat però en absolut abandonat, ja que la majoria d'edificis tenen un ús i són conservats pels propietaris.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-Cap el 1997 el *Paller/quadra de Farré* és venut a uns de Barcelona, que en rehabiliten només una part: l'antic *Paller de Moliné*.

-A començaments del nou mil·lenni, el que havia estat *Casa Pelatxo* és venuda de nou a uns cosins de *Casa Farré*, que el 2004 la rehabiliten com a 2ª residència. Veiem doncs com el que havien estat inicialment dos immobles diferents (el *Paller de Moliné* i *Casa Pelatxo*), després d'haver estat comprats, ajuntats i utilitzats com a quadra i paller durant anys pels de *Farré*, finalment tornen a ser dividits de nou en dues propietats que són arreglades com a residència temporal.

-Des de l'any 2014 el *Paller de Moliné* és habitat de forma permanent.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0-1*, 1 Resident habitual, a C. Valentí

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 3-4*, 3/4 Residents habituals al Paller de Moliné

● **Característiques de la població resident:** **Any 2015-16** Família nouvinguda de mitjana edat amb nens.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Uns 650 m al nord-oest de Glorieta hi ha les runes de la *Borda del Trillar de Fuster*. Suposem que pertanyia a aquesta casa del nucli. Uns 850 m al sud-est de Glorieta hi ha l'ermita romànica de la Mª de Déu de la Serra, a prop dels nuclis de Farrera i Burg.

El poble de Montesclado es troba a uns 900 m a l'oest de Glorieta.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una, a C. Valentí. 2000 Una, a C. Valentí. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) Accessos 1988-93 Carretera, des de Tírvia, fins al trencall que duu a Glorieta, Montesclado i Mallolís. Pista de terra en estat acceptable (1 km) des de el trencall fins a Glorieta.

-2015-16 Carretera asfaltada fins a Glorieta.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 Carrers parcialment pavimentats cap el 2001.

c) Electrificació 1988-93 Sí que n'hi ha i és convencional.

-2015-16 Hi ha electrificació convencional des de l'any 1986-87 aproximadament.

d) Enllumenat públic No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 Sí que n'hi ha. Ve d'una font, i no està tractada. Hi ha dipòsits, però són molt vells i no estan en massa bon estat. El problema és que a l'estiu, si hi ha sequera, no hi ha prou aigua.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha, des de l'any 2001 aproximadament.

- **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Tírvia		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tírvia/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Tírvia/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Tírvia		2015-16 Sí. Festa Major

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	7-8	6-7	5	4	4	3	3	3	3	3	3	1
Habitants de fet			18	20		27	27	20	19	11	7	1
Habitants de dret			19	22		27	27	24	20	12	8	2

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0-1	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	3-4			
Habitants de dret	1	1	1	1	1	1	1			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Burguesa</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Farré</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Moliné</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Pelatxo</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Torrat</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Valentí</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Xinxo</i>	Acceptable	Acceptable	Paller/quadra	Paller/quadra

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>El Paller de Moliné</i>	Bo	Bo	2ª Residència	1ª Residència	Quadra/paller

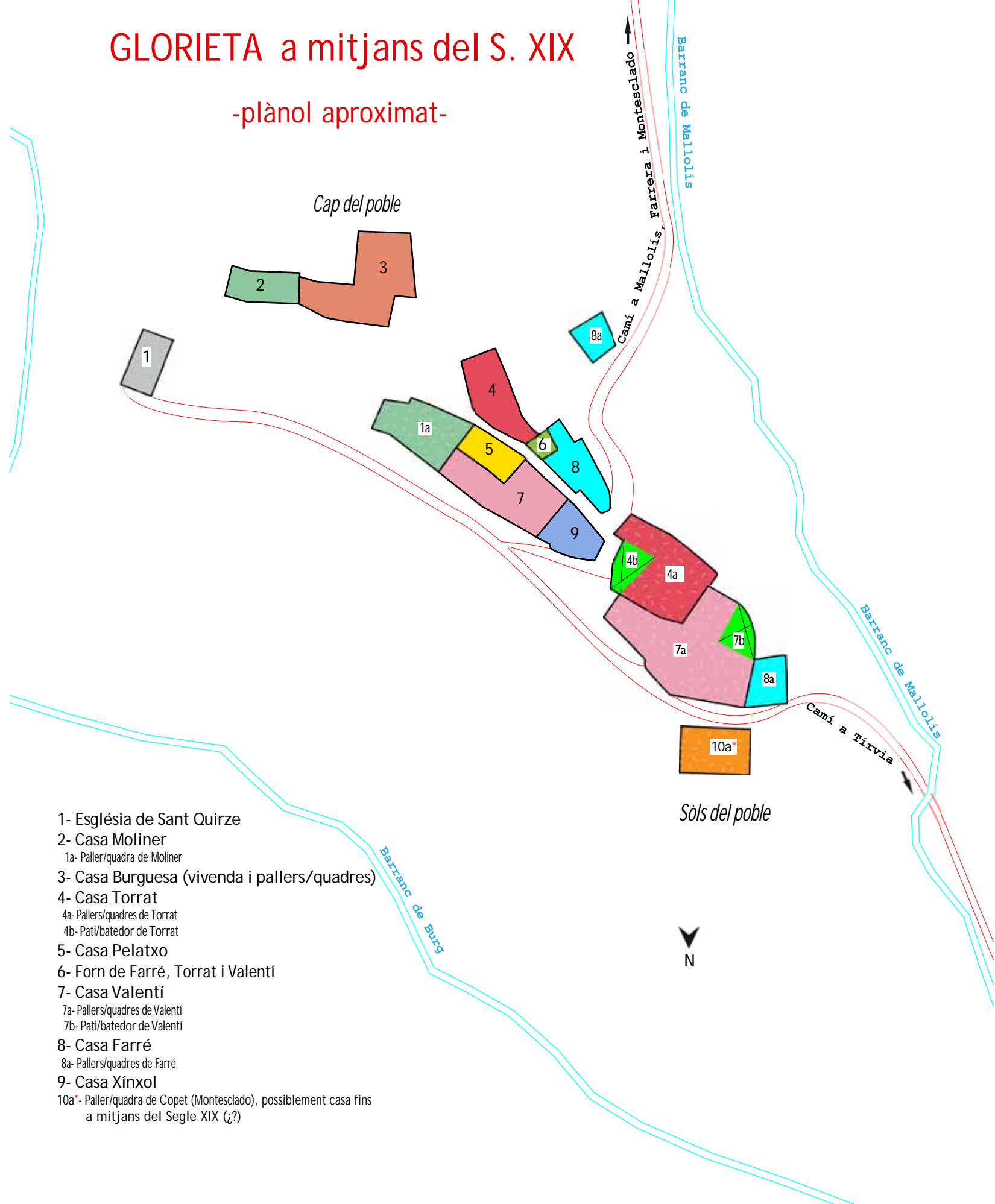

Glorieta de Montesclado l'any 1976. El major aprofitament de les terres circumdants és evident, amb una nul·la invasió del terreny per part de la vegetació .

(Fotografia: Josep Guiu, cedida pel Centre Excursionista de Catalunya)

GLORIETA a mitjans del S. XIX

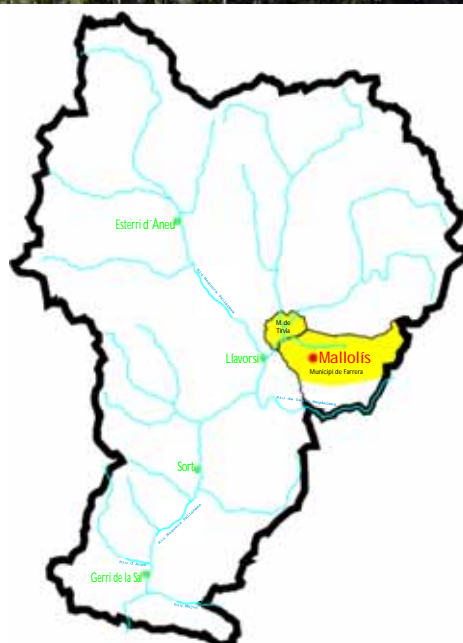
-plànol aproximat-

- 1- Església de Sant Quirze
- 2- Casa Moliner
 - 1a- Paller/quadra de Moliner
- 3- Casa Burguesa (vivenda i pellers/quadres)
- 4- Casa Torrat
 - 4a- Pellers/quadres de Torrat
 - 4b- Pati/batedor de Torrat
- 5- Casa Pelatxo
- 6- Forn de Farré, Torrat i Valentí
- 7- Casa Valentí
 - 7a- Pellers/quadres de Valentí
 - 7b- Pati/batedor de Valentí
- 8- Casa Farré
 - 8a- Pellers/quadres de Farré
- 9- Casa Xínxol
- 10a* - Paller/quadra de Copet (Montesclado), possiblement casa fins a mitjans del Segle XIX (¿?)

Mallolís */Manyolís/*

- **Municipi actual:** Farrera
- **Qualificació:** 4B2C3
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1235-1275 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual** (segles XIX-XX): Concentrat bicèfal amb 4 edificacions aïllades
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús bicèfal
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Dolent. Enrunat en la seva major part.
Any 2015-16 Situació semblant, si bé aquesta ha millorat lleugerament: s'han restaurat i habilitat alguns edificis.

- **Situació i morfologia:** Assentament bicèfal situat a l'obaga de la Coma de Burg, al sector mig d'aquesta vall. El nucli és format per dos sectors separats, a menys de 100 m entre ells: el *Barri Major* i el *Barri Menor*. El primer, com deduïm del seu nom, constituïa l'agrupació principal d'edificis, amb una desena de cases més l'església emplaçades bàsicament sobre una protuberància del muntanyam. El *Barri Menor*, més xic, estava configurat per 5 cases més llurs edificis auxiliars sobre un terreny més planer. En general, observant les fotografies antigues veiem que Mallolís presentava ja anys enrere una morfologia no massa compacte, amb els edificis disposats bastant lliurement, rarament fent paret mitgera entre ells. Amb el pas dels anys, l'aspecte de nucli difús i espars s'ha anat accentuant a mesura que nombroses vivendes, quadres i pallers s'anaven esfondrant després d'anys d'abandó.

El procés d'enrunament ha afectat molt més el *Barri Major*, que avui es troba força malmès: només hi resten dempeus l'Església i *Casa Cardaire*, mentre que *Casa Manyac*, en mal estat, no té cap ús. El *Barri Menor* per contra no només s'ha conservat millor, si no que ha vist com alguns dels seus edificis eren rehabilitats d'uns anys ençà: *Casa Butxaca*, el *Paller de Butxaca*, el *Paller de lo Sall* i els *Pallers de Peregó*. Sembla que el poblament ha tendit a concentrar-se en aquest sector, menys obac, més assolellat i de més fàcil accés.

Sabem que per abans Mallolís era un poble pobre, els habitants dels qual complementaven els seus ingressos amb la pràctica del contraban. De tots el nuclis tradicionals de la Coma de Burg, Mallolís és el que ha patit un major deteriorament.

- **Reconeixement administratiu:** És reconegut per l'INE com a *entitat de població* i des del 2010 també com a *nucli*. Històricament Mallolís sempre ha aparegut en els successius nomenclàtors com a entitat. De les dades que s'aporten, cal destacar una notable diferència entre la població de fet i la de dret, generalment més alta que la primera. Això ens vindria a indicar unes emigracions temporals bastant habituals, que amb el temps esdevindrien definitives en molts casos. Cal comentar que un cop més el nombre de vivendes habitades que assenyalen alguns dels recomptes no concorden amb la seqüència de tancament de cases que ens han indicat els autòctons.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L'any 1988 hi havia a Mallolís 2 cases obertes permanentment (4 persones), una informació que no s'ajusta a les notícies que tenim, segons les quals llavors només hi vivia al nucli una sola família (¿i¿?). Al marge d'això, és necessari remarcar la total manca d'infraestructures i serveis que pateix el poblet en aquella data: no hi ha subministrament d'aigua, ni electrificació convencional ni enllumenat públic.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Quan estava tot sencer i dempeus, Mallolís es podia qualificar de *concentrat bicèfal difús*, clarament dividit, com s'ha dit, en el *Barri Major* i el *Barri Menor*. Actualment, degut a l'abandó i l'enrunament de moltes construccions, és difícil trobar una denominació que reflecteixi adequadament la morfologia del nucli. L'estructura bicèfala continua essent evident, però avui el *Barri Major*, força degradat, té l'estructura urbana molt desdibuixada: *Casa Cardaire*, ben conservada com a segona residència, n'és l'únic habitatge sencer i amb ús, al marge de l'església.

- **Ocupació**

1988 Habitat permanentment per població mins. També hi ha 2ª residència.

2000 Habitat habitualment per població mins. Hi ha a més 2ª residència.

2010 Habitat habitualment per població mins. Hi ha a més 2ª residència.

2015-16 Habitat habitualment per població mins. Hi ha a més 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
6-7	7	9	9	9

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4	5	7	7	7

- **Església:** Dedicada a Sant Martí, és situada al *Barri Major*, entre les cases *Cardaire* i *Ramonet*. És d'origen romànic però posteriorment modificada, i es troba en bon estat. Té el campanar d'esppanya. Adjacent a ella hi ha el Cementiri.

- **Origen:** Remot. No coneixem el moment històric en que es forma l'assentament, com tampoc el perquè de l'agrupament dels edificis en dos barris separats, però després d'una ullada sospitem que es tracta d'un cas semblant al de la veïna Glorieta de Montesclado i al d'altres nuclis que són o han estat bicèfals: un sector fortificat sobre una roca (*Barri Major*) amb indicis toponímics d'aquesta condició (cases *Castell*, *Castellet*) i un altre sector, sobre un terreny menys escarpat i més accessible. Es tracta del resultat d'una certa reorganització, en un moment donat (Edat Mitja) d'una part del poblament en un lloc atrinxerat, aixecat aquest al marge de l'assentament inicial, al voltant del temple religiós? O bé el nucli primitiu era ja el *Barri Major*, essent el *Barri Menor* en un principi un sector de pallers i quadres extramurs? No ho sabem, però cap hipòtesi es pot descartar. Com anem veient el Pallars Sobirà és ple d'exemples de nuclis bicèfals, d'origen previ a la cristianització els quals al llarg dels segles han canviat llur estructura o s'han adaptat segons les circumstàncies.

El topònim de Mallolís, segons Joan Coromines,⁴ prové del llatí *malleolus* i llur derivat romànic *mallol*, que indica ve a significar "vinya novella". Ignorem si el nucli va tenir una denominació preromana, substituïda en algun moment per l'actual, però tractant-se d'una zona amb un poblament tant antic, d'arrels mil·lenàries, no seria quelcom estrany.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució** : L'"*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò*" posa de manifest que l'any 1519 Mallolís formava part d'aquesta senyoria, dins la qual quedava inclosa al Quarter de Tírvia. Hi havia llavors 4 cases, dues de les quals tenen un cap de família que duu el cognom *Castell*. Aquest de ben segur és l'origen de les cases *Castell* i *Castellet*.⁷

Mallolís, juntament amb tot el Vescomtat de Castellbó, passarà l'any 1548 a mans de la corona. El fogatge de 1553 indica que el lloc tenia 3 cases (dues d'elles amb el cognom "*Castell*")⁸ però per a l'any 1718 el Cens d'Aparici recull que hi ha al lloc 30 habitants, mentre que en el Cens de Floridablanca comptabilitza 48 habitants el 1787.

-Pascual Madoz ens diu que cap el 1840-42 l'assentament és compost per 14 cases (30 habitants)¹⁰. Hem recollit 16 noms de cases tradicionals. Al *Barri Major* aquestes: *Andreua*, *Bosc*, *Cardaire*, *Castell* (dita també *Manyac*), *Castellet*, *Pejan*, *Ramonet*, *Rosa*, i *Xamora*.

Al *Barri Menor*: *Botxaca*, *Peregó*, *Roi*, *lo Sall* i *Teresa* (anomenada també *Bringué*).

Dues cases més, *Caterina* i *Isabel* es troben a prop del *Barri Major* però un xic separades al d'aquest, al sud-oest. D'una suposada *Casa Ramona* no en tenim la certesa que existís, però hi havia al poble una construcció anomenada "*Paller de Ramona*" (¿?).

De tots els habitatges anomenats avui només 3 (*Botxaca*, *Cardaire* i *lo Sall*) resten drets i en bon estat. *Casa Roi*, tot i romandre sencera, està tancada i en mal estat, ja que fa molts anys que no té cap ús.

Casa Castell (o *Manyac*), tot i no estar del tot enrunada, es troba avui en molt mal estat, abandonada i amb el llossat ja mig caigut. *Casa Castell* sembla que en un moment donat (finals del XIX?) va ser venuda: la propietat va esdevenir *Casa Manyac* excepte un pallier, que va passar a mans de *Pubill d'Alendo*.

De *Casa Andreua* no tenim la total certesa que hagi existit, però pels reculls de noms de cases que hem consultat sembla que sí que hi va haver una vivenda amb aquest nom. És probable que fa molts anys fos annexionada a *Casa Cardaire* (aquesta propietat és avui composta de dues vivendes enganxades, amb dues xemeneies: els indicis apunten cap aquí). No ho podem però confirmar. De *Casa Ramona* tampoc tenim una ferma constatació que existís, però sabem que hi havia un pallier amb aquest nom (avui en resta el solar) amb alguns corrals propers que després van passar a mans de *Peregó*. Possiblement el *Pallier de Ramona* hagués estat fa molt de temps una vivenda.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Segons el nomenclàtor de 1857, aquell any Mallolís estava compost per 13 cases (58 habitants), mentre que el de 1860 ens diu que Mallolís tenia llavors 11 cases. El document de 1887 recull 13 edificis (41 habitants de fet i 74 de dret), i el de 1900 assenyala 11 cases (42 habitants de fet i 57 de dret). El Nomenclàtor de 1910 torna a donar 13 cases (42 habitants de fet i 61 de dret). Es tracta en general de xifres inferiors al nombre d'habitatges que hem identificat (16-17). Recordem si més no la constant diferència entre població de fet i de dret que observem en la sèrie estadística de població del nucli. Les dades doncs projecten una certa inestabilitat en el poblament, amb algunes famílies que marxen uns períodes a l'any o vivendes utilitzades com a tals de manera irregular, abocades a desaparèixer aviat. Hem de creure per tant difícilment van coincidir obertes en algun moment totes les cases anomenades.

-Creiem que unes 4 ó 5 cases van ser tancades al llarg d'aquest període. Aquest seria el cas de les cases *Andreua* i *Pejan*, tancades a mitjans/finals del Segle XIX. *Casa Pejan* sabem que era petita i que va ser afegida a *Casa Rosa*.

-Tres habitatges més que degueren quedar abandonats a finals del Segle XIX/començaments del XX: les cases *Isabel*, *Bosc* i *Castellet*. Avui són del tot caigudes.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Es produeix una certa revifalla de la població en el decenni 1910-20, per causa segurament de l'esclat de la 1ª Guerra Mundial una aturada momentània de la emigració (temporal o definitiva). Possiblement algun habitatge buit va ser reocupat (*Casa Castell*, convertida en *Manyac*, per exemple), o s'en va crear algun de nou.

-Però entre 1920 i 1930 degueren quedar buides dues cases: *Xamora* (van marxar a França) i *Caterina*. Ambdues van ser abandonades.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

A partir del Nomenclàtor de 1930 s'observa una nova i progressiva caiguda dels estadants, que indicaria que l'emigració s'hauria reprès i s'hauria tornat definitiva. Per les informacions que hem recollit és gairebé impossible que un cop acabada la Guerra Civil hi hagués a Mallolís 12 vivendes habitades permanentment, tal i com diu el Nomenclàtor de 1940: com a molt n'hi hauria 9 ó 10.

-Al llarg els 1930's i la Postguerra van ser tancades les cases *Butxaca* (va ser adquirida pels de *Ramonet*, els quals passarien a utilitzar-la com a quadra a partir de llavors) i *Castell*: la família que va marxar a Andorra, i una de les seves quadres va ser comprada pels de *Casa Pubill*, d'Alendo.

-El Nomenclàtor de 1950 assenyala hi havia a Mallolís 7 habitatges ocupats i 35 habitants de fet i de dret. Ara sí les xifres concorden amb les informacions. Les cases que sabem que eren obertes per aquesta data són: *Bringué* (o *Teresa*), *Cardaire*, *Peregó*, *Ramonet*, *Roi*, *Rosa* i *lo Sall*.

Casa Bringué devia tancar cap el 1951-52 (va quedar abandonada), i no gaire després ho van fer *Casa Roi* (1953-54; van anar a Andorra) i *Casa Cardaire* cap el 1955-56.

Casa Cardaire però no va quedar buida: hi van anar a viure la família de *Casa Rosa*.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Cap el 1960 van quedar deshabitades les cases *Ramonet* (marxen a França) i *lo Sall* (s'en van a Andorra), mentre que *Casa Cardaire*, ocupada pels de *Rosa*, va tancar les portes cap el 1962-63 (s'en van a viure a Tírvia). La darrera casa del vell poblet que quedava amb gent, *Peregó*, va quedar buida el 1966-67: la família emigra a Lleida i a Andorra. El Nomenclàtor de 1970 ens diu que a Mallolís ja no hi viu ningú.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Mallolís és un d'aquells nuclis que pateix un despoblament precoç: entra a la dècada dels 1960's, l'inici de la gran emigració, amb ja només dues vivendes habitades que no aguanten massa temps obertes i amb un munt d'edificis abandonats. És per això que el nombre de cases salvades de l'enrunament seran molt poques, i vist com han anat els esdeveniments, i el seu emplaçament esquerp (en plena obaga) i la manca dels serveis més elementals és poc menys que un miracle que Mallolís hagi sobreviscut, ni que sigui parcialment, a la diàspora palleira del Segle XX.

-El 1978 *Casa Cardaire* és venuda a uns de fora, que l'arreglen com a 2ª residència. Per aquests anys *Casa lo Sall* és llogada a un nou rural de Barcelona, que hi viu fins el 1986, moment en que l'habitatge és llogat a una parella de nous rurals amb un nen, procedents d'Alacant, que es dediquen a fer formatge: hi viuran fins el 1995-96, quan marxen. Llavors la casa és arreglada com a 2ª residència per la família autòctona, encara propietària. De ben segur que si aquestes dues cases no haguessin estat conservades ara tot Mallolís seria un munt d'enderrocs.

-A finals dels any 1980's dos germans fills de *Casa Ramonet* rehabiliten un *Paller de Butxaca* de la seva propietat encara dret. Hi viuran uns 6 mesos l'any durant força temps.

Al llarg dels anys 1990's refan l'antiga *Casa Butxaca*, adjacent al seu paller, que esdevé una nova vivenda. Val a dir que l'edifici de *Casa Ramonet* pròpiament, al Barri Major, continuarà de fet abandonat i així segueix avui.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

La revaloració immobiliària dels inicis del nou mil·lenni arriba tímidament a Mallolís.

-*Casa lo Sall* és venuda a uns de Barcelona l'any 2002 en posar-se malalt el propietari autòcton: continua essent 2ª residència.

-El *Paller de lo Sall*, venut a uns altres de Barcelona cap el 1998-99, serà habilitat com a 2ª residència mentre que *Casa Butxaca* és venuda a uns de fora el 2006: és també 2ª residència.

-Per contra, *Casa Peregó*, tot i que és venuda a una gent de fora l'any 2002, es troba ja molt malmesa: els nous propietaris no la refan i avui en queda només el solar.

-Cap el 2003-04 una parella jova ve a viure al poble. Compren els antics *Pallers de Peregó* amb la intenció de transformar-los en dues vivendes, però aquests són enderrocats per l'ajuntament.

Mentrestant es fan una petita caseta de fusta provisional ("la Barraca") al costat, on hi viuen.

Després de diversos problemes cap el 2007-08 aixequen dues noves edificacions en el solar dels vells *Pallers de Peregó*, però de moment han quedat sense estar del tot acabades.

El *Paller de Butxaca* per la seva part, a partir del 2005 deixa d'estar habitat habitualment: esdevé una 2ª residència més en emmalaltir i posteriorment morir un dels propietaris, autòcton del lloc.

En l'actualitat, malgrat que Mallolís segueix desfigurada per l'abandó i l'enrunament de moltes cases, sembla que sobreviurà almenys parcialment. Caldrà però veure què passarà d'ara en endavant amb l'esfondrament de l'economia i del sector immobiliari.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a *C. lo Sall*. 2000 Cap. 2010 Una a la Barraca. 2015-16 Cap.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 4, 3 Residents Permanents a C. lo Sall.

-1 Resident habitual al Paller de Butxaca.

Any 2000 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Habituals al Paller de Butxaca.

Any 2005 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Habituals al Paller de Butxaca.

Any 2010 *Habitants Residents:* 3, 3 Residents Permanents a la Barraca.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident habitual a la Barraca.

- **Característiques de la població resident 2015-16** Home jove nou rural.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** A uns 500 m a l'est hi ha el caseriu d'Alendo. Hi ha diverses bordes escampades pels voltants: la de *Canerilla*, caiguda, la de *Peregó* (dreta) o *lo Sall*. El poble de Montesclado és a 1,42 km al nord-oest.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) Accessos 1988-93 Pista acceptable (4 km) des de Montesclado. 2015-16 Carretera fins a Mallolís des del 2012.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 El mateix. No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No. Cada vivenda s'ha de produir la seva amb generadors. Antigament n'hi havia hagut: provenia d'una minicentral propera. 2015-16 Sí i és convencional, des de l'any 2002.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha, des de l'any 2003-04.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 Sí. Ve d'una barranc i no està tractada. Hi ha dipòsit.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha: cada casa té la seva fossa sèptica.

- **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí.		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Tírvia	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Tírvia		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tírvia/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Tírvia/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Tírvia		2015-16 No

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>La Barraca</i>		Bo		1ª Residència	
<i>Paller de Butxaca</i>	Bo	Bo	1ª Residència	2ª Residència	Paller de Butxaca
<i>P. Cardaire (C. Andreua?)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Paller Cardaire
<i>Paller de lo Sall</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Paller de lo Sall
<i>Paller de Peregó (1)</i>	Dolent	Bo	Cap	Cap	Paller de Peregó
<i>Paller de Peregó (2)</i>	Dolent	Bo	Cap	Cap	Paller de Peregó

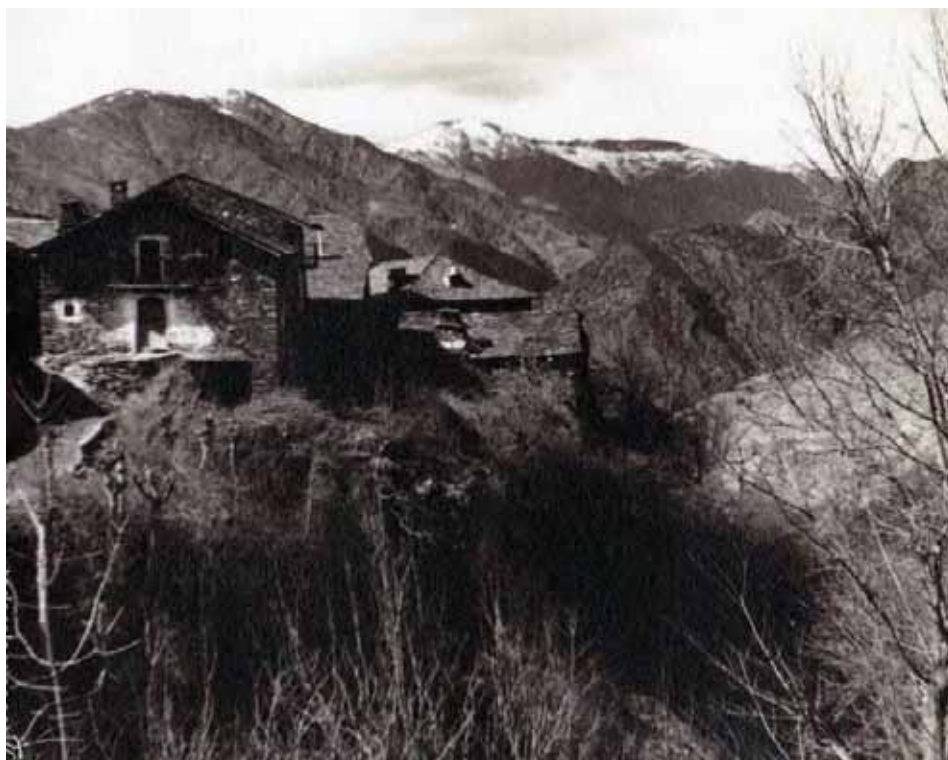
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Bosc</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Butxaca</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Cardaire</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Castell (o Manyac)</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap
<i>Castellet</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Caterina</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Isabel</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Pejan</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Peregó</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Ramonet</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Roi</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Rosa</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>lo Sall</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Teresa (o Bringué)</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Xamora</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	13-16	13-16		11	11	11-12	9-10	8	7	4	0	0
<i>Habitants de fet</i>	58		41	42	42	66	40	35	35	34	0	0
<i>Habitants de dret</i>			74	57	61	71	53	44	35	34	0	0

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1ª residència</i>	2	2	1	1	1	1	1			
<i>Habitants de fet</i>	4	4	1	2	2	3	1			
<i>Habitants de dret</i>	4	4	1	3	3	7	3			

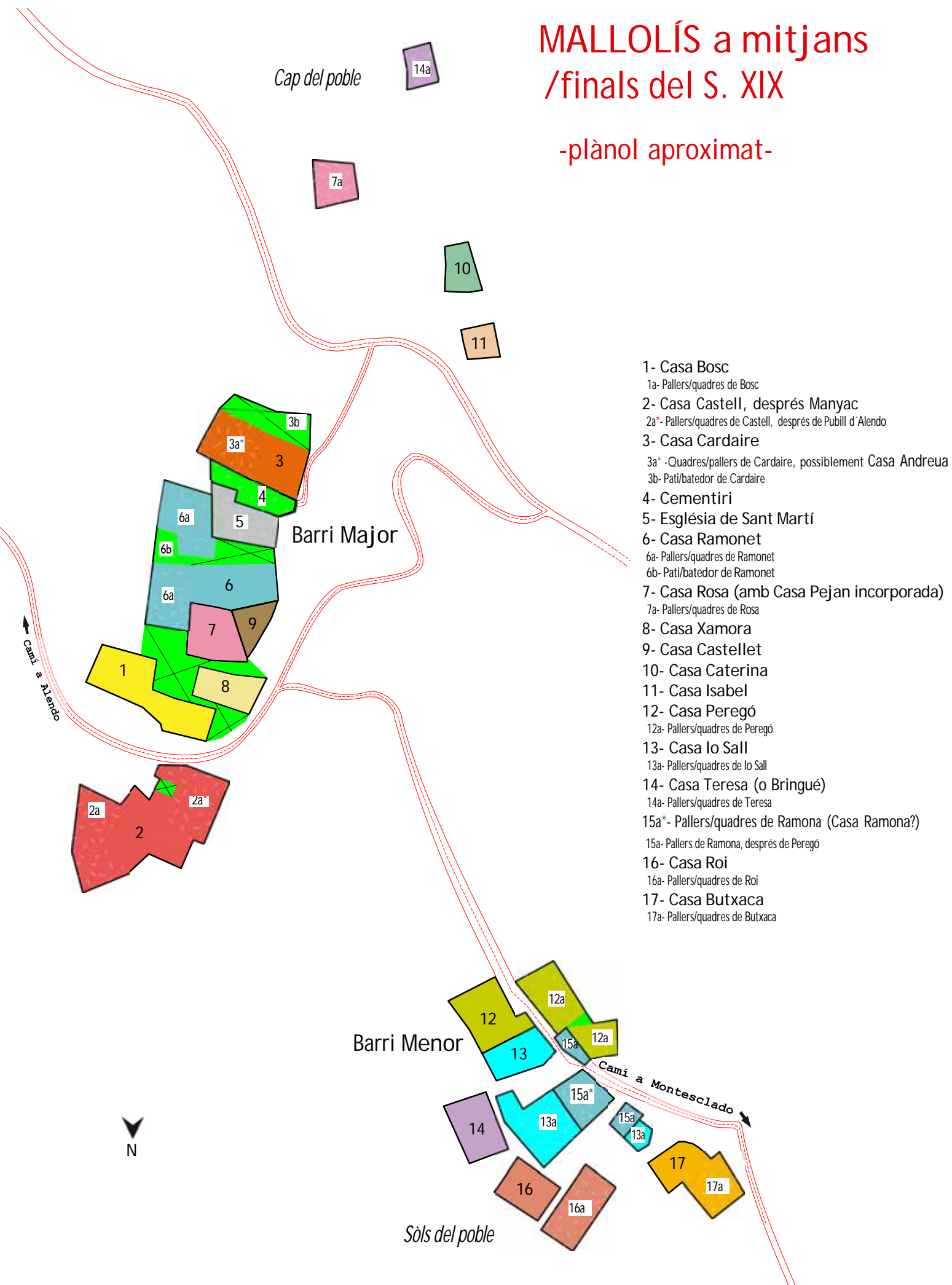

Mallolís als anys 1950's.
 Vista parcial del Barri Menor,
 amb *Casa Peregó* en primer
 terme i *Casa lo Sall* enganxada
 i amagada al seu darrera.
 A la seva dreta, la petita
Casa Bringué o *Teresa*.
 Darrera d'aquesta sobresurt el
 llossat a tres aigües de *Casa Roi*,
 i a la seva esquerra, els
 pallers de *lo Sall* i *Ramona*.

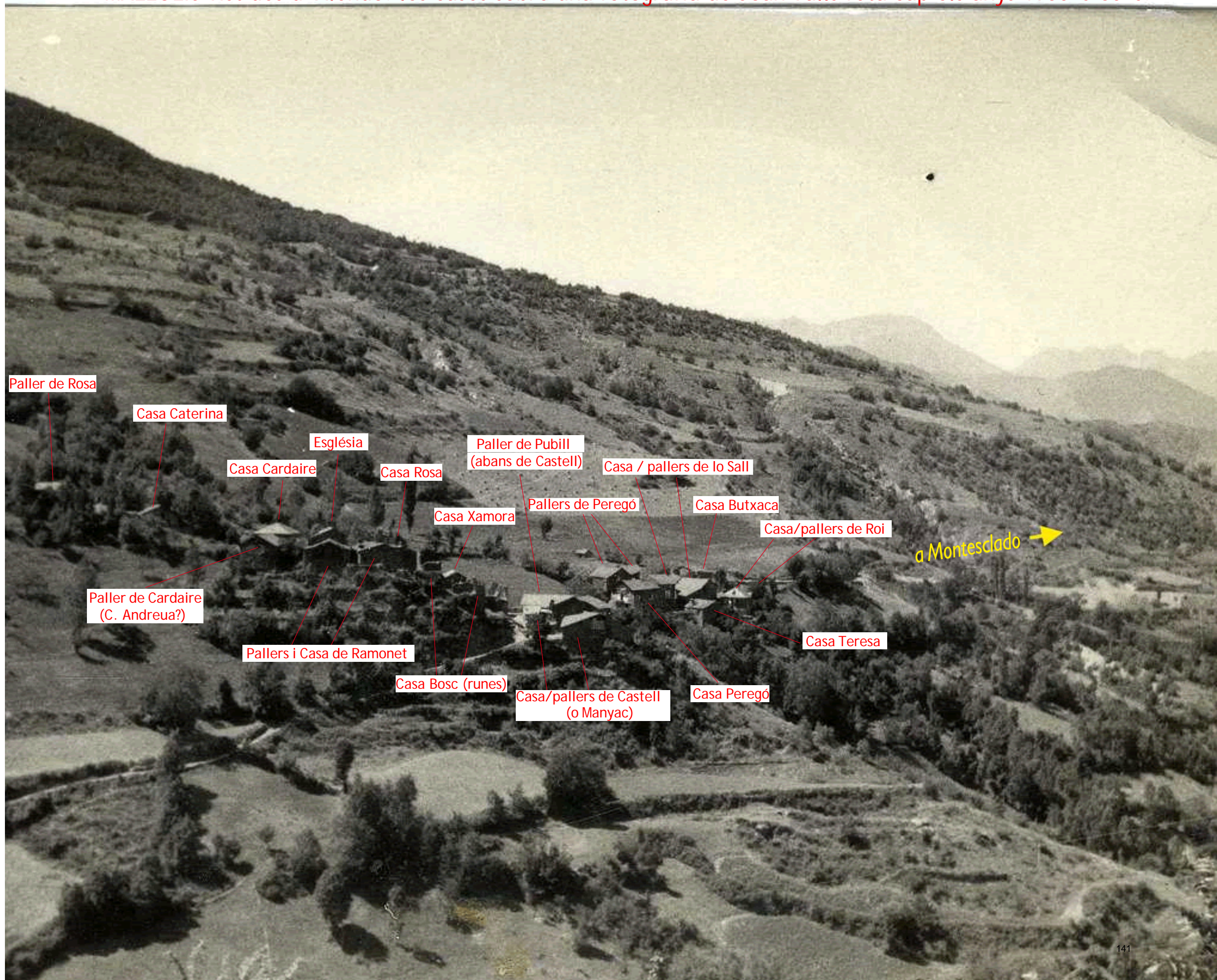
(Fotografia: autor desconegut)

MALLOLÍS a mitjans /finals del S. XIX

-plànol aproximat-

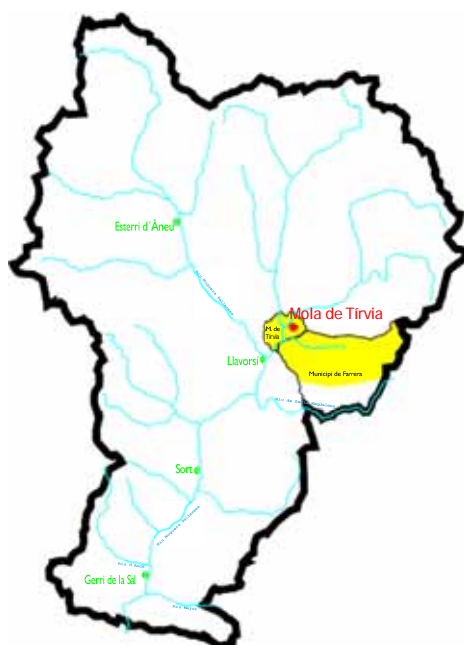

MALLOLÍS vist des d'Alendo: les cases sobre una fotografia de Joan Valls feta cap els anys 1950's-60's.

Mola de Tírvia (Molí de Tírvia)

- Municipi actual: Tírvia
- Qualificació: 1Ai
- Categoria Mitja: Edifici aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 844-855 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Edifici aïllat
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional, si bé l'any 1860 ja era habitatge
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli compost per una antiga mola hidràulica i un petit paller/quadra adjacent (*Borda de Topet*). És situat al fons de la vall, a la riba esquerra de la Noguera de la Vallferrera, poc abans de la seva confluència amb la Noguera de Cardós, just on comença de l'Estret o "forat" de les Bruixes, la porta d'entrada a la *Vall Ferrera*. Inicialment la construcció havia estat un molí fariner posteriorment utilitzat també com a minicentral hidroelèctrica que proporcionava llum als nuclis del municipi. En el seu interior hi ha a més una vivenda.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut quasi mai. Només el Nomenclàtor de 1860 esmenta el "*Molí de Castellarnau*", un "*molino harinero*" situat en terme municipal de Tírvia, habitat permanentment. Teníem la creença de que es podria tractar de l'actual Mola de Tírvia, però no sabíem del cert. Xavier Sudrià ens treu de dubtes: "*Amb els anys, Carles de Castellarnau assolí un gran patrimoni*", entre el qual hi havia "*els molins de Tírvia*".²⁷

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Dispers aïllat*.

- **Ocupació** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Sabem que aquesta construcció era inicialment un molí fariner, com reflecteix el Nomenclàtor de 1860: ja llavors era permanentment habitat. Posteriorment, cap el 1919-20, va ser adaptat per a allotjar una turbina per a produir electricitat, de manera que l'edifici va adoptar una doble funció: molí fariner durant el dia i minicentral hidroelèctrica per la nit. Maria Griñó i Albert Boneta ens n'expliquen la història, recollida a la web del municipi: l'edifici era per abans de propietat privada però estava arrendada a un moliner, que hi vivia. En un principi la idea era subministrar llum només al poble de Tírvia, però més tard (finals dels 1940's i 1950's) va passar a abastir quasi tots els nuclis de la Coma de Burg, inclosos Terveu i la Bana. L'any 1948 la *Mola* va ser venuda a l'ajuntament, el qual el va llogar a diverses persones que hi tenien llur residència. Va continuar en actiu fins el 1970-72, quan tant la minicentral com el molí van deixar de funcionar després de ser expropiades per FECSA. L'ajuntament però, va continuar conservant la propietat de l'edifici, que ha estat successivament arrendat com a vivenda a diverses famílies. La darrera en va marxar l'any 2014. Ara ha estat llogat a una persona i l'edifici està essent rehabilitat.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

- Any 1988 *Habitants Residents:* 2-3, 2/3 Residents permanents, a la Mola de Tírvia.
- Any 2000 *Habitants Residents:* 3, 3 Residents Permanents, a la Mola de Tírvia.
- Any 2005 *Habitants Residents:* 3-4, 3-4 Residents Permanents, a la Mola de Tírvia.
- Any 2010 *Habitants Residents:* 5, 5 Residents Permanents, a la Mola de Tírvia.
- Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident: 2015-16** No n'hi ha en aquests moments.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** l'ermita de la Mª de Déu del Roser és a menys de 290 m al sud-oest. El poble de Tírvia és a menys de 770 m al sud. El veïnat de la Bana és a uns 500 m a l'oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada fins el nucli.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1993 Sí que n'hi ha i és convencional. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1988-93 Sí que n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí que n'hi ha.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

- **Serveis** *Les provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 Sí
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Mola de Tírvia</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

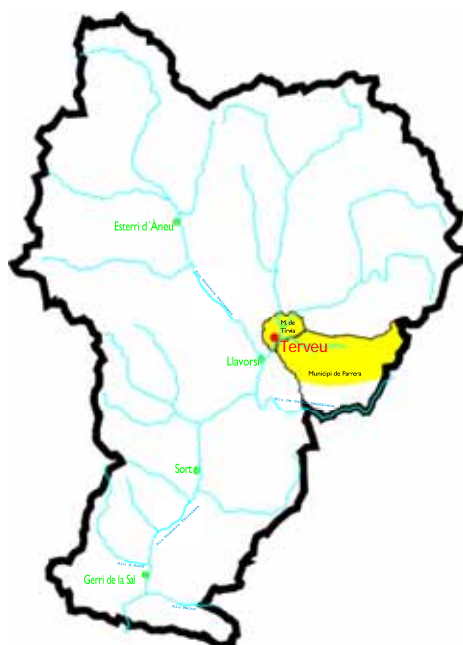
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	1	1	1	1	1	1	0			
Habitants de fet	2-3	2-3	2-3	3	3-4	5	0			
Habitants de dret										

Terveu

- **Municipi actual:** Tírvia
- **Qualificació:** 2A
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 855-895 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat compacte amb 4 edificis aïllats
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 4 edificis aïllats
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bo. La majoria d'edificis són dempeus.
Any 2015-16 El mateix.

- **Situació i morfologia:** Nucli molt petit, exigü, emplaçat sobre un petit replà: una mena de terrassa elevada a la dreta de la Noguera de Cardós aigües avall de la Bana. El lloc és format per només 4 cases tradicionals amb llurs edificacions agràries/ramaderes adjacents, a les quals avui cal sumar-li una vivenda nova bastida en una antiga quadra. El caseriu presenta una morfologia bastant compacta, si bé una de les cases resta separada de la trama urbana, aïllada uns 150 m al sud-est. Dins les Normes Subsidiàries de l'any 2003 del municipi de Tírvia es va atorgar a Terveu una superfície de sòl urbanitzable que gairebé triplicava l'extensió urbana de l'actual assentament. L'esclat de la bombolla immobiliària però ha paralitzat de forma indefinida tots els projectes de construcció de noves vivendes.

- **Reconeixement administratiu:** És reconegut actualment per l'INE com a *entitat de població* i des de l'any 2004 també com a *nucli*, quelcom sorprenent donat les petites dimensions del caseriu, però lògic si tenim en compte el futur creixement que les Normes Subsidiàries preveuen al lloc. Històricament, la seva presència com a entitat en els successius nomenclàtors és molt irregular. Així, no el trobem en el primer Nomenclàtor de 1857 (hem de suposar que llurs cases i habitants han estat comptabilitzats com a part de Tírvia), però sí que fa en els reculls de 1860 (3 vivendes més la "*Masia de Cabanet*", casa tractada apart com una entitat en si mateixa) i en el de 1887, en tots dos casos amb el topònim erroni de "*Terven*". El caseriu ja no tornaria a aparèixer en l'estadística oficial fins el Nomenclàtor de 1991. Des de llavors sempre més ha estat reconegut com a entitat.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* amb 4 edificis aïllats: els que conformen la propietat de *Casa Cabanet* (una vivenda més 3 quadres/pallers), allunyats uns 150 m al sud, just a sobre la carretera L-504.

- **Ocupació 1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4	5	5	5	5

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4	5	5	5	5

- **Església:** No n'hi ha actualment, però sabem que segles enrere hi va haver un petit temple dedicat a Sant Joan Baptista. Era situat per sota de *Casa Pubill*, però avui no en queda cap rastre.

- **L'origen del lloc i les cases tradicionals: nombre, característiques i evolució:** Caseriu d'origen remot. Les notícies històriques del lloc son escasses (pràcticament no disposem de dades històriques), ja que sempre va formar part de terme tradicional de Tírvia. Per això sovint era considerat una part o barri aïllat d'aquesta vila.

La vila i terme de Tírvia romanen en l'òrbita de diverses entitats senyorials (Comtat de Pallars, Monestir de Gerri) fins que al Segle XII queden sota el domini de la Baronia de Bellera. L'any 1272, passa a formar part del Vescomtat de Castellbò, on tindrà quarter propi que s'extén per tota la Coma de Burg. Des del 1537 el Vescomtat de Castellbò esdevé un ens propietat de la Corona, i amb ell, tota la Coma de Burg.

Segons Joan Coromines el topònim "*Terveu*" està clarament relacionat amb el de Tírvia i vindria de *Trivia* ("*Cruïlla de camins*").⁴

Hem recollit per al caseriu el nom de 4 cases tradicionals: *Cabanet*, *Gaspara*, *Joanot* i *Pubill*.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Segons ens informa el Nomenclàtor de 1860, a Terveu hi havia llavors 4 cases, una de les quals habitada només temporalment. El següent recull, el de 1887, confirma les dades: 4 edificis amb un total de 30 habitants de fet i de dret. La conclusió doncs és que en aquells temps el caseriu era format ja molt probablement per les 4 mateixes cases tradicionals que avui hi trobem. Això no descarta si més no que alguna d'elles, durant algun lapse de temps, pogués estar habitada només de manera temporal.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

No tenim cap mena de dada respecte a Terveu en els nomenclàtors, ja que no hi apareix com a entitat. Donem per fet que les 4 cases del nucli van romandre obertes al llarg d'aquest període si bé no es pot descartar que alguna, per raons diverses, romangués deshabitada eventualment.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

Al llarg d'aquests 40 anys no hi trobem tampoc cap rastre del lloc en els nomenclàtors, per la qual cosa ens hem de centrar en la informació aportada pels autòctons.

Per aquests, sabem que la emigració i el tancament de cases no comença a Terveu fins tard, cap els anys 1960's.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

La primera família en marxar va ser la de *Casa Joanot* cap el 1962-63: van anar a la Seu d'Urgell. Van conservar però la seva propietat natal.

Cap el 1967-68 van abandonar el caseriu els de *Casa Gaspara* (emigren a Andorra) i els de *Casa Pubill*. Ambdues famílies van mantenir llurs propietats com a 2ª residència.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

La bona situació del caseriu, a tocar de la carretera L-504 sens dubte ha facilitat els edificis i habitatges hagin estat conservats i fins i tot renovats. En aquest sentit, *Casa Pubill* tornarà a estar permanentment habitada una quinzena d'anys (entre 1988 i 2002-03 aproximadament) per un fill de la família.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-Des del 1997-98 *Casa Joanot* torna a estar habitada permanentment: ha estat llogada a un nou rural que hi viu. Terveu continua amb dues vivendes ocupades permanentment (*Joanot* i *Cabanet*) i una altra (*Pubill*) de forma habitual. *Casa Gaspara* per la seva part és habitada uns mesos l'any (4-5), gairebé de forma habitual també. Però el més destacable en aquest període és la modificació de les Normes Subsidiàries de Planejament del municipi que, com s'ha dit, permeten i preveuen un creixement desmesurat del caseriu. Un exemple més del despropòsit sobre el que es va moure l'economia del país en l'època del diner abundant i barat.

-L'any 2006-07 un *Paller de Pubill* és rehabilitat: passa a ser 2ª residència. L'any 2014 *Casa Pubill* és llogada a uns nous rurals, que es queden a viure al llogaret.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 2-3, 2-3 Residents permanents: 1 a C. Pubill i 1-2 a C. Cabanet.

Any 2000 *Habitants Residents:* 3, 2 Residents Permanents: 1 a C. Cabanet i 1 a C. Janot.

-1 Resident Habitual a C. Pubill

Any 2005 *Habitants Residents:* 3, 2 Residents Permanents: 1 a C. Cabanet i 1 a C. Janot.

-1 Resident Habitual a C. Pubill

Any 2010 *Habitants Residents:* 3, 2 Residents Permanents: 1 a C. Cabanet i 1 a C. Janot.

-1 Resident Habitual a C. Pubill

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 4-5

-4-5 Residents Permanents: 1 a C. Cabanet, 1 a C. Janot i 2-3 a C. Pubill

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Home gran autòcton a C. Cabanet. Jove nou rural a C. Janot. Home de mitjana edat autòcton a C. Pubill.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a C. Cabanet. 2000 Una a C. Cabanet. 2010 Una a C. Cabanet. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del nucli (a més de 350 m):** Uns 580 a l'oest hi ha la les runes de la *Borda de Sant Joan* a la partida del mateix nom, que sabem que va estar habitada per abans amb el nom de *Casa Cargol*. A l'altre costat de la Noguera de Cardós hi ha diverses bordes (*Burgueto, Janot, Pubill, Salui,...*) actualment caigudes. La *Borda d'Ausó* en canvi, més allunyada a uns 600 m al sud-est, resta dempeus, igual que la *Borda de Pedescoll* (750 m a l'est). La vila de Tírvia és a 1 km al nord-est. El poble de Montesclado és a 1,2 km al sud-est.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

a) **Accessos** 1988-93 Pista d'accés. 2015-16 Carretera asfaltada fins el nucli.

b) **Pavimentació de carrers** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Parcial.

c) **Electrificació** 1988-93 Sí que n'hi ha i és convencional. La van posar cap el 1976. Abans venia d'una una minicentral. 2015-16 Sí.

d) **Enllumenat públic** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha.

e) **Subministrament d'aigua** 1988-93 No. 2015-16 Sí, des del 2004: ve de Tírvia. Està tractada i hi ha dipòsit.

f) **Xarxa de clavegueram** 1988-93 No n'hi ha. Cada casa té la seva fossa sèptica. 2015-16 Sí. Fet el 2004.

- **Serveis** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988-93 Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No. A Llavorsí	Escola bàsica	1988-93 Tírvia
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 Sí
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/ Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Tírvia/Llavorsí		2015-16 No

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>		3	4	4	4	4	4	4	4	4	1	1
Habitants de fet			30									
Habitants de dret			30									

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	2	2	2	3	2	2	3			
Habitants de fet		2-3	2	3	3	3	4-5			
Habitants de dret		4	3	6	4	4	4			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Cabanet</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Gaspara</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Janot</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Pubill</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència

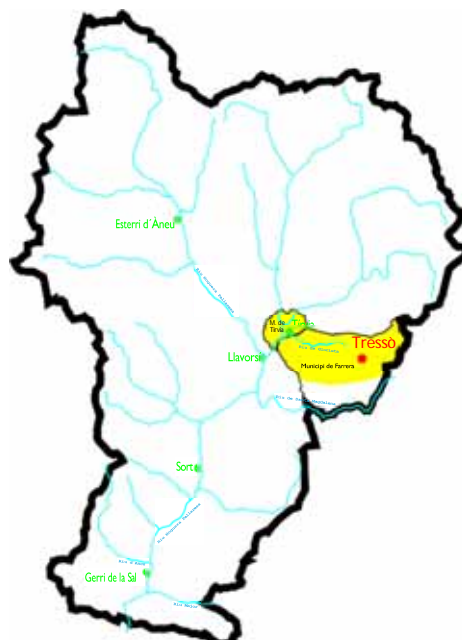
Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Paller de Pubill</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Pubill

TERVEU: cases i edificis sobre una fotografia aèria de l'ICC

Tressò (Bordes de Tressó) /Bordes de Tressò/

- **Municipi actual:** Farrera
- **Qualificació:** EspGC2
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1670-1700 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Nucli concentrat de Bordes
- **Naturalesa:** Indefinible. A l'Edat Mitja havia estat un assentament convencional, posteriorment transformat en un nucli de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte

- **Estat general**

Any 2000 No gaire bo. Parcialment abandonat i enrunat.

Any 2015-16 El mateix. Hi ha en marxa però, un procés de rehabilitació del lloc.

- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situat al tram mig/alt de la Ribalera pertanyent avui al municipi de Farrera, població amb la qual està avui comunicat per pista i amb la que té la major vinculació. És per això que l'hem inclòs com a part de la Coma de Burg (encara que orogràficament no ho és) i no en el sector anomenat “*Ribalera i Costers de Vellànega*”. El lloc, apartat i solitari, gaudeix d'un entorn paradisiac, envoltat de prats i boscos d'alta muntanya de notable bellesa paisatgística, en una vall secundària (Tressò) afluent de la de Santa Magdalena. Es troba encarat al sud sobre un petit promontori que s'alça en el punt de confluència dels 3 barrancs (Bigarret, Borda de Bessolí i Fener dels Llangords) que formen el Riu de Tressò, punt on es forma una petita cubeta d'origen glacial que suavitza i ondula el relleu, de manera que les terres es fan aptes per a l'agricultura i l'aprofitament pastoral.

Del conjunt de bordes, actualment només la meitat (aproximadament) resten dempeus. La majoria d'elles tenen una caseta adjacent, fet que indica que per abans eren habitades a temporades més o menys llargues, quelcom lògic si tenim en compte la considerable distància que les separa del poble de Farrera.

- **Reconeixement administratiu:** No està reconegut com a *entitat singular de població*. Històricament, mai ha fet acte de presència en cap dels nomenclàtors i desconeixem si alguna de les bordes que anomena el Nomenclàtor de 1860 era situada aquí: en aquest sentit, cap de les construccions que recull aquest document es corresponen amb els noms que hem recollit.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** Actualment és un *Concentrat difús*.

- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Habitat permanentment.
2010 Habitat habitualment. **2015-16** Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1-2	1-2	2-3	3

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	2-3	4

- **Església:** No n'hi ha ni tenim notícies que n'hi hagi hagut, si bé és molt possible que segles enrere existís algun petit temple o capella.

- **Origen i evolució:** Gairebé no hi ha notícies històriques del lloc. Si ens guiem per la dinàmica general que el poblament ha tingut històricament en el context geogràfic on ens trobem, hem de creure que probablement Tressò fos, segles enrere, un nucli de població convencional que va quedar deshabitat a la Baixa Edat Mitja. Un cop buit, la gent dels pobles circumdants (Farrera, o potser d'altres?) suposem que s'el van apropiari i van passar a explotar les edificacions i llurs terres (terme).

Així va estar Tressò al llarg d'un grapat del segle, convertit en un simple nucli de bordes on les famílies de Farrera o d'altres nuclis s'hi desplaçaven a temporades per a obtenir un seguit de productes que els ajudaven a complementar la economia: bé cultivant cereals o farratges, bé aprofitant l'herba natural com a aliment pel bestiar.

No tenim constància que en el moment en que el Pallars Sobirà assoleix el sostre poblacional de l'Edat Contemporània, a mitjans del Segle XIX, les Bordes de Tressò tornessin a estar habitades de forma permanent o habitual durant algun període de temps. De totes maneres, tenim indicis que donen versemblança a aquesta possibilitat, com per exemple, les proporcions de l'assentament o la distància existent respecte als assentaments convencionals més propers que en tenien el dret d'ús. Si bé els autòctons ens han assegurat que el lloc només era habitat una part de l'any, la presència de casetes/vivenda adjacents a les bordes i el mateix excés de població del moment, la qual vivia essencialment de l'explotació qualsevol parcel·la de terreny susceptible de ser explotada són altres elements que reforcen aquesta hipòtesi. Com en el cas de les bordes de Bedet, la Plana i d'altres, creiem que possiblement alguna persona (un pastor, per exemple) sí que hi va arribar a viure de manera habitual a la 2ª meitat del Segle XIX o principis del XX. Posteriorment, l'emigració i la davallada i transformació de l'activitat agrària/ramadera del país va comportar que les Bordes de Tressò perdessin bona part dels usos que havien tingut. Alguns dels edificis es troben avui en un avançat procés d'enrunament, cosa que dóna a entendre que van ser abandonats ja fa força temps (50-60 anys o potser més). D'altres van romandre dempeus, utilitzats segurament pels darrers ramaders de Farrera, poble que entre 1950 i 1970 va perdre un 90% dels seus habitants.

Per abans, Tressò estava compost en total per unes 11 bordes, si bé actualment unes quantes són caigudes. A saber, pertanyien a les cases *Andreu, Bigarret, Joan, Felip, Lluçars, Llússio, Maciana, Manresà, Marçal, Puio* i *Roca*, totes elles del poble de Farrera.

Cap el 1982-83, un dona nou rural estrangera amb els seus fills va venir a les Bordes de Tressò a viure-hi de forma permanent. Va estar-s'hi més de 20 anys (fins el 2005) i malgrat la polèmica i les tensions que es van crear amb els autòctons, el cert és que va contribuir a conservar dretes una part de les construccions. Més tard, un dels seus fills hi ha estat vivint a temporades, rehabilitant alguna construcció més. Avui hi ha un mínim de 2 bordes (*Puio* i *Bigarret*) convertides en vivenda. Segons els autòctons, el topònim "Tressò" provindria del peculiar soroll que es produeix al topar entre ells els cops de vent provinents de les tres comes que conflueixen aquí ("tres-sò"), però no podem confirmar aquest sigui el veritable origen del nom. Tampoc sabem si per abans el lloc (Edat Mitja) el lloc havia tingut una denominació diferent.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 3-4, 3-4 Residents Permanents a la Borda de Puio

Any 2000 *Habitants Residents:* 5, 5 Residents Permanents, a la Borda de Puio

Any 2005 *Habitants Residents:* 5, 5 Residents Permanents a la Borda de Puio

Any 2010 *Habitants Residents:* 2-3, 2/3 Residents habituals a la Borda de Puio

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. **2015-16** Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No.

2015-16 Sí. Allotjaments Rurals Independents en alguna borda o caseta

- **Edificis en dispers pels voltants de l'assentament (a més de 350 m):** Poc menys d'un Km al nord hi ha la *Borda de Bessolí*, aïllada, encara dreta. Les Bordes de Cotè, són a uns 800 m al nord-est. En queda un parell de dretes i una caseta. Les Bordes de la Plana són a 1,4 km al nord-est: es troben en mal estat. Les Bordes de Bedet són també al nord-est, a uns 2,5 km de Tressò: tot i que la majoria romanen més o menys dretes, es troben sense ús i força deteriorades. El poble de Farrera és a 3,3 km en línia recta al nord-oest.

- **Infraestructures** * Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de Farrera de Pallars (10 km). 2015-16 El mateix.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc és acceptable.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Plaques solars i generadors.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha. Abastiment particular a partir de fonts.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No. Els residus es reciclen per a fer-ne compostatge.

- **Serveis** * Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Tírvia
	2015-16 No		2015-16 Tírvia/Llavorsí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No. Reciclatge		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tírvia/Sort
	2015-16 No		2015-16 Tírvia /Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Tírvia		2015-16 Sí.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	??	??	??	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	1	1	1	1	1	1	0			
Habitants de fet	3-4	3-4	4-5	5	5	2-3	0			
Habitants de dret										

Vivendes	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Puio (2 viv.)</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Borda de Bigarret</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència
<i>Cabana de ??</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència

A dalt, Tressó l'any 2014

(Fotografia: Josep Mª Bosch)

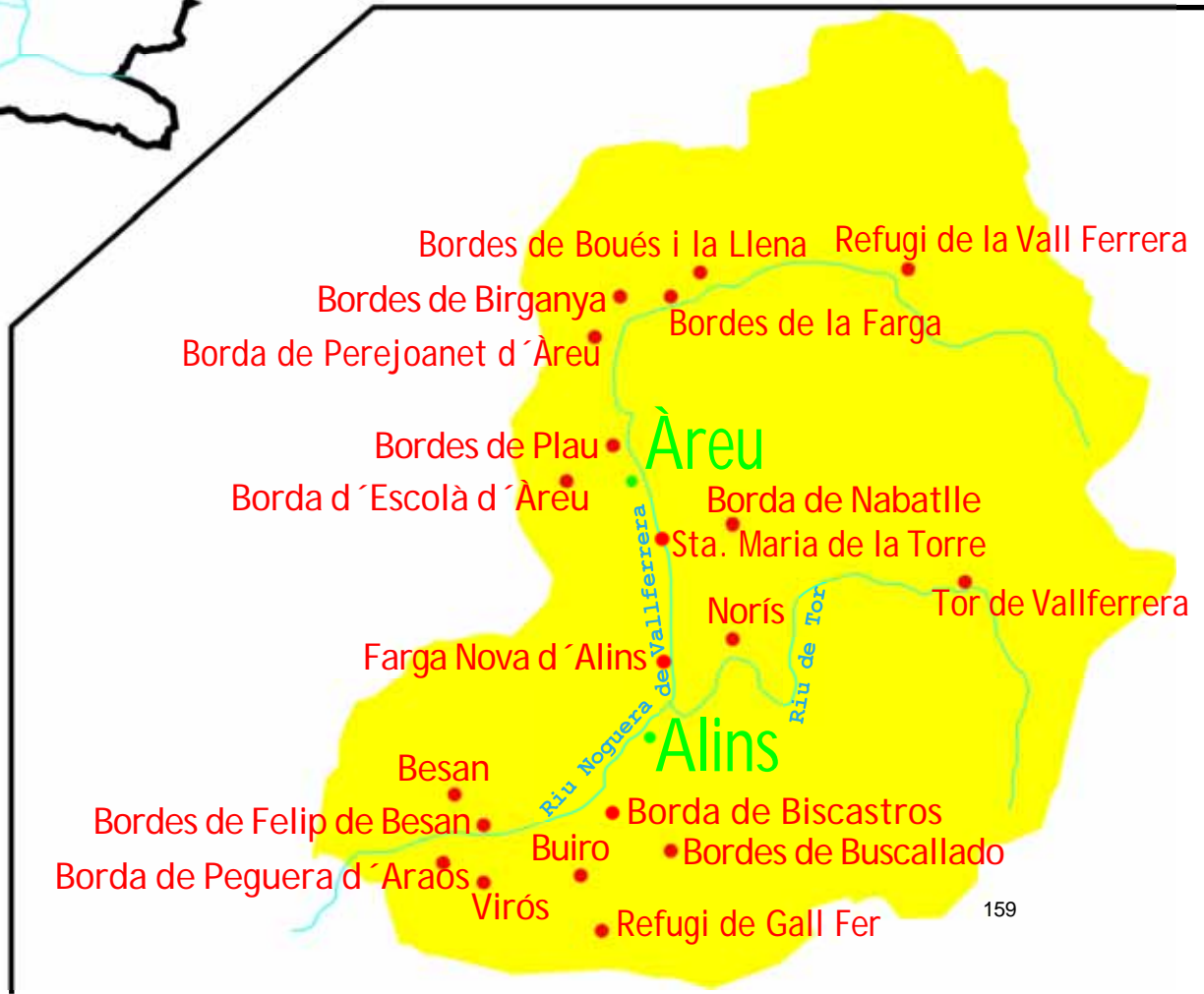
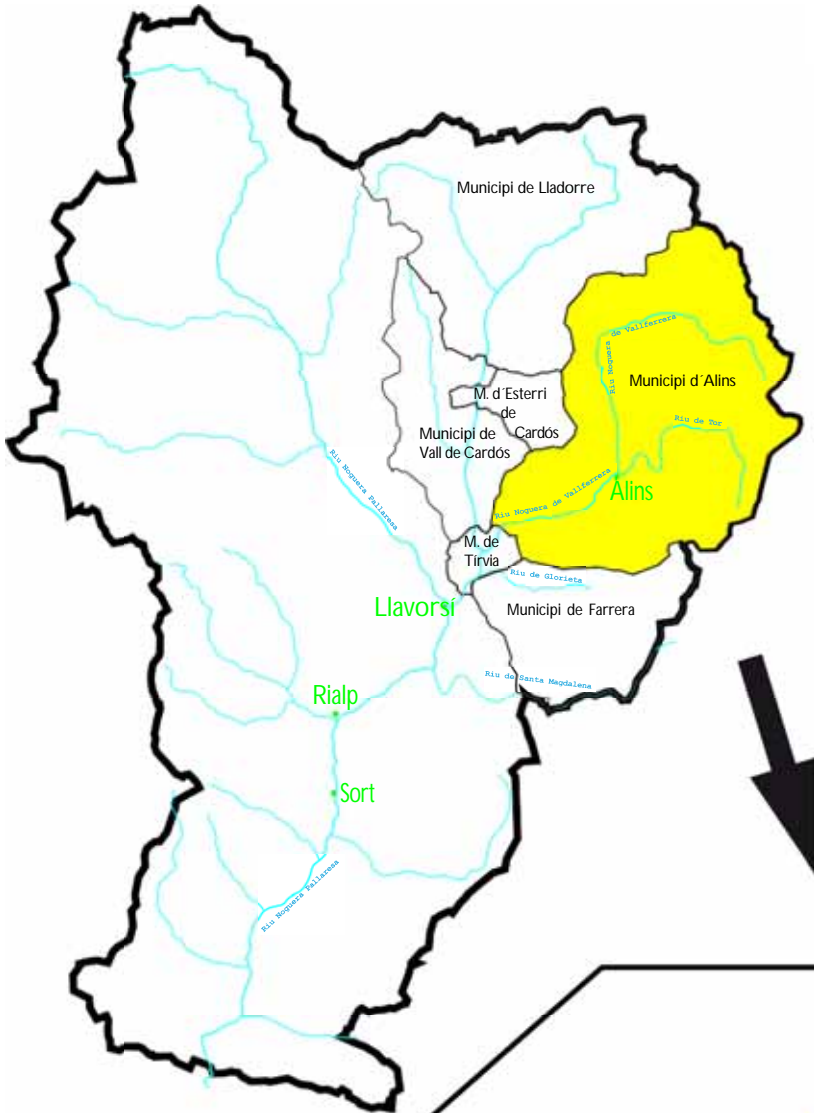
A sota, dues imatges de les Bordes de Tressó l'any 1972.

Com veiem, aquell any la majoria de les construccions es trobaven encara més o menys dretes, si bé algunes estaven ja de fet abandonades. La fesomia general és la d' un llogaret d' alta muntanya.

(Fotografies originals de Camil José Guiu, cedides pel Centre Excursionista de Catalunya)

VALL FERRERA

A l'imatge superior, vista general de la Cubeta glacial d' Areu, al tram mig de la Vall Perrera. Aquest és un dels pocs punts del sector on el terreny s'obre mínimament i permet un assentament de certa entitat per la disponibilitat de bons terrenys per a conreus i pastures.

A sota, la capçalera de la Vall de Tor, per on baixa el riu de la Rabassa des de la carena & onterera amb Andorra. Malgrat el típic paisatge d'alta muntanya, aquesta vall afluent va estar poc afectada pels glaciers quaternaris: per això és estreta i encaixada com poques. *(Fotografies: J. M. Bosch, 2015)*

La *Vall Ferrera* és un dels sectors del Pallars Sobirà amb més anomenada i personalitat geogràfica, fet degut tant al seu singular paisatge com a la seva història.

Té uns 184 km² que avui es corresponen amb el municipi d'Alins, entitat administrativa que coincideix doncs amb l'ens geogràfic que ara tractem. A nivell orogràfic queda perfectament definit: es tracta de la conca del Riu Noguera de Vallferrera, curs fluvial que aboca les seves aigües a la Noguera de Cardós en el veïnat de la Bana.

És un territori que pertany plenament a l'Alt Pirineu o Pirineu Axial. Es troba rodejada tota ella per imponents carenes muntanyoses que arriben a superar els 3000 m d'altitud. No en va, aquí hi trobem els cims més alts de Catalunya: la Pica d'Estats (3143 m) i el Sotllo (3073 m).

De les altes valls del Pallars Sobirà, potser la Vall Ferrera és la més feréstega i inhòspita: presenta un relleu força escarpat, angost i inhòspit en molts punts, constituint aquests alguns dels trets més característics d'aquesta subcomarca. Som a l'alta muntanya: el punt més baix de la Vall, a l'entrada de la mateixa (Estret de les Bruixes, entre la Bana i Araós) és a 850 m. Entre aquest i el cim de la Pica d'Estats hi ha quasi 2300 m de desnivell.

A grans trets, el sector és format bàsicament per una vall principal (*Vall Ferrera* en el sentit orogràfic) i una vall secundària, la de Tor, afluent de la primera.

La vall principal presenta una forma de "z" invertida: dos trams en sentit est/oest enllaçats per un tram en sentit nord/sud que va des de la Borda de Ruada fins el poble d'Alins. La vall secundària de Tor, des de la divisòria fronterera amb Andorra fins a Alins (on conflueix amb la vall principal) corre bàsicament en sentit est/oest.

El relleu, format essencialment per les ja conegudes pissarres i esquistos del Cambrià/Ordovicià, sovint riques en minerals ferruginosos, està fortament influït pel modelat quaternari. Les capçaleres, intensament modelades pel gel, són plenes de circs glacials on avui hi trobem nombrosos estanys que omplen les concavitats que el gel va excavar antany. La vall principal així mateix va ser afaiçonada per una gelera que s'allargava fins gairebé l'Estret de les Bruixes i que és la responsable de les dues grans cubetes d'excavació avui presents: la d'Àreu i la d'Alins. En aquests trams el terreny s'eixampla generosament afavorint l'hàbitat humà, doncs s'hi han establert els principals assentaments: els pobles d'Àreu, Alins, Ainet de Besan i Araós. La vall de Tor en canvi és tota ella molt estreta, gairebé inaccessible: aquí el gel quaternari no va arribar mai a deixar la seva empremta en el tàlveg i avui segueix essent un dels racons més feréstecs del Pallars Sobirà que amaga dos dels nuclis més rústics i remots de la comarca: Norís i Tor. En qualsevol cas, són nombroses les comes, petites conques glacials suspeses que lliuren precipitadament les seves aigües a les dues valls col·lectores esmentades: entre elles, les de Besan (on hi ha el llogaret del mateix nom: l'únic situat en un emplaçament d'aquest tipus), Sant Francesc, Escobet, Aixerto, Buscallado, Ose o Bedet (afluents de la Noguera de Vallferrera) o les de Escorbes, Boixedo, Gerri o Palomer, que tributen al Riu de Tor, tots ells colonitzats per diversos grups de bordes.

Tant el medi natural com el poblament està molt condicionat pel relleu. Així, a la Vall Ferrera hi trobem 3 tipus diferents de clima segons la cota: *mediterrani de muntanya* fins els 1500 m, *subalpí* entre 1500 i 2300 m i *alpí* per damunt d'aquesta cota. Els estatges vegetals es corresponen força amb aquests 3 gradients climàtics. En general les precipitacions són generoses, més abundants a major alçada, moltes d'elles en forma de neu. La temperatura mitja per contra baixa a mesura que ens enfilem.

Igual que passa en les valls veïnes orientades de llevant a ponent (Ribalera, Coma de Burg, Vall de Baiasca,...) el contrast entre el vessant d'*obaga*, encarat al nord o a l'oest i cobert per espesses boscúries i el de *solana* (encarat a sud o a sud-est), amb una coberta vegetal menys consistent, és notable, però potser no tant acusat com en els casos anomenats degut a la major altitud i al modelat glacial en les carenes muntanyoses.

En els costers d'*obaga* de la Vall Ferrera hi trobem alguns dels boscos més extensos del Pallars Sobirà, com els de Virós, Buiro, Norís i Tor, ben conservats malgrat la intensa explotació que han patit al llarg de molts segles.

Històricament, un seguit de fets han caracteritzat aquest sector: el seu aïllament secular, l'autonomia absoluta de la que van gaudir llurs habitants durant molts períodes, l'organització comunal a nivell intern i l'economia, lligada tant a les activitats agràries i ramaderes tradicionals com a l'explotació dels meners de ferro. Ja hem explicat anteriorment el dualisme de la denominació "*Vall Ferrera*": un topònim que inicialment es referia a la *Coma de Burg*, però que ja en plena Edat Mitja servia per a designar tant aquesta (la *Vall Ferrera Jussana*) com el territori que avui coneixem pròpiament com a *Vall Ferrera (Vall Ferrera Sobirana)*. És a l'Edat Moderna, amb la posada en marxa de l'intensa activitat de producció de ferro, que aquesta darrera passa a ser coneguda com la *Vall Ferrera* en sí, mentre que la *Coma de Burg* perd tal denominació.

Els indicis apunten que fins ben entrada l'Edat Mitja la *Vall Ferrera*, igual que d'altres valls de l'Alt Pirineu, era poblada per un seguit de petites comunitats autosuficients de cultura basca que amb prou feines havien tingut contacte amb l'exterior. Els romans, tot i penetrar a la zona, no hi van tenir un domini efectiu que canviés el tipus de vida autòcton. Tampoc els àrabs van arribar a conquerir la vall, malgrat penetrar-hi ocasionalment. Probablement va ser la cristianització, reforçada pels que fugien de la ocupació sarraïna, el primer signe evident d'influència externa. Més incidència hi va tenir el progressiu procés d'implantació feudal que es produeix a partir del Segle X, amb el naixement dels comtats medievals. La família dels Vallferrera, petits nobles locals, foren els que al Segle XI tenien el control d'aquest territori.

Posteriorment, al Segle XII, la *Vall Ferrera* va passar per diverses mans: Comtes de Pallars, Bisbat d'Urgell i d'altres senyors de rang menor, fins que a finals del Segle XIII va quedar sota el domini del Vescomtat de Castellbò. En aquell moment sembla que feia temps que els habitants de la Vall havien recuperat les seves llibertats i privilegis a mesura que el feudalisme entrava en decadència, com assenyalen els document de l'època: gaudien d'una total autonomia, fet que implicava poder polític, judicial i total capacitat d'organització pròpia a més de quedar exclosos del pagament de diversos impostos. Els privilegis es van mantenir fins el 1714, quan van ser suprimits per Felip V. Amb la creació de la nova administració liberal a mitjans del Segle XIX, la *Vall Ferrera* va quedar dividida en diversos ajuntaments: Alins, Ainet de Besan-Araós, Àreu, Norís i Tor. Actualment, i després d'un continuat procés de fusions, ha quedat reduïda a un sol municipi, el d'Alins.

Pel que fa a l'economia, cal esmentar la importància que va assolir al llarg de l'Edat Moderna l'aprofitament dels meners de ferro i la producció d'aquest metall en les diverses fargues que es van crear per tota la Vall. Ja els romans n'havien dut a terme una ínfima explotació en el seu pas per aquestes contrades. Però no va ser fins al Segle XVI, després d'algunes innovacions aplicades a la farga catalana, quan neix aquí una veritable indústria destinada a produir ferro de forma organitzada i continuada, afavorida per la presència abundant de fusta i aigua. A la *Vall Ferrera*, parlar de la producció de metall és parlar de la família Castellarnau, amb seu al poble d'Alins, antiga nissaga nobiliària reconvertida segles després en un clan d'empresaris del metall. La primera farga moderna la va construir Guillem de Castellarnau a Ainet de Besan l'any 1665, però hi va arribar a haver fargues a quasi tots els pobles de la Vall. La fabricació del metall va agafar embranzida al Segle XVIII amb la descoberta dels meners al vessant nord de la Serra de la Màniga, al bosc de Virós.

Malgrat els continus conflictes entre els Castellarnau i els òrgans de govern de la Vall i dels pobles, les activitats econòmiques relacionades directa o indirectament amb l'obtenció de ferro van dinamitzar molt la zona, ja que donava feina a molta mà d'obra. L'ocàs va arribar a finals del Segle XIX, quan la progressiva globalització més la innovació tecnològica (construcció d'alts forns) i la manca de comunicacions van acabar liquidant el que havia estat la font de riquesa més important.

Les activitats agràries i ramaderes per la seva part sempre han tingut un pes notable en la vida dels autòctons. L'aprofitament dels boscos, ja sigui per abastir les fargues o per a altres usos va ser intensa per abans. La ramaderia sempre ha tingut importància, donada l'abundància de pastures naturals. En canvi, la manca d'àrees aptes per a l'agricultura ha fet que els conreus hagin estat migrats, si bé anys enrere es sembraven cereals allà on les condicions climàtiques i orogràfiques ho permetien. Avui, el cultiu de prats de dall, associats a l'alimentació del bestiar, és gairebé la única activitat agrícola que queda.

Davant la dificultat de sobreviure en comes i costers que s'enfilen ràpidament fins a interfluvis situats entre 2000 i 3000 m d'altitud, gairebé tots els nuclis tradicionals de la *Vall Ferrera* són situats al fons de les dues valls principals (la de la Noguera de la Vallferrera i la seva afluent de Tor), en els punts més òptims per al poblament. Generalment apareixen lleugerament enretirats en un costat (generalment en el de solana) allà on comença el coster muntanyós, per a no ocupar les terres més aptes de ser treballades. Com en d'altres llocs, només modernament els nuclis més grans s'han expandit per antics terrenys destinats al cultiu. Els vessants i petites planes en alçada es troben aquí ja a massa altitud per a possibilitar un hàbitat permanent. Així, només el llogaret de Besan, situat en una petita vall lateral, i alguns nuclis de bordes (Virós, Buiro, Ose,...), de ben segur vells assentaments despoblats a la Baixa Edat Mitja, trenquen aquesta dinàmica.

Tant els edificis com l'estructura urbana dels assentaments no difereixen massa de les que trobem en les veïnes valls de Cardós i Coma de Burg: construccions disposades anàrquicament entre elles (vivendes i quadres/pallers barrejats) condicionades pel pendent, de planta rectangular si bé molt diverses en llur grandària (les antigues fetes amb pedra autòctona) amb llossat a dues aigües que sobresurt sobre les parets, obertures petites i la façana normalment en el costat que acaba en angle per la part superior, sovint revocada amb calç en el cas de les cases fortes. La utilització de la fusta és però prou generosa, donada l'abundància de bosc: balconades i galeries exteriors són ja freqüents en aquesta contrada.

La Pica d'Estats, el punt més alt de Catalunya, és la muntanya més emblemàtica de la Vall Ferrera. *(Fotografia: Bocian, Tusia, extreta de Wikipedia)*

NUCLIS ESTUDIATS

Denominació atorgada	Municipi actual	Qualif.	Categoria actual	Poblament actual
Besan	Alins	3B2	Caseriu	Concentrat difús
Borda de Biscastros	Alins	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Borda d'Escolà d'Àreu	Alins	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Borda de Nabatlle	Alins	EspSG	Borda	Edif. d'ús agrari/ramader
Borda de Peguera d'Araós	Alins	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Borda de Perejoanet d'Àreu	Alins	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Bordes de Birganya	Alins	EspGC2	Caseriu	Concentrat compacte
Bordes de Boués i la Llena	Alins	EspC2Disp	Veïnat	Dispers agrupat
Bordes de Buscallado	Alins	EspGDisp	Agrup. de bordes	Dispers agrupat de bordes
Bordes de la Farga d'Escabié	Alins	EspC2	Caseriu	Concentrat
Bordes de Felip de Besan	Alins	1Am	Masia	Dispers aïllat
Bordes de Plau	Alins	EspC1	Nucli de bordes amb 1 habitatge	Concentrat compacte
Buiro	Alins	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes
Farga Nova d'Alins	Alins	1AmRu	Borda	Despoblat
Norís	Alins	4B3	Llogaret	Concentrat difús
Refugi de Gall Fer	Alins	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Refugi de la Vall Ferrera	Alins	1Ai	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Santa Maria de la Torre	Alins	1Amru	Agrup. de bordes	Despoblat
Tor de Vallferrera	Alins	4B3	Llogaret	Concentrat difús
Virós	Alins	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes

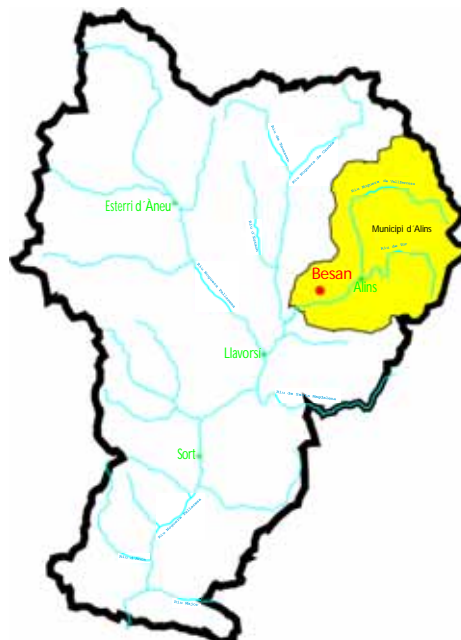

El poble d'Alins, centre neuràlgic de la Vall Ferrera

(Fotografia: Vall Ferrera turisme)

Besan

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** 3B2
- **Categoria Mitja:** Llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1125-1155 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat difús amb 1 edifici aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús

- **Estat general** **Any 2000** Dolent. Enrunat en gran part.
Any 2015-16 El mateix. La meitat de les construccions són caigudes.
- **Situació i morfologia:** Nucli molt petit situat al tram baix de la vall secundària de Besan, afluent per la dreta de la Noguera de la Vall Ferrera. El conjunt d'edificacions es disposen linealment sobre una terrassa lateral lleugerament elevada a la dreta del Barranc de Besan. L'assentament si més no, es troba molt a prop del tàlveg o fons de vall, tant sols uns 50 metres per damunt d'aquest, per la qual cosa la impressió és que el caseriu queda un tant enfonsat en el context de muntanyes elevades i vessants drets que el rodegen. La trama urbana es troba molt malmesa, enrunada en gran part i envaïda per la vegetació, amb molts edificis abandonats de fet: si no s'hi posa remei, la total degradació del nucli es farà irreversible. Una llàstima per a un llogaret compost en els seus bons temps per un seguit de construccions tradicionals amb una estructura harmònica.
- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut per l'INE com a *entitat de població* però no com a *nucli de població*, per la qual cosa, segons aquest organisme, la població viu en “*disseminat*”. Històricament, la seva presència en els nomenclàtors és del tot irregular: no apareix en el primer recull, el de l'any 1857 (és de suposar que llurs vivendes i habitants estan comptabilitzats conjuntament amb Ainet de Besan). El trobem en els documents de 1887 i 1900, però no en el de 1910. Torna a fer acte de presència en els nomenclàtors de 1920, 1930 i 1940, però és absent en els de 1950, 1960, 1970 i 1981. Finalment, torna a l'estadística oficial l'any 1991. Des de llavors, sempre hi ha estat present. Amb la creació de l'administració local a mitjans del Segle XIX Besan va formar un ajuntament propi amb el nucli veí d'Ainet (Ainet de Besan o de Vallferrera), al qual poc després va ser-hi afegit el poble d'Araós. El municipi d'Ainet de Besan va existir fins l'any 1927, quan va ser annexionat al d'Alins, al qual pertany avui encara.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí que hi és inclòs. La fitxa de l'estudi ens diu que en aquell moment (any 1988) el nucli era deshabitat, si bé una casa era utilitzada de manera temporal. Hi destaca la degradació del nucli i la total manca d'infraestructures i serveis: s'accedeix al lloc només per camí de ferradura i no hi ha xarxa d'aigua corrent ni cap mena d'electrificació. Malauradament, la situació no ha canviat gens.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat de tipus lineal* (molts edificis són ara ja del tot enrunats) amb una construcció aïllada llunyana: l'ermita de Sant Miquel, situada als afores, uns 230 m al sud-est. Actualment només hi ha una casa en bon estat (*Casa Joanel*) habitada a temporades, i alguns pallers i les terres són aprofitats per la família de la *Borda de Felip*. Per abans, a Besan hi destacava *Casa Sorolla*, imponent edifici tradicional de 4 plantes amb el llossat a quatre costats que per desgràcia va ser destruït per un incendi ja fa anys. *Casa Felip* però va arribar a ser amb el temps la propietat forta del llogaret: llur família va marxar ja fa una pila d'anys (dècada dels 1920's) a viure a la borda que tenien al peu de la carretera principal de la Vall Ferrera, just en el punt on surt el camí cap a Besan. Actualment continuen molt vinculats al nucli, ja que hi treballen els camps i en posseeixen la majoria d'edificis.
- **Ocupació** **1988** Habitat només temporalment.
2000 Habitat només temporalment per població minsa.
2010 Habitat només temporalment per població minsa.
2015-16 Habitat només temporalment per població minsa.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	4-5	4	3-4	3-4

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** Sí. És dedicada a Santa Maria i es troba dempeus, en un estat acceptable donades les condicions del lloc on ens trobem. Es tracta d'un temple romànic però modificat al Segle XIV, quan va ser engrandit al afegir-li nous elements. Consta d'una nau de notables proporcions, ampliada precisament a la Baixa Edat Mitja, un absis i un campanar de torre típic de la zona, tot cobert amb llossat. A l'interior hi destaca el paviment fet de còdols de pedra de pissarra autòctons. Inicialment Besan va ser una parròquia independent, però a l'Edat Moderna (Segles XVII-XVIII) ja era sufragània de l'església d'Ainet. Als afores del llogaret hi ha l'ermita de Sant Miquel, al capdamunt del serrat que separa la vall principal de la Noguera de Vallferrera de la secundària de Besan. Es tracta d'un temple romànic molt senzill, d'una nau (petita) i absis.

- **Origen:** Desconegut/remot. Lloc d'origen preromànic, que apareix esmentat per primer cop de forma explícita al Segle XII. Segons Xavier Sudrià, Besan podrí'a ser però un dels nuclis que s'esmenten a l'Acta de Consagració de la Seu d'Urgell, al Segle IX. Aquest autor defèn que l'assentament va adquirir una certa importància a l'Edat Mitja, afavorida per la seva situació remota, lluny dels indrets més conflictius. Al llarg de l'Edat Mitja el nucli de Besan va passar per diverses mans que s'en disputaven el domini: el Comtes de Pallars Sobirà, els de Pallars Jussà, Vescomtes de Castellbò,... Finalment, al Segle XV va ser definitivament incorporat al Vescomtat de Castellbò, el qual un segle més tard va caure en mans de la Corona Catalana/Aragonesa. Segons J. Coromines, el topònim "*Besan*", d'origen basc, vindria a significar "*gran bosc*".⁴ En diversos documents medievals el trobem transcrit com "*Ebesan*", "*Besant*" o d'altres.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** En un document de l'any 1333 del vescomte Roger Bernat de Castellbò, apareix com a representant de Besan un tal *Johannis (Casa Joanet??)*. L'*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò* (1519) ens diu que el nucli, "*situat alt en la muntanya*" era format per 4 cases.⁷ En canvi, segons el Fogatjament de 1553 hi havia aquell any només una sola casa.⁸ Resseguir l'evolució del nucli a l'Edat Moderna és complicat per que els seus habitants generalment són comptabilitzats conjuntament amb els del poble veí d'Ainet. -Sí que en fa menció Pascual Madoz en el seu "*Diccionario Geográfico-estadístico*". Segons aquest autor, cap el 1840 Besan era format per 3 cases i una església (Sta. Maria) "*aneja de la de Aynet*". També ens confirma que "*el lugar forma Ayuntamiento con Aynet de Vallferrera*".¹⁰ -El nucli no apareix en el primer nomenclàtor (1857), però sí que el trobem en el de 1860: 8 cases habitades permanentment. Per aquesta informació deduïm que Besan, almenys des de l'Edat Mitja, no va passar de ser un nucli xic, habitat en algun període per una sola família o poc més. -El lloc assoleix el màxim de població a mitjans del Segle XIX amb 8 o potser 9 vivendes, però no creiem que més: no tenim cap dada que ho demostrï. Així, hem recollit 8 noms de cases tradicionals: *Arnau, Cisco* (o *Sisco*), *Felip, Joanet, Negueves, Nogués, Ponta* i *Sorolla*. Localitzar i identificar cadascuna d'aquests antics habitatges és molt difícil degut a l'enrunament de molts edificis i al fet que avui queden poques persones que arribessin a residir al llogaret. Hem fet bonament el que hem pogut, ajudats per algun autòcton i treballant amb fotografies antigues.

Període 1860-1909

Amb unes 8 ó 9 cases obertes Besan assoleix el poblament màxim cap el 1855-65 aproximadament. Això significa un sostre d'uns 50-55 habitants, però no disposem de cap document que ho confirmi. El primer nomenclàtor que ofereix dades de població és el de 1887: 40 habitants de fet. El següent recull (any 1900) ens diu que el nucli té 5 cases habitades, amb un total de 20 estadants.

-La conclusió és que el llogaret pateix intensament la Crisi de l'Economia de Subsistència: perd més de la meitat dels efectius, i creiem que van ser tancades al voltant de 2-3 habitatges. Una d'elles va ser *Casa Ponta*. Una altra, *Casa Nogués* va quedar eventualment buida en marxar la família originària, però la propietat seria reocupada posteriorment per uns nous estadants.

-Una darrera, *Casa Negueves*, probablement també va quedar sense gent en aquest període, encara que sembla que més tard potser va tornar a ser eventualment ocupada per algú.

Període 1910-1930

-Resulta difícil saber exactament les cases que van ser tancades al llarg d'aquests 20 anys, (els nomenclàtors de 1930 i 1940 no són fiables per que parlen d'"edificios destinados a vivienda" sense especificar si estan habitats o no).

-*Casa Felip*, sabem que va quedar buida quan la família, en obrir-se la carretera fins a Alins (1924-28), va traslladar-se a viure a la borda que tenien al peu d'aquesta, la qual van convertir en una nova pairalia: l'actual *Borda de Felip*. Van continuar però explotant les seves terres, si bé l'antic habitatge dins el nucli amb el temps s'aniria deteriorant fins a caure.

-*Casa Sisco* degué quedar també sense gent cap el 1925-30: no sabem si va passar a tenir algun altre ús, però avui tot i que és mig enrunada, no és del tot caiguda.

Període 1931-1959

-Pel temps de la Guerra Civil queden a Besan 4 cases obertes: *Arnau*, *Joanet*, *Nogués* i *Sorolla*.

-*Casa Sorolla* és tancada cap el 1950-52 i *Casa Nogués* queda buida en morir els residents que hi quedaven cap el 1955-57.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Els dos darrers habitatges de Besan amb vida seran tancats en el decenni 1960-70: *Casa Joanet* l'any 1966 i *Casa Arnau* molt poc després, l'any 1967. Són dades que no podem verificar en els nomenclàtors, per que Besan no hi és reconegut com a entitat en aquests anys. La gent de la *Borda de Felip* anirà adquirint o arrendant els edificis i terres, ja que són els únics que les exploten.

-A començaments dels anys 1970's un incendi destrueix *Casa Sorolla*. També en queden afectats d'altres edificis veïns. Això accelera la degradació de la trama urbana.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-Besan roman aquests anys amb una sola casa (*Joanet*) emprada com a 2ª residència, i algunes quadres i pallers utilitzats per la família de la *Borda de Felip*. Però l'accés rodat i qualsevol mínim servei segueixen sense arribar, per la qual cosa la posada en marxa d'un mínim procés de rehabilitació és impossible.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

Cap novetat. La febre immobiliària no afecta el vell llogaret, reduït ja a la condició de caseriu. Actualment *Casa Joanet* és la única que continua essent conservada, habitada temporalment.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

● **Característiques de la població resident: (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Borda de Felip*, habitada permanentment, és a uns 940 m al sud-oest, a la vall principal, al costat de la carretera, just en el punt d'on surt el camí que duu a Besan. Uns 645 m al sud, també a tocar de la carretera (no massa lluny de la Borda de Felip, en direcció a Araós) hi trobem la *Bordeta*, construcció tradicional encara utilitzada amb finalitats agràries/ramaderes. Per tot el tram mig/alt de la vall de Besan hi ha un seguit de bordes caigudes, com les d'Ortone, Arnau, Felip o Joanet (2). En canvi, les *Bordes de la Muntanyeta* (dues: cases *Felip* i *Joanet*) a la capçalera del Barranc de Besan (1750 m) són dempeus.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Una de la Borda de Felip.
2000 Una de la Borda de Felip, si bé la família no viu al poble.
2010 Una de la Borda de Felip, si bé la família no viu al poble.
2015-16 Una de la Borda de Felip, si bé la família no viu al poble.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99

- Accessos 1988-93 Camí de ferradura des de la Borda de Felip (2,5 km). 2015-16 El mateix.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. A Casa Joanet fan servir plaques solars.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. Captació privada per a Casa Joanet.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Dades de 1988-93: Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Alins/Sort
	2015-16 No. A Alins		2015-16 Alins/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No n'hi ha
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Alins/Sort
	2015-16 No		2015-16 Alins/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Arnau</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Cisco</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap
<i>Felip</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Joanet</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Negueves</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Nogués</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap
<i>Ponta</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Sorolla</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		8		5	6-7	6	4-5	4	4	2	0	0
Habitants de fet			40	20	32	31	24	18-20			0	0
Habitants de dret			41	21	31	31	24	22				

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

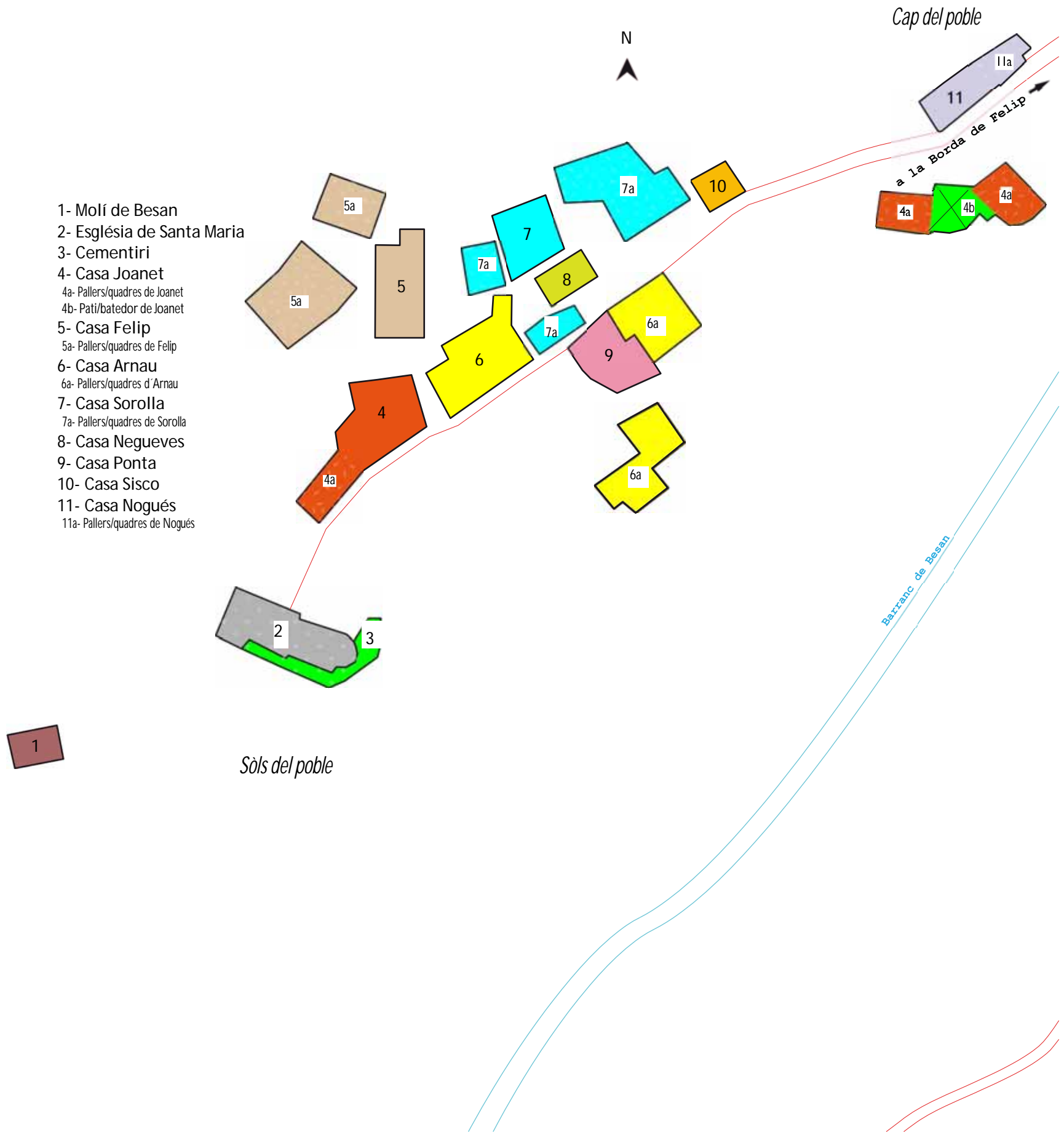
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015	
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0	
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0	
Habitants de dret		0	5	5	5	5	5	

Dues imatges de Besan anys enrera, quan oferia un aspecte molt diferent de l' actual. Al bell mig del llogaret hi destacava el gran edifici de *Casa Sorolla*. Davant seu, a la dreta de *Casa Joanet*, hi trobavem *Casa Arnau*, avui també caiguda. *(Fotografia superior original recollida per Joan Lluís²⁴)*
(Fotografia inferior: Joan Tous)

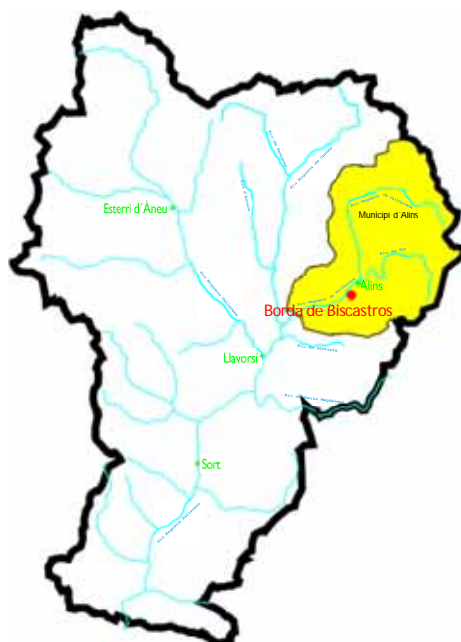
BESAN a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

Borda de Biscastros

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspSC
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1065-1070 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bo. **Any 2015-16** Bo.

- **Situació i morfologia:** Antiga borda convertida recentment en habitatge. Es troba al costat esquerra (vessant sud, obac) del tram mig de la Vall Ferrera, al capdamunt d'una petita terrassa (partides de l'Escobet i Biscastros) lleugerament enlairada respecte el fons de la vall en la part final de la cubeta glacial d'Alins, sobre el punt de confluència del Barranc de Buscallado amb la Noguera de la Vall Ferrera. La construcció és encarada al nord-oest.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai, tot i que el Nomenclàtor de 1860 parla de les "*Masias de Felip*", dues "*casas de labor*" habitades només temporalment.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.

- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. **2015-16** Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Construcció d'origen indeterminat. Tal i com explica Xavier Sudrià^{2, 5}, el topònim de *Biscastros* apareix ja en un document de 1625, i més tard en el Capbreu de Castellarnau (1759). Inicialment pertanyia a *Casa Felip* d'Alins, si bé més tard va passar a mans de *Casa el Coix*, també d'Alins. A començaments del Segle XXI va ser venuda i convertida en habitatge cap el 2004-05. Ara és habitada de forma permanent.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2, 2 Residents Permanents, a la Borda de Biscastros.*

- **Característiques de la població resident (2015-16):** Parella jova nouvinguda.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** les *Bordes de Buscallado*, esparses als trams mig i alt de la vall afluent del mateix nom, són entre 1,2 i 2,4 km al sud-est. Les *Bordes de Buiro* són a 1,15 km al sud.

La vila d'Alins de Vallferrera és a 1,25 km al nord-oest. El poble d'Ainet de Besan és encara més a prop, uns 735 m a l'oest.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Tram curt de pista en mal estat des de la L-510. 2015-16 El mateix.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius (plaques solars).
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 ¿?		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Biscastros</i>	Acceptable	Bo	Agrari/ramader	1ª residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

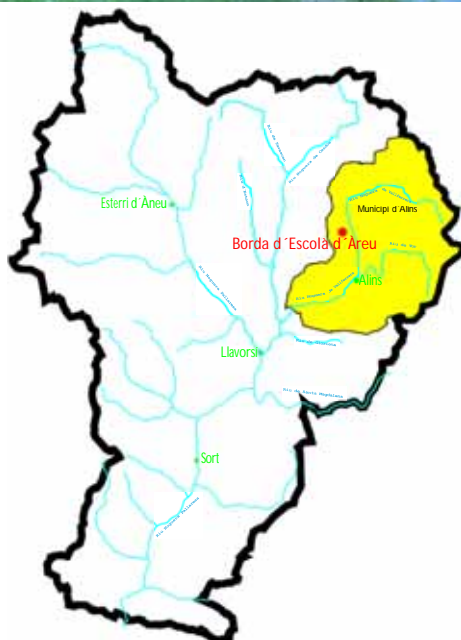
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>												
<i>Habitants de fet</i>												
<i>Habitants de dret</i>												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>					0	0	1
<i>Habitants de fet</i>							2
<i>Habitants de dret</i>							

Borda d'Escolà d'Àreu

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspSC
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1735-1740 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Borda situada al vessant de ponent del tram mig de la *Vall Ferrera*, muntanya amunt de la riba dreta del riu principal de la vall. Es troba a l'oest del barri de la Força d'Àreu, però enfilada més de 500 m per damunt d'aquest, a mitja pujada respecte la carena que separa la *Vall Ferrera* de la de *Cardós*. És relativament a prop (menys de 400 m al nord) de les *Bordes de Costuix*.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclosa.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.
- **Ocupació:** 1988 Deshabit. 2000 Habitat només temporalment. 2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Aquesta borda va esdevenir habitatge de 2ª residència cap a finals dels anys 1980's o començaments dels 1990's. L'estructura i la fesomia exteriors han estat del tot respectades, sense pràcticament cap alteració.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
 Any 2000 *Habitants Residents: 0*
 Any 2005 *Habitants Residents: 0*
 Any 2010 *Habitants Residents: 0*
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Costuix* són a menys de 400 m al sud. Les *Bordes de Pilanera* són a uns 890 m al nord-oest. El barri de la Força d'Àreu és a 1 km a l'est, però més de 500 m per sota.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de la Força d'Àreu. 2015-16 El mateix.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda d'Escolà d'Àreu</i>	Bo	Bo	2ª residència	2ª residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

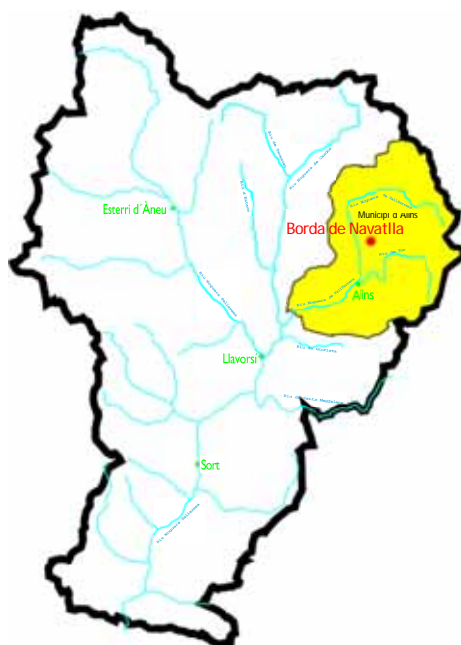
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>		0	0	0	0	0	0
Habitants de fet		0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Borda de Navatlla (Borda de Nabatlle)

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspSG
- **Categoria Mitja:** Borda aïllada (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1560-1570 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Borda aïllada
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Dolent. Any 2015-16 Dolent.
- **Situació i morfologia:** Borda de notables dimensions situada al vessant de llevant de l'Alta Vall Ferrera, elevada a uns 1570 m d'altitud, a només poc més d'un kilòmetre a l'est de la vila d'Àreu. Actualment es troba en mal estat, abandonada de fet i havent començat el procés d'enrunament, però va exercir llur funció agrària/ramadera fins fa uns anys. Sabem que en el passat va estar permanentment habitada durant algun període. Observant les seves considerables dimensions, hi reconeixem dependències annexes del que probablement havia estat un habitatge molts anys enrere.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament només apareix en el Nomenclàtor de 1860: “*Masia de Navalla, casa de labor*”, permanentment habitada.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclosa.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitad. 2000 Deshabitad. 2010 Deshabitad. 2015-16 Deshabitad.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Construcció d'origen indeterminat, sabem pel Nomenclàtor de 1860 que a mitjans del Segle XIX era permanentment habitada (masovers?: probablement). Desconeixem quant de temps va estar utilitzada com a habitatge principal, però creiem que ja a finals del Segle XIX/començaments del XX va tornar a ser utilitzada exclusivament amb funcions agràries/ramaderes: a Àreu ningú la recorda ja amb gent visquent-hi. Històricament la Borda de Navatlla ha passat per diverses mans: abans era propietat de *Casa Meranges* d'Àreu. Ara pertany a *Casa Gracia*. Avui la construcció es troba en molt mal estat: abandonada de fet, el seu procés d'enrunament fa anys que ha començat.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
 Any 1988 *Habitants Residents: 0*
 Any 2000 *Habitants Residents: 0*
 Any 2005 *Habitants Residents: 0*
 Any 2010 *Habitants Residents: 0*
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Rei*, borda amb caseta, és molt a prop, a només uns 200 m al nord-est, a quasi 1690 m d'altitud. Es troba en estat acceptable, dreta. La vila d'Àreu és a 1,13 km a l'oest, però uns 350 m per sota.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat i camí de ferradura.

2015-16 Pista en mal estat des d'Àreu i camí de ferradura.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>		1	?	?	?	?						
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Navatlla</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap

Imatge de la Borda de Navatlla, on queda palès el total enrunament que pateixen algunes parts de la vella construcció.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015).

Borda de Peguera d'Araós (Borda de Peguera)

- Municipi actual: Alins
- Qualificació: EspSC
- Categoria Mitja: Borda (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1120-1125 m
- Origen: Recent d'estructura prèvia
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Antiga borda convertida en habitatge fa pocs anys. Es troba al costat esquerre (vessant sud, obac) del tram baix de la Vall Ferrera en un coster encarat al nord: un punt no gaire llunyà del poble d'Araós, al costat de la pista que puja cap a Virós.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai de manera individual.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Construcció d'origen indeterminat. La construcció pertany a *Casa Peguera* del poble veí d'Araós. L'any 2003 va ser convertida en habitatge inicialment de segona residència. Ara és permanentment habitada.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 1, 1 Resident Permanent,* a la Borda de Peguera.
Any 2015-16 *Habitants Residents:, 1 Resident Permanent,* a la Borda de Peguera.
- **Característiques de la població resident (2015-16)** Jove autòcton.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Ballibé* és només a 100 m al nord, encara dempeus. La Borda de Cerdà, uns 200 m al nord-est, és caiguda. El poble d'Araós és a uns 765 m al nord-oest. El nucli de Virós, format per bordes més una ermita, és a uns 885 m al sud-oest.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural**
1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos -1988-93 Pista en mal estat des de Araós. 2015-16 Carretera asfaltada.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

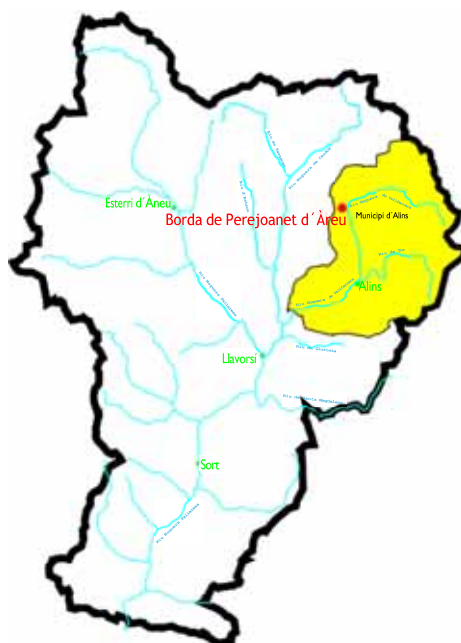
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència				0	0	1	1
Habitants de fet						1	1
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Borda de Peguera	Dolent	Bo	Cap	1 ^a residència

Borda de Perejoanet d'Àreu (o de Tonicó)

(Borda de Cansuberri)

- Municipi actual: Alins
- Qualificació: EspSC
- Categoria Mitja: Borda (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1120-1125 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Antiga borda enrunada convertida recentment en un habitatge convencional: una mena de xalet. Es troba a la capçalera de la Vall Ferrera, al costat dret (vessant solà) de la mateixa, elevada uns 100 m per sobre del riu principal de la vall. La denominació de la construcció pot ser “*Borda de Perejoanet*” o bé de “*Tonitó*”, ja que havia estat propietat d’aquestes dues cases d’Àreu (primer va pertànyer a *Tonitó* i després a *Perejoanet*). Puntualitzem que l’ICC, en el seu plànol, la confon amb la *Borda de Cansuberrí*, situada lleugerament més al sud.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament només apareix en el Nomenclàtor de 1860 conjuntament amb les demés bordes de la mateixa casa: “*Masias de Tonitó. Casas de labor (3), habitadas temporalmente.*”
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclosa.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitad. 2000 Habitat només temporalment. 2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1
- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	2	2	2	2
- **Església:** No n’hi ha.
- **Origen i evolució:** Sabem que la vella borda de *Tonitó* o *Perejoanet* era ja caiguda quan, a començaments dels anys 1990’s, en el lloc on hi havia llurs runes, es va aixecar el xalet actual. A saber, des de llavors ha estat sempre 2ª residència.
- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n’hi ha.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Cansuberry* (borda i cabana) és a menys de 200 m al sud-est: és dreta, emprada per a tasques agràries/ramaderes. La *Borda de Ruada* (borda i cabana) és a 348 m al nord-est, a l'altre costat de la Noguera de la Vallferrera: és dreta, en bon estat, encara amb funcions agràries/ramaderes. Les *Bordes de Birganya* són a 395 m al nord-est: són a la mateixa riba dreta del riu, rehabilitades com a habitatges.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de la Força d'Àreu. 2015-16 El mateix.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		0										
Habitants de fet												
Habitants de dret												

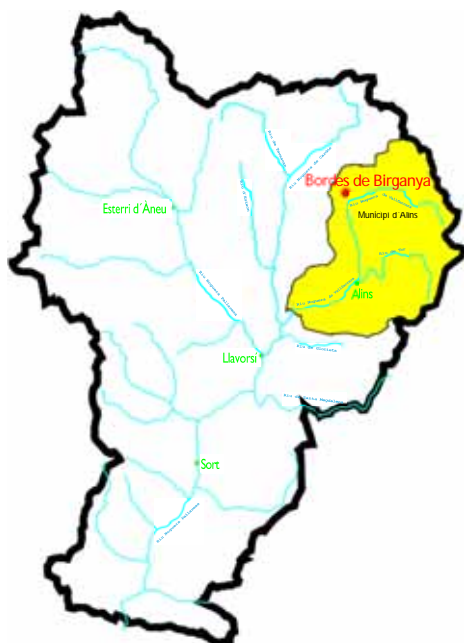
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència		0	0	0	0	0	0
Habitants de fet		0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Perejoanet</i>	Bo	Bo	2 ^a residència	2 ^a residència

Bordes de Birganya

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspGC2
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1470-1480 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat de Bordes
- **Naturalesa:** No convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Nucli de població format per dues bordes rehabilitades com a habitatge, més una antiga cabana. El lloc es troba al vessant solà de la capçalera de la Vallferrera, a prop del Pla de la Farga, elevat a la dreta del riu.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment, però en el Nomenclàtor de 1860 hi és anomenada la “*Masia del Farré, casa de labor. Constantement habitada*”. Les Bordes de Birganya pertanyien a Casa Ferrer d’Àreu,²⁷ i per tant, és molt probable que el document de 1860 es refereixi a aquest lloc.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi són incloses.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment. 2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	2	2	2	2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	2	2	2	2

- **Església:** No n’hi ha.
- **Origen i evolució:** Pel Nomenclàtor de 1860 sembla ser que almenys una de les bordes va estar permanentment habitada anys enrere, a mitjans o finals del Segle XIX. Recentment (finals dels anys 1980’s/començaments dels 1990’s) dues de les construccions han estat rehabilitades de nou com a habitatge, conservant força el seu aspecte original. Són 2ª residències.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
 Any 1988 *Habitants Residents: 0*
 Any 2000 *Habitants Residents: 0*
 Any 2005 *Habitants Residents: 0*
 Any 2010 *Habitants Residents: 0*
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n’hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Uns 140 m al sud, a l’altre costat de la Noguera de la Vallferrera, hi ha la *Borda de Ruada*, amb la seva cabana adjacent: es troba en bon estat, utilitzada encara per a tasques agràries i ramaderes. Les Bordes de la farga són a uns 440 m a l’est. L’antiga *Borda de Perejoanet*, reconstruïda com a xalet, és a uns 445 m al sud-oest.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat des de el Pla de la Farga.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Fonts i captacions privades.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins
	2015-16 No		2015-16 A Alins
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carreteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Àreu/Sort
	2015-16 No		2015-16 Àreu/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Alins		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència		1										
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de dret										

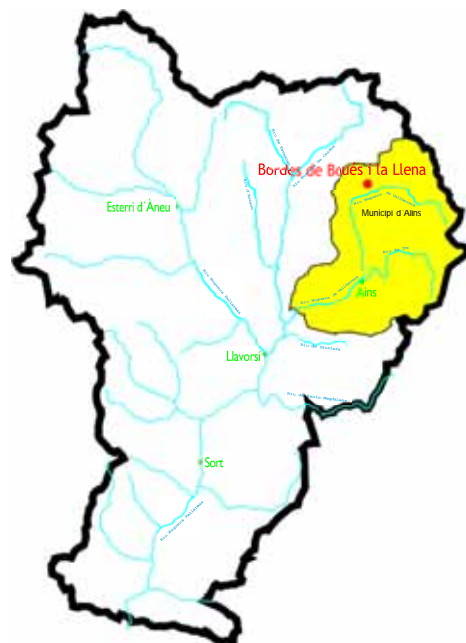
Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Borda Birganya (1)	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader
Borda Birganya (2)	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader

Vista parcial de les Bordes de Birganya (*Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015*)

Bordes de Boués i la Llena

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspC2Disp
- **Categoria Mitja:** Agrupació de Bordes (segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1495-1645 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Veïnat
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Edificacions d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Dispers agrupat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli de població dispers agrupat de formació recent, compost per dos conjunts d'antigues construccions agràries/ramaderes convertides en habitatges. Es troba a la capçalera de la Vall Ferrera, no massa lluny del Pont de la Farga.

L'assentament presenta dos grups d'habitatges físicament separats per uns 290 m. Al sud-oest, sobre la riba dreta de la Noguera de la Vall Ferrera, tenim la *Borda de Boués* (borda i cabana, convertides en 3 vivendes), a uns 1500 m d'altitud. Uns 290 m al nord-est d'aquesta, trobem les *Bordes de la Llena*, concentrat de dues bordes rehabilitades: la de *Baró de la Llena* i la d'*Escolier* o *Jausàs*, l'una a tocar de l'altra, a la dreta del Barranc de la Llena.

El veïnat, situat a la riba dreta de la Noguera de la Vallferrera entre 1500 i 1645 m d'altitud, no té cap mena de reconeixement oficial ni popular previ com a nucli de població o entitat: senzillament hem agrupat sota una mateixa denominació dos concentrats d'habitatges que tenen alguns trets comuns, com ara ser de constitució recent però d'estructura prèvia que ha estat força respectada (almenys exteriorment), trobar-se properes entre elles, que s'accedeix a totes des del Pont de la Farga, i que per abans pertanyien a cases del nucli de la Força d'Àreu.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. En el Nomenclàtor de 1860 n'apareixen però algunes, bé agrupades amb d'altres ("*Masias del Capità, casas de labor (4) habitadas temporalmente.*": una d'elles segurament era la *Borda de Boués* que pertanyia a aquesta casa d'Àreu) o individualment: "*Masía de Ascolsé, casa de labor, habitada temporalmente*" (es refereix a la *Borda d'Escolier*, amb el nom mal transcrit). Cap d'elles però, segons aquest document, era habitada de forma permanent.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi són incloses.

- **Tipus de poblament:** *Dispers agrupat.*

- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Habitat només temporalment .
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	3	3	3	3

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	5	5	5	5

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Pel que sabem, va ser entre finals dels 1980's i inicis dels 1990's quan aquestes bordes van començar a ser rehabilitades com a habitatges convencionals de segona residència. L'any 2000 ja hi havia les vivendes actuals.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m** A poc menys de 360 m al sud de la *Borda de Boués*, a l'altre costat del riu, hi ha les *Bordes del Capità*, dues d'elles dretes en i una altra enrunada. Tant aquestes com la de *Boués* pertanyien a *Casa Capità* d'Àreu i són anomenades de manera conjunta ("*Masías del Capità*") pel Nomenclàtor de 1860. Uns 300 m al sud-oest de la *Borda de Boués* hi trobem una de les bordes de *Casa Perrillo* de la Força d'Àreu que forma part de les *Bordes de Bedet de Vallferrera*. Les *Bordes de la Farga* són a uns 610 m al sud-oest. Les *Bordes de la Rebuïra* són a 1 km al nord-est de les Bordes de Llena.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos** 1988-93 Pista en mal estat i camí de ferradura.
-2015-16 Pista en mal estat des de el Pla de la Farga i camí de ferradura.
- Pavimentació de carrers** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.
- Enllumenat públic** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No és convencional. Fonts i captacions privades.
- Xarxa de clavegueram** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins
	2015-16 No		2015-16 A Alins
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Àreu/Sort
	2015-16 No		2015-16 Àreu/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Alins		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Borda de Bouès (3 vivendes)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Agrari/ramader
<i>Borda de Baró de la Llena</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Agrari/ramader
<i>Borda d'Escolier de la Llena</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Agrari/ramader

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de dret										

A dalt, la *Borda de Boués*, que avui allotja 3 vivendes, lleugerament elevada sobre la riba dreta de la Noguera de la Vall Ferrera.

Al centre, la *Borda de Baró de la Llana*, separada uns 290 m de l'anterior i elevada més de 100 m per damunt, rehabilitada.

A sota, la *Borda d'Escolier* de la Llana, situada just al costat de l'anterior, també convertida en vivenda.

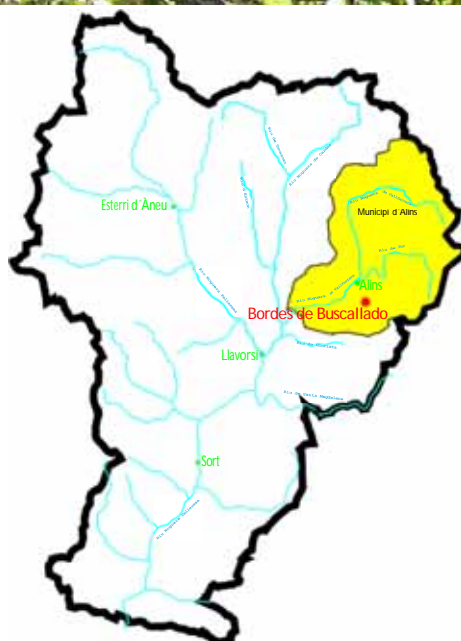
L'assentament és compost per dos conjunts d'habitatges separats uns 290 m en línia recta i un desnivell d'uns 120 m.

En tots els casos s'ha respectat força la estructura i la fesomia originals d'aquestes velles construccions de tipus agrari/ramader emplaçades a la capçalera de la Vall Ferrera.

(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2015)

Bordes de Buscallado

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspGDisp
- **Categoria Mitja:** Grup de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1310-1610 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Grup de bordes
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers agrupat de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Dispers agrupat de bordes
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable, malgrat que algunes construccions es troben abandonades de fet. Any 2015-16 El mateix.
- **Situació i morfologia:** Agrupació dispersa de bordes situades als trams mig i alt de la petita vall del Barranc de Buscallado, afluent de la Noguera de la Vallferrera per l'esquerra. Hi ha un total de 6 bordes escampades al llarg de la riba dreta del barranc, pertanyents a cases d'Ainet de Besan. Dues d'elles (*Cortiu* i *Viudo*) són del tot caigudes, i 4 (*Cubano*, *Sinyó*, *Nena d'Ainet de Besan* i *Bartomeu*) són dretes, si bé aquesta darrera ha començat ja el procés d'enrunament.
- **Reconeixement administratiu:** No en tenen ni n'han tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi són incloses.
- **Tipus de poblament:** *Dispers agrupat* en forma de veïnat.
- **Ocupació:**
1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Tal i com explica Xavier Sudrià, una²⁵ de les construccions, la *Borda del Cubano*, va ser habitada com a 1ª residència per un home que havia anat a la Guerra de Cuba i que en tornar a Ainet de Besan no tenia casa. Hi va viure fins l'any 1957, si bé aquesta borda va continuar essent utilitzada amb finalitats agràries i ramaderes fins els anys 1980's.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Biscastros* és a 1,3 km al nord-oest, sobre el punt de confluència del Barranc de Buscallado amb la Noguera de la Vallferrera. El poble d'Alins és a 1,8 km al nord. Les Bordes i Ermita de Buiro són a 1,42 km a l'oest.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat/camí de ferradura
-2015-16 Pista en mal estat/camí de ferradura des de Buiro.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins
	2015-16 No		2015-16 A Alins
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Àreu/Sort
	2015-16 No		2015-16 Àreu/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Alins		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència					1	1	1	1	1	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda del Cubano</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap

Imatges de dues de les bordes de Buscallado, en el vessant sud (obac) del tram mig de la Vall Perrera. Pertanyen a cases del poble d' Ainet de Besan.

A dalt i al mig, la *Borda de Bartomeu*, encara sencera en bona part. A sota, les runes de la *Borda de Viudo*, la més inferior del grup.

(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2015)

Antic camí a Alins i a Ainet de Besan

Borda del Viudo
(runes)

Borda de Cortiu
(runes)

Borda de Bartomeu

Borda del Cubano

Borda del Sinyó

Barranc de Buscallado

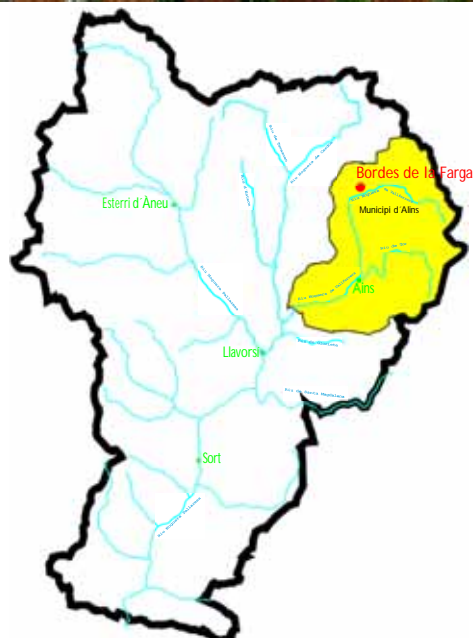
Barranc de Buscallado

Pista a Buiro

Bordes de la Farga d'Escabier

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspC2
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1455-1470 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Edificacions d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

• **Situació i morfologia:** Nucli compost per l'antiga *Borda de Gràcia d'Àreu* i la seva cabana adjacent, ambdues construccions del tot rehabilitades i convertides en xalets, més una edificació aixecada durant les obres hidroelèctriques dels anys 1960's-70's.

Tot el conjunt és situat al costat del Pont de la Farga, en el petit pla on segles enrere hi havia hagut la Farga d'Escabié, del tot desapareguda.

L'antiga borda i cabana de *Gràcia* han estat refetes com a vivendes convencionals que poc tenen a veure amb les construccions tradicionals de la zona. Es troben a la riba dreta de la Noguera de la Vall Ferrera. L'edifici hidroelèctric, que no és habitatge és a l'altre costat del riu.

- **Reconeixement administratiu:** No en tenen i mai n'han tingut.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi són incloses.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	2	2	2	2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	2	2	2	2

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. No tenim constància que l'antiga Borda de Gràcia hagués estat habitada permanentment durant algun període, si bé la presència de la cabana indica aquesta possibilitat. Els dos habitatges actuals van ser bastits a començaments dels anys 1990's. Són segones residències.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les Bordes de Bedet de Vallferrera, agrupació d'unes 8 construccions amb funció agrària/ramadera, la majoria de les quals dempeus, són molt a prop: la de Caseta és només a uns 135 m al nord. Uns 435 m al sud-oest hi ha la Borda de Ruada, encara amb usos agraris i ramaders. Uns 450 m a l'oest hi ha les Bordes de Birganya, rehabilitades. La Borda de Boués, rehabilitada, es troba uns 605 m al nord-est.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat des de el Pla de la Farga.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Fonts i captacions privades.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins
	2015-16 No		2015-16 A Alins
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Àreu/Sort
	2015-16 No		2015-16 Àreu/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Alins		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

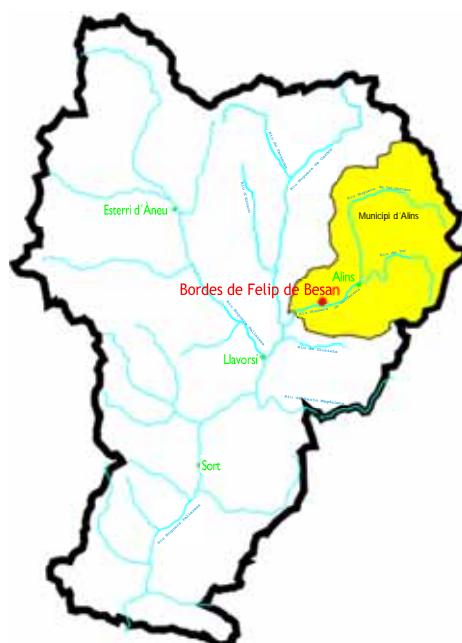
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Borda de Gràcia d'Àreu</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader
<i>Cabana de Gràcia d'Àreu</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader

Bordes de Felip de Besan (Borda de Felip)

- Municipi actual: Alins
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Grup de Bordes (Segles XIX-XX)
- Altitud: 950-960m
- Origen: Contemporani d'estructura prèvia
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Nucli concentrat de bordes
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Casa pairal que té el seu origen en un conjunt de 4 ó 5 bordes pertanyents a *Casa Felip* de Besan. El lloc és situat al peu de la carretera L-510 (via de comunicació principal de la Vall Ferrera, entre Araós i Ainet de Besan en el punt on comença el camí que duu al caseriu de Besan).

Actualment el nucli és format per 6 construccions: dos pallers/quadres, una mola que fa els serveis de minicentral hidroelèctrica, una vella molina i una antiga borda convertida en casa pairal ja fa molts anys i que es troba habitada permanentment. A més, hi ha una construcció recent d'usos agraris i ramaders i una altra construcció tradicional caiguda de fa molts anys, quasi desapareguda. La borda que avui és habitatge (coneguda com a *Borda de Felip* en si) és en realitat un edifici del tot tradicional, ja que va ser reformada fa una pila d'anys amb criteris i materials típics de les velles construccions de l'Alt Pallars. No es tracta en cap cas d'una vivenda recent que segueixi els estàndards arquitectònics actuals.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. Els seus habitants estan comptabilitzats dins l'entitat de població de Besan.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs com a nucli independent, però tant l'habitatge com llur estadants són considerats en aquest treball una casa aïllada del nucli de Besan (malgrat trobar-se a gairebé 1 km del llogaret!!), per la qual cosa apareixen en la fitxa referent a aquest nucli.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** D'origen desconegut, tot indica que inicialment aquest lloc era un simple conjunt d'edificis propietat de *Casa Felip*, del veí llogaret de Besan, amb funcions exclusivament agràries/ramaderes i silvícoles. Segons Xavier Sudrià²⁷ la *Borda de Felip* va ser ja restaurada l'any 1737. Però va ser a mitjans dels anys 1920's quan va canviar d'ús i morfologia: la família de *Casa Felip* va decidir traslladar-s'hi a viure en el moment en que s'obria la carretera de Llavorsí a Àreu, tal i com explica Joan Lluís.²⁴ Llavors una de les velles bordes va ser del tot reformada i convertida en la casa pairal que és avui.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a la *Borda de Felip*. 2000 Una a la *Borda de Felip*.
2010 Una a la *Borda de Felip*. 2015-16 Una a la *Borda de Felip*.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* **4-5**, 4-5 Residents Permanents, a la Borda de Felip.

Any 2000 *Habitants Residents:* **5**, 5 Residents Permanents, a la Borda de Felip.

Any 2005 *Habitants Residents:* **5**, 5 Residents Permanents, a la Borda de Felip.

Any 2010 *Habitants Residents:* **4**, 4-5 Residents Permanents, a la Borda de Felip.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* **4**, 4 Residents Permanents, a la Borda de Felip.

- **Característiques de la població resident (2015-16):** Família autòctona de dues persones de mitjana edat amb dos fills.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El llogaret de Besan és a uns 960 m en sentit nord-oest. L'anomenada "Bordeta", borda encara utilitzada amb funcions agràries/ramaderes és a 580 m a l'oest, en direcció a Araós. El poble d'Ainet de Besan és a 1,18 km a l'est. La Borda de Peguera, convertida en habitatge convencional recentment, és a 1 km al sud-oest, muntanya amunt a l'altre costat del riu, en el vessant obac de la Vall.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.

c) Electrificació 1988-93 Sí. Prové de la minicentral pròpia.

-2015-16 Sí. És convencional. A més, tenen minicentral pròpia.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Ve d'una font.

-2015-16 Sí. Captació pròpia (l'aigua ve d'una font). Hi ha dipòsit. Cabal suficient.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. Pou mort. 2015-16 No n'hi ha. Pou mort

- **Serveis** *Dades de 1988-93: Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 Sí	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 Sí		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Felip</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet	4	5	5	5	5	5	4-5
Habitants de dret							

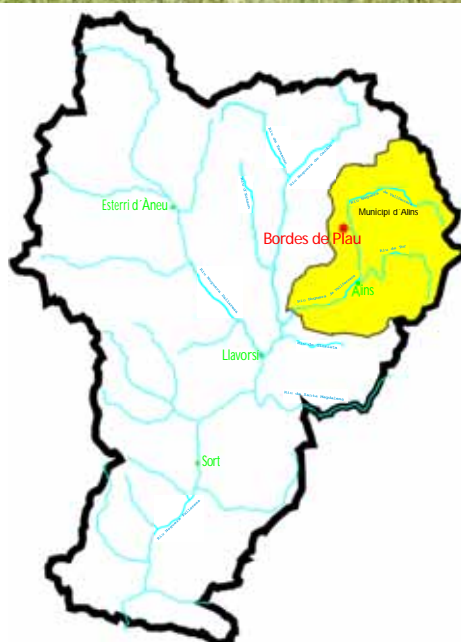

Una altra imatge de la Borda de Felip de Besan

(Fotografia: Centre de Documentació dels Pirineus)

Bordes de Plau

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspC
- **Categoria Mitja:** Grup de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1335-1365 m
- **Origen:** Recent
- **Categoria Actual:** Grup de bordes amb 1 habitatge
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrada de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat de bordes amb 1 habitatge
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de 3 bordes dretes i en bon estat més una altra de caiguda situada a l'Alta Vall Ferrera, a menys d'un kilòmetre al nord del poble d'Àreu. El trobem emplaçat al fons de la vall principal, de clara morfologia glacial en aquest tram, a la dreta de la Noguera de la Vall Ferrera. Les 3 construccions que romanen dempeus pertanyen a les cases *Cintet* (Alins) i *Betriu* i *Pujades* (Àreu). L'edifici caigut era de *Casa Bringué* (*Borda de Bringué des Collets*), d'Àreu.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. Només en el Nomenclàtor de 1860 hi apareixen anomenades de forma individual la *Borda de Plau de Jausàs* i la *Borda de Plau de Pera*, habitades només temporalment. Això ens fa pensar que la propietat d'aquestes bordes, com la de tantes altres, ha anat canviant amb el pas del temps.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi són incloses.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat*, però amb un sol habitatge.

- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen recent, però d'estructura prèvia. Una de les construccions, la *Borda de Pujades*, ha estat convertida en habitatge no fa massa anys, conservant això sí la fesomia exterior original.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Pilanera*, de *Casa Betriu* d'Àreu, són a 1,22 km a l'oest, enfilades muntanya amunt a quasi 1800 m d'altitud. Es troben en mal estat, mig caigudes. Les *Bordes de Crusos*, al vessant oposat (esquerra) de la vall, es troben disperses entre 770 i 1,1 km a l'oest, entre 1660 i 1830 m d'altitud. De les 3, només una es troba en mal estat. El barri de la Força d'Àreu (Àreu) és a uns 880 m al sud.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Dues. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No n'hi ha. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat des d'Àreu.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.

2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Fonts i captacions privades.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins
	2015-16 No		2015-16 A Alins
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Àreu/Sort
	2015-16 No		2015-16 Àreu/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Alins		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

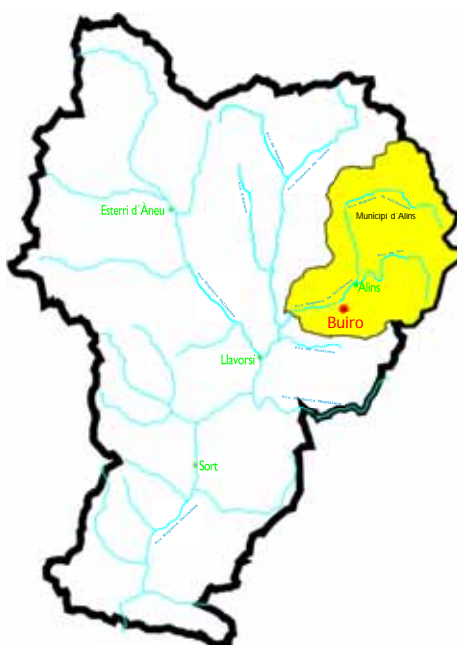
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Borda de Pujades	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader

Buiro (Bordes de Buiro)

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspGDisp
- **Categoria Mitja:** Nucli (Segles XIX-XX) de bordes
- **Altitud:** 1375-1395 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Concentrat de bordes amb un edifici aïllat
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat de bordes amb un edifici aïllat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.
- **Situació i morfologia:** Nucli amb funció essencialment agrària/ramadera format per una borda amb la seva cabana (*Borda de Miquel*), un altra borda caiguda al seu costat (*Manaut*) i una ermita dempeus allunyada uns 280 m al nord.
Les dues bordes pertanyen a cases del poble d'Ainet de Besan.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. Només en el Nomenclàtor de 1860 hi és anomenada l'ermita de Buiro.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat* en l'actualitat. *Concentrat amb un edifici aïllat* per abans.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** Sí. Ermita d'origen romànic de la *Mare de Déu de Buiro* o de la *Santa Creu*: es tracta d'un edifici petit i senzill, d'una nau. Es troba en bon estat.
- **Origen i evolució:** Nucli d'origen remot. Probablement sigui aquest un de tants antics petits nuclis que va quedar deshabitat a la Baixa Edat Mitja. Posteriorment, les terres i les construccions van passar a ser aprofitades per algunes famílies d'Ainet de Besan.
Segons Joan Lluís²⁴ el lloc va estar permanentment habitat fins a principis dels anys 1940's: és un fet que no podem demostrar, però és possible que al llarg del Segle XIX o començaments del XX estigués ocupat tot o la major part de l'any durant algunes temporades.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Borda de Cometa* és a 375 m a l'oest de l'ermita de Buiro: és dreta.
La *Borda de Clarui* és a 620 m a l'est de l'Ermita de Buiro.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat des d'Ainet de Besan o des de Virós.

-2015-16 Pista en mal estat des d'Ainet de Besan o des de Virós.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Hi ha font.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	??	??	??	??	??	??	??	1-2??				
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

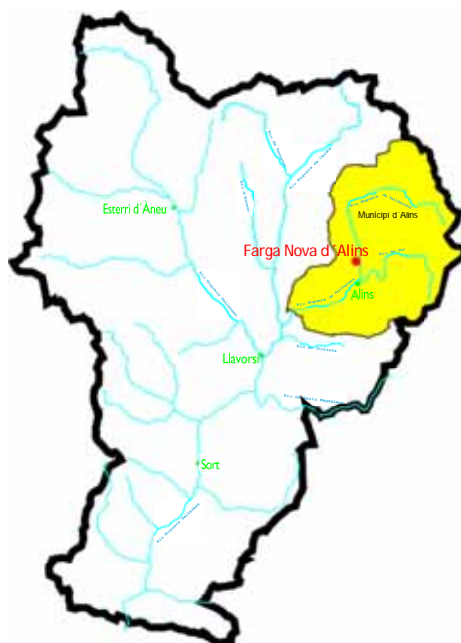
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Borda i caseta de Miquel	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader
Borda de Manaut	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

A dalt, la borda i caseta de *Miquel* d' Ainet de Besan, les dues úniques construccions agraries/ramaderes que queden dempeus al lloc (*Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015*)
A baix, l'ermita de la Santa Creu de Buiro, situada uns 280 m nord de les construccions anteriors. (*Fotografia: Xavi Lladó*)

Farga Nova d'Alins

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** 1AmRu
- **Categoria Mitja:** Grup de construccions amb 1 habitatge (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1080-1090 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Borda aïllada
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Despoblat
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Majoritàriament desaparegut.
Any 2015-16 Majoritàriament desaparegut.
- **Situació i morfologia:** Nucli atípic format antigament per una antiga farga (*Farga Nova d'Alins*) amb un habitatge adjacent, desapareguda fa força temps, i per la *Borda de Bortomico*, que roman dempeus. Ambdues construccions devien estar separades per uns 200 m, situades al costat de ponent de l'actual carretera L-510, entre Alins i Àreu.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment ni n'ha tingut mai, amb la excepció del Nomenclàtor de 1860, on hi és anomenada la "*Masia de la Farganova, casa de labor. Constantement habitada*". També hi és recollida la "*Masia de Bortomico, casa de labor. Habitada temporalment*".
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** Actualment és un *Despoblat*. Per abans, degué ser un *dispers agrupat amb un sol habitatge*.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat. **2010** Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Per Xavier Sudrià²⁷ sabem que la Farga Nova d'Alins va ser construïda l'any 1755 per les cases *Coix* i *Ramonet*, ambdues habitades per l'antany totpoderosa família Castellarnau. Pel que indica el Nomenclàtor de 1860, la petita indústria devia tenir una vivenda adjacent on hi vivia algú de forma permanent. Desconeixem quan va ser tancada la *Farga Nova*, però creiem que no gaire després del moment en que es realitza aquest segon nomenclàtor. Amb la finalització de l'activitat metal·lúrgica, la construcció degué quedar sense ús. Van ser però les successives riuades de la segona meitat del Segle XIX i la primera del Segle XX les que degueren esborrar quasi tot el rastre de l'antiga factoria.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el Pont d'Arati i la Borda d'Arati del Coix, caiguda, són a uns 357 m al nord. La Borda de Gallard, dempeus, és a uns 800 m al sud-oest del punt on degué estar la Farga Nova. La Borda d'Arati de Gallard és a uns 868 m al nord-oest de la Borda de Bortomico. El poble d'Alins de Vallferrera és a 1,1 km al sud-oest.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència		1										
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

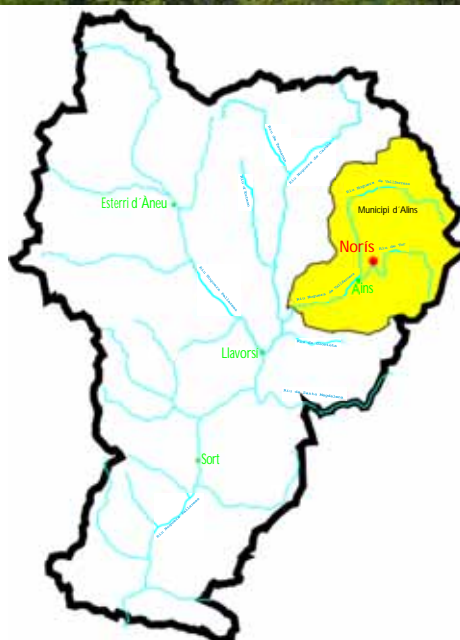
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Farga Nova d'Alins</i>	Desapareguda	Desapareguda		

La Borda de Bortomico, al costat de la carretera L-510, entre Alins i Àreu, és l'única construcció que avui roman dempeus d'aquest antic nucli *(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2016)*

Norís

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** 4B3
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1235-1290 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat difús amb 4 edificacions aïllades
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús amb 2 edificacions aïllades
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Parcialment caigut/enrunat.
Any 2015-16 El mateix. Parcialment caigut/enrunat.

- **Situació i morfologia:** Llogaret situat al tram inferior de la Vall de Tor, en una minúscula àrea relativament planera (una mena de petita terrassa d'origen fluvioglacial) que s'obre en la confluència d'el Barranc de la Mola amb dos petits torrents afluent, just abans de la seva desembocadura al Riu de Tor. Norís doncs apareix en un dels pocs emplaçaments on aquesta vall s'obre tímidament oferint uns mínims terrenys cultivables, els quals són situats al voltant de l'assentament. En concret, les cases, encarades al sud o al sud-oest, es disposen a costat i costat del Barranc de la Mola en el punt on aquest surt de l'angosta vall lateral que ha excavat entre el muntanyam i es precipita a lliurar les seves aigües al Riu de Tor. D'aquesta manera el conjunt urbà evita en part ocupar els terrenys aptes per a ser treballats.

És un nucli amb una morfologia estranya on hi distingim dos sectors d'edificacions, un en cada costat del barranc. Els edificis es disposen de forma lliure, un tant anàrquica a ambdós costats del carrer principal que creua la trama transversalment, rarament fent paret mitgera entre ells. Pallers, quadres i vivendes es succeeixen indistintament, barrejats. Per abans el nucli s'enfilava muntanya amunt, on hi havia algunes cases (*Poblador, Martí*) avui del tot enrunades.

Sabem que mai va arribar a ser un poble de gaire cabals, ja que el seu terme no era massa extens i sí molt trencat. L'obtenció dels productes bàsics per a la supervivència devia ser aquí una tasca ingrata i sacrificada. Malgrat tot, antany es disposava si més no d'un recurs notable: la superfície de bosc existent, amb tota la fusta que s'en podia obtenir.

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut per l'INE com a *entitat de població* però no com a *nucli de població*, per la qual cosa, segons aquest organisme, la població viu en "disseminat". Històricament, apareix en tots els nomenclàtors.

Norís va tenir ajuntament propi fins l'any 1930, quan va ser agregat al d'Alins. Posteriorment va conservar la seva autonomia com a *entitat local menor* fins l'any 1970.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat difús*, quasi bicèfal, amb dos grups d'edificacions situada cadascuna d'elles a un costat diferent del Barranc de la Mola. Hi ha actualment dues edificacions aïllades: una de propera, un *Paller de Sabaté*, i una de llunyana, la *Mola de Norís*, isolada uns 280 m al sud-oest del poble, a la riba esquerra del Riu de Tor. Com a construccions tradicionals hi destaquen les cases *Peremallol* i *Segalàs* (dita també *Cervós*). En general, el principal actiu del nucli és la rusticitat de la majoria de construccions, conservades pràcticament igual que quan van ser fetes i que és el fet distintiu més important respecte al pobles més grans de la Vall Ferrera.

- **Ocupació** **1988** Habitat només temporalment. **2000** Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. **2015-16** Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
11	10	10	10	10

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
6	7	7	7	7

- **Església:** Sí. És dedicada a Sant Serni. Es troba a l'extrem occidental del nucli. És un temple romànic del Segle XI molt transformat posteriorment que consta d'una sola nau, un absis al costat de llevant i un campanar de torre quadrat que pel que sembla és d'origen contemporani, de finals del Segle XIX o principis del XX. Es troba en un estat acceptable, però hi caldria una reforma.
- **Origen:** Desconegut/remot. El lloc apareix escrit per primer cop en documents del Segle XII (1162 i 1165: “Anoriis” i “Anoris” respectivament).²⁷ Sabem que en temps de l'Edat Mitja hi havia una petita fortificació i un castell al capdamunt d'un turó proper dels quals no en queda res. Llavors, l'assentament i les seves terres pertanyien al Vescomtat de Castellbò, tal i com reflecteix Pere Tragó l'any 1519 en la seva descripció d'aquest ens nobiliari.⁷ En aquells dies el poble, segons el citat document, tenia 12 vivendes i no era “*vila closa de mur*”. Hi fan acte de presència ja noms i cognoms que quedaran posteriorment per a designar algunes cases: *Mallol, Martí, Guillem, Esplandiu, Ferrer, Guillem,...* El topònim Norís, segons Joan Coromines, tindria un origen preromà de tipus basc: vindria a significar “*lloc abundant d'aigua*”.⁴
- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Les dades de l’*“Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò”* del 1519 (12 cases) contrasten amb les xifres que aporten documents posteriors. Segons el Fogatjament de 1553, Norís tenia 5 cases.⁸ Al Segle XVIII la població es situa al voltant dels 50-60 habitants (Censos d’Aparici i Floridablanca).
-F. de Zamora ens diu el 1790 que el poble era format per 6 cases.²⁷
-Pascual Madoz ens diu que hi havia 76 habitants cap el 1840-42.¹⁰
Segons els dos primers nomenclàtors (1857 i 1860) el poblet té 14 habitatges. El nombre d’habitants sí que varia (65 i 82 habitants respectivament), però en el cas del Nomenclàtor de 1860 hem de tenir en compte que se’ns dona una xifra corresponent a tot l’antic municipi de Norís i no només al poble (possiblement alguna borda era habitada de forma habitual). Nosaltres hem recollit els següents noms de casa tradicionals: *Esplandiu, Ferrer, Guillem, Llop, Lluís, Mallol, Martí, Peremallol, Poblador, Quim de Segalàs, la Rectoria, Sabater, Segalàs* (dita també *Cervós*), *Tirvió, Tonya* i *Xicot*.
D’aquestes, n’hi ha 6 (*Llop, Lluís, Martí, Poblador, Tervió* i *Tonya*) que avui són caigudes. Val a dir que les cases *Segalàs* i *Quim de Segalàs* inicialment eren una sola vivenda. Sospitem que l’escisió es degué produir en la 2ª meitat del Segle XIX. D’una altra, *Casa Llop*, no en podem confirmar l’existència: no n’hem trobat cap referència ni sabem on era situada.

Període 1855-1909

L’anàlisi de les dades dels nomenclàtors ens permeten deduir que Norís va aguantar prou bé la crisi del autarquia de finals del Segle XIX. Malgrat tot, el nucli passa de comptar amb uns 70-80 habitants cap el 1860 a uns 50-60 cap el 1885-90. Posteriorment, el nombre de residents augmenta lleugerament fins als 60-65 a la primeria del Segle XX, i el nombre de cases es manté en unes 13 ó 14, afavorit per la divisió en dues vivendes l’antiga *Casa Segalàs*.
El tancament de les fargues i d’altres factors segur que van propiciar la fugida d’algunes famílies.
-Calculem que van ser uns 3 els habitatges que queden definitivament tancats al llarg d’aquesta etapa: *Ferrer, Lluís* i *Llop* (si es que va arribar a existir), totes elles cases amb pocs recursos. Les cases *Farré* i *Lluís* van passar a ser pallers i corrals de *Guillem*.

Període 1910-1930

-Fins l’inici de la Guerra Civil la població de Norís s’estabilitza en unes 11 cases i entre 60 i 70 habitants. Malgrat tot un habitatge, *Casa Poblador* queda abandonat segurament cap el 1910-20. També *La Rectoria* degué deixar d’estar permanentment habitada ja al llarg d’aquests anys.

Període 1931-1959

-El poble reprèn la davallada demogràfica: perd uns 30 habitants, i diverses cases són tancades. Els anys del conflicte armat significa la marxa de la família de *Casa Martí*.
-Un temps després seran tancades les cases *Segalàs* (cap el 1952-54) i *Esplandiu* (a mitjans/finals dels anys 1950's: emigren a Andorra).

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Entre 1960 i 1980 aniran essent progressivament tancades les 8 cases restants: *Guillem* (van a viure a Alins), *Quim de Segalàs* (any 1962: s'en van a Ainet de Besan), *Tonya*, *Tirvió* i *Sabater* cap a mitjans dels 1960's i *Mallol* cap el 1969-70 (emigren al Pla de Lleida).
-El 1972 marxen els de *Peremallol*, i el 1975 tanca la darrera casa, *Xicot* (s'en van a Alins).

● Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)

El període de transició 1980-1994

Norís resta deshabitat pràcticament tot aquest període, amb només algunes cases utilitzades temporalment. Es produeixen si més no alguns canvis en les propietats: la *Rectoria* per exemple és adquirida per la gent de *Peremallol* (no hi fan res). *Casa Segalàs* passa a mans dels descendents de *Casa Guillem*. *Casa Esplandiu* serà arreglada com a 2ª residència cap el 1996-98. D'altres, com *Tonya* o *Tirvió* en canvi, abandonades de fet, s'aniran enrunant amb el pas del temps.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

-L'any 1996 el poble deixa d'estar deshabitat. L'hereu de *Casa Sabater*, ja jubilat, torna a residir-hi de forma habitual. Dos anys després passa quelcom semblant amb *Casa Peremallol*, oberta de nou la major part dels mesos de l'any. Norís no s'ha vist afectat per la bombolla immobiliària dels primers anys del nou mil·lenni. La situació apartada del nucli i la manca de serveis hi ajuden. No s'ha produït cap més rehabilitació, si bé l'any 2015 *Casa Esplandiu* ha estat del tot reformada.

● Habitants de fet segons treball de camp

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Habituals: 1 a C. Peremallol i 1 a C. Sabater

Any 2005 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Habituals: 1 a C. Peremallol i 1 a C. Sabater

Any 2010 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Habituals: 1 a C. Peremallol i 1 a C. Sabater

Any 2015-16 *Habitants Residents: 1*, 1 Resident Habitual, a C. Peremallol

● Característiques de la població resident 2015-16 Persona gran autòctona.

● Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m): Norís tenia moltes bordes escampades pel seu terme, tot i que aquest no és massa gran. És el cas de les *Bordes de Llevà*, avui caigudes (eren 3, de les cases *Mallol*, *Peremallol* i *Segalàs*) que es trobaven seguint el Barranc de Norís amunt. Al fons de la vall, a tocar del Riu de Tor, en direcció a aquest poble, hi ha diverses bordes a la riba dreta: la de *Pentinado*, pertanyent a *Casa Quim de Segalàs*, és dreta i en bon estat. La de *Martí* és mig caiguda i la de *Sabaté*, sota la Solana de Bordanova, també és caiguda. Les costerudes valls laterals de Peguera, Escorbes i Gerri, afluent del Riu de Tor, allotjaven un considerable nombre de bordes, la majoria avui caigudes. Un exemple de l'intens aprofitament del territori que es realitzava. A la Solana de Bordanova, les *Bordes de Peguera* (C. *Guillem*) i *Gronses* (C. *Segalàs*) són caigudes. Al paratge de Bordanova, hi ha dues construccions: la *Borda de Mallol*, sencera, i la de *Segalàs*, caiguda. A la Vall de Gerri, afluent per la dreta de la de Tor, sembla que havia hagut un llogaret del mateix nom, segurament abandonat a la Baixa Edat Mitja, en el paratge anomenat *Bordes de Campo* (3 bordes de *Casa Guillem*, una d'elles encara sencera). Seguint la Coma de Gerri aigües amunt, hi ha les bordes de *Mallol*, *Coix* i de *Tirvió*, ja en runes.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una de *Casa Guillem*, si bé la família no viu al poble.

2000 Una de *Casa Guillem*, si bé la família no viu al poble.

2010 Una de *Casa Guillem*, si bé la família no viu al poble.

2015-16 Una de *Casa Guillem*, si bé la família no viu al poble.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

a) Accessos 1988-93 Pista en estat dolent des d'Alins (4 km). 2015-16 Carretera asfaltada fins al poble.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 Precària. Prové d'una minicentral particular posada en marxa l'any 1950.

-2015-16 No n'hi ha de convencional. L'energia prové d'una minicentral al Riu de Tor i de plaques solars.

Abastiment insuficient de vegades.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Precari i insuficient.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Subministrament precari. L'aigua prové d'un barranc.

-2015-16 Sí que n'hi ha. Hi ha dipòsit. L'aigua és bombejada des del riu de Tor.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 Precari. 2015-16 Sí. Els residus van al riu.

- **Serveis** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Alins/Sort
	2015-16 No. A Alins		2015-16 Alins/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Alins/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Alins/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 Sí. Festa Major

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	14-15	14-15		14	12-13	11	11	10-11	10	8	4-5	0
Habitants de fet	65	82	51	62	62	68	72	47	36	43	24	0
Habitants de dret			56	65	65	70	72	53	42	43	27	17

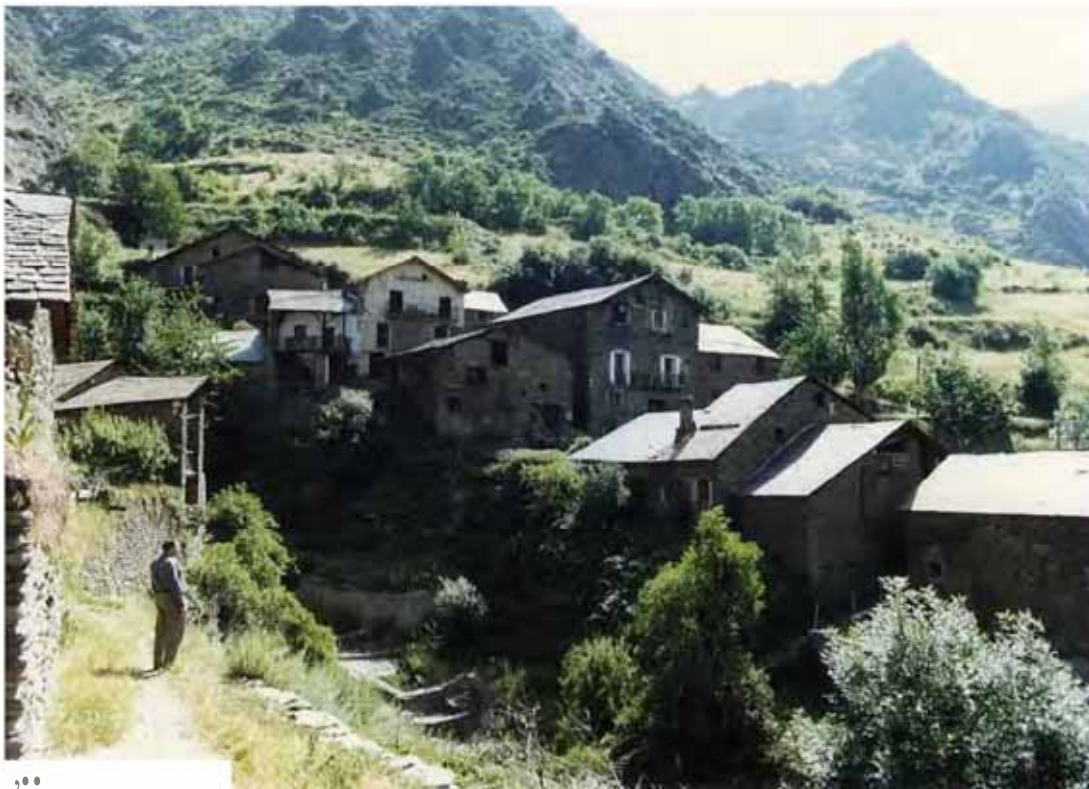
1988-2010: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015	
Vivendes 1^a residència	0	0	1	2	2	2	1	
Habitants de fet	0	0	1	2	2	2	1	
Habitants de dret		16	15	13	12	14	12	

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Esplandiu</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Ferrer</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Guillem</i>	Bo	Acceptable	2ª Residència	2ª Residència
<i>Llop</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Lluís</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Mallol</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Martí</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Peremallol</i>	Bo	Bo	Residència habit.	2ª Residència
<i>Poblador</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Quim de Segalàs</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Rectoria</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Sabater</i>	Bo	Bo	Residència habit.	2ª Residència
<i>Segalàs</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Tervió</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Tonya</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Xicot</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

Vista parcial de Norís l'any 1927.
A la dreta, les cases *Quim de Segalàs* i *Segalàs* (amb la façana blanca) i al seu darrera, *Casa Sabaté*.
A l'esquerra, darrera l'església, *Casa Guillem* i a sota seu, *Casa Tonya* i la *Rectoria*. Al peu d'aquestes, *Casa Xicot*.
Observem com a l'esquerra del campanar sobresurt *Casa Poblador*, encara sencera.
(Fotografia: Joan Franch)

A dalt, imatge general de Norís a finals deis anys 1950's, amb *Casa Tervió*, als sois del poble, encara del tot sencera. Al cap del llogaret, *Casa Martí*, avui ja caiguda. *(Fotografia original de Joan Lluís)*
 A baix, vista parcial del llogaret l'any 1995. En primer lloc, a la dreta, *Casa Mallo!*. Al sobre seu, *Casa Peremallol*, amb l'antiga *Casa Ferrer* a la seva esquerra. Darrera *Casa Peremallol*, les cases *Sega/as* i *Quim de Sega/as*, i *Casa Sabaté* al capdamunt de tot. *(Fotografia: J. LL Piqué)*

NORÍS a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

1- Església de Sant Cerni

2- Cementiri

3- Casa Esplendiu

3a- Pallers/quadres d'Esplendiu

3b- Pati/batedor d'Esplendiu

3c- Forn d'Esplendiu

4- Casa Tirvió

4a- Pallers/quadres de Tirvió

4b- Pati/batedor de Tirvió

4c- Forn de Tirvió

5- Escola

6- Casa Tonya

6a- Pallers/quadres de Tonya

7- Casa Mallol

7a- Pallers/quadres de Mallol

7b- Pati/batedor de Mallol

7c- Forn de Mallol

8- Rectoria

9- Casa Xicot (vivenda i quadres)

9b- Pallers/quadres de Xicot

10- Casa Guillem

10a- Pallers/quadres de Guillem

11- Casa Martí

11a- Pallers/quadres de Martí

12- Casa Poblador

12a- Pallers/quadres de Poblador

13- Casa Ferrer (vivenda i quadres)

14- Casa Peremallol

14a- Pallers/quadres de Peremallol

15- Casa Quim de Segalàs

15a- Pallers/quadres de Quim de Segalàs

16- Casa Segalàs

16a- Pallers/quadres de Segalàs

17- Casa Sabater

17a- Pallers/quadres de Sabater

17b- Pati/batedor de Sabater

18- Casa Lluís (vivenda i quadres)

18a- Pallers/quadres de Lluís

18b- Pati/batedor de Lluís

18c- Forn de Lluís

18d- Forn de Lluís

18e- Forn de Lluís

18f- Forn de Lluís

18g- Forn de Lluís

18h- Forn de Lluís

18i- Forn de Lluís

18j- Forn de Lluís

18k- Forn de Lluís

18l- Forn de Lluís

18m- Forn de Lluís

18n- Forn de Lluís

18o- Forn de Lluís

18p- Forn de Lluís

18q- Forn de Lluís

18r- Forn de Lluís

18s- Forn de Lluís

18t- Forn de Lluís

18u- Forn de Lluís

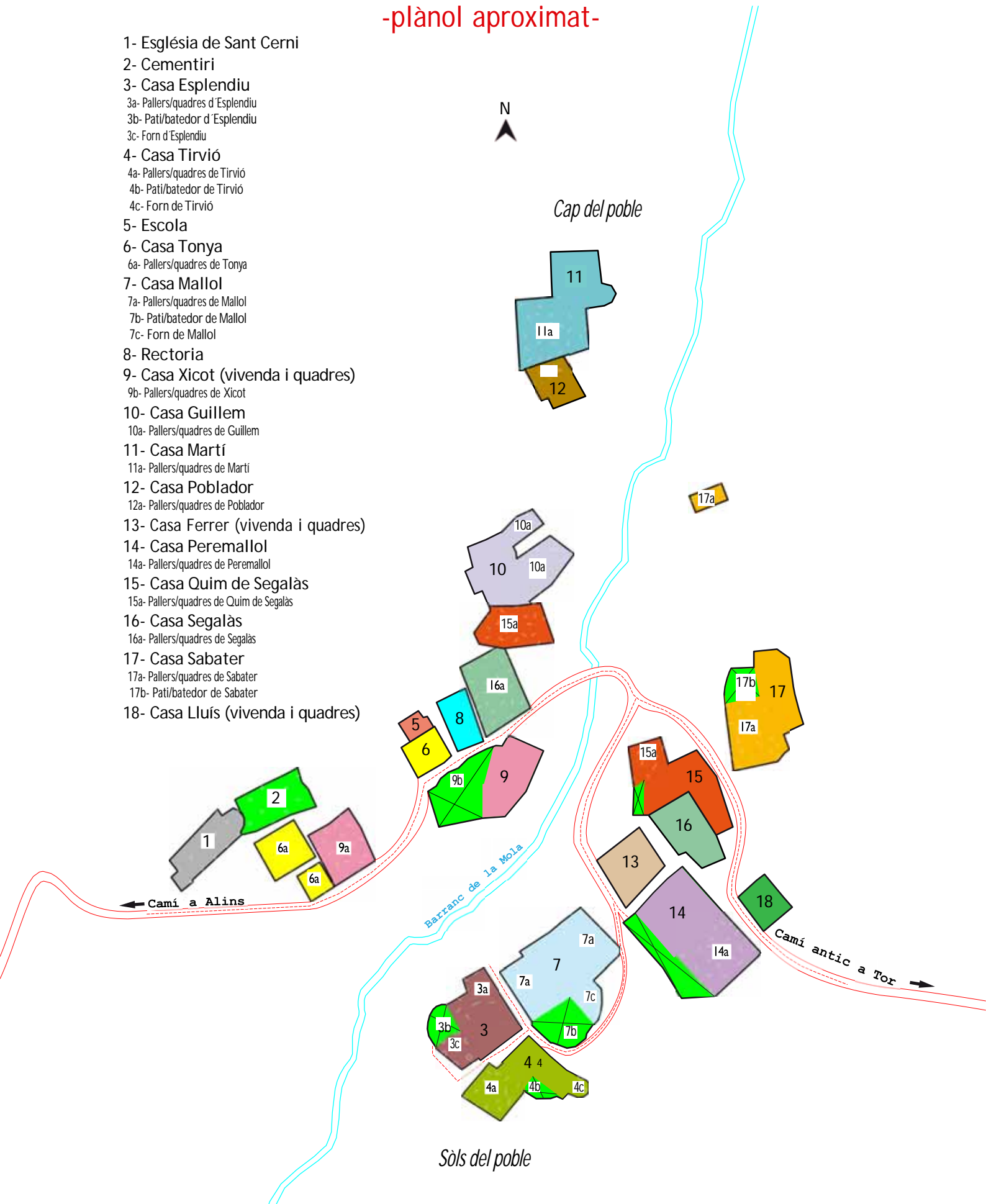
18v- Forn de Lluís

18w- Forn de Lluís

18x- Forn de Lluís

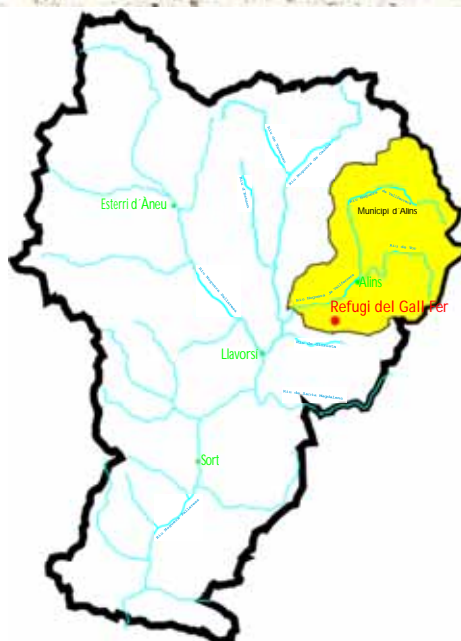
18y- Forn de Lluís

18z- Forn de Lluís

Refugi del Gall Fer

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** 1Nou
- **Categoria Mitja:** Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1675-1680 m
- **Origen:** Recent
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Refugi situat al tram inferior de la *Vall Ferrera*, en el vessant meridional (obac) de la mateixa, enmig del bosc de Virós i de l'anomenada *Costa dels Meners*: el costat nord de la Serra de la Màniga (que fa d'interfluvi amb la veïna *Coma de Burg*) d'on antigament s'extreia la major part del mineral de ferro que alimentava les fargues de la zona.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment ni n'ha tingut mai.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.

- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Va ser construït a finals dels anys 1990's i inaugurat el 2000 com a centre de serveis de l'estació d'esquí nòrdic de Virós-Vallferrera. Actualment és obert tot l'any.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents habituals al Refugi del Gall Fer*

Any 2010 *Habitants Residents: 2-3, 2/3 Residents habituals al Refugi del Gall Fer*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2-3, 2/3 Residents habituals al Refugi del Gall Fer*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Persona de mitjana edat.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El lloc de Buiro (bordes) és a 890 m al nord. La Borda de la Cometa és a 1,34 km al nord-oest i la de Clarui molt a prop d'aquesta, a 1,42 del Refugi. Les Bordes de Buscallado són a 1,65 km al nord-est.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 Sí. Refugi.

2000 Sí. Refugi.

2010 Sí. Refugi.

2015-16 Sí. Refugi.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista des de Buiro. 2015-16 El mateix.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Plaques solars i generadors.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

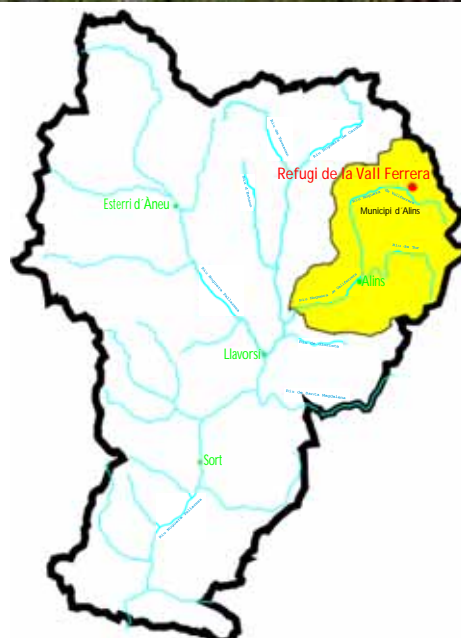
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>				0	1	1	1
Habitants de fet				1	1	1	1
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Refugi del Gall Fer</i>	Bo	Bo	Resid. habitual	Resid. habitual

Refugi de la Vall Ferrera

- Municipi actual: Alins
- Qualificació: 1Ai
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1895-1910 m
- Origen: Contemporani
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Refugi situat a la capçalera de la *Vall Ferrera*, a la dreta del Barranc d'Arete poc abans de la seva confluència amb la Noguera de la Vallferrera. Es troba a 1900 m d'altitud.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.
- **Ocupació:** 1988 Habitat de forma temporal. 2000 Habitat de forma temporal.
2010 Habitat de forma temporal. 2015-16 Habitat de forma temporal.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Va ser construït l'any 1935, essent el primer refugi de funció excursionista que hi va haver a la comarca. Actualment resta obert només una part de l'any, habitat per un guarda.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0-1, 0-1* Resident habitual al Refugi de la Vall Ferrera

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Cabana del Pla de Boet* és poc menys de 680 m al sud.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 Sí. Refugi. 2000 Sí. Refugi.
2010 Sí. Refugi. 2015-16 Sí. Refugi.

● **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de la Força d'Àreu. 2015-16 El mateix.
 b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
 c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Plaques solars.
 d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí. Captació privada.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència								0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0-1	0-1	0-1	0	0	0	0
Habitants de fet	0-1	0-1	0-1	0	0	0	0
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Refugi Vall Ferrera	Bo	Bo	Resid. temporal	Resid. temporal

Santa Maria de la Torre

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** 1AmRu
- **Categoria Mitja:** Grup de construccions amb 1 habitatge (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1125-1140 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Agrupació de bordes amb una església
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Despoblat
- **Tipus de poblament actual:** Despoblat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Parcialment desaparegut.
Any 2015-16 Parcialment desaparegut.
- **Situació i morfologia:** Nucli de població un tant atípic, parcialment enrunat a dia d'avui. Tradicionalment el lloc era format per una farga ja desapareguda que segurament allotjava un habitatge adjacent (tal i com es desprèn del Nomenclàtor de 1860), més 3 construccions encara dempeus: l'església de *Santa Maria de la Torre*, la *Borda de Cintet d'Alins* i la *Borda d'Arati de Gallard*, aïllada uns 200 m al sud-oest. El lloc es troba al tram mig de la vall principal, a ambdós costats de la Noguera de la Vallferrera, aproximadament al costat de ponent del kilòmetre 11 de la carretera L-510.
- **Reconeixement administratiu:** No en té. En el Nomenclàtor de 1860 apareix anomenada la "*Masia del Gaspá, casa de labor constantement habitada*", a uns 2,2 km d'Alins. Donem per fet que es tracta de la Farga, ja que es troba a la mateixa distància del poble que l'església de Santa Maria de la Torre, que també apareix en aquest document. Tot indica que la *Farga de Santa Maria*, com la *Farga Nova*, degué tenir per tant un habitatge al costat on hi vivien tots o alguns dels que feien treballar aquesta petita indústria.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Despoblat*.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat. **2010** Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** Sí. Església d'origen romànic de Santa Maria de la Torre, al davant d'on hi havia hagut la farga. És un edifici de notables proporcions, amb l'àbsis al costat de llevant i sense campanar. Es troba en estat acceptable.
- **Origen i evolució:** Segons ens diu Xavier Sudrià,²⁷ la farga fou construïda l'any 1800 per Pau Casimiro Molner de *Casa Gaspar* d'Alins, síndic de la Vall entre 1795 i 1800. Desconeixem si en aquest punt hi havia prèviament una borda o quelcom semblant. Fou l'última farga que es va posar en marxa a la Vall Ferrera, i també va ser la darrera en ser tancada l'any 1874. Un cop la farga deixà de funcionar, l'edificació degué quedar sense un ús específic, tot i que sembla que van ser les riuades de 1907 i 1937 les que la van enrunar definitivament. Malgrat això, tal i com indica aquest autor, algunes parts de les parets haurien estat aprofitades per a bastir altres obres.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. **2000** Cap. **2010** Cap. **2015-16** Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants:** La *Borda de Xurret*, caiguda, és a uns 400 m al sud. El pont i la *Borda del Coix d'Arati*, caiguda, són uns 670 m al sud. La *Borda dels Pallers*, també caiguda i enfilada muntanya amunt, és a uns 520 m al nord-oest. La *Borda d'Armengol d'Àreu*, dreta, és a uns 960 m al nord: a prop seu hi ha la *Borda de les Canals*, també dempeus.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos *1988-93* Carretera. **2015-16** Carretera.
- Pavimentació de carrers *1988-93* No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Electrificació *1988-93* No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Enllumenat públic *1988-93* No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua *1988-93* No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Xarxa de clavegueram *1988-93* No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	<i>1988-93</i> No	Farmàcia	<i>1988</i> A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	<i>1988-93</i> No	Escola bàsica	<i>1988-93</i> A Alins
	2015-16 No		2015-16 A Alins
Recollida d'escombreries	<i>1988-93</i> No	Transport públic escolar	<i>1988-93</i> No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	<i>1988-93</i> No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	<i>1988-93</i> Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	<i>1988-93</i> No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	<i>1988-93</i> Àreu/Sort
	2015-16 No		2015-16 Àreu/Sort
Visita mèdica i ATS	<i>1988-93</i> A Alins	Festes i celebracions	<i>1988-93</i> No s'en fan
	2015-16 A Alins		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Farga de Santa Maria</i>	Desapareguda	Desapareguda		

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		1										
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de dret										

El kilòmetre 11 de la carretera L-510, entre Alins i Àreu, és el punt on hi havia, molts anys enrere, la *Farga de Santa Maria* o de *Gaspar*.

La construcció es trobava sobre el marge de ponent de l'actual via rodada (imatge inferior), just davant de l'església de *Santa Maria de la Torre* i la *Borda de Cintet d'Alins* (imatge superior).

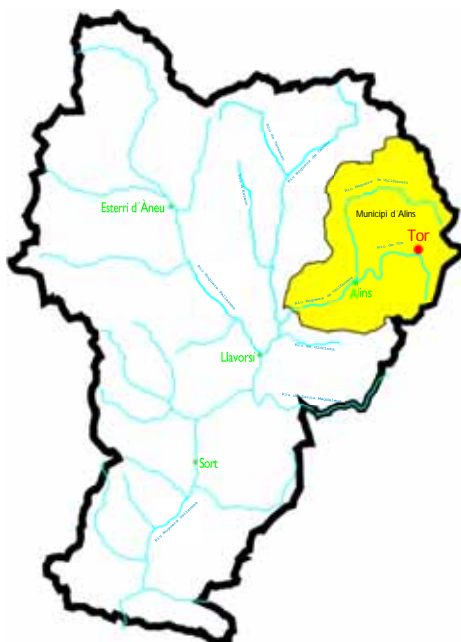

Avui, de la vella farga, la darrera de la Vall Ferrera en ser tancada, no en queda gaire bé cap resta. És pràcticament segur que la farga tenia una vivenda adjacent.

(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2016)

Tor de Vallferrera (Tor)

- Municipi actual: Alins
- Qualificació: 4B3
- Categoria Mitja: Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1635-1660 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Llogaret
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat difús de tipus lineal amb 2 edificacions aïllades
- Tipus de poblament actual: Concentrat difús de tipus lineal amb 1 edificació aïllada
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Parcialment caigut/enrunat.
Any 2015-16 El mateix. Parcialment caigut/enrunat.
- **Situació i morfologia:** Nucli d'emplaçament remot, situat a la part alta/mitja de la vall de Tor, afluent per l'esquerra de la vall principal de la Noguera de Vallferrera, en una posició estratègica entre l'Alt Pallars i el Principat d'Andorra.
El llogaret es troba en el punt de confluència del Riu de la Rabassa amb el Barranc de la Sofraien o de Vallpeguera (els quals formen el Riu de Tor), encaixonat al fons de la vall, en un sector on el muntanyam s'obre molt tímidament i ha permès la construcció de la renglera d'edificacions que ocupen uns terrenys mínimament aptes per a l'hàbitat humà.
Val a dir que gairebé tota la vall de Tor és molt profunda, estreta i feréstega, i de fet, abans de l'obertura de la pista que la recorre, era pràcticament inaccessible: per a arribar-hi des d'Alins calia aventurar-se per un camí de ferradura a trams perillós. L'alternativa era superar el Port de Cabús sortint d'Aós de Civís o des de la Vall d'Arinsal, a Andorra.

Tor és un poblet singular i peculiar en molts aspectes. La rusticitat de les cases i de la forma de vida, fruit d'un secular aïllament, ha cridat l'atenció de diversos estudiosos. També ho ha estat el caràcter dels seus habitants, forjat en unes condicions vitals extremadament dures. L'entorn del lloc és tant bell per al visitant com hostil per els que hi viuen i hi han viscut. Actualment el nom de Tor, pels qui el coneixen, queda automàticament associat als tràgics fets lligats a la disputa dels veïns per la propietat de la finca comunal d'unes 2400 hectàrees (segons el cadastre) fronterera amb Andorra. D'aquest famós conflicte ja en parlen àmpliament diversos llibres. Cal remarcar si més no que les baralles i pugnes per la possessió de terres i immobles són quelcom freqüent al Pallars (i per extensió, a tot el Pirineu), on la lluita per uns recursos escassos sempre ha estat un fenomen recurrent. Una dinàmica que es va accentuar en alguns casos a mesura que la implantació del capitalisme feia caure el valor dels productes autòctons (ferro, fusta, carn, llet, llana, bestiar de tir...) que antany eren la base econòmica de la majoria de famílies, i per contra, creava noves necessitats (serveis, infraestructures) que no sempre van ser satisfetes. Sense oblidar l'apropiació per part de l'estat d'alguns béns propis (per exemple: l'aigua). La vella societat fonamentada en un alt grau d'autarquia, privilegis i una explotació del territori molt autònoma, de caire comunal, que havia estat la forma d'organització social típica de les altes valls pirinenques, va saltar pels aires amb la introducció de la propietat privada i la legislació liberal al Segle XIX, i la posterior deriva individualista i consumista. I Tor n'és un dels exemples més punyents.

En aquest cas però, han estat diverses les circumstàncies que han desembocat en una situació tant extrema. En primer lloc, la mala maror que van deixar entre les famílies la Guerra Civil i la Postguerra. Després, el veïnatge amb un paradís fiscal com és Andorra, amb el flux de contraban i l'especulació immobiliària associats. I finalment, l'atalaiament de sucosos beneficis i la coincidència d'un seguit de personatges polèmics i bel.ligerants com eren els hereus de les 3 cases fortes del poble: *Sansa*, *Cerdà* i *Palanca*.

Actualment si més no, Tor continua dempeus. Això sí, un tant deteriorat per la desaparició o l'enrunament d'algunes cases i edificis i per la manca de serveis que encara pateix. El nucli presenta una morfologia lineal a banda i banda del Riu de Tor i el Barranc de la Sofraien. L'absència de determinades cases tradicionals, del tot caigudes (*Clos*, *Molner*, *Manuel*, *Peirot*,...) fa que l'estructura urbana sigui avui més irregular que antigament, si bé hom dedueix que la manca d'espai ha fet que les construccions sempre hagin tingut una disposició un tant anàrquica i trencada. Sabem que molts segles enrere, fins l'inici de l'Edat Moderna, l'assentament havia tingut una estructura bicèfala, presentant dos nuclis o sectors de cases clarament diferenciats: un que era l'actual emplaçament del poble, i l'altre, anomenat la *Força de Tor* i del que avui en queden unes poques runes, sobre un turó proper anomenat Roc de Sant Peri.

Es tracta d'un fenomen que es repeteix en molts dels altres pobles de la Vall Ferrera (Àreu, Alins, Araós,...) i també en d'altres nuclis de la comarca (Glorieta de Montesclado o Olp per exemple).

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut per l'INE com a *entitat de població* però no com a *nucli de població*, per la qual cosa, segons aquest organisme, la població viu en “*disseminat*”. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors.

Tor va tenir ajuntament propi fins l'any 1930, quan va ser agregat al d'Alins. Durant un temps més va conservar la seva autonomia com a *entitat local menor*.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí que hi és inclòs. L'any 1988, segons aquest estudi, el nucli era format per 10 cases, cap d'elles habitades permanentment i 5 utilitzades temporalment. Els serveis i infraestructures són precaris i insuficients. S'hi esmenta l'existència de dues esglésies romàniques i una torre medieval.

Per últim es fa referència a la mala relació entre els veïns, fet que dificulta una revifalla del nucli.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Actualment hauríem de qualificar Tor com un nucli *concentrat difús de tipus lineal*, amb una edificació aïllada propera, la *Mola de Cerdà*, un xic separada del conjunt urbà, a la riba del Riu de la Rabassa. Per abans a més hi havia aïllada, al costat de l'antiga Força, la vella església romànica de Sant Peri del Roc, avui enrunada.

A més de l'església del poble (també dedicada a Sant Peri i també romànica), hi ha algunes construccions destacables, com ara *Casa Palanca* o *Casa Cerdà*, magnífics exemples de cases fortes de l'Alt Pallars.

- **Ocupació 1988** Habitat habitualment però no sempre.

2000 Habitat habitualment però no sempre.

2010 Habitat la meitat de l'any, els mesos d'estiu.

2015-16 Habitat la meitat de l'any, els mesos d'estiu.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
11	11	10	10	10

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
8	8	8	8	8

- **Església:** Sí que n'hi ha. És dedicada a Sant Pere (*Sant Peri*, segons la parla local). La trobem en el punt de confluència del Riu de la Rabassa amb el Barranc de la Sofraien (o Vallpeguera).

Es tracta d'una església romànica (amb afegits posteriors) amb unes característiques molt peculiars. Per exemple, la nau, quadrada, és de notables dimensions. El campanar de torre, també quadrat, és originari del Segle X, anterior a la majoria dels construïts a l'Edat Mitja. El temple es troba en un estat acceptable, si bé necessitaria alguna actuació de millora. De tant en tant, encara s'hi celebra alguna cerimònia.

Als afores de l'actual assentament, al capdamunt del turó on hi havia el nucli de la Força de Tor, hi ha les runes de l'antiga església de Sant Peri del Roc, construcció també romànica que havia estat l'església parroquial segles enrere.

- **Origen:** Desconegut/remot. La configuració bicèfala que l'assentament va tenir ens porta a formular-nos la següent pregunta: -on es va aixecar inicialment el poble? En la seva actual ubicació, o bé a dalt del turó on hi havia el veïnat de la Força?

Segons C. M. Marugan i J. Oliver les anomenades “forces” o nuclis fortificats possiblement es degueren originar a la Baixa Edat Mitja (S. XIII-XIV) amb les invasions del Pallars per part dels gascons. En canvi d'altres autors defensen que són anteriors, aixecats a l'Alta Edat Mitja, possiblement cap els segles V ó VI, abans de l'aparició del feudalisme^{2.7}. Es tracta d'una qüestió enrevessada. Més si tenim en compte, com assenyalen els indicis, que el gruix de nuclis tradicionals són d'origen preromànic.

En el cas de Tor, val a dir que el castell s'esmenta per primer cop l'any 1102, en ple apogeu feudal. És doncs molt difícil saber si l'assentament es va originar a l'antic sector fortificat, on encara avui hi trobem les restes de la torre de defensa i de l'església de Sant Pere del Roc, o bé al peu d'aquest, on hi ha l'actual poble.

El topònim del lloc, provinent de l'antic basc (quelcom semblant a “turó”) i la morfologia irregular del nucli inferior ens duen a pensar que inicialment les vivendes potser sí que es van bastir a dalt, a la Força. Però això és una pura suposició sense cap fonament per que desconeixem les vicissituds dels temps prehistòrics. Si més no, els indicis apunten cap a l'existència d'un nucli bicèfal des de temps remots, com a mínim a partir de l'Alta Edat Mitja. Ho entenem a partir de l'existència de les dues esglésies romàniques.

El nom de *Tor* apareix en diversos documents medievals, ja sigui amb la grafia actual o bé escrit “Thor”. El lloc, des de els temps feudals, formava part del Vescomtat de Castellbò, territori que al Segle XII dominava la família nobiliària dels Caboet. Dins el Vescomtat, Tor va quedar inclòs al Quarter de Tírvia i no pas al de Vallferrera. Així ho reflecteix Pere Tragó al seu “*Spill Manifest del Vescomtat de Castellbò*” l'any 1519.⁷

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** El citat “*Spill Manifest*” ens dóna bona informació de Tor. L'any 1519 el nucli era format per 14 cases i no estava fortificat: és a dir, l'assentament es trobava tot ell ja en l'ubicació actual.

Crida l'atenció en el document la notable relació de noms que avui, quasi 500 anys després, són ben presents al poble: *Cerdà, Clos, Molner, Palanca, Peri, Sansa,...*

El fogatjament de 1553 assenyalava que l'assentament té només 7 cases (¿?), però hi apareixen de nou aquests mítics noms.⁸ Potser això ajuda a entendre el fort arrelament dels veïns encara avui al seu lloc d'origen, malgrat els inevitables canvis econòmics i socials, i els incidents que s'han succeït.

Els censos d'Aparici (1718) i Floridablanca (1787) ens diuen que el nucli té 50 i 73 habitants respectivament. Francisco de Zamora recull l'any 1790 que Tor tenia 7 cases.

Pascual Madoz, ja ben entrat el Segle XIX, en canvi afirma que el lloc és format per 5 cases i 26 estadants,¹⁰ una informació que resulta força contradictòria amb la que trobem en el primer nomenclàtor, realitzat poc temps després (1857): 12 cases i 78 habitants. Dades que confirma el Nomenclàtor de 1860 (12 cases).

Nosaltres hem recollit els següents noms de casa tradicional: *Bernat Vella, Carlí, Cerdà, Clos, Manuel, Molines (Bernat Nova), Molner, Oriol, Palanca, Peirot, Peret* (dita també *Macià*), *Perexic, Peri, Pubill, la Rectoria, Sansa i Sisquet*.

Fins a 6 d'aquestes cases avui han desaparegut físicament o es troben enrunades: *Bernat Vella, Clos, Manuel, Molner, Peirot* i la *Rectoria*. De la *Casa Sansa* original tampoc en queda res: va quedar destruïda a la Postguerra, essent després refeta en un antic paller.

Període 1860-1909

Si és cert el que recullen els nomenclàtors, Tor com a assentament possiblement va arribar al màxim desenvolupament entre el 1850 i el 1910, quan arriba a tenir unes 16 ó 17 cases obertes. Irònicament, en els anys en que es constitueix la famosa Societat de Copropietaris.

En canvi, si ens referim exclusivament al nombre d'habitants, el lloc presenta dos màxims: un primer a mitjans del XIX i una altre a començaments del Segle XX. El 1860 l'antic municipi de Tor assoleix els 116 habitants, si bé pot ser que en aquell moment no tota la gent es concentrés al poble, si no que alguna borda estigués ocupada de forma més o menys regular (?). Després d'una lleu caiguda (64 habitants de fet el 1887), els documents censals de 1900 i 1910 assenyalen respectivament 85 i 75 habitants de fet. Segons el Nomenclàtor de 1910, aquell any hi havia a Tor 13 cases permanentment habitades i dues més accidentalment deshabitades. Per tant, un parell d'habitats veuen marxar els seus estadants al final d'aquest període: *Casa Oriol* i *Casa Molines*. -*Casa Oriol*, segurament una vivenda molt modesta, passarà a ser cort/corral de *Casa Sisquet*. *Casa Molines* per la seva part no queda buida: hi va a viure la família de l'antiga *Casa Bernat*, nom amb el que és avui conegut aquest habitatge. De ben segur la privatització de l'antiga muntanya comunal i la creació de la Societat de Copropietaris va abocar algunes famílies a l'emigració.

Període 1910-1930

No gaire després, cap els anys 1920-30, degueren ser tancades les cases *Pubill* i *Carlí*: la primera passaria a ser una quadra/cort que avui pertany a *Casa Sisqueta*, mentre que la segona amb el temps es convertiria en un local comú del poble. Els nomenclàtors de 1920, 1930 i 1940 ens donen xifres similars: 13 cases (les 13 que havien passat a formar part de la Societat) i entre 60 i 70 habitants de dret. Crida l'atenció ja en aquesta època la diferència existent entre els habitants de dret i els de fet (sempre bastants menys), un detall que ens revela que ja llavors una part dels autòctons emigrava temporalment. Qui sap si aquí ja es va començar a gestar el conflicte que esclataria després.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-La Guerra Civil i la Postguerra van tenir un trist desenllaç a Tor l'any 1944, quan el nucli va ser ocupat per un escamot de maquis, els quals van ser atacats per la Guàrdia Civil. Com a resultat es va produir un incendi que va destruir 3 cases (*Clos*, *Molner* i *Sansa*) a més de diversos pallers. La vivenda de *Casa Sansa* seria posteriorment traslladada a un dels seus pallers que es va lliurar de les flames. Les cases *Clos* i *Molner* en canvi van ser abandonades: avui no en queda pràcticament res. -Dues cases més, *Manuel* i *Peirot*, queden buides cap el 1942 i el 1945 respectivament: avui han desaparegut. *Casa Peri* per la seva part, queda sense gent un xic més tard, a mitjans dels 1950's.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

Fins a mitjans dels 1960's Tor es va mantenir amb 7 cases obertes tot l'any: *Bernat*, *Cerdà*, *Palanca*, *Peret*, *Perexic*, *Sansa* i *Sisquet*.

-Les cases *Bernat* i *Perexic* van ser tancades el 1965 (la primera) i cap el 1970-71 (la segona), passant a ser 2ª residències. La gent de *Casa Sisquet* encara s'hi van estar tot l'any cap el 1972-73. D'aquí en endavant el poble però, amb alguna excepció, queda deshabitat almenys durant els mesos d'hivern, quan es torna literalment inaccessible.

Els anys 1970's es caracteritzen per l'esclat definitiu del conflicte pel control de l'antiga finca comunal quan 3 de les famílies (*Cerdà*, *Sansa* i *Peret*) se n'autoproclamen amos únics.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

L'estiu del 1980 té lloc a Tor el tràgic assassinat de dos treballadors forasters com a conseqüència d'una baralla entre diversos veïns. Es tracta de l'episodi més luctuós en la lluita per la propietat de la muntanya del poble. Tot i que el nucli generalment és buit a l'hivern (els hiverns de 1983-84 i 84-85 de nou van romandre obertes les cases *Sisquet* i *Sansa*, si més no), hi ha un seguit de vivendes habitades uns 7-8 mesos l'any: *Cerdà*, *Palanca*, *Peret*, *Sansa* i *Sisquet*.

-*Casa Peret* esdevé una simple 2ª residència l'any 1991 en morir la padrina.

Així es mantindrà el poble fins ja entrat el nou mil·lenni: no es refan les cases caigudes anteriorment, però es conserven les que són dempeus.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De la febre immobiliària a la crisi econòmica

L'any 1995 és assassinat Josep Montané, l'hereu de *Casa Sansa* poc després de ser declarat amo únic de la finca comunal. Un crim que no s'ha resolt encara. Amb aquest succés es desferma la llegenda negra que envolta Tor.

El primer decenni del Segle XXI es caracteritza pel progressiu tancament d'algunes de les cases (*Cerdà, Palanca*) que quedaven obertes bona part de l'any: esdevenen simples 2ª residències. D'altres, com *Sisquet* o *Bernat*, segueixen habitades amb més periodicitat. Especialment la primera. Amb l'esfondrament de l'activitat immobiliària i la fi de les expectatives econòmiques però, el futur del poble es presenta un tant incert. L'antiguitat de moltes de les cases i quadres i el cost de manteniment per a uns actius el valor dels quals ha caigut sobtadament pot ser un obstacle per a la conservació de molts immobles per part dels seus propietaris.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 7*

-7 Residents Habituals: 2 a C. Cerdà, 1 a C. Palanca, 1 a C. Peret, 1 a C. Sansa i 2 a C. Sisquet

Any 2000 *Habitants Residents: 8*

-8 Residents Habituals: 2 a C. Cerdà, 1 a C. Palanca, 1 a C. Sansa i 4 a C. Sisquet

Any 2005 *Habitants Residents: 6*, 6 Residents Habituals: 2 a C. Cerdà i 4 a C. Sisquet

Any 2010 *Habitants Residents: 3*, 3 Residents Habituals, a C. Sisquet

Any 2015-16 *Habitants Residents: 3*, 3 Residents Habituals, a C. Sisquet

● **Característiques de la població resident 2015-16** Família autòctona a C. *Sisquet*.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** L'ermita de *Sant Ambròs*, actualment mig caiguda, és a la Vall Peguera, a 1km en sentit nord-est, a uns 1965 m d'altitud. Les *Bordes de Plaià* són a uns 900 m al sud-est de Tor, al costat del Barranc del Port Negre, pujant al Port de Cabús. Avui només en queda una dempeus, de *Casa Sansa*. Seguint el Riu de la Rabassa, també en direcció al Port de Cabús, hi ha diverses bordes, encara dretes, pertanyents a les cases *Palanca* i *Peirot*. La *Borda de Sisquet* és al fons de la vall, a poc més d'un kilòmetre abans d'arribar al poble, a l'esquerra del Riu de Tor. És caiguda.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 L'estudi "Revitalització" ens diu que no n'hi ha cap, però segur que n'hi havia un mínim de 3 ó 4, ni que fos a temps parcial. **2000** N'hi ha 4, a les cases *Cerdà, Palanca, Sansa* i *Sisquet*.

2010 Dues: cases *Palanca* i *Sisquet*. **2015-16** Dues: cases *Palanca* i *Sisquet*.

● **Allotjament/Turisme rural 1988** Un bar-restaurant a C. *Sisquet*.

2000 Un bar/restaurant a C. *Sisquet*. **2010** Un bar/restaurant a C. *Sisquet*.

2015-16 Un bar/restaurant a C. *Sisquet*.

● **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) **Accessos 1988-93** Pista en estat dolent des d'Alins (12 km).

-**2015-16** Carretera fins 1 km abans del poble. Pista en el darrer tram.

b) **Pavimentació de carrers 1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

c) **Electrificació 1988-93** Precària. Prové d'una minicentral particular.

-**2015-16** No n'hi ha. Cadascú s'ha d'espavilar amb mètodes alternatius: generadors o plaques solars.

d) **Enllumenat públic 1988-93** Precari i insuficient. **2015-16** No n'hi ha.

e) **Subministrament d'aigua 1988-93** Hi ha una captació per a tot el poble, però cada casa s'ha de fer arribar el subministrament com pot amb tubs o mànegues. No hi ha dipòsit. **2015-16** El mateix. No n'hi ha de públic.

f) **Xarxa de clavegueram 1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha. Els residus van al riu.

● **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Alins/Sort
	2015-16 No. A Alins		2015-16 Alins/Sort
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No n'hi ha
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Alins/Sort-And.
	2015-16 Sí		2015-16 Alins/Sort-And.
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tírvia	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 Festa Major

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	12-17	12-17		15	15	14-15	13-14	13	8-9	7	5	4
Habitants de fet	78	116	64	85	63	60	33	50	34	30	14	12
Habitants de dret			70	96	75	70	54	56	42	30	18	13

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>	4-5	4-5	3-4	3-4	3-4	1	1
Habitants de fet	7-8	7-8	7-8	8	8	3	3
Habitants de dret		17	21	21	25	19	19

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Bernat Vella</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Carlí</i>	Acceptable	Acceptable	Edifici social	Edifici social
<i>Cerdà</i>	Bo	Bo	Residència habit.	2 ^a Residència
<i>Clos</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Manuel</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Molines (Bernat Nova)</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Molner</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Oriol</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Palanca</i>	Bo	Bo	Residència habit.	2 ^a Residència
<i>Peirot</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Peret</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Perexic</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Peri</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Pubill</i>	Bo	Bo	Quadra de Sisquet	Quadra de Sisquet
<i>La Rectoria</i>	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Sansa Vella</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Sansa Nova</i>	Bo	Bo	Residència habit.	2 ^a Residència
<i>Sisquet</i>	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit.

A dalt a l'esquerra, les cases *Carlí, Cerdà* i *Peirot*, aquesta darrera, al fons de la imatge, actualment del tot desapareguda.

(Foto: Fritz Kruger, anys 1920's. Extreta del volum I de l'obra "Los Altos Pirineos")

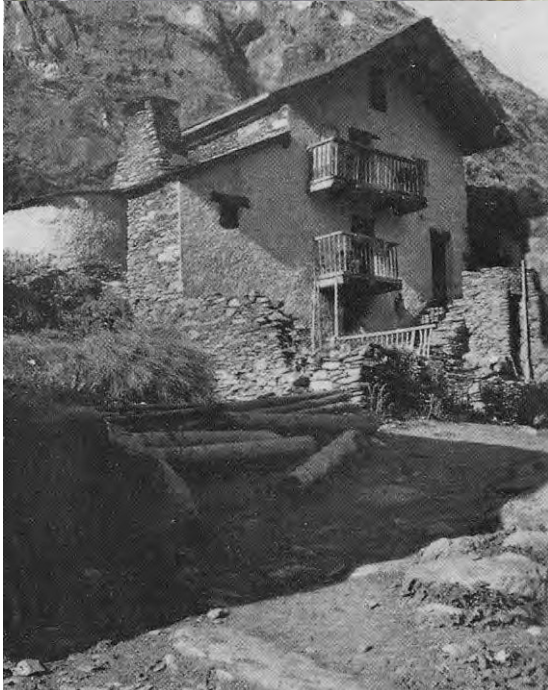
Al mig a l'esquerra, aquestes mateixes cases avui, amb l'església i *Casa Peri* a la dreta.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015)

Al mig a la dreta, l'ermita de Sant Ambròs, als afores del poble i avui caiguda, a mitjans dels anys 1960's *(Fotografia: Joan Tous)*

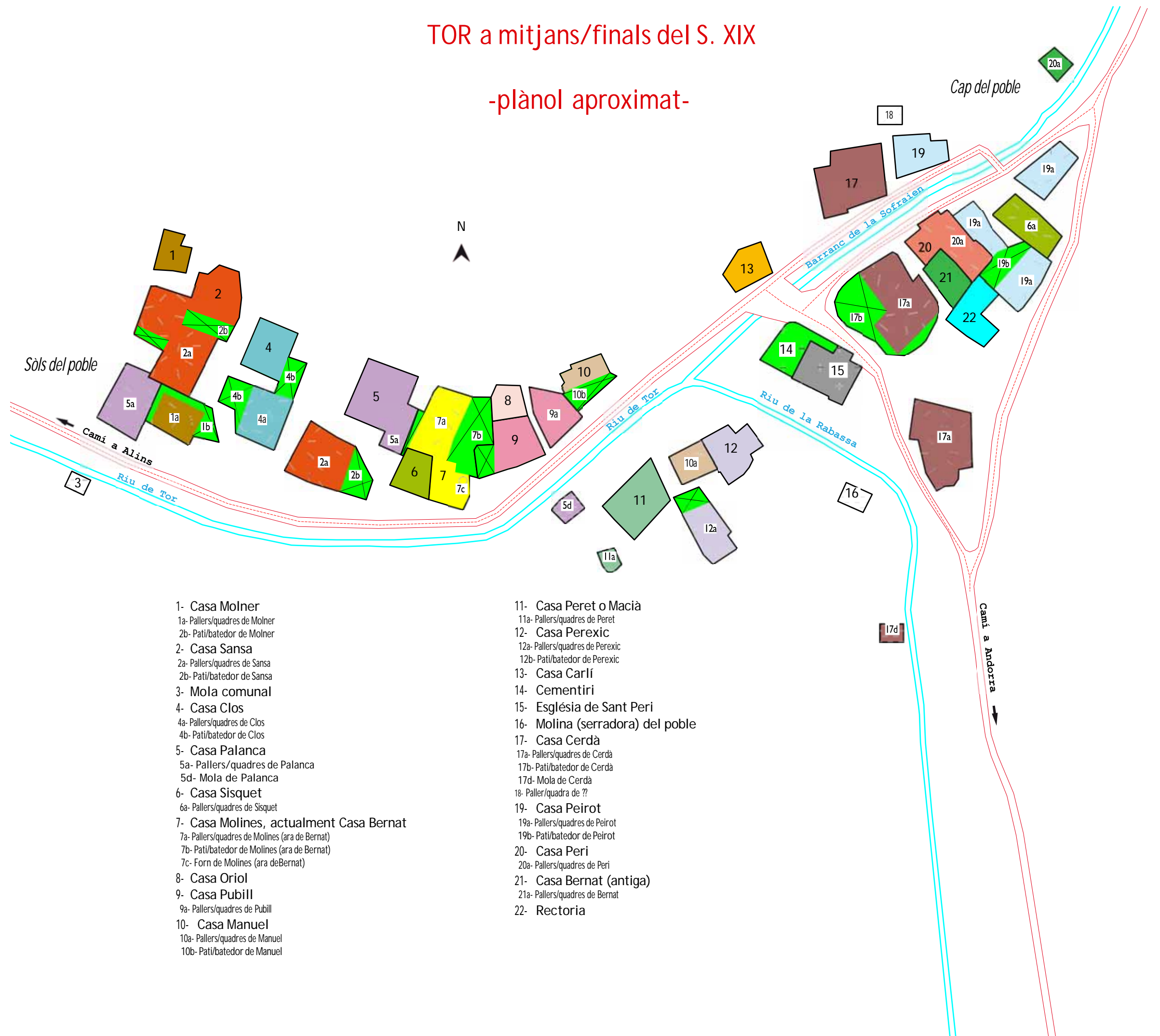
A baix a l'esquerra, *Casa Manuel*, la qual va quedar deshabitada al poc d'acabar la Guerra Civil, essent posteriorment enderrocada quan es trobava ja mal estat.

A baix a la dreta, vista general de Tor *(Fotografies: Fritz Kruger, anys 1920's. Extretes del volum I de l'obra "Los Altos Pirineos")*

TOR a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

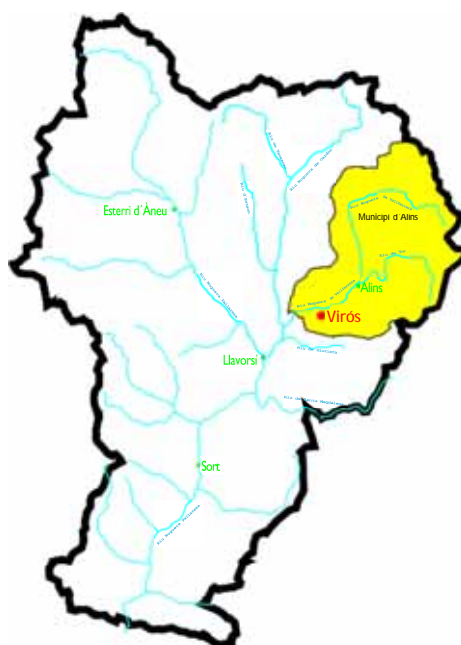

- 1- Casa Molner
 - 1a- Pallers/quadres de Molner
 - 2b- Pati/batedor de Molner
- 2- Casa Sansa
 - 2a- Pallers/quadres de Sansa
 - 2b- Pati/batedor de Sansa
- 3- Mola comunal
- 4- Casa Clos
 - 4a- Pallers/quadres de Clos
 - 4b- Pati/batedor de Clos
- 5- Casa Palanca
 - 5a- Pallers/quadres de Palanca
 - 5d- Mola de Palanca
- 6- Casa Sisquet
 - 6a- Pallers/quadres de Sisquet
- 7- Casa Molines, actualment Casa Bernat
 - 7a- Pallers/quadres de Molines (ara de Bernat)
 - 7b- Pati/batedor de Molines (ara de Bernat)
 - 7c- Forn de Molines (ara de Bernat)
- 8- Casa Oriol
- 9- Casa Pubill
 - 9a- Pallers/quadres de Pubill
- 10- Casa Manuel
 - 10a- Pallers/quadres de Manuel
 - 10b- Pati/batedor de Manuel

- 11- Casa Peret o Macià
 - 11a- Pallers/quadres de Peret
- 12- Casa Perexic
 - 12a- Pallers/quadres de Perexic
 - 12b- Pati/batedor de Perexic
- 13- Casa Carlí
- 14- Cementiri
- 15- Església de Sant Peri
- 16- Molina (serradora) del poble
- 17- Casa Cerdà
 - 17a- Pallers/quadres de Cerdà
 - 17b- Pati/batedor de Cerdà
 - 17d- Mola de Cerdà
- 18- Paller/quadra de ??
- 19- Casa Peirot
 - 19a- Pallers/quadres de Peirot
 - 19b- Pati/batedor de Peirot
- 20- Casa Peri
 - 20a- Pallers/quadres de Peri
- 21- Casa Bernat (antiga)
 - 21a- Pallers/quadres de Bernat
- 22- Rectoria

Virós (Bordes de Virós)

- **Municipi actual:** Alins
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1280-1295 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat difús de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús de bordes
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable Any 2015-16 Acceptable
- **Situació i morfologia:** Nucli de bordes amb una església situat al vessant sud (obac) del tram baix de la *Vall Ferrera*, en un coster encarat al nord. Es troba enfilat a mitja muntanya, a uns 1290 m d'altitud. El lloc és compost per 4 bordes pertanyents a cases d'Araós, dues de les quals (*Poblador* i *Priscolà*) són dretes, i dues més (*Bigarret* i *Fortaner*) són caigudes. A més hi ha una ermita en bon estat.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai. Només en el Nomenclàtor de 1860 hi és anomenada l'ermita de Sant Lliser.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat difús de bordes.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1-2	1-2	1-2	1-2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** Sí. Ermita romànica dedicada a Sant Lliser. Va ser desmantellada per la Guerra Civil, però a mitjans dels anys 1980's va ser restaurada. Avui es troba en bon estat.
- **Origen i evolució:** Nucli d'origen indeterminat. Hi ha la creença que aquí hi havia, inicialment, el poble d'Araós. El més probable però, tal i com explica Xavier Sudrià, és que es tracti d'un de tants llogarets o caserius que van quedar despoblat segles enrere per la crisi demogràfica de la Baixa Edat Mitja.²⁷ Posteriorment, les terres i les construccions van passar a ser aprofitades per la gent d'Araós.
Si més no, segons Joan Lluís²⁴ el lloc era permanentment habitat per abans (Segle XIX?) i a començaments del Segle XX encara hi vivien dues famílies: no podem demostrar la veracitat d'aquestes afirmacions, però atenent a la lògica dels moments de màxim poblament, és molt possible que Virós tornés a tenir un hàbitat regular a mitjans/finals del XIX. Sí que sabem que per la Guerra Civil i la Postguerra el nucli va tornar a ser utilitzat com a 1ª residència uns anys, almenys per una família. Després va emprendre de nou llur funció agrària/ramadera.
A principis dels anys 1990's la *Borda de Priscolà* va ser transformada en un bar/restaurant que actualment és tancat.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Uns 885 m al nord-oest hi ha la *Borda de Peguera*, rehabilitada com a habitatge. Molt a prop d'aquesta (890 m des de Virós) hi ha la *Borda de Bellibé de Cerdà* (dreta) amb usos agraris i ramaders. A 1,3 km al sud-est hi ha la *Borda de Clarui*, dreta, en bon estat. El nucli de les *Bordes de Buiro* és a 1,9 km a l'est.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat des de Araós. 2015-16 Carretera asfaltada des d'Araós.
 - b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. El pas pel lloc però és bo.
 - c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-15 No n'hi ha de convencional.
 - d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 - e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No. Hi ha fonts.
 - f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Alins.
	2015-16 No		2015-16 A Alins.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Llavorsí/Sort
	2015-16 No		2015-16 Llavorsí/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Alins	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Alins		2015-16 No

- **Taules**

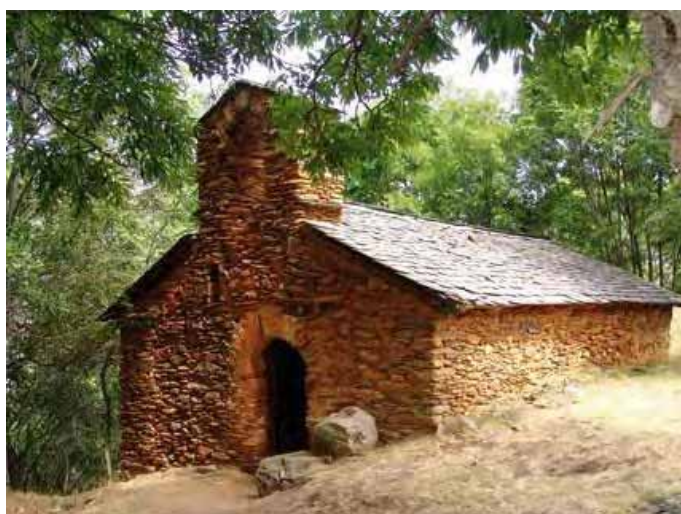
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Bigarret</i>	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Borda de Fortaner</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Borda de Priscolà</i>	Bo	Bo	Bar-restaurant	Cap
<i>Borda de Poblador</i>	Acceptable	Acceptable	Agraria/ramadera	Agraria/ramadera

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	??	??	??	??				1-2				
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

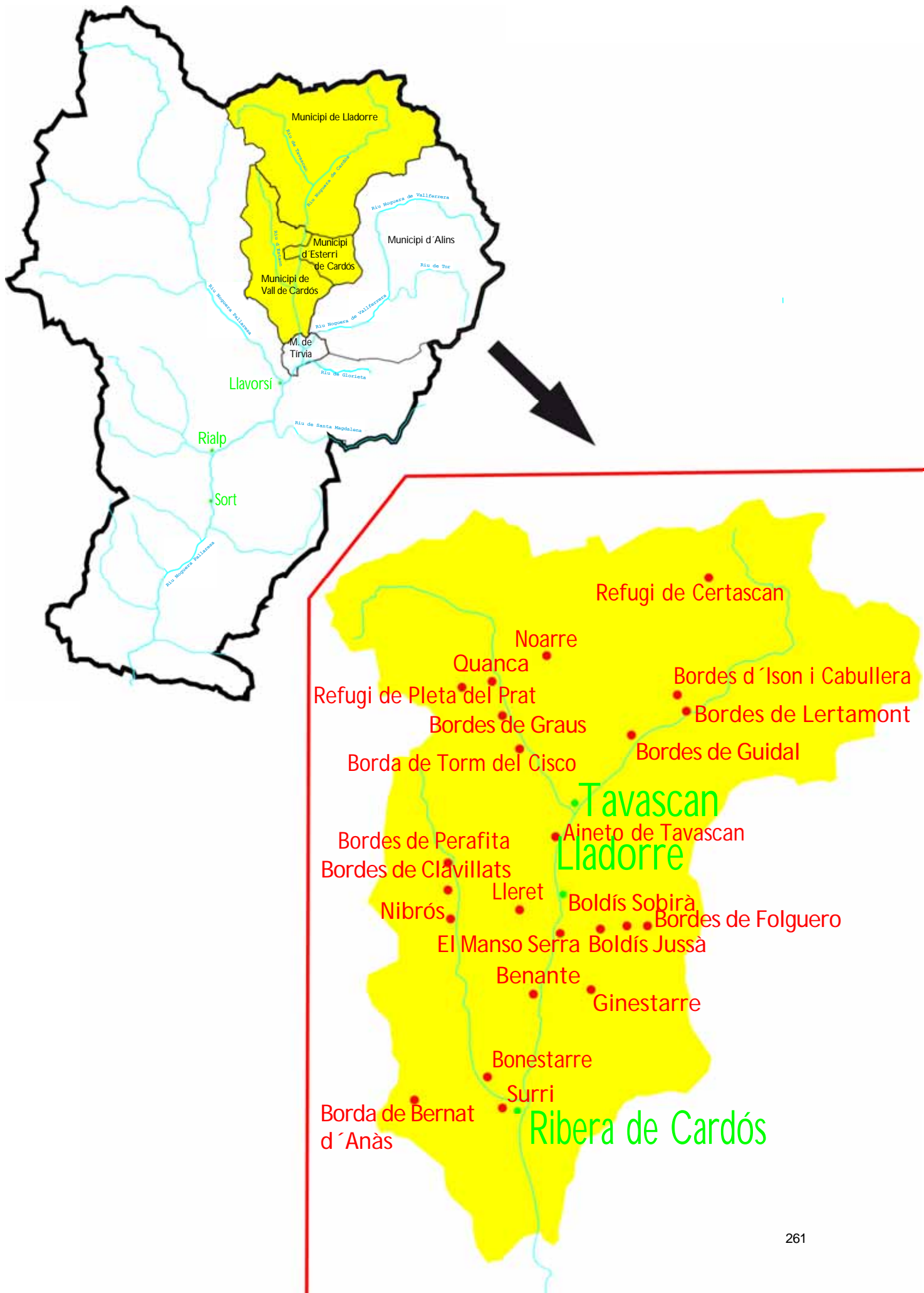
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

L'ermita de Sant Lliser de Virós, enrunada per la Guerra Civil i restaurada a mitjans dels anys 1980's.

(Fotografia extreta del portal "Turismedia.com")

VALL DE CARDÓS

A dalt, el tram inferior de la *Vall de Cardós* amb el carismàtic i omnipresent *Pui de Tabaca* al fons de la imatge. Aquesta subcomarca coincideix amb la conca del Riu Noguera de Cardós, des de la carena fronterera amb França fins a l'Estret de la Bana.

La vall principal es desplega essencialment en sentit nord/sud i està formada per una successió de petites cubetes glacials (molt aptes per als conreus degut als seus terrenys plans i amples) separades entre elles per minúsculs estrets. A ella tributen les comes laterals que davallen del muntanyam circumdant, com a l'Estaon, la de Boldís o la d'Esterri de Cardós.

A sota, vista general de la vila de Tavascan, a la capçalera de la vall, que aprofita la mínima suavització del relleu en el punt de confluència entre la Noguera de Cardós i el Riu de Tavascan. *(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2014)*

Situada en el nord de la comarca, en ple Pirineu Axial, entre les valls *Ferrera* i d'*Àneu*, la *Vall de Cardós* constitueix un dels territoris més bells del Pallars Sobirà. Amb poc més de 220 km² de superfície, aquest sector es correspon amb la conca del Riu Noguera de Cardós, el qual tributa a la Noguera Pallaresa a Llavorsí. És per tant, una de les tres grans valls de capçalera. És aquesta, en general, una àrea situada ja a una notable altitud, que bascula entre els 850 m de l'*Estret de la Bana* o *Forat de Cardós* (el punt més baix, al sud) i els 3072 m del Pic de Sotllo, el punt culminant del sector. Els paisatges alpí i subalpí són aquí predominants, donant a la zona un notable atractiu turístic. La *Vall de Cardós* es troba estructurada per un tàlveg principal, inicialment de direcció nord-est/sud-est, però que pren direcció nord/sud des del poble de Tavascan fins a l'*Estret de la Bana*, per on baixen les impetuoses aigües de la Noguera de Cardós. Aquest riu rep les aportacions de les petites comes o valls laterals suspeses al qual hi aflueixen: les de Boldís i Esterri de Cardós per l'esquerra, i les de Tavascan i Estaon per la dreta.

Al nord, el sector queda tancat per la carena axial fronterera amb França, amb cims que freguen o ultrapassen els 3000 m: el Montroig, el Pic de Certascan i el Sotllo per exemple. Des d'aquí, es desprenen dues branques muntanyoses que davallen en direcció nord/sud i que separen la Vall de Cardós de les veïnes d'*Àneu* i *Ferrera*. En general, hi predominen a la zona materials antics del Cambrià/Ordovicià: pissarres, esquistos però també de vegades calcàries. El relleu es troba força modelat pel glacialisme: en les parts altes, els circs d'origen glacial són abundants, ocupats avui per nombrosos estanys, com el de Certascan, que amb els seus 1250 m de llargada i 750 m d'amplada és un dels més grans del Pirineu. Les petites valls secundàries, modelades per l'acció del gel, sovint presenten un fons arrodonit i ample, de vegades suspès sobre el punt de confluència amb la vall principal: són les *comes* de Boldís i Esterri i Estaon.

Igualment, la vall principal des de Tavascan fins més avall de Ribera de Cardós, es troba eixamplada en diversos punts per l'acció de les geleres quaternàries: al Manso Serra (confluència amb la Coma de Boldís), a Lladrós, a Benante i Arrós de Cardós (confluència amb la Coma d'Estèrri), a Ainet de Cardós i finalment, a Ribera, on hi ha la cubeta d'excavació més important. A diferència de la Vall Ferrera, més tancada i feréstega, la de Cardós presenta en les parts inferiors un relleu més suau, amable i acollidor que la fa molt atractiva.

El clima de la Vall de Cardós per contra és semblant al de les demés altes valls del Pallars Sobirà: progressiva disminució de temperatures i un augment de les precipitacions (i de les nevades) a mesura que guanyem altitud, estius curts i no gaire càlids, i hiverns llargs i freds, amb precipitacions generoses i regulars al llarg de l'any. Localment, hi distingim 3 tipus de clima en funció de la cota: *mediterrani de muntanya* fins els 1500 m, *subalpí* entre 1500 i 2300 m i *alpí* per sobre de 2300 m, caracteritzat aquest per temperatures que poden arribar a ser molt fredes i per precipitacions abundants. En paral·lel als gradients climàtics hi distingim diversos estatges de vegetació. El *montà* ocupa les parts baixes, bàsicament els fons de les valls, fins els 1500 m aproximadament. A més de la clàssica vegetació de ribera, la cobertura vegetal és formada essencialment per rouredes i boscos de pi roig. També hi trobem aquí el gruix de terrenys cultivats avui per prats de dall i farratgeres. L'*estatge subalpí* es desenvolupa entre els 1500 i els 2300 m d'altitud, amb una cobertura vegetal formada essencialment per boscos de pi negre i avets en les parts més humides. Per damunt hi ha l'*estatge alpí*, on el bosc desapareix i el terreny és ocupat per prats naturals o bé per roca despullada.

Antigament la *Vall de Cardós* va gaudir, com a territori, d'una notable autonomia administrativa semblant a la de les veïnes valls *Ferrera* i d'*Àneu*. Tot i la inevitable arribada de l'ordre feudal propi de l'Edat Mitja (que es va traduir en la construcció de diversos castells i en la proliferació de petits senyors locals), sembla ser que la *Vall* va conservar, si més no parcialment, un bon nombre de privilegis i drets. Així està recollit en uns quants documents medievals del Comtat de Pallars, després Marquesat, que fou l'ens territorial al qual va pertànyer aquest sector al llarg de l'Antic Règim. De fet, amb la fi de l'Edat Mitja i del Comtat de Pallars, l'autonomia de Vall, en el context del nou Marquesat, quedar explícitament reconeguda. Aquesta es conservarà fins gairebé el Segle XIX, quan les entitats territorials de tipus nobiliari són abolides i substituïdes per la nova administració de caire liberal. Amb la creació dels nous ajuntaments, la Vall de Cardós quedarà, a mitjans del Segle XIX, repartida en 4 municipis: Tavascan (anomenat després Lladorre), Estèrri de Cardós, Ribera de Cardós i Estaon, que queden reduïts a 3 després que l'any 1972 són fusionats els municipis d'Estaon i Ribera de Cardós, donant lloc a un nou ajuntament anomenat "*Vall de Cardós*": un altre exemple de denominació polèmica susceptible de crear confusions.

Abans de la consolidació del capitalisme, l'economia es basava essencialment en l'agricultura i la ramaderia: conreu de cereals, llegums i patates, explotació dels boscos i cria de bestiar oví per part de les anomenades "*cases fortes*". Les indústries eren escasses i rudimentàries: petits tallers tèxtils, moles per a convertir el gra en farina, molines per a serrar la fusta i poca cosa més. A diferència de la Vall Ferrera, aquí només hi va arribar a existir una sola farga, al poble de Lladorre. Després, ja ben entrat el Segle XX, les explotacions familiars es dediquen quasi exclusivament a la ramaderia: no només ovina, si no també ara ja bovina (producció de llet i de carn) i de peu rodó. Totes aquestes activitats es troben en clara recessió des dels anys 1960's i han estat progressivament substituïdes pel turisme, el veritable motor econòmic de la zona avui. L'atractiu turístic de la Vall de Cardós i el seu paisatge d'alta muntanya és notable. Això ha permès, si més no, que els seus nuclis de població tradicionals s'hagin conservat en un relatiu bon estat, millor que en d'altres sectors veïns. Alguns d'ells, com Ribera o Ainet de Cardós, han conegut una certa expansió per la construcció de nombrosos edificis de pisos i apartaments, molts dels quals romanen buits gairebé tot l'any: un exemple més de l'absurd en que es va traduir la bombolla financera de principis del Segle XXI. A grans trets, a la Vall de Cardós hi podem distingir dos tipus de nuclis. En primer lloc, els que estan situats al fons de la vall principal (Tavascan, Lladorre, Lladrós, Ainet i Ribera de Cardós), que són els que han conservat més població i els que més han vist alterada la seva fesomia d'antany per l'impacte del turisme.

Per abans, Ribera de Cardós, Tavascan i Lladorre, en aquest ordre, eren els nuclis més poblats del sector. Avui, Ribera de Cardós, amb uns 150 habitants de fet, és l'assentament més destacat, el centre neuràlgic de la Vall de Cardós. En segon lloc, trobem els poblets emplaçats bé en les comes o valls secundàries (Estaon, Anàs, Esterri de Cardós, Ginestarre, Boldís,...), o bé penjats en costers o replans elevats sobre la vall principal (Lleret, Aineto i Cassibrós): tots ells han patit un major despoblament i l'enrunament d'algunes velles construccions en desús. Malgrat tot, són aquests els nuclis que fins ara han conservat millor llur estructura tradicional, tot i la desaparició d'algun edifici o la inevitable reconversió d'antigues quadres o pallers en noves vivendes.

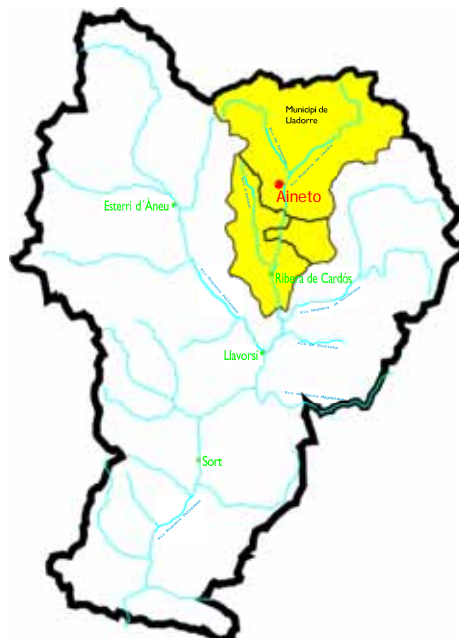
Els pobles de la Vall de Cardós presenten les característiques típiques de l'Alt Pallars. Són en general nuclis compactes, amb la disposició de les construccions i el traçat dels carrers sovint condicionats pel pendent. Vivendes, quadres i pallers solen barrejar-se en l'interior de la trama urbana: construccions posicionades de manera un tant irregular, com correspon a assentaments molt antics que han conegut períodes molt diversos al llarg de la història. Els edificis, de pedra amb llossat normalment a dues aigües sense una excessiva inclinació (en alguna ocasió, a 3 ó 4 aigües) solen tenir forma rectangular, amb la façana situada unes vegades en la part curta del rectangle, d'altres en la part ample, però majoritàriament situada en el costat acabat en angle per la part superior. Sempre, això sí, buscant el màxim d'insolació. L'ús de la fusta, en les construccions antigues, ha estat aquí ja prou generós, fet que es tradueix en la presència d'aquest material en llargues balconades (que en algun cas poden arribar a cobrir quasi tota la façana), però també en l'interior de les vivendes. Sabem que segles enrere alguns edificis tenien el sostre fet amb palla, quelcom que ha quedat documentat en fotografies que demostren que fins fa no massa temps encara hi quedava alguna construcció coberta amb aquest material, sobretot en els nuclis de bordes de la capçalera (Noarre, Quanca, Graus,...).

NUCLIS ESTUDIATS

Denominació atorgada	Municipi actual	Qualif.	Categoria actual	Poblament actual
Aineto de Tavascan	Lladorre	3C4	Poble molt petit	Concentrat compacte
Benante	Esterri de Cardós	2A	Caseriu	Concentrat difús
Boldís Jussà	Lladorre	4A	Poble molt petit	Concentrat compacte
Boldís Sobirà	Lladorre	3C4	Poble molt petit	Concentrat compacte
Bonestarre	Vall de Cardós	3C4	Poble molt petit	Concentrat compacte
Borda de Bernat d'Anàs	Vall de Cardós	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Borda de Torm del Sisco	Lladorre	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Bordes de Clavillats	Vall de Cardós	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes
Bordes de Folguero	Lladorre	EspC1	Nucli de bordes amb 1 habitatge	Concentrat de bordes amb 1 habitatge
Bordes de Graus	Lladorre	EspGC2	Veïnat	Concentrat compacte
Bordes de Guidal	Lladorre	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes
Bordes d'Ison i Cabullera	Lladorre	EspG	Nucli de Bordes	Concentrat bicèfal de bordes
Bordes de Lertamont	Lladorre	EspGC1	Nucli de bordes amb 1 habitatge	Concentrat de bordes amb 1 habitatge
Bordes de Perafita	Vall de Cardós	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes
Ginestarre	Esterri de Cardós	4B3	Llogaret	Concentrat compacte
Lleret	Lladorre	4B3C4	Poble molt petit	Concentrat difús
el Manso Serra	Lladorre	1C2	Caseriu	Concentrat difús
Nibrós	Vall de Cardós	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes
Noarre	Lladorre	2C3	Llogaret	Concentrat compacte
Quanca	Lladorre	EspGC2	Veïnat	Concentrat compacte
Refugi de Certascan	Lladorre	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Refugi de la Pleta del Prat	Lladorre	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Surri	Vall de Cardós	4A	Poble molt petit	Concentrat compacte

Aineto de Tavascan (Aineto)

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** 3C4
- **Categoria Mitja:** Llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1190-1235 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Poble molt petit
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Concentrat difús amb 3 edificacions aïllades
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús amb 4 edificacions aïllades

- **Estat general** **Any 2000** Bo, però hi ha algunes cases caigudes.
Any 2015-16 Ha millorat, però per contra el lloc no té població permanent.

- **Situació i morfologia:** Poblet (poc més que un llogaret en realitat) situat al sector mig/alt de la Vall de Cardós, sobre el contrafort sud d'un turó que s'enlaira sobre la confluència de la Noguera de Lladorre (o de Cardós) amb el Barranc o Canal de Fontsenrós.

Aineto és a poc més de 100 m en línia recta del llit del riu (ara Embassament de Tavascan), però elevat uns 200 m per sobre d'aquest, de manera que no és visible des de la carretera de Tavascan (queda penjat al damunt). Malgrat haver estat bastit en el sector inferior del vessant dret que cau quasi verticalment sobre el fons de la vall, el nucli no es troba del tot encarat a l'est, si no que les cases estan orientades a sud-est, aprofitant el coster que davalla cap a la confluència dels dos cursos fluvials esmentats. Les hores de sol doncs són abundants donada llur situació privilegiada.

Els edificis així estan disposats en 4 rengleres en sentit oest/est, amb la façana mirant a sud-est bàsicament. Al centre del conjunt urbà hi trobem la petita església de Sant Romà i el Forn del Poble.

- **Reconeixement administratiu:** Està actualment reconegut per l'INE com a *entitat de població* i també com a *nucli de població*. El lloc però no sempre fa acte de presència als reculls oficials. Sorprenentment no apareix en els dos primers nomenclàtors (1857 i 1860), on de ben segur cases i habitants van ser comptabilitzades com a part del veí poble de Tavascan. A partir de 1887 ja sempre el trobem en els successius documents censals. Els indicis apunten a que Aineto, en el marc de l'Antic Règim, formava ja part del terme de Tavascan: la majoria de fogatjaments consideren els dos assentaments de forma conjunta. A més, les cases d'Aineto històricament també han tingut drets sobre les terres i bordes de l'Alta Vall de Tavascan (Noarre, Graus, Quanca...).

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat Compacte* amb diverses edificacions aïllades: dues de properes (una petita cabana i una caseta annex a les antenes que hi ha al capdamunt de nucli) i dues de llunyanes: una altra petita caseta de funció agrària/ramadera, i la *Borda de Tambonet*, apartada uns 270 m al sud-est, just al costat de la Noguera de Cardós, a sota la presa de Tavascan: actualment és vivenda.

- **Ocupació 1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2015-16 Habitat només temporalment. Només la *Borda de Tambonet*, als afores, resta ocupada de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
8	9	12	12	13

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
7	7	11	11	12

- **Església:** Sí. És dedicada a Sant Romà, i és un temple petit, romànic (Segle XII) d'una sola nau amb campanar d'espadanya. Tenia unes pintures murals que es conserven al Museu Diocesà de la Seu d'Urgell. L'edifici va ser restaurat a finals dels anys 1980's. Es troba en un estat acceptable.

- **Origen:** Desconegut/remot. Segons X. Sudrià, el lloc és esmentat per primera vegada al Segle X (“*Asneto*”).²⁸ L’origen del topònim no és del tot clar. Segons J. Coromines en principi vindria del llatí “*Asinetum*” (“lloc d’ases”), però no és pot descartar que inicialment el nucli tingués una denominació iber/basca on hi hagués el mot “*Asto*” (ruc, ase): per exemple “*astotegi*” (“casa d’ases”).⁴ No hi ha cap raó però per a pensar que es tracti d’un assentament d’origen medieval o antic. Com la majoria de nuclis de la zona, tindria una gènesi preromana.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** A saber, Aineto gairebé sempre va formar part del Comtat de Pallars, i un cop extingit aquest, del Marquesat, dins el qual quedava inclòs en el *Quarter de Cardós*. Com ja hem dit, resseguir l’evolució de l’assentament al llarg de la història és gairebé impossible, ja que les seves vivendes i estadants generalment són considerats de forma conjunta amb les de Tavascan. Pascual Madoz però ens dóna algunes dades corresponents al 1840-42. L’autor ens diu que llavors hi havia 9 cases i 40 habitants.¹⁰

Nosaltres hem recollit 11 noms de cases tradicionals: *Agustina, Barraca, Feliu, Leia, Peretó, Pijoan, Poblador, Ramón, Rictoret, Sebastià* i *Tonya* (dita també *Ramonet*).

Possiblement hi va arribar a haver alguna vivenda més, però no creiem que el nucli hagi passat de la dotzena de cases obertes. Dels habitatges tradicionals, tres (*Agustina, Sebastià* i *Ramón*) es troben del tot enrunats, mentre que *Casa Leia* es troba en molt mal estat.

Període 1860-1910

A partir dels Nomenclàtors, i malgrat l’absència del llogaret en els reculls de 1857 i 1860, deduïm que almenys una o dues cases van ser tancades al llarg d’aquest període. Aineto passa de 50 habitants de fet l’any 1887 a 32 el 1900 i 28 l’any 1910. És difícil saber quins habitatges van quedar buits, especialment quan les dades indiquen que algun va ser posteriorment reocupat.

Període 1910-1930

Es produeix un lleuger augment de població, i el nombre de cases habitades s’estabilitza al voltant de la dotzena, per la qual cosa deduïm que probablement alguna casa va ser ocupada de nou. Crida l’atenció la notable diferència entre població de dret i la de fet. Una dada que dóna a entendre episodis d’emigració temporal a l’hivern, que és quan es realitzaven els documents censals.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Calculem que unes 3 cases queden buides en aquest període. Una va ser *Casa Sebastià*: la vivenda va quedar abandonada i va caure. Una altra, *Casa Leia*, en quedar sense gent va ser adquirida per la família de *Casa Ramón*, que s’hi van traslladar a viure. La vella *Casa Ramón* quedaria abandonada: avui és caiguda. Una darrera propietat en quedar abandonada, pels anys de la Guerra Civil o potser abans, degué ser *Casa Agustina*: en la fotografia aèria de 1975 vivenda i quadres ja estan del tot enrunats. Les xifres per als anys 1950 i 1960 són idèntiques: 8 habitatges amb 38 habitants de fet. Les cases que per aquests anys romanien amb gent eren *Barraca, Feliu, Leia* (ocupada per la gent de *Ramón*), *Peretó, Pijoan, Poblador, Rictoret* i *Tonya*.

Període 1960-1979: l’allau emigratòria del Segle XX

-El decenni 1960-70 suposarà el tancament de 3 cases: *Poblador, Rictoret* (van marxar a Balaguer) i *Tonya*. Dues cases més, *Leia* i *Pijoan* van deixar d’estar sempre habitades cap el 1975-76. Els de *Casa Leia* (o *Ramón Nova*) van anar a viure a Cassibrós.

- **Evolució recent en l’etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Aineto supera el període de la Gran Emigració amb 3 cases obertes: *Barraca, Feliu* i *Peretó*. El Nomenclàtor de 1991 assenyala 5 cases de 1ª residència i 16 habitants de fet: probablement eren menys, si bé potser alguna casa va tornar a ser ocupada de forma permanent o habitual.

Però ja el 1995 *Casa Peretó* seria tancada en marxar llurs estadants a Tavascan: cap el 1996-97, com recull Xavier Sudrià, hi havia ja només dues cases obertes^{2,8}.

Al mateix temps, es comença a restaurar algun edifici com a 2ª residència. Aquest seria el cas del vell *Paller de Sebastià*, del tot reformat a mitjans dels 1980's, i que avui se'l coneix de fet com a *Casa Sebastià*. El *Paller de Poblador* per la seva part, és venut i habilitat cap el 1993-94 com a vivenda temporal, adoptant el nom de *Casa Paquito*.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

La revaloració del patrimoni immobiliari també arriba a Aineto en forma de rehabilitacions diverses. És el cas de les cases *Tonya* i *Poblador*, del tot refetes cap a principis del nou mil·lenni, o els dos pallers de *Ramón*, convertits en vivenda. Tots aquests habitatges són 2ª residències. La *Borda de Tambonet* per la seva part, als afores del nucli, és habitada de forma habitual des de el 2011-12. -L'any 2006 *Casa Barraca* és tancada: marxen a Lladrós. Cap el 2008 serà llogada a una parella jova, que hi viu fins el 2013. *Casa Feliu* és tancada l'any 2014 en morir el padrí. Avui (2016) a Aineto només hi resta ocupada de forma habitual la *Borda de Tambonet*, als afores del poble.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Dues: *Peretó* i *Barraca*. 2000 Una a C. *Feliu* 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 10-12*

-8/9 Residents Permanents: 4/5 a C. *Feliu*, 3/4 a C. *Barraca* i 2/3 a C. *Peretó*.

Any 2000 *Habitants Residents: 4*, 4 Residents Permanents: 2 a C. *Feliu* i 2 a C. *Barraca*.

Any 2005 *Habitants Residents: 5*, 5 Residents Permanents: 2 a C. *Feliu* i 3 a C. *Barraca*

Any 2010 *Habitants Residents: 6*, 4 Residents Permanents: 2 a C. *Feliu* i 2 a C. *Barraca*

-2 Residents habituals a la *Borda de Tambonet*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 1*, 1 Resident habitual, a la *Borda de Tambonet*.

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Jove nou rural a la *Borda de Tambonet*.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del *Pla Com. 1991 i 1995-99*

a) Accessos 1988-93 Pista des de la L-504: 1,3 km. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 Sí. 2015-16 Carrers ja pavimentats.

c) Electrificació 1988-93 Sí, és convencional. La van posar cap el 1965-70. 2015-16 Sí: és convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 N'hi ha i cobreix tot el poble. Xarxa nova.

-2015-16 N'hi ha, es troba en bon estat i cobreix tot el nucli.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Hi ha aigua abundant. Hi ha dipòsit.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí. Es nova. 2015-16 Sí. Arriba a totes les cases. Va a una fossa sèptica.

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Casa Paquito</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller Poblador
<i>Paller de Ramón (1)</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Ramón
<i>Paller de Ramón (2)</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Ramón
<i>Casa Sebastià Nova</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller Sebastià

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Agustina</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Barraca</i>	Bo	Bo	1ª Residència	2ª Residència
<i>Feliu</i>	Bo	Bo	1ª Residència	2ª Residència
<i>Leia</i>	Acceptable	Dolent	2ª Residència	Cap
<i>Peretó</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Pijoan</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Poblador</i>	Acceptable	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Ramón</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Rictoret</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Sebastià</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Tonya</i>	Molt dolent	Bo	2ª Residència	2ª Residència
Rodalia (350 m)				
<i>Borda de Tambonet</i>	Acceptable	Bo	Cap	Resid. habitual

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>				10	10-11	12	12	8	8	8-9	5	3
Habitants de fet			50	32	28	44	47	34	38	38	14	12
Habitants de dret			52	36	49	55	59	39	38	39	14	12

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1ª residència</i>		3-4	2	2	2	3	1			
Habitants de fet		12-16	8	4	5	6	1			
Habitants de dret		17	18	18	19	20	18			

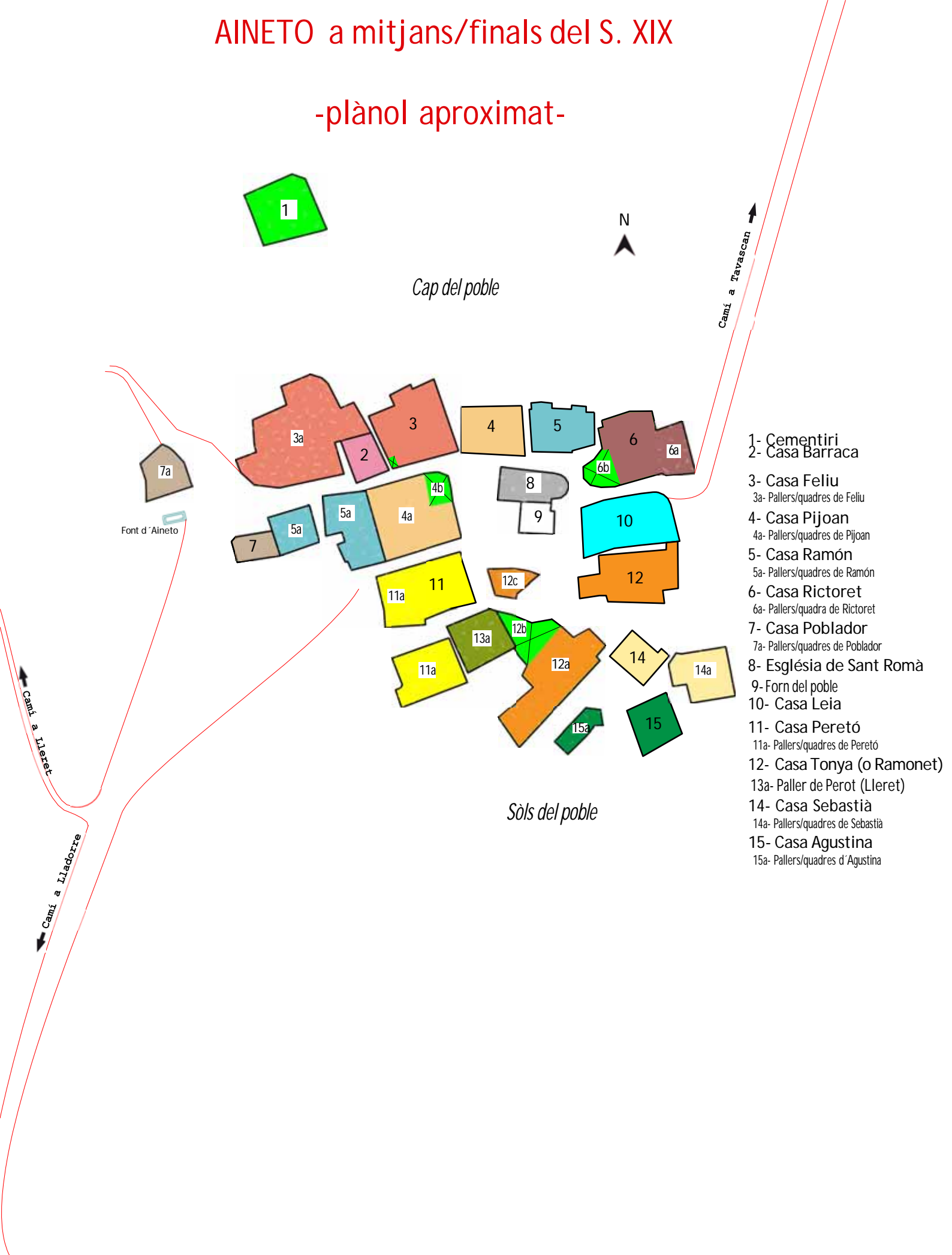
• **Serveis** **dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No n'hi ha	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No.	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 A Tavascan		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tavascan/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Tavascan/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tavascan	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 A Tavascan		2015-16 Festa Major

• **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les Bordes de les Planes de Colomer (3) són a uns 600 al sud-est d'Aineto, a l'altre costat del riu. Són dretes, però el seu estat no és massa bo. El poble de Tavascan és a uns 760 m al nord-est.

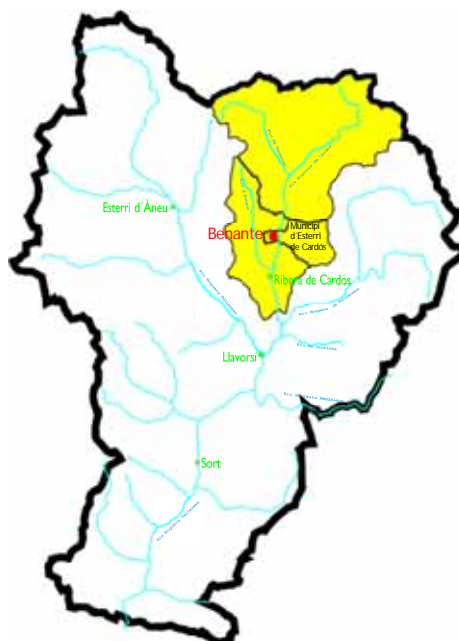
AINETO a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

Benante

- **Municipi actual:** Esterri de Cardós
- **Qualificació:** 2A
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 965-1010 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat bicèfal difús amb una construcció aïllada
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat bicèfal difús amb una construcció aïllada
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Algun edifici caigut. Any 2015-16 El mateix.
- **Situació i morfologia:** Caseriu molt petit situat al tram mig de la Vall de Cardós, a la base d'aquesta sobre una petita esplanada que s'extén a la dreta de la Noguera de Cardós. És situat al fons de la vall, just abans de la confluència del riu amb el torrent d'Estერი: un punt on la vall s'eixampla aprofitant una cubeta glacial. El terreny on s'hi han aixecat els edificis doncs, té relativament poc desnivell. Actualment la carretera L-504 voreja la part occidental del nucli. Benante és un assentament concentrat però un tant espars, amb una disposició de les construccions molt anàrquica, no massa lluny de la que presenten els veïnats de cases disperses. De totes maneres, per la relativa proximitat entre les edificacions no el podem qualificar com a *dispers agrupat*. La morfologia urbana de Benante és aproximadament bicèfal.la: per un costat un conjunt principal compacte a tocar de la carretera format per les cases *Peira de Dalt* i *Pocó* amb les seves quadres i pallers, i separat uns 50 m al nord-est una agrupació d'edificis més disseminada on hi ha les cases *Peira de Baix* i *Roquet* més l'Església.
- **Reconeixement administratiu:** Reconegut avui per l'INE com a *entitat de població*, però no com a *nucli de població*. Històricament la seva presència en l'estadística oficial ha estat del tot irregular: apareix en els 3 primers nomenclàtors (1857, 1860 i 1887), però no el trobem en els de 1900 i 1910. Torna a fer acte de presència en els reculls de 1920, 1930 i 1940, però no hi és en els de 1950, 1960 i 1970. Des de 1981 fins avui sempre més ha estat present en el Nomenclàtor.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí. L'any 1988 hi vivia de forma permanent només una família (la mateixa que encara hi viu avui). Una altra casa era utilitzada eventualment. Les infraestructures i serveis es trobaven en una situació precària: tant el subministrament elèctric com l'abastiment d'aigua corrent eren deficients.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat bicèfal de tipus difús* per bé que com ja hem dit un sector (l'occidental) és força compacte mentre que el sector oriental és més espars. Hi ha un edifici aïllat llunya: la *Borda de Joanet*, a uns 180 m al sud del nucli. Dos edificis són destacables: *Casa Peira de Dalt* i *Casa Peira de Baix*, situades en cadascun dels extrems del nucli. A *Casa Peira de Baix* hi ha un forn antic de característiques molt peculiars, anomenat ja per Ramón Violant i Simorra.
- **Ocupació** 1988 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	3	3	4	4

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	3	4

- **Església:** Sí. Dedicada a Sant Lliser. No és un temple romànic, sinó probablement dels Segles XVI ó XVII, d'una sola nau amb campanar d'espadanya. El més notable és el paviment còdols de l'interior de l'edifici.És sufragània de l'església d'Arrós de Cardós, nucli veí. Es troba en bon estat.

- **Origen:** Desconegut/remot. El topònim del lloc, d'origen basc, indica una gènesi anterior a la romanització, molt llunyana en el temps. Segons J. Coromines, Benante vindria a significar “tronc” o “tija gran”. Ho podríem interpretar com a “lloc de troncs grans”.⁴

Segons X. Sudrià, la primera referència documentada és de l'any 1015 (“Venante”)³⁰

Des de l'Edat Mitja el nucli va pertànyer al Comtat de Pallars, i en transformar-se aquest en Marquesat, va quedar inclòs en el quarter de la Vall de Cardós. Les notícies històriques sovint parlen de Benante com a “manso” (masia) o “quadra” (entitat menor annexa a un poble veí). De ben segur que en diverses èpoques l'assentament va estar format només per una sola casa i de fet, no seria una bestiesa pensar que una única propietat va ser l'origen de l'assentament.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** De la poca rellevància del lloc en tenim exemples en la seva absència en la majoria de reculls poblacionals històrics: en els fogatges, censos antics i fins i tot en la “*Descripció del Marquesat de Pallars*”. Sí que hi fan referència tant F. de Zamora (“*Manso de Benante*”) com P. Madoz.

En el Nomenclàtor de 1857 el caseriu és reconegut com a *entitat de població*, quelcom que no deixa de ser un tant sorprenent donada la migradesa de l'assentament i la seva funció gregària dels pobles propers d'Arrós i Esterri de Cardós: s'hi comptabilitzen 3 habitatges amb un total de 21 habitants. Nosaltres hem recollit el nom de només 4 cases: *Peira de Baix*, *Peira de Dalt*, *Pocó* i *Roquet*.

Període 1860-1909

Resseguir l'evolució del nucli de Benante a partir dels successius nomenclàtors és molt difícil, donada la irregularitat amb que el trobem reconegut. Els nomenclàtors de 1857 i 1860 donen 3 i 2 cases habitades respectivament. És possible però que en el recull de 1860 alguna casa hagi estat comptabilitzada en l'apartat “*Edificios diseminados*”. Segons el següent nomenclàtor (1887), Benante tenia llavors només 12 habitants.

No es pot descartar que les cases *Peira de Dalt* i *Peira de Baix* en un principi fossin una sola propietat, però ho desconeixem. Si ens atenem al que diuen els documents oficials, hem de concloure que al caseriu mai o quasi mai haurien coincidit les 4 cases obertes al mateix temps. Sí que sabem que *Casa Roquet* va quedar ja deshabitada cap a finals del Segle XIX o principis del XX: va ser adquirida per la família de *Peira de Baix*, que la van utilitzar molts anys com a quadra.

Període 1910-1930

El Nomenclàtor de 1920 indica que hi ha al caseriu dues cases habitades. El document contigu (1930) afirma que hi ha a Benante 3 cases ocupades. No tenim constància que cap casa fos tancada en aquest període.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

Poc temps després d'acabar la Guerra Civil, la família de *Casa Peira de Baix* marxa del caseriu. La vivenda però no queda buida: la lloguen a uns masovers que hi viuran molts anys (35-40). A mitjans dels anys 1950's *Casa Pocó* és destruïda per un incendi: l'habitatge no es tornarà a reconstruir, però sí el seu paller, el qual passa a mans de *Casa Peira de Dalt*.

Període 1960-1980

El caseriu conserva dues cases obertes: *Peira de Dalt* i *Peira de Baix*.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2010)**

El període de transició 1980-1994

Cap a començaments o mitjans dels anys 1980's queda definitivament tancada *Casa Peira de Baix*. Si més no la propietat continuarà essent cuidada pels amos. Des d'aquell moment, *Casa Peira de Dalt* esdevé la única habitada permanentment.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

Per estrany que sembli, la revaloració immobiliària també arriba a aquest racó de món. Cap el 2006 es fa un nou habitatge al *Paller de Lliset*, pertanyent a una casa de Lladros. Cap el 2011-12 es ven la vella *Casa Roquet* a uns de Barcelona, que la refan totalment: en els antics pallers/quadres hi fan un habitatge nou, utilitzat com a 2ª residència.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 7, 7 Residents Permanents a C. Peira de Dalt.

Any 2000 *Habitants Residents:* 5, 5 Residents Permanents a C. Peira de Dalt.

Any 2005 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a C. Peira de Dalt.

Any 2010 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a C. Peira de Dalt.

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 4, 4 Residents Permanents a C. Peira de Dalt.

● **Característiques de la població resident: 2015-16** 3 Persones grans i una de mitjana edat a C. Peira de Dalt.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Uns 500 m al nord-est hi ha el Cementiri de Lladros, que es troba a mig camí entre aquest poble i Benante. Uns 735 m al sud hi ha el Càmping les Cortioles. El poble d'Arrós de Cardós és a menys d'un km al sud-est de Benante.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a C. Peira de Dalt.

2000 Una a C. Peira de Dalt.

2010 Una a C. Peira de Dalt.

2015-16 Una a C. Peira de Dalt.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

● **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada: la L-504. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Parcial.

c) Electrificació 1988-93 N'hi ha i és convencional, però el servei és deficient. 2015-16 Sí, convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 N'hi ha. 2015-16 N'hi ha. Cobreix tot el poble.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 N'hi ha però el servei és insuficient. No hi ha dipòsit.

-2015-16 Sí que n'hi ha. No està tractada. Hi ha dipòsit.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988-93 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 Sí	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 Sí		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 A Ribera de C.		2015-16 ¿?

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	3	2-3	2-3			2-3	3	3	3	2	2	1
Habitants de fet	21		12			20	22	12				6
Habitants de dret						21	22	13				6

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes habitual o permanentment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet	7	5	5	5	4	4	4
Habitants de dret	7	5	5	5	5	5	4

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Peira de Baix</i>	Acceptable	Acceptable	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Peira de Dalt</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Pocó</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Roquet</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Paller de Lliset</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Lliset

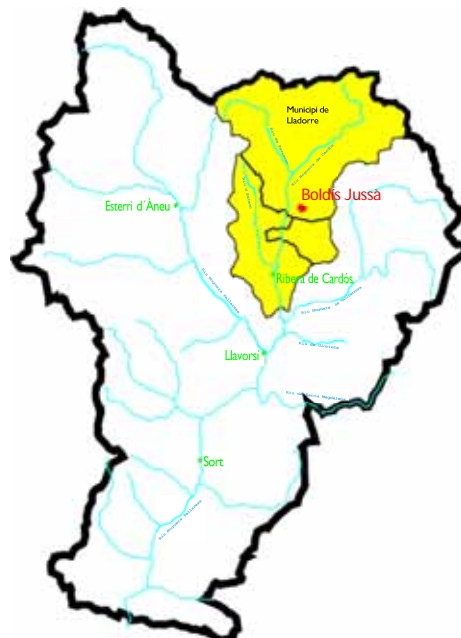
Benante l'any 2015.
D'esquerra a dreta:
Casa Peira de Dalt,
els Pallers de Pocó,
el Paller de Lliset (vivenda)
amb els Pallers de Peira de
Dalt al seu darrera, i
Casa Roquet amb la Quadra
de Peira de Baix darrera.
A l'extrem dret, *Casa Peira de*
Baix.
(Fotografia: Josep Mª Bosch)

BENANTE: cases sobre una fotografia aèria de l'ICC de l'any 2009

Boldís Jussà /Boldís d'avall/

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: 4A
- Categoria Mitja: Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1330-1355 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Poble molt petit
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat compacte amb dues edificacions aïllades
- Tipus de poblament actual: Concentrat compacte amb una edificació aïllada
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bo. Hi ha però diverses cases desaparegudes.
Any 2015-16 Bo. Hi ha però diverses cases desaparegudes.

- **Situació i morfologia:** Poblet situat en el tram mitjà de la Coma de Boldís, afluent de la Noguera de Cardós per l'esquerra. L'assentament es troba elevat a la dreta del riu de Sant Miquel, elevat uns 50 m per sobre aquest curs fluvial que recull les aigües d'aquesta petita vall lateral que davalla en sentit est/oest per anar a desguassar a la Noguera de Cardós un xic més avall de Lladorre. El nucli, emplaçat en el vessant solà de la Coma de Boldís, gaudeix d'una relativa bona insolació, amb les cases orientades a sud-oest. Juntament amb el proper llogaret de Boldís Sobirà, allunyat només uns 300 m a l'est però elevat uns 125 m per damunt, conforma un doble assentament destinat per abans a aprofitar els recursos de la Coma. Un fenomen que havia estat relativament freqüent a la comarca almenys fins la Baixa Edat Mitja (per exemple, els casos d'Alòs i Aidí) però del que avui, a més d'aquest, només en resta el cas de Berrós, a la Vall d'Àneu: dos assentaments homònims pròxims però situats en nivells altitudinals diferents.

Tot i la relativa compacitat de la trama urbana, a nivell intern Boldís Jussà presenta avui diversos espais buits (patís, horts, solars,...) en bona part com a conseqüència de la desaparició d'algunes cases antigues. El poblet configura un entramat urbà en forma d'el.lipsi, amb dos carrers principals longitudinals, que es desplega en direcció nord-oest/sud-est de manera no massa diferent a la del seu nucli homònim veí. Els clàssics edificis de pedra amb llossat a dues aigües enmig del paisatge subalpí d'aquesta part de la Vall de Cardós conformen una estampa típica de l'Alt Pirineu Català.

- **Reconeixement administratiu:** Està actualment reconegut per l'INE com a *entitat de població* i també com a *nucli de població*. El lloc apareix en tots els nomenclàtors, però en els dos primers (1857 i 1860) el trobem comptabilitzat junt amb el seu veí homònim com si fossin un sol assentament ("*Boldís*"). Històricament els dos nuclis sovint apareixen en els antics fogatjaments i censos conjuntament. Nosaltres, seguint els principis que ens hem marcat, el considerem de manera independent, ja que així apareix en la majoria de reculls censals, tot i que es troba, en línia recta, a menys de 350 m de distància del seu nucli homònim veí.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat Compacte* amb una edificació aïllada: la capella romànica de Sant Peri, allunyada uns 150 m al nord. Per abans hi havia una altra edificació aïllada: la *Mola de Pedrico*, a uns 220 m al sud del nucli.

A Boldís Jussà hi destaca *Casa Pedrico*, notable edifici que, amb els seus pallers i quadres adjacents, constitueix un bon exemple del que hem anomenat "*casa-conjunt*" o propietat desenvolupada horitzontalment: la vivenda amb els seus edificis agraris/ramaders auxiliars i el pati/batedor al seu costat formant una sola propietat.

- **Ocupació** **1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
13	15	18	20	20

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
9	11	14	17	17

- **Església:** Sí. Dedicada a Sant Pere (“Sant Peri”), va ser construïda al Segle XVIII aprofitant les parets d’un antic temple medieval. Consta d’una nau coberta per llossat a dues aigües i campanar de torre. Es troba en bon estat.

- **Origen:** Desconegut/remot. Els dos llocs de Boldís són anomenats per primer cop el Segle X (“*Buslis superiore atque inferiore*”) en l’Acta de Consagració de la Catedral de la Seu d’Urgell. El Segle XII apareix el topònim escrit ja com el coneixem avui (*Boldis*). El 1314 s’esmenta l’església parroquial de “*Sant Christophori de Buldis d’Avall*”.²⁹

La Coma de Boldís, com tota la Vall de Cardós, va pertànyer al Comtat de Pallars, després Marquesat. Segons J. Coromines, el nom de Boldís és d’origen basc. El seu significat no està clar.⁴

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** El Segle XVI els dos nuclis de Boldís apareixen agrupats en una mateixa parròquia. Això implica que al llarg de l’Edat Moderna els diversos reculls de tipus estadístic que es fan sovint tracten els dos assentaments com un de sol. -És aquest el cas del Fogatjament de 1553, on hi apareix simplement el lloc de *Boldís* (sense especificar res més), format per 6 focs. Ja llavors hi apareixen dos caps de família (*Pedrico* i *Jusseran*) que amb el temps quedarien com a noms de casa tradicional.⁸

Onofre Timbau tracta l’any 1628 els dos nuclis també com un de sol: hi havia llavors 15 veïns.¹² Els censos d’Aparici (1716) i Floridablanca (1787) igualment recullen els dos *boldissos* com si es tractés d’un únic poble. Assenyalen que tenien, respectivament, 50 i 92 habitants.

F. de Zamora, l’any 1790, parla de Boldís, un cop més, com un sol poble (12 cases), si bé especifica que “*está dividido en dos vezindarios, llamados el uno Boldis Josa y otro Boldis Subira*”.²⁹

-Hem d’anar al “*Diccionario geográfico-estadístico de España*” de Pascual Madoz per a tornar trobar informació de Boldís Jussà (“*Boldís de Baix*”) de manera independent respecte al seu homònim. Madoz ens diu que el nucli és format cap el 1840-42 per 26 cases: es tracta d’un nombre excessiu de vivendes, i tot fa pensar que aquests són els habitatges dels dos *boldissos* conjuntament.¹⁰ Si hem de donar per bona la informació que dona respecte a Boldís Sobirà (8 cases), llavors Boldís Jussà estaria format per 18 vivendes.

Els primers nomenclàtors tornen a parlar d’un sol assentament (Boldís): 30 cases i 154 habitants l’any 1857 i 26 cases habitades permanentment l’any 1860. No és fins el Nomenclàtor de 1887 que els dos *boldissos* apareixen de nou tractats de manera separada. Nosaltres hem recollit 18 noms de casa tradicionals: *Blàsia, Borrut, Gabarroca, Jaume, Joanxic, Jusseran o Llusseran, Llussernet, Margalida, Mateu, Millat, Mònica, Pedrico, Pep, Peret, Peri, Poblador, la Rectoria* i *Tomeu*. D’aquestes n’hi ha 6 (*Joanxic, Llussernet, Margalida, Mateu, Peri* i *Tomeu*) que avui han desaparegut o estan caigudes.

Període 1860-1910

La manca de dades respecte Boldís Jussà com a nucli independent en els nomenclàtors de 1857 i 1860 fa que no podem conèixer l’evolució de la població i del nombre d’habitatges a la 2ª meitat del Segle XIX. Si més no, deduïm que el poble va assolir les 19-20 cases obertes amb uns 85-90 habitants cap el 1860. El recull de 1887 ens informa que hi ha al nucli 47 habitants de fet i 62 de fet. Això vol dir dues coses: que la Crisi de l’Economia de Subsistència afecta negativament el volum de població, però que a més alguns estadants a l’hivern es trobaven absents. Hem de donar per fet que algunes vivendes van quedar eventualment buides, però desconeixem si algun habitatge va quedar sense gent de manera definitiva entre 1875 i 1890-95.

Els nomenclàtor de 1900 i 1910 indiquen una certa recuperació de la població: l'any 1910 hi havia 74 habitants de fet, amb unes 17-18 cases obertes. A més de tornar-se a ocupar alguna vivenda, és molt possible que cap a finals del XIX/començaments del XX hi nasqués al poble un nou habitatge: *Casa Poblador*.

Període 1910-1930

El Nomenclàtor de 1920 confirma la recuperació dels efectius: 84 habitants de fet (100 de dret) amb unes 18-19 vivendes de primera residència. Per tant, haurien existit almenys un o dos habitatges que no hem aconseguit identificar.

-El següent document (1930) reflecteix una nova i forta caiguda de la població (53 habitants de fet i 77 de dret): és l'inici d'una dinàmica que no s'aturarà fins temps recents. Creiem que unes 5 ó 6 cases queden definitivament buides en el decenni 1920-30: *Blàsia, Joanxic, Llussernet, Peri, Tomeu* i potser alguna més que no coneixem. *Casa Llussernet* va passar a ser un *Forn de Gabarroca*. Les cases *Blàsia* i *Joanxic* van esdevenir pellers/quadres. *Casa Peri* va ser adquirida per la gent de *Gabarroca*, que la van enderrocar per a poder accedir millor a les seves quadres. *Casa Tomeu* va passar a mans de la gent de *Borrut*, però avui ha desaparegut: en el seu lloc hi ha un pati.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Entre 1931 i 1950 són tancades 6 cases més: *Llusseran, Margalida, Mateu, Mònica, Poblador* i la *Rectoria*. *Casa Poblador* degué quedar abandonada pels temps de la Guerra o poc abans, però no va romandre sense gent molt de temps: s'hi van traslladar a viure la família de *Casa Gabarroca* després que el seu habitatge patís un incendi. La vella *Casa Gabarroca* seria refeta, però passaria a ser quadra/paller. La *Rectoria* va quedar buida l'any 1938, en ple conflicte. *Casa Margalida* va ser abandonada i temps després va ser enderrocada per a eixamplar el carrer (formava un porxo sobre aquest). *Casa Mateu* va passar a mans de la gent de *Casa Pep*: la van utilitzar eventualment com a quadra, però després va ser abandonada fins que fa uns pocs anys seria definitivament enderrocada. *Casa Mònica* sabem que va ser tancada cap el 1949-50. L'any 1960 ja hi ha només 7 cases obertes: *Borrut, Gabarroca* (que vivien a *C. Poblador*), *Jaume, Millat, Pedrico, Pep* i *Peret*.

Període 1960-1979

En el decenni 1950-60 romanen 7 cases obertes, i entre 1960 i 1970 només una casa és tancada: *Borrut* cap el 1968-69. Entre 1970 i 1979 son tancades dues cases més: *Millat* cap el 1971 i *Jaume* cap el 1975-76 (marxen a la Poble de Segur). Ambdues passen a ser 2ª residències. A finals dels anys 1970's alguns immobles són adquirits per gent de fora i convertits també en 2ª residències: és el cas de la *Rectoria* o de *Casa Mònica*.

• Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)

El període de transició 1980-1994

Boldís Jussà arriba als anys 1980's amb 4 cases obertes: *Pedrico, Pep, Peret* i *Poblador* (on hi viuen els de *Gabarroca*). *Casa Poblador* seria tancada cap el 1988 (quedaria com a 2ª residència) i *Pep* poc després (1991-92). El 1991-92 un *Cobert de Peret* és adquirit i convertit en vivenda per una gent de fora: rep el nom de *Casa Creus* (2ª residència).

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

Les rehabilitacions d'edificis amb la conseqüent creació de nous habitatges s'acceleren en aquests anys. El 1996 un *Cobert de Pep* és venut a una gent de fora i convertit en 2ª residència (adopta el nom de *Casa Piqué*). Des de l'any 2005 passa a estar ocupat tot l'any. La mateixa *Casa Pep* canvia de propietaris cap el 1996-97: els nous la utilitzaran com a 2ª residència.

L'any 2004 un altre *Paller de Peret* és rehabilitat per un fill de la casa: serà 1ª residència. També cap el 2003-04 els dos pellers o coberts de *Millat* són convertits en nous habitatges pels fills de la casa (són 2ª residència) i *C. Creus* és venuda, adoptant el nom de *C. Eudald* (2ª residència).

La darrera actuació urbanística, cap el 2007-08, és la compra i rehabilitació de *Casa Llusseran* i la conversió en vivendes dels seus dos pallers per part d'uns descendents de *Casa Millat* (un dels nous habitatges adopta el nom de *C. Xavi*).

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 11-12*

- 10/12 Residents Permanents, corresponents a les cases *Pedrico*, *Poblador*, *Pep* i *Peret*

Any 2000 *Habitants Residents: 7-8, 7/8 Residents Permanents: 4 a C. Pedrico i 3-4 a C. Peret*

Any 2005 *Habitants Residents: 11*

- 11 Residents Permanents: 4 a C. Pedrico, 2 a C. Peret, 3 al Paller de Peret i 2 al Cobert de Pep

Any 2010 *Habitants Residents: 12*

- 12 Residents Permanents: 4 a C. Pedrico, 2 a C. Peret, 4 al Paller de Peret i 2 al Cobert de Pep

Any 2015-16 *Habitants Residents: 10, 8 Residents Permanents: 3 a C. Pedrico, 1 a C. Peret, 4 al Paller de Peret* - 2 Residents habituals, a C. Piqué (Cobert de Pep)

- **Característiques de la població resident 2015-16** Gent de mitjana edat/gran a *C. Pedrico*, persona gran a *C. Peret*, família jova al *P. de Peret*: totes autòctones. Família nou rural a *C. Piqué*.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones 1988** Dues, a les cases *Pedrico* i *Peret*.

2000 Dues, *Pedrico* i *Peret*. **2010** Dues, *Pedrico* i *Peret*. **2015-16** Dues, cases *Pedrico* i *Peret*.

- **Allotjament/Turisme rural 1988** No. **2000** No. **2000** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures**

a) **Accessos 1988-93** Pista des de *Lladorre*, oberta el 1970. **2015-16** Carretera asfaltada des de *Lladorre*.

b) **Pavimentació de carrers 1988-93** Parcialment. **2015-16** Carrers ja pavimentats.

c) **Electrificació 1988-93** N'hi ha i és convencional.

-**2015-16** N'hi ha i és convencional. Fins a mitjans dels anys 1970's venia de la minicentral de *Lladorre*.

d) **Enllumenat públic 1988-93** Sí. **2015-16** N'hi ha, es troba en bon estat i cobreix tot el nucli.

e) **Subministrament d'aigua 1988-93** Sí. **2015-16** Sí. Hi ha aigua abundant. Està tractada. Hi ha dipòsit.

f) **Xarxa de clavegueram 1988-93** Sí. Posada a finals dels 1970's. **2015-16** Sí. Va a parar a una fossa sèptica.

- **Serveis**

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No.	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ainet/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ainet/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 A Lladorre		2015-16 Festa Major

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Ticó* és a 730 m a l'oest del poble: és composta per la borda pròpiament i la caseta adjacent.

El llogaret de *Boldís Sobirà* és a uns 300 m a l'est però elevat uns 125 m per damunt.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	30*			18-20	17-18	18-19	13	8-9	7	7	6	4-5
Habitants de fet	154*		47	62	74	84	53	41	40	36	22	21
Habitants de dret			62	63	106	100	77	51	40	36	24	21

*Boldís Jussà i Boldís Sobirà conjuntament

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

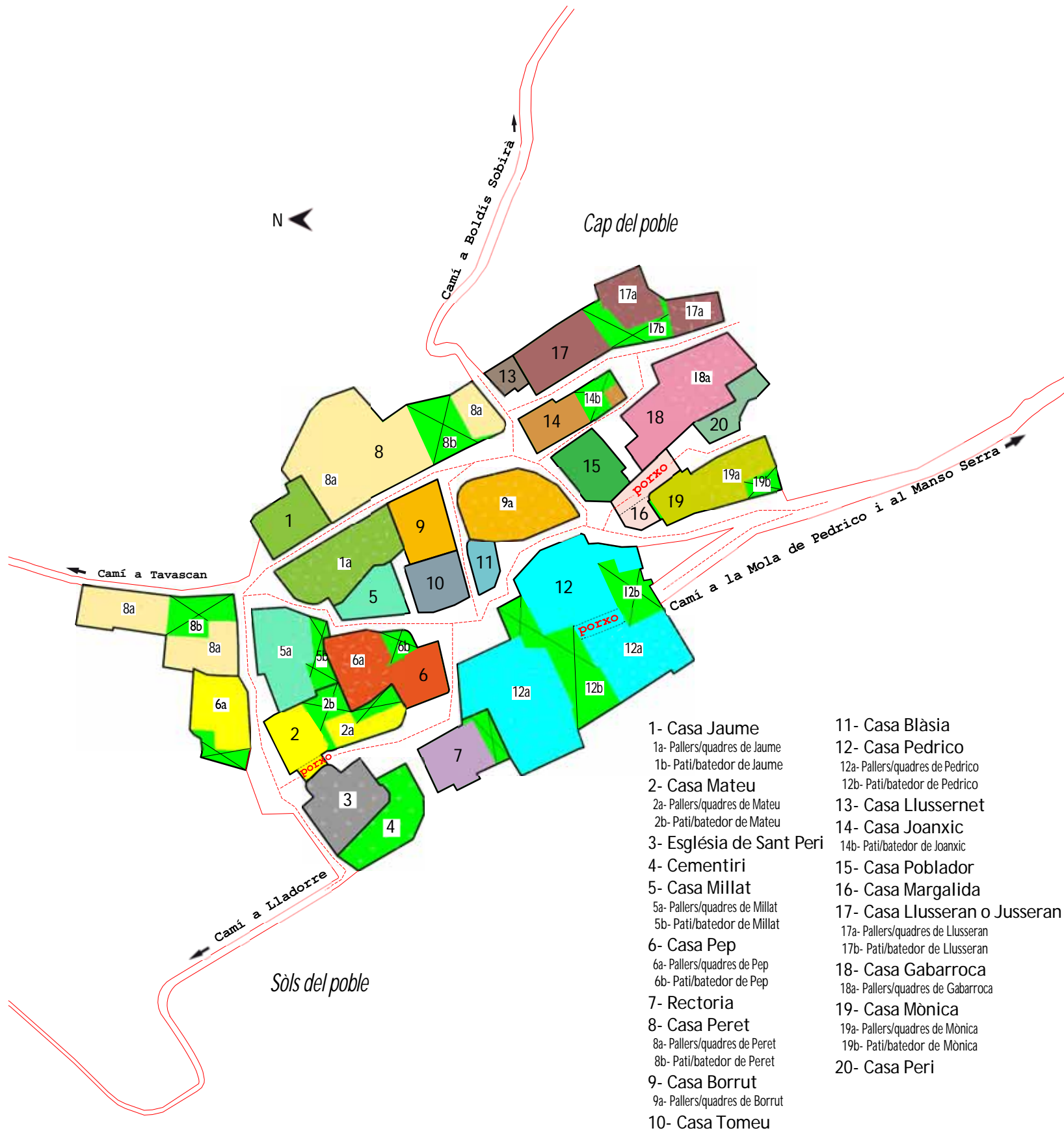
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència		3	2	2	4	4	4			
Habitants de fet		11-12	7-8	7-8	11	12	10			
Habitants de dret		19	22	22	22	22	18			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Blàsia	Acceptable	Acceptable		
Borrut	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Gabarroca (vella)	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Jaume	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Joanxic	Desapareguda	Desapareguda		
Llusseran	Acceptable	Acceptable	Cap	
Llussernet	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Margalida	Desapareguda	Desapareguda		
Mateu	Desapareguda	Desapareguda		
Millat	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Mònica	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Peri	Desapareguda	Desapareguda		
Pep	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Pedricó	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
Peret	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
Poblador (Gabarroca)	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Rectoria	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Tomeu	Desapareguda	Desapareguda		

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Casa Creus o Eudald	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Peret
Cobert de Peret	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Peret
Casa Piqué	Bo	Bo	2 ^a Residència	1 ^a Residència	Cobert de Pep
Cobert de Millat (1)	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Millat
Cobert de Millat (2)	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Millat
Casa Xavi	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller Llusseran
Paller de Llusseran	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller Llusseran

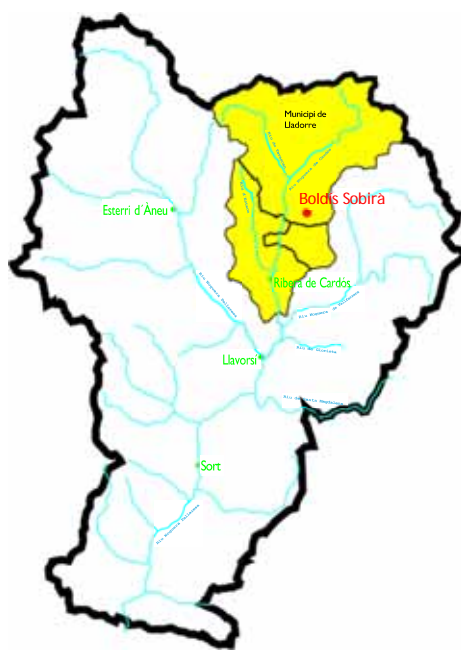
BOLDÍS JUSSÀ a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

Boldís Sobirà /Boldís d'amunt/

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: 3C4
- Categoria Mitja: Llogaret (Segles XIX-XX)
- Alitud: 1475-1495 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Poble molt petit
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat difús amb 4 edificacions aïllades
- Tipus de poblament actual: Concentrat difús amb 3 edificacions aïllades
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bo.
Any 2015-16 Bo. Hi ha 2 ó 3 cases caigudes, però s'han rehabilitat diverses quadres.

• **Situació i morfologia:** Petit nucli situat al sector mig de la Coma de Boldís, afluent lateral per l'esquerra de la Noguera de Cardós. Es tracta del clàssic poblet d'alta muntanya, situat a una notable altitud (quasi 1500 m) enmig d'un paisatge alpí de gran bellesa. L'assentament s'aixeca uns 200 m a la dreta per sobre del Riu de Sant Miquel (el curs fluvial que drena la Coma de Boldís, orientada a ponent i que desguassa a la Noguera de Cardós un xic més avall de Lladorre) emplaçat en el costat obac de la Vall de Cardós. Llur posició però, elevada respecte el fons de la Coma, en el coster nord, fa que gaudeixi d'un temps d'insolació raonable. Presenta una estructura urbana força compacte de forma el·líptica centrada per l'església i *Casa Ticó* al seu costat, davant de les quals hi passa el carrer principal que travessa el nucli horitzontalment.

• **Reconeixement administratiu:** Reconegut avui per l'INE com a *entitat de població* i també com a *nucli de població*. El lloc apareix en tots els nomenclàtors, però en els dos primers (1857 i 1860) el trobem comptabilitzat junt amb el seu veí homònim com si fossin un sol poble ("*Boldís*"). De fet, històricament els dos nuclis sovint apareixen en els antics fogatjaments i censos de forma conjunta. Des de 1887, l'estadística oficial distingeix ja Boldís Sobirà com a entitat independent.

• **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

• **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat Compacte* amb 3 edificacions aïllades: dues de properes (*Pallers de Marieta*) i una de llunyana: una quadra situada a llevant del nucli.

• **Ocupació 1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

• **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
8	11	11	14	14

• **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
8	11	11	12	15

• **Església:** Sí. Dedicada a Sant Fruitós. Construïda al Segle XVIII, és la típica església pirinenca de la zona on hi destaca el campanar de torre vuitavat rematat amb una coberta amb de pissarra en forma cònica. El temple consta d'una nau central flanquejada per dues capelles laterals, amb un sostre que cau a tres aigües. Des del Segle XV és sufragània de l'església de Boldís Jussà.

• **Origen:** Desconegut/remot. Ja hem comentat el possible significat i la gènesi iber/basca del topònim. Freqüentment Boldís Sobirà apareix agrupat amb el nucli veí homònim. Però alguns documents, ja deixen clara l'existència de dos nuclis. És el cas de Acta de consagració de Sta. Maria de la Seu d'Urgell, Segle X, la qual parla de "*Buslis superiore atque subteriore*". Segons X. Sudrià²⁹ aquesta és la primera referència històrica del nucli. Més endavant s'esmenta la parròquia de "*Sant Fructuós de Buldís d'Amunt o de Dalt*" (1314), però al Segle XV els dos "*boldissos*" són agrupats en una mateixa parròquia.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Hem d'anar al "*Diccionario geográfico-estadístico de España*" de Pascual Madoz per a tornar trobar informació de Boldís Sobirà de manera independent respecte al seu homònim veí. Madoz ens assegura que el nucli ¹⁰ ("*Boldís de Mun o de Dal*") és format en aquell moment (1840-42) per 8 cases. Més endavant, només podrem consultar dades de l'assentament a partir del Nomenclàtor de 1888 (en els de 1857 i 1860, com hem dit, apareixen agrupats els dos "*boldissos*"): 55 habitants. Nosaltres hem recollit 11 noms de cases tradicionals: *Asabet, Castell, Catxutxa, Gaspà, Janpau, Janticó, Marieta, Nicolau, Perexic, Ticó* i *Visa*. Tres d'elles, *Catxutxa, Janticó* i *Visa* avui han desaparegut. No creiem que en el període de l'economia tradicional el lloc arribés a tenir un nombre superior de vivendes.

Període 1860-1910

-Tot i la manca de dades, deduïm que en la 2ª meitat del Segle XIX la població de Boldís Sobirà es manté al voltant dels 50-55 habitants. El Nomenclàtor de 1900 indica una lleugera caiguda (45 estadants) que es corregeix al següent recull. Només una vivenda va ser tancada a començaments del Segle XX o poc abans, i aquesta fou *Casa Catxutxa*, petita i pobra. Sabem que després la van adquirir la gent de *Marieta*, que la van utilitzar com corral força anys, si bé actualment és caiguda.

Període 1910-1930

-Entre 1910 i 1930 la població torna a caure lleugerament: es passa de 57 a uns 45-48 habitants de fet. Això significa que almenys una vivenda és tancada en aquest període. Aquesta degué ser *Casa Janticó*, el nom de la qual indica una clara relació amb la veïna casa de *Ticó* (inicialment, de ben segur va ser bastida per algun cabaler): l'edifici, que es perllongava per sobre del carrer mitjançant un porxo, ha desaparegut del tot avui.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Almenys una casa més va veure marxar la seva gent al llarg d'aquest període, quan la població cau fins als 35 habitants de fet en el context de la Guerra Civil: cap el 1935-40 seria tancada *Casa Visa*, la qual sembla que havia estat la *Casa Castell* primitiva, on hi havien viscut els nobles del lloc. Un cop deshabitada, *Casa Visa* es va anar enrunant: avui és caiguda.

Període 1960-1979

-Els nomenclàtors de 1950, 1960 i 1970 indiquen 8 cases obertes. Sorprenentment el lloc aguanta bé els anys de l'èxode pellarès, però el cert és que la població poc a poc davalla (39, 36 i 27 habitants respectivament). Entre 1970 i 1980 són tancades 3 cases: *Nicolau* i *Gaspà* cap el 1971-72 i *Janpau* un xic després.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Boldís Sobirà arriba als anys 1980's amb 5 cases obertes: *Asabet, Castell, Marieta, Perexic* i *Ticó*. -*Casa Perexic* va ser tancada cap el 1985-86: el 1991 va ser venuda a una família de fora que hi viuen des del 1996-97. *Casa Asabet* va deixar d'estar oberta cap el 1989-90: ara és 2ª residència.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

Aquesta vintena d'anys es caracteritzen, com a quasi tots els nuclis, per una doble dinàmica: per un costat, el tancament d'alguna casa tradicional on només hi quedava gent gran, i per l'altre, la creació de noves vivendes en antics pallers i quadres.

-L'any 1998 un fill de *Casa Ticó* habilita un paller adjacent i s'hi trasllada a viure amb la seva família: el nou habitatge es diu *Casa la Font*.

-*Casa Ticó* per la seva part és 2ª residència des de l'any 2003, quan mor la padrina. *Casa Castell* també queda buida el 2003-04 en marxar l'home vell que hi vivia: avui resta tancada.

-A més del *Paller de Ticó* (*Casa la Font*, habitada permanentment) s'han transformat en vivenda dos *pallers de Nicolau* (un de 2ª residència i un altre de 1ª residència), un *Paller de Gaspa* (*Casa Fontboter*, 2ª residència), un altre *Paller de Ticó* (2 habitatges) i una petita quadra de *Janpau* (apartament "la Corteta"). Des del 2008-09, *Casa Marieta* és 2ª residència.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 9-10*

-9/10 *Residents Permanents*, corresponents a les cases Asabet, Castell, Marieta i Ticó

Any 2000 *Habitants Residents: 9*

-8 *Residents Permanents*: 1 a C. Ticó 1 a C. Castell, 4 a C. Perexic i 2 a C. la Font

-1 *Resident habitual* a C. Marieta

Any 2005 *Habitants Residents: 8*, *8 Residents Permanents*: 4 a C. la Font i 4 a C. Perexic

-1 *Resident habitual* a C. Marieta

Any 2010 *Habitants Residents: 8*, *8 Residents Permanents*: 4 a C. la Font i 4 a C. Perexic

Any 2015-16 *Habitants Residents: 8*

- 8 *Residents Permanents*: 4 a C. la Font, 2 a C. Perexic i 2 al Paller de Nicolau.

- **Característiques de la població resident 2015-16** Parella autòctona de mitjana edat amb nens (*C. la Font*). Parella de nous rurals amb nens (*C. Perexic*).

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** A menys de 800 a l'est de Boldís Sobirà hi ha les *Bordes de Folguero*: n'hi ha 3 de dretes. El poble de Boldís Jussà és a menys de 300 m a l'oest, però el considerem un nucli del tot independent al seu homònim: així apareix en la majoria de nomenclàtors i així és percebut a nivell local.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones 1988** Tres: cases *Marieta*, *Castell* i *Ticó*.
2000 Una a C. *Ticó/la Font* **2010** Una a C. *la Font*. **2015-16** Una a C. *la Font*.

- **Allotjament/Turisme rural 1988** No. **2000** No. **2000** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del *Pla Com. 1991 i 1995-99*

a) **Accessos 1988-93** Pista des de Lladorre, oberta el 1970. **2015-16** Carretera asfaltada des de Lladorre.

b) **Pavimentació de carrers 1988-93** Parcialment. **2015-16** Carrers ja pavimentats.

c) **Electrificació 1988-93** N'hi ha i és convencional, des de mitjans dels 1970's. **2015-16** Sí. Convencional.

d) **Enllumenat públic 1988-93** Sí. **2015-16** N'hi ha, es troba en bon estat i cobreix tot el nucli.

e) **Subministrament d'aigua 1988-93** Sí. **2015-16** Sí. Hi ha aigua abundant. Hi ha dipòsit.

f) **Xarxa de clavegueram 1988-93** Sí. Aboca a un barranc. **2015-16** Sí. Va a parar a una fossa sèptica.

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Casa la Font</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència	Paller de Ticó
<i>Casa Fontboter</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Gaspa
<i>Quadra de Nicolau</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Quadra Nicolau
<i>Paller de Nicolau</i>	Acceptable	Bo	Cap	1 ^a Residència	Paller Nicolau
<i>La Corteta</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Quadra Janpau
<i>Paller de Ticó</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Ticó

• **Serveis** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 A Llavorsí		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí.		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ainet/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ainet/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 A Lladorre		2015-16 Festa Major

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	30*			9-10	10	9	9	8	8	8	8	5
Habitants de fet	154*		55	44	57	44	48	35	39	39	27	21
Habitants de dret			57	45	69	52	52	42	39	39	30	21

*Boldís Jussà i Boldís Sobirà conjuntament

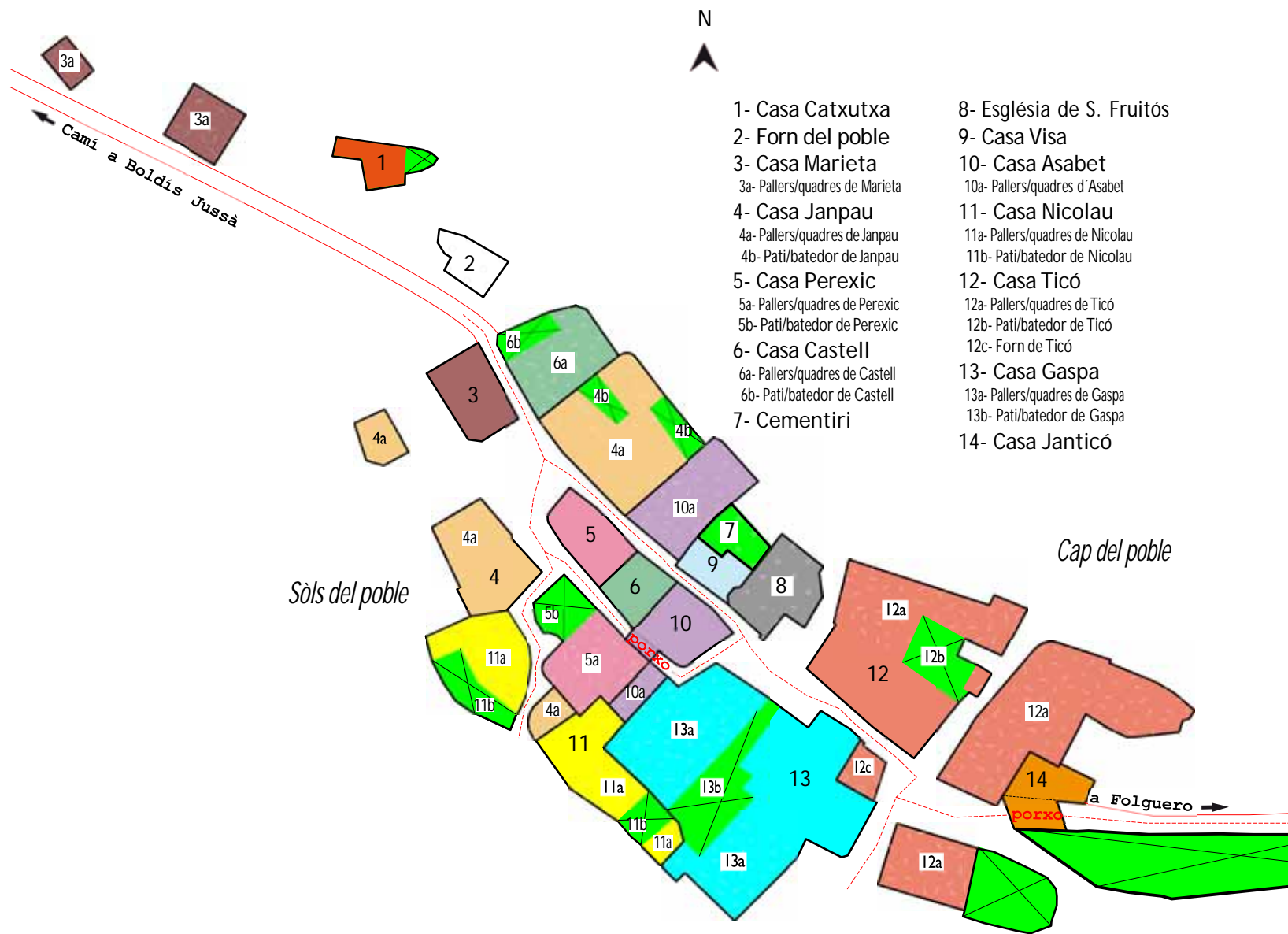
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència		4-5	4	5	3	2	3			
Habitants de fet		9-10	7-8	9	8	8	8			
Habitants de dret		16	15	16	15	12	12			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Asabet</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Castell</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Catxutxa</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Gaspa</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Janpau</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Janticó</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Marieta</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Nicolau</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Perexic</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Ticó</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Visa</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

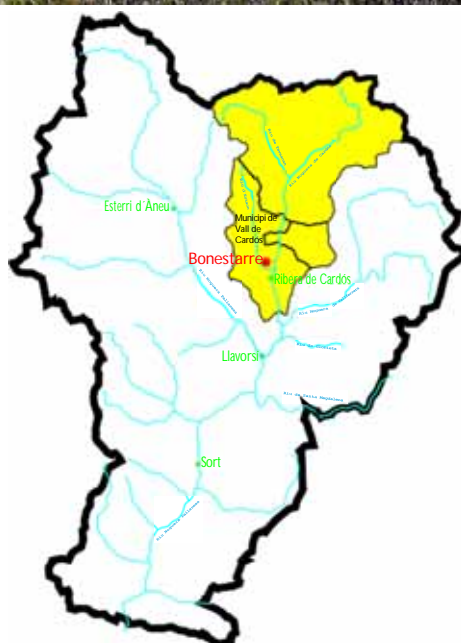
BOLDÍS SOBIRÀ a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

Bonestarre

- **Municipi actual:** Vall de Cardós
- **Qualificació:** 3C4
- **Categoria Mitja:** Llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1065-1090 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Poble molt petit
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat Compacte
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 2 edificacions aïllades

- **Estat general** **Any 2000** Bo. Alguns edificis desapareguts, però pocs.
Any 2015-16 El mateix.
- **Situació i morfologia:** Poblet situat al tram inferior de la Coma d'Estaon, una vall lateral de morfologia glacial que tributa a la Noguera de Cardós una mica més amunt de la vila de Ribera de Cardós. Es troba emplaçat sobre una terrassa de poc desnivell lleugerament elevada a l'esquerra del riu d'Estaon, orientat a sud-oest i per tant en el costat obac de la petita vall. Una posició més desfavorable, en quan a la insolació, que la d'assentaments propers com Anàs, Surri o Estaon. Bonestarre és molt proper al veí poble d'Anàs. En el marc de l'economia tradicional, abans de l'arribada del turisme, mai va passar de ser un llogaret d'onze o dotze cases com a molt. Però en els darrers anys s'ha incrementat el nombre de vivendes degut a la transformació en habitatges (quasi tots segones residències) de nombroses antigues quadres i d'altres construccions inicialment amb funcions agràries i ramaderes.
La trama urbana és relativament compacte, si bé la part inferior del nucli presenta avui una estructura més esparsa, degut en part a la desaparició d'algunes velles edificacions.
En general però, el poble es troba ben conservat i ha conegut un procés de rehabilitació quasi integral. Fa uns pocs anys Bonestarre va estar en el centre d'una agra polèmica quan uns promotors immobiliaris, amb el beneplàcit de l'Ajuntament, van realitzar un projecte per a construir uns 60 apartaments al costat del nucli, on hi ha una antiga granja de porcs en desús. Com en d'altres casos, l'esclat de la bombolla immobiliària ha deixat el projecte en suspens.
- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut per l'INE com a *entitat de població* i des de l'any 2003 també com a *nucli de població*. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors. Amb la creació dels nous municipis sorgits de la reforma legislativa liberal Bonestarre, al Segle XIX, va tenir inicialment un consistori propi. L'any 1847 però aquest i també els dels nuclis veïns d'Anàs, Ainet de Cardós i Lladrós van ser agregats al d'Estaon.
Bonestarre doncs va formar part del municipi d'Estaon fins l'any 1972, quan aquesta entitat local és fusionada amb la de Ribera de Cardós per a donar lloc a l'actual municipi de Vall de Cardós.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Per abans era un *concentrat compacte*, si bé cal puntualitzar que a mig camí entre Bonestarre i Anàs hi havia hagut l'ermita de Sta. Maria de la Llata (en runes des de fa temps, avui en queden unes poques restes).
Avui és l'hem de qualificar de *concentrat compacte* amb dues edificacions aïllades properes: dos naus que formaven una granja de porcs, avui en desús.
A Bonestarre hi destaquen les que antany eren les cases fortes del lloc: *Amill* i *Castellà*.
Casa Amill la trobem a la part superior del nucli. Es tracta d'un gran casal (un dels més destacats de la Vall) amb la vivenda flanquejada a un costat pels edificis auxiliars agraris/ramaders. Apareix documentada ja en el Fogatjament de 1553. Aquí hi va néixer Ermengol Amill, combatent que va lluitar contra les tropes de Felip V en el setge de Barcelona l'any 1714.
Per abans la vivenda d'aquesta propietat era al costat de l'actual (que originalment era un paller), on ara hi ha l'habitatge denominat “*el Refugi*”, al costat de la plaça. En aquest edifici hi ha el que havia estat la capella particular de *Casa Amill*, dedicada a la Mª de Déu del Roser, avui del tot desafectada. L'altra casa forta del poblet era *Castellà*, als sòls del poble. Una altra notable construcció amb les quadres i pellers al costat i al davant.
- **Ocupació** **1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
10	13	15	15	15

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
9	13	15	17	17

- **Església:** Sí que n'hi ha. Dedicada a Sant Vicenç, és una construcció aixecada la segona meitat del Segle XVIII. Segons Mª Lluïsa Cases, probablement va substituir un antic temple romànic. És una d'aquelles²⁹ típiques esglésies de l'Alt Pirineu d'una sola nau, llossat a dues aigües i campanar de torre amb la part superior cònica, coberta de llosses de llicorella. Es troba al cap del poble, arraconat al costat nord del nucli, just a l'actual entrada d'aquest, i el seu estat és acceptable.

- **Origen:** Desconegut/remot. Des de l'Edat Mitja el nucli va pertànyer al Comtat de Pallars. Més tard, en transformar-se aquest en Marquesat, va quedar inclòs en el quarter de la Vall de Cardós, del qual va formar part fins a l'extinció de l'administració senyorial.

El topònim Bonestarre té un significat un tant incert. Segons Joan Coromines aquest provindria d'una barreja del romànic "*Benestare*" (significat explícit: "ben estar") i l'antic dialecte basc propi de la zona.⁴ Tractant-se d'assentaments tant antics però, podria ser també que la llavors nova llengua llatina en transició amb el Català hagués deformat una denominació prèvia de tipus èuscar.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** En els fogatjaments de 1497 i 1553 Anàs i Bonestarre són comptabilitzats de manera conjunta: en el primer s'hi recullen un total de 5 focs per als dos nuclis. En el de 1553 el nombre de cases que hi apareixen són 10. Dos dels cognoms que hi apareixen (Amill i Castellar) han quedat com a noms de cases tradicionals.⁸ -Segons Onofre Timbau, l'any 1628 Bonestarre tenia 12 cases^{1.2} El Cens de Floridablanca (1787) recull una població de 36 habitants, mentre que Francisco de Zamora ens diu l'any 1790 que "*en el lugar no hay mas que cinco casas, con veinte vecinos.*"³⁰ -Pascual Madoz, cap el 1840-42, ens diu que el nucli té 8 cases però 9 "*vecinos*" (suposem que famílies) amb uns 50 habitants.¹⁰ El Nomenclàtor de 1857 ens dóna xifres similars: 11 famílies amb 59 habitants. El de 1860 assenyala 8 cases habitades. Comprovem per tant que, partint de l'Edat Mitja, Bonestarre difícilment hauria passat de la dotzena de cases amb gent els darrers segles.

Els noms de casa tradicionals que hem recollit són aquests: *Amill, Baltasar, Castellà, Gavatxet, Lladós, Micàs, Mostatxo, Santet* (dita *Quim* actualment), *Xica de Castellà, Xica de Gavatxet* i *Xicot*. A aquestes caldria afegir-hi una altre habitatge, *Casa Poblador*, el qual sabem que va ser bastit cap a començaments del XX en el que havia estat el *Forn de Mostatxo* per una família nouvinguda al poblet. A més veurem que des d'uns 200 anys cap aquí hi ha hagut al lloc diversos canvis en la situació d'algunes de les vivendes tradicionals. Gràcies a l'ajut de na Maria Lluïsa Cases, hem pogut fer un seguiment força acurat de l'evolució d'aquest llogaret.

Període 1860-1910

Unes 4 vivendes són tancades a Bonestarre al llarg d'aquests decennis. Es tracta de les cases *Lladós, Mostatxo, Xica de Castellà* i *Xica de Gavatxet*.

-De *Casa Lladós*, abandonada ja al Segle XIX, avui no en queda cap rastre. Sabem, això sí, que era just a sota el *Paller de Micàs*.

-La *Casa Xica de Castellà*, possiblement escindida de la propietat mare en quedar-se a viure al lloc algun cabaler, no degué estar ocupada més d'una o dues generacions: en quedar buida de ben segur va tornar a formar part del gran casal que s'extén pels sòls del poble.

Una sort semblant degué tenir la *Casa Xica de Gavatxet*. Originada a partir d'un fill no hereu casat i no emigrat, no creiem que aquest petit habitatge fos utilitzat com a tal molt de temps. Els indicis ens duen a pensar que va ser cap a començaments del Segle XX (o no gaire després) quan va deixar de ser emprada com a vivenda. A diferència de l'anterior però aquesta va quedar com a propietat independent, i més tard va ser comprada per la gent de *Casa Amill*. Avui es troba mig caiguda.

-Molt diferent va ser la història de *Casa Mostatxo*. Va quedar deshabitada cap a finals del Segle XIX o començaments del XX quan va morir l'home que hi vivia sòl (hi ha indicis que va ser assassinat). Després la propietat va quedar repartida: el que havia estat l'habitatge el va adquirir la gent de *Casa Amill*, que durant molts anys la utilitzarien com a quadra i paller. El *Forn de Mostatxo* va passar a mans d'una família nouvinguda, que la va convertir en *Casa Poblador*.

-Tres habitatges més canvien d'ubicació: *Amill*, *Baltasar* i *Xicot*. La vivenda de la gran propietat d'*Amill*, inicialment situada a l'edifici del costat de la plaça (dit ara "el Refugi"), passa al seu actual emplaçament, per abans un paller, cap el 1850-60. La gent de *Casa Baltasar* es trasllada a viure al que fins llavors era un paller seu, situat just al costat de l'antiga vivenda, suposem que a mitjans del Segle XIX aproximadament. Actualment, de la *Casa Baltasar Vella*, no en queda cap rastre.

-La *Casa Xicot original*, que era a sota de *Casa Baltasar*, i de la qual avui tampoc en queda res (hi ha un pati) degué ser abandonada cap a mitjans o finals del Segle XIX, quan la família va aixecar un nou habitatge entre les cases *Santet* i *Baltasar*.

Desconeixem els motius que propiciaran aquestes mudances, en cap dels tres casos.

Període 1910-1930

-Es tancada *Casa Baltasar*. L'edifici queda abandonat i s'anirà deteriorant.

-Per altre costat, la nova *Casa Xicot* és destruïda per un incendi cap el 1915-20. Llavors la gent de *Casa Amill* els cedeixen l'edifici que havia estat la seva antiga vivenda ("el Refugi", com s'el coneix avui): els de *Xicot* hi viuran uns anys.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-A finals dels anys 1930's/principis dels 1940's, la gent de *Xicot* emigren. D'ara en endavant, aquesta construcció (la *Casa Amill Vella*) serà utilitzada com a *Escola* i vivenda del mestre/a.

-La gent de *Casa Poblador* deixen l'habitatge on vivien (a l'antic *Forn de Mostatxo*) i compren un edifici adjacent que fins llavors havia estat *Paller de Santet* (la meitat superior) i *Paller de Gavatxet* (la meitat inferior): el converteixen en l'actual *Casa Poblador*.

En els anys de la Postguerra queden habitades a Bonestarre 6 cases: *Amill*, *Castellà*, *Gavatxet*, *Micàs*, *Poblador* i *Santet*. Però cap el 1948-49 és tancada *Casa Micàs*, la qual restarà abandonada força temps fins a ser enderrocada cap a principis/mitjans dels anys 1970's pel seu mal estat.

-Cap el 1955-57 marxa la família de *Casa Santet*, però l'habitatge en aquest cas no és abandonat: el lloguen a una gent provinent de Jou (poble de les *Valls d'Àneu*) que es queden a viure a Bonestarre. Més tard acabaran adquirint la propietat, rebatejada amb el nom de *Casa Quim*.

Període 1960-1979

-L'any 1967-68 s'en van els de *Casa Gavatxet*, i el 1976 és definitivament tancada l'*Escola*.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Bonestarre supera la etapa de la 2ª gran emigració amb 4 cases obertes: *Amill*, *Castellà*, *Poblador* i *Santet* (o *Quim*). El nucli però, pintoresc i emplaçat en una zona on el turisme aviat hi arrela, no triga gaire en iniciar una intensa dinàmica de rehabilitació.

--L'any 1984 l'edifici on primer hi havia hagut la vivenda de *Casa Amill*, després la de *Casa Xicot* i més tard l'Escola, és adquirit per una gent de Sant Cugat, que el reformen com a 2ª residència. A partir d'ara serà anomenat "*el Refugi*".

-El 1985 *Casa Gavatxet* és comprada per uns de Terrassa, que la tenen com a 2ª residència. El 1986-87 hi ha fins a 3 noves actuacions immobiliàries: *Casa Baltasar*, mig caiguda, és venuda a una família de Montcada i Reixac, que la refan.

-La *Casa Poblador Vella* (inicialment el *Forn de Mostatxo*) passa a mans d'una gent de Martorell, que en fan un nou habitatge ara dit "*Casa Nuri*", mentre que el vell *Paller de Xicot*, en mal estat, és adquirit per una gent del Vallès, que l'habiliten: les vivendes resultants serà també 2ª residència.

-Un xic més tard (1988-90) el *Paller de Santet* és convertit en dos apartaments ("*les Collades*") que es lloguen a temporades, mentre que en la meitat de l'antic *Paller de Micàs* s'hi basteix una altra vivenda ("*el Niu*") per una família de Tiana (2ª Residència). Finalment, el que havia estat la *Casa Xica de Castellà* és venuda a una gent de Tarragona. A partir del 1992-93 *Casa Poblador* deixa d'estar oberta permanentment: passa a estar ocupada bona part de l'any, però no sempre.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

A les acaballes del Segle XX Bonestarre és ja un nucli amb una forta presència d'estiuejants, però començarà una segona fase d'actuacions que coincideix amb els anys de la bombolla immobiliària.

-L'any 2002 el *Paller de Gavatxet* és venut a una gent de fora, que l'arreglen com a 2ª Residència. Poc després, la meitat del *Paller de Micàs* que quedava per habilitar esdevé una nova vivenda (*Casa Isabel* o "*la Borda*") per a vacances i festes.

-L'edifici que havia estat per abans *Casa Mostatxo*, propietat de la gent d'Amill, és rehabilitat cap el 2005-06: en surten dues vivendes més per a ser llogades.

Tot això no és res comparat amb el mastodòntic projecte que hi ha previst en una zona contigua al nucli on hi ha una granja de porcs tancada: la construcció de 60 apartaments. Una obra molt polèmica, avalada per l'Ajuntament, que provoca diverses reaccions de rebuig. Quan sembla que l'inici de les obres és inevitable però, tot queda suspès en esclatar la bombolla immobiliària.

La proliferació de noves vivendes a Bonestarre contrasta amb la realitat demogràfica del nucli.

L'any 2006 *Casa Castellà* deixa d'estar habitada permanentment, en ser ja massa gran l'home que hi residia. L'any 2015 el poblet només té 3 persones que hi viuen permanentment, si bé unes quantes més hi viuen de forma habitual.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 10-11*

-10 Residents Permanents: 3-4 a C. Amill, 1 a C. Castellà, 3 a C. Santet o Quim i 2 a C. Poblador

Any 2000 *Habitants Residents: 8*, 6 Residents Permanents: 3 a C. Amill, 1 a C. Castellà i 2 a C. Santet o Quim. 2 Residents Habituals, a C. Poblador.

Any 2005 *Habitants Residents: 8*, 6 Residents Permanents: 3 a C. Amill, 1 a C. Castellà i 2 a C. Santet o Quim. 2 Residents Habituals, a C. Poblador.

Any 2010 *Habitants Residents: 8*, 5 Residents Permanents: 3 a C. Amill i 2 a C. Santet o Quim -2 Residents Habituals a C. Poblador i 1 a C. Santet

Any 2015-16 *Habitants Residents: 8-9*, 3 Res. Permanents: 1 a C. Amill i 2 a C. Santet o Quim. -7 Residents Habituals a 2 a C. Poblador, 2-3 a C. Baltasar i 1-2 a C. Santet o Quim

● **Característiques de la població resident 2015-16** Persona de mitjana edat (*C. Amill*), 2 persones de mitjana edat (*C. Santet*), 2 persones grans (*C. Poblador*), autòctones. 2 persones de mitjana edat /grans (*C. Baltasar*) forasters.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Unes 3 ó 4. Cases *Castellar, Amill, Santet* i potser *Poblador*.

2000 Dues. A *Casa Castellar* i a *Casa Amill*. 2010 Una a *Casa Amill*. 2015-16 Una a *Casa Amill*.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El *Molí d'Amill* es troba a menys de 500 m al nord-oest del nucli, a la dreta del riu d'Estaon: és dret. La *Borda de Lladós* és a poc més de 800 m al sud-est de Bonestarre, a l'altre costat del riu de Estaon, muntanya amunt: resta dempeus. El poble d'Anàs és molt a prop de Bonestarre, a menys de 350 m en línia recta. Tot i això, sempre han estat considerats a nivell tant oficial com popular com dos nuclis del tot diferents.

- **Infraestructures** *Les dades de 1988-93 corresponen al *Pla Comarcal 1991 i 1995-99*

a) Accessos 1988-93 Pista des de Ribera de Cardós, oberta el 1948. 2015-16 Carretera asfaltada des del 1993.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Carrers ja pavimentats des del 1999.

c) Electrificació 1988-93 Sí, és convencional. Abans venia d'una minicentral. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. Cobreix tot el poble. 2015-16 Sí. Es troba en bon estat i cobreix tot el nucli.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Arriba a totes les cases.

-2015-16 Sí. Ve del riu d'Estaon. Hi ha dipòsit i està tractada.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha. Va a parar al riu d'Estaon.

- **Serveis** *Les dades de 1988-93 corresponen al *Pla Comarcal 1991 i 1995-99*

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No. A Llavorsí		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí. Contenedor		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 A Ribera		2015-16 Festa Major

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	11	8		9	7-8	7-8	7	7	6	6	4-5	4
Habitants de fet	59		42	33	38	38	44	45	33	25	13	11
Habitants de dret			43	35	40	42	44	51	35	27	16	11

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència		4	4	4	4	3	3-4			
Habitants de fet		10	8	8	8	8	8-9			
Habitants de dret		11	9	7	9	8	7			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Amill</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Amill Vella (Escola)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Baltasar Nova</i>	Bo	Bo	2ª Residència	Resid. habitual
<i>Baltasar Vella</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Castellà</i>	Bo	Bo	1ª Residència	2ª Residència
<i>Gavatxet</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Lladós</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Micàs</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Mostatxo (2 vivendes)</i>	Acceptable	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Poblador Nova</i>	Bo	Bo	Resid. Habitual	Resid. habitual
<i>Poblador Vella (C. Nuri)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Santet (o Quim)</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Xica de Castellà</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Xica de Gavatxet</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Xicot Nova</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Xicot Vella</i>	Desapareguda	Desapareguda		

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Casa Isabel</i>	Dolent	Bo	Cap	2ª Residència	Paller de Micàs
<i>el Niu</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Paller de Micàs
<i>Paller de Gavatxet</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència	Paller Gavatxet
<i>Les Collades (2 viv.)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Paller de Santet
<i>Paller de Xicot</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència	Paller de Xicot

A l'esquerra, imatge antiga de Bonestarre. Veiem l'església del poblet, i a la seva esquerra, *Casa Micàs*, avui desapareguda.

(Fotografia: Antoni Jimenez Campi, cedida per l'Arxiu Històric de les Valls D'Àneu)

A dalt, nova perspectiva del poblet l'any 2013

(Fotografia: Josep Mª Bosch)

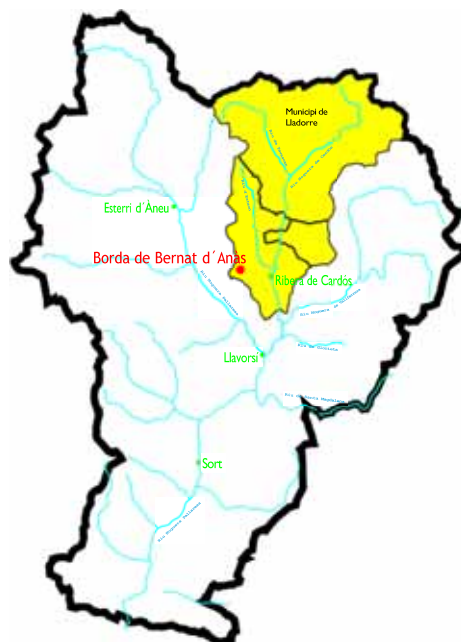
BONESTARRE a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

Borda de Bernat d'Anàs

- **Municipi actual:** Vall de Cardós
- **Qualificació:** EspC
- **Categoria Mitja:** Borda (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1455-1465 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Borda aïllada rehabilitada com a habitatge situada a la capçalera de vall del riu d'Anàs, afluent per la dreta del riu d'Estaon.
És en un lloc força recòndit, d'accés difícil, encarada a sud-est.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen recent, però d'estructura prèvia. La borda va ser rehabilitada cap a finals dels anys 1980's o començaments dels 1990's. La seva estructura exterior original ha estat del tot respectada.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Borda de Masover d'Anàs* és a 1,3 km a l'est. És dreta, en estat acceptable.
La *Borda de Casabedre* és a 1,35 km al sud-oest, ja a l'altre costat de la carena: és dreta, en estat acceptable. El poble d'Anàs és a 1,7 km al nord-est.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural**
1988 No n'hi ha 2000 No n'hi ha.
2010 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat des d'Anàs.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.
- d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Fonts i captacions privades.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988-93 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 Ribera de C.		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

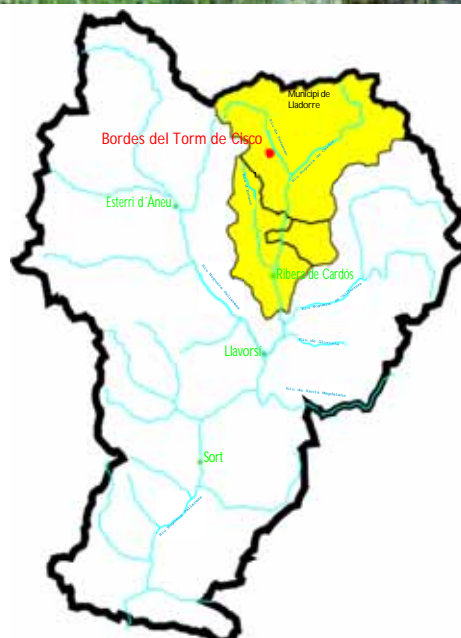
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Borda de Bernat d'Anàs	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader

Borda del Torm del Cisco

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: EspC
- Categoria Mitja: Borda (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1295-1305 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Borda aïllada habilitada com a habitatge recentment. És composta per l'edifici de l'antiga borda pròpiament, per un altre adjacent on hi havia la caseta, i per un tercer edifici separat uns 65 m al sud. Es troba al tram mig de la vall de Tavascan, entre aquest poble i les Bordes de Graus, al costat del riu i de la carretera que puja a l'estació d'esquí de Tavascan.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0-1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0-1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Origen recent, però d'estructura prèvia. La borda va ser habilitada fa uns pocs anys: cap a començaments dels 2000's, ja que cap el 1997-98, segons descriu Xavier Sudrià, encara es trobava en el seu estat original (“*tant pel seu estat de conservació com per la seva situació és un conjunt molt didàctic*”, segons deia aquest autor²⁹). La realitat és que poc després va ser venuda i convertida en habitatge, i el seu aspecte actual poc té a veure amb el que de ben segur oferia temps enrere: s'ha respectat el llossat original, però les parets exteriors han estat del tot transformades. Actualment és 2ª residència.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Borda de Parabera d'Escolà* és a només uns 125 m al nord-est, a l'altre costat del riu: es troba en estat acceptable (no és vivenda). La *Borda de Cortessils de Pijoan*, uns 250 m al nord-oest, és caiguda. La *Borda de Grau de Tambonet*, uns 550 m al sud-est, és caiguda: la caseta però resta dempeus. La *Borda de Sallente de Manuel* és a uns 525 m al sud-est, encara dreta. El nucli de les Bordes de Graus és a uns 950 m al nord.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista des de Tavascan. 2015-16 Carretera des de Tavascan.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Està pavimentat el voltant de la borda.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Ribera de C.
	2015-16 No		2016-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 Lladorre		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

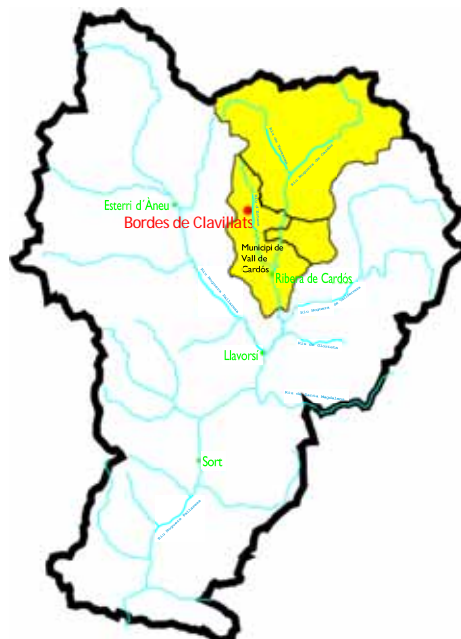
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència				0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Borda del Torm de Cisco</i>	Acceptable	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader

Bordes de Clavillats

- **Municipi actual:** Vall de Cardós
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1555-1575 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Bordes
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte de bordes amb 1 edifici aïllat
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte de bordes
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable.
Any 2015-16 Acceptable però pitjor. Algunes de les construccions no tenen ús.

• **Situació i morfologia:** Nucli de bordes de forma lineal situat a la capçalera de la Coma d'Estaon, entre 1555 i 1575 m, a mig camí entre les bordes de Nibrós i Perafita, enfonsat en el fons de la vall en un indret en que aquest s'estreny.

En total comptabilitzem 4 grans bordes (1 mig enrunada) i 2 casetes (1 mig enrunada).

Segons ens informen veïns de la zona, originàriament pertanyien a cases de Bonestarre: *Castellar* (dues bordes i una caseta) i *Micàs* (dues borda i una caseta). Possiblement, les bordes de *Micàs* van passar després a les cases *Masover* d'Anàs i *Masover* d'Estaon, tal i com indica Xavier Sudrià.³⁰ Aquest mateix autor ens dóna el possible origen del topònim, el qual provindria del llatí "*clavis*": lloc enclavat, en referència a la situació del nucli.

- **Reconeixement administratiu:** No en té.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1-2	1-2	1-2	1-2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Origen i evolució:** Desconegut/remot. Amb el despoblament i la caiguda de l'activitat agrària/ramadera alguna de les construccions es troba avui abandonada de fet i ha començat el seu procés d'enrunament. No tenim constància que aquest nucli de bordes hagués estat habitat de forma permanent per alguna família, però per la presència de casetes, la distància als nuclis convencionals de la Coma d'Estaon i el testimoni dels autòctons sabem que per abans algun pastor hi vivia, si més no, una bona part de l'any. El futur del nucli és avui un tant preocupant pel desús d'alguns edificis i la manca d'accés rodat.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la Borda de Masover és a uns 266 m al sud: és més a prop de Nibrós, un altre nucli de bordes amb el qual l'hem comptabilitzada. Les Bordes de Nibrós són a 520 m al sud. Les Bordes de Perafita són a 485 m al nord.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Dues: *Castellar i Masover d'Anàs*. 2000 Dues: *Castellar i Masover d'Anàs*.

2010 Una: *Masover d'Anàs* 2015-16 Una: *Masover d'Anàs*.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Camí de ferradura. 2015-16 Camí de ferradura.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. Només hi ha una font. 2015-16 No. Només hi ha una font.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Ribera de C.		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		?	?	?	?	?	?	?	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

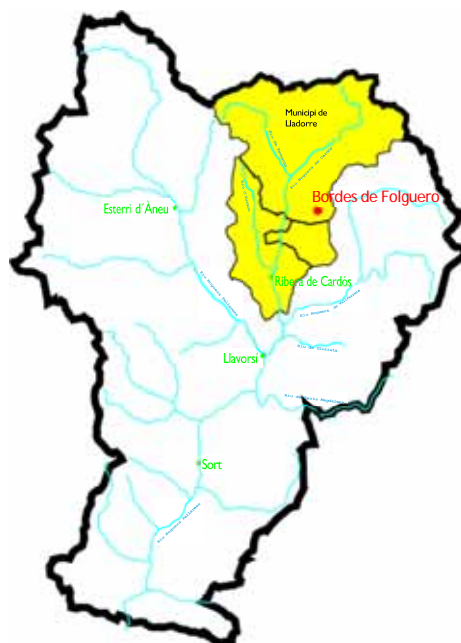
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casetes diverses (1-2)</i>	Acceptable	Acceptable/dolent	Cap	Cap

Bordes de Folguero

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** EspC
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1625-1670 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes amb 1 habitatge
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat difús de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús de bordes amb 1 habitatge
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Hi ha dues construccions caigudes.
Any 2015-16 Acceptable. Hi ha dues construccions caigudes.
- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat difús de bordes situat a la capçalera de la Coma de Boldís, no massa lluny (quasi 800 m) del llogaret de Boldís Sobirà, concretament en un coster elevat a la dreta (solana de la vall) del Riu de Sant Miquel, ben encarat al sud. Inicialment el nucli era format per 5 construccions pertanyents a cases de Boldís Sobirà. Avui, dues de les bordes (*Castell* i *Nicolau*: les més xiques) són caigudes, mentre que 3 (*Ticó*, *Perexic* i *Gaspa*) són dretes.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi són incloses.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat difús*.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. **2015-16** Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

<i>1988</i>	<i>2000</i>	<i>2005</i>	<i>2010</i>	<i>2015-16</i>
0	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

<i>1988</i>	<i>2000</i>	<i>2005</i>	<i>2010</i>	<i>2015-16</i>
0	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen recent, però d'estructura prèvia. Una de les construccions, la *Borda de Gaspa*, va ser convertida en habitatge no fa massa temps, cap a començaments dels anys 1990's. Ha conservat, això sí, la seva fesomia exterior original. És 2ª residència.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poble de Boldís Sobirà és a poc menys de 800 m a l'oest, però uns 150 m per sota.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una de Boldís Sobirà: *Casa Ticó* **2000** Una de Boldís Sobirà: *Casa Ticó*.
2010 Una de Boldís Sobirà: *Casa Ticó/la Font*
2015-16 Una de Boldís Sobirà: *Casa la Font*

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat des de Boldís Sobirà.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Fonts i captacions privades.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Ribera de C.
	2016-16 No		2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2016-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2016-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2016-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 Ribera de C.		2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

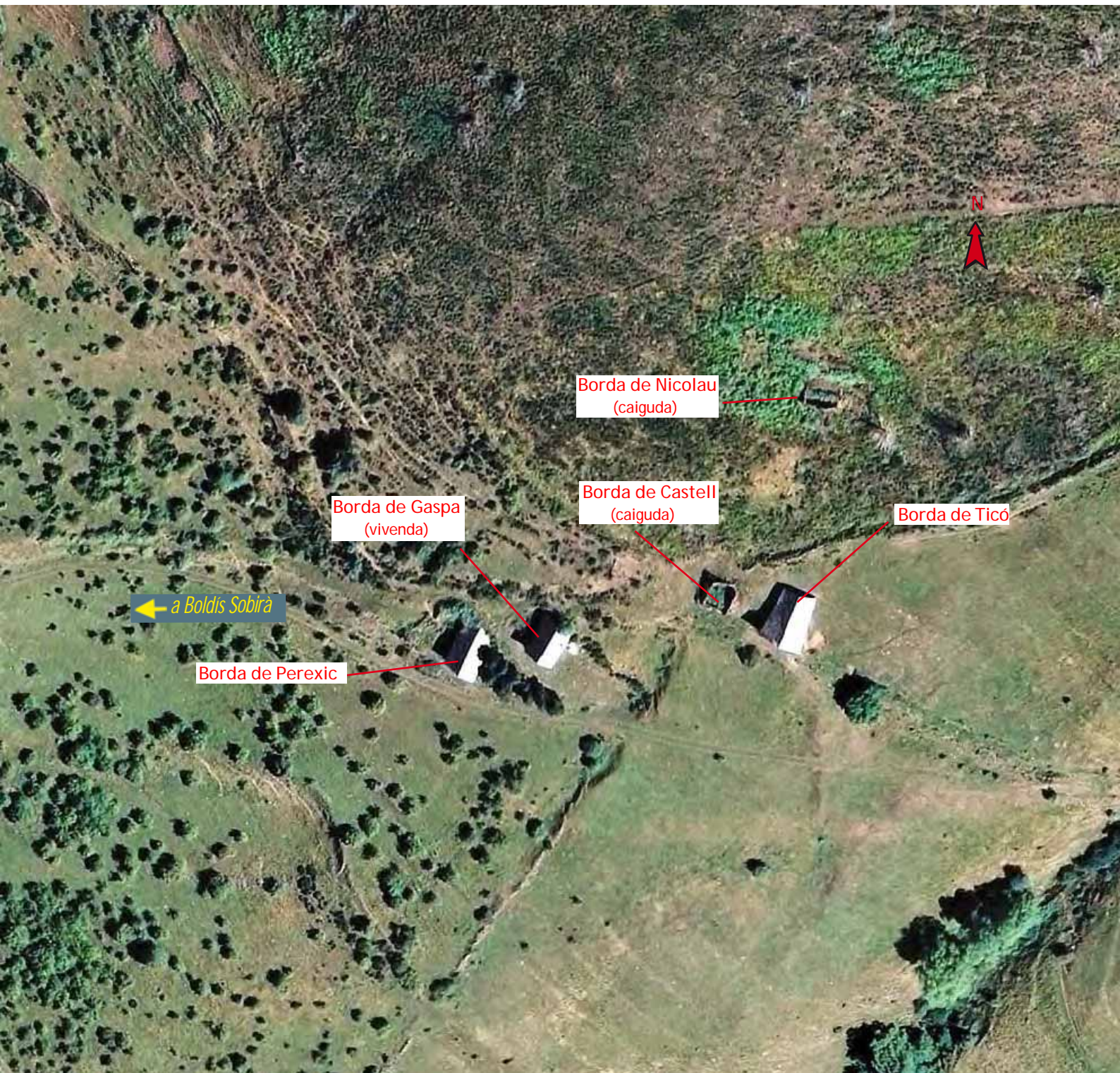
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

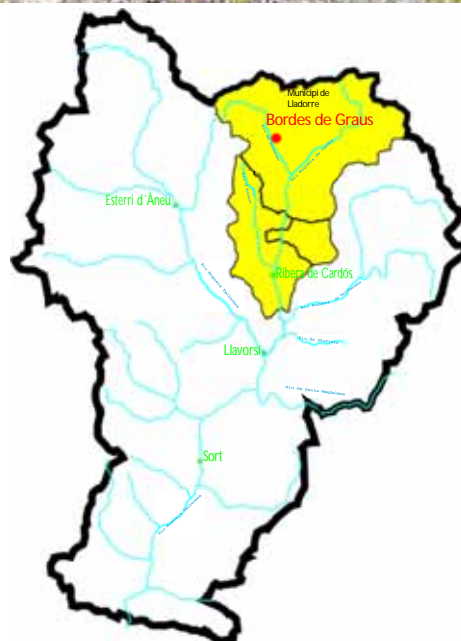
Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Borda de Gaspa	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Agrari/ramader

BORDES DE FOLGUERO: els edificis sobre una foto aèria de l'ICC

Bordes de Graus

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** EspGC2
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1300-1325 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual** (segles XIX-XX): Concentrat compacte amb 5 edificacions aïllades
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 4 edificacions aïllades
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Algun edifici caigut. Any 2015-16 Bo. Algun edifici caigut.
- **Situació i morfologia:** Nucli de bordes situat a la riba dreta del Riu de Tavascan vinculat inicialment a l'explotació agrària/ramadera de les terres circumdants per part de famílies d'Aineto i Tavascan. Fa uns anys però la majoria de construccions van ser rehabilitades: s'hi va fer un càmping, un alberg i 3 habitatges de segona residència. Avui el lloc, emplaçat en el tram mig de la Vall de Tavascan, ha perdut l'aspecte rústic original i llur funció tradicional: ha estat transformat en un nucli de caire turístic, malgrat que algunes de les construccions conserva el seu estat original.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* amb 4 edificis aïllats: la *Borda d'Arenys de Queró*, a més de 100 m a l'est (estat original) i les *Bordes de Graus de Bernat* (dues bordes i una cabana en estat original, dretes), totes elles a la riba esquerra del riu de Tavascan.
- **Ocupació** 1988 Habitat temporalment 2000 Habitat habitualment 2010-16 Habitat permanentment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2-3	4	4	5	5

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	2	3	4	4

- **Església:** No n'hi ha. No tenim indicis que n'hi hagi hagut.
- **Origen i evolució:** Indeterminat. Podria tractar-se d'un antic caseriu medieval posteriorment reconvertit en nucli de bordes, però ho desconeixem. El topònim "*Graus*" fa referència al graó final que dibuixen les 3 comes que conflueixen una mica més amunt del lloc. Abans que el nucli fos transformat per a usos turístics, hi havia un total de 8 bordes concentrades i 3 més d'aïllades, algunes amb una caseta adjacent. De les bordes concentrades, 4 pertanyien a *Casa Feliu* d'Aineto, una a *Casa Poblador* d'Aineto, i una altra a *Casa Queró* de Tavascan. Una darrera, de *Ramón* d'Aineto, conservava fins fa uns anys el sostre original fet de palla, avui però és caiguda. De les bordes aïllades, la d'*Arenys de Queró* és de *Casa Queró* de Tavascan, i les dues de *Graus de Bernat* amb llur caseta, és de *Casa Bernat* de Tavascan: les 3 es conserven en el seu estat original. Avui, 3 de les bordes de *Feliu* són habitatge: un per a la família que regenta el càmping, un altra és un alberg i una última és 2ª residència. La *Borda de Rictoret* també ha estat habilitada 2ª residència.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes** 1988 Dues o tres. 2000 Dues: *Feliu* i *Graus de Bernat*. 2010 Dues: *Borda de Feliu* i *Graus de Bernat*. 2015-16 Dues: *Borda de Feliu* i *Graus de Bernat*.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No 2000 Sí. Càmping i alberg 2010-16 Sí. Càmping i alberg.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Parabera d'Escolà* és a uns 800 m al sud-est, a la riba esquerra del Riu de Tavascan: es troba en estat acceptable. La *Borda de Torm del Sisco* és uns 950 m al sud-est (ribe dreta del riu): ha estat convertida en vivenda.

- **Habitants de fet segons treball de camp** Any 1988 *Habitants Residents: 0*
 Any 2000 *Habitants Residents: 4*, 4 Residents habituals a la Borda de Feliu
 Any 2005 *Habitants Residents: 4*, 4 Residents habituals a la Borda de Feliu
 Any 2010 *Habitants Residents: 2-3*, 2/3 Residents habituals a la Borda de Feliu
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 3-4*, 3/4 Residents habituals a la Borda de feliu

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Família autòctona.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista estat acceptable. 2015-16 Carretera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha de convencional. 2015-16 Sí. Convencional
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. Hi ha una font. 2015-16 Sí. Convencional.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No. Tavascan		2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tavascan/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Tavascan/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Lladorre		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	?	?	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	1	1	1	1	1
Habitants de fet				3-4	3-4	2-3	2-3
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Feliu (1)</i>	Bo	Bo	Residència hab.	1ª Residència
<i>Borda de Feliu (alberg)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Borda de Feliu (2)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Borda de Rictoret</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

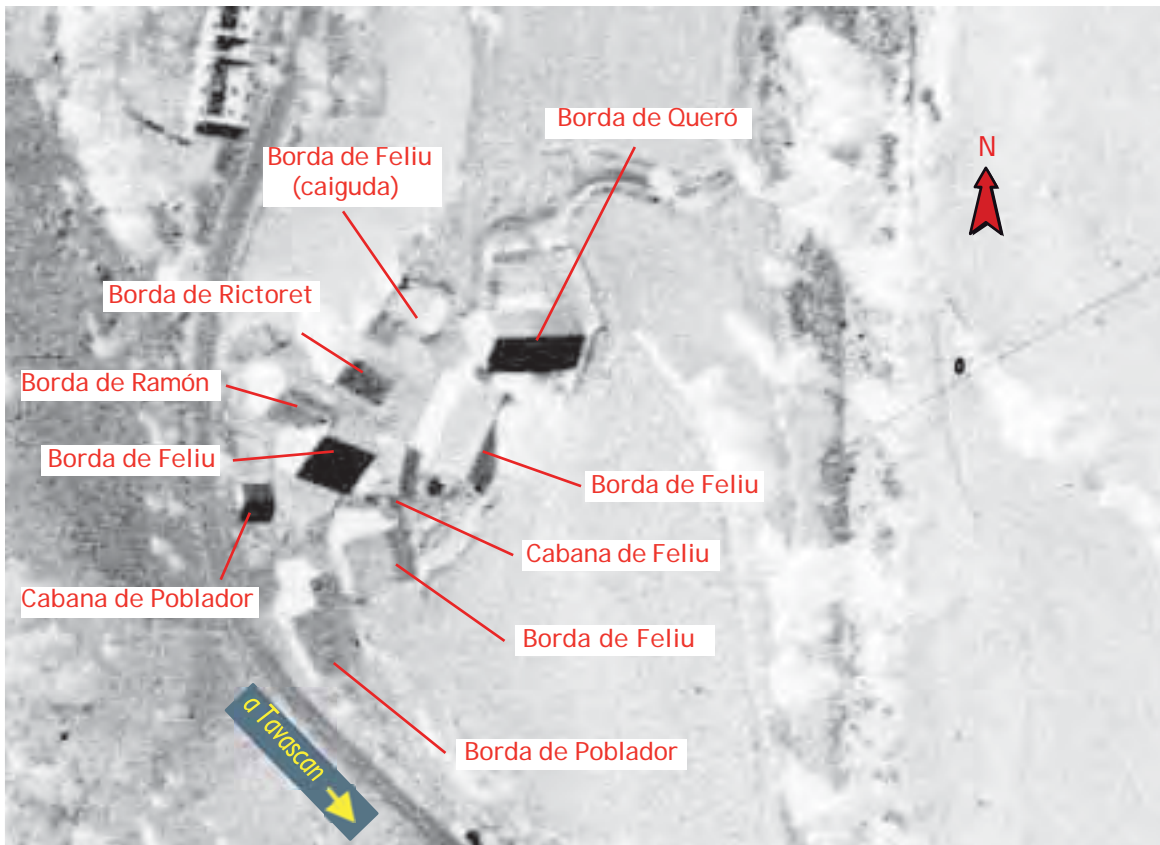

Les Bordes de Graus abans de la seva conversió en nucli turístic.

(Fotografia: Càmping Bordes de Graus)

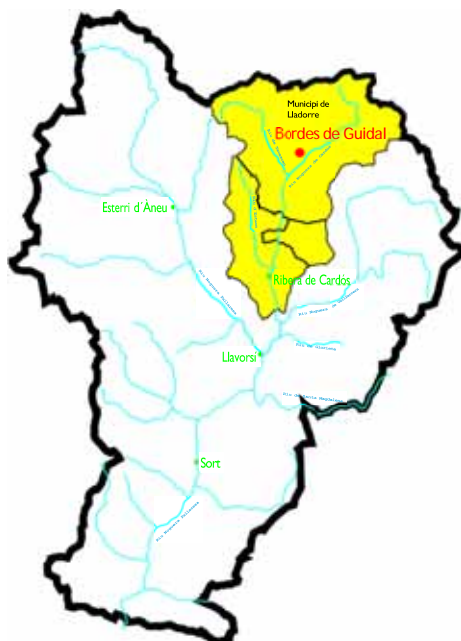
BORDES DE GRAUS: els edificis sobre fotografies aèries de l'ICC

A dalt, anys enrere, abans de fer-se el càmping. A sota, en l'actualitat

Bordes de Guidal

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1270-1290 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli de Bordes
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat de tipus lineal
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat de tipus lineal
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. La majoria de construccions però no tenen cap ús. **Any 2015-16** Dolent. Els edificis no tenen cap ús alguns han començat el procés d'enrunament.

• **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situat a la capçalera de la Vall de Cardós, a uns 2,4 km aigües amunt de Tavascan. Els edificis es disposen linealment sobre una petita terrassa lleugerament elevada sobre el tàlveg de la vall: cap d'ells ha estat convertit en habitatge convencional. Sabem però que alguna de les bordes va estar habitada de forma habitual en el passat en relació a les tasques agràries i ramaderes, tal i com recull F. Xavier Sudrià.²⁹ Per abans havia arribat a ser un assentament de més grandària, però ja fa anys va quedar parcialment destruït per una allau: avui resten dempeus unes 5 construccions.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** El nucli no hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat difús* de tipus lineal.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3-4	3-4	3-4	3-4	3-4

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1	1	0	0

- **Origen i evolució:** Desconegut/remot. Sabem que per abans hi havia un total de 7 bordes, algunes amb cabanes adjacents, que pertanyien a les cases *Estalé, Feliu, Gavatx, Llau, Roca, Sarrado* i *Tomàs* de Tavascan. Actualment només resten dempeus les bordes i cabanes de *Feliu, Estalé, Llau* i alguna altra. L'estat general del conjunt de construccions no és bo, ja que avui no tenen cap ús un cop han perdut la seva funció tradicional.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
Any 2000 *Habitants Residents:* 0
Any 2005 *Habitants Residents:* 0
Any 2010 *Habitants Residents:* 0
Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una o dues. **2000** Una, a la *Borda de Feliu*. **2010** Cap. **2015-16** Cap.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les Bordes de Juèria, entre 420 i 600 m al nord-est, són del tot caigudes.

Les Bordes de Lertamon i les d'Ison, més o menys dretes, són a 1,45 km al nord-est.

Les Bordes de Gueron, del tot caigudes, són entre 1,25 i 1,4 km al sud-oest.

La Borda de Gallimorta, dempeus, és a 1,2 km al sud-oest, a la riba dreta de la Noguera de Cardós o de Lladorre: és dempeus. El poble de Tavascan és a 2,4 km al sud-oest.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista des de Tavascan. 2015-16 Pista des de Tavascan.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. Només hi ha una font.

-2015-16 No n'hi ha. Només hi ha una font.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Lladorre		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Cabana de Feliu</i>	Acceptable	Dolent	2 ^a residència	Cap
<i>Cabana de Llau</i>	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
<i>Cabana d'Estalé</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	?	?	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

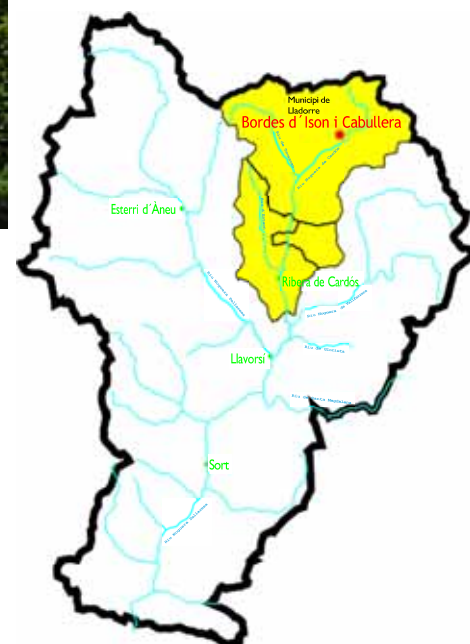
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Bordes d'Ison i Cabullera

/Bordes de Jon i Cabullèra/

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: EspG
- Categoria Mitja: Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1495-1540 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Nucli de bordes
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat tricèfal de bordes
- Tipus de poblament actual: Concentrat tricèfal de bordes
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable, malgrat que moltes construccions no tenen cap ús.
Any 2015-16 Acceptable, tot i que moltes construccions actualment no tenen cap ús.

• **Situació i morfologia:** Conjunt de 3 grups de bordes (*Ison*, *Cabullera de Baix* i *Cabullera de Dalt*) situats a la capçalera de la Vall de Cardós, situats molt a prop entre ells. Concretament, es troben en un coster del vessant dret (solà) de la vall, uns 250 m per sobre del curs de la Noguera de Cardós o de Lladorre. El lloc, just per sobre de la pista que duu als peus dels estanys de Certascan, Naorte i Romedo, no és gaire lluny del bell indret del *Pla de Boavi*.

Formen el nucli, com hem dit, 3 grups de construccions d'ús essencialment agrari i ramader, si bé per abans sabem que eren habitades quasi tot l'any.

Les *Bordes d'Ison*, el grup situat més a l'oest (ponent), és compost per uns 14 o 15 edificis (bordes, algunes de les quals amb les seves corresponents casetes), alguns dels quals avui del tot enrunats, que es despleguen en filera de dalt a baix del pendent.

El riu d'Ison separa aquestes bordes de les de *Cabullera*, emplaçades cap a llevant.

Les *Bordes de Cabullera de Baix*, situades uns 250 m a l'est de les anteriors, és un grup de 7 construccions, 3 de les quals del tot caigudes avui.

Uns 70 m per damunt d'aquestes hi ha les *Bordes de Cabullera de Dalt*: de les 8 construccions, només 3 en resten dempeus.

- **Reconeixement administratiu:** No en tenen ni n'han tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi són incloses.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat tricèfal* de tipus difús.
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4-5	3-4	3-4	3-4	3-4

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	0	0	0	0

- **Origen i evolució:** Desconegut/remot. Sabem que les construccions pertanyen a diferents cases de Lladorre i al *Manso Serra*.

Pels testimonis que hem recollit, molt probablement algunes d'aquestes bordes van estar en el passat permanent o habitualment habitades: la gent s'hi desplaçava des de Lladorre i s'hi quedaven a treballar les terres circumdants. S'hi podien estar molts mesos (de vegades, només baixaven al poble a l'hivern). Fins i tot es podia donar el cas d'algú que s'hi quedés a viure tot l'any o gairebé. Les terres del voltant eren llaurades: s'hi cultivaven cereals (sègol i forment sobretot), farratges per al bestiar i també patates, llegums, verdures,... La qüestió era obtenir el màxim de productes per a la subsistència de la família.

Més tard, a mesura que s'anava consolidant l'economia de mercat, el conreu de cereals anà desapareixent, però s'hi van continuar conreant farratges i pastura sobretot.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les Bordes de Lertamon són molt a prop: uns 310 m al sud. Malgrat això, hem decidit no considerar-les com a part del nucli que tractem ara, ja que pertanyen a cases de Ribera de Cardós.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una o dues. **2000** Una del Manso Serra.
2010 Una del Manso Serra. **2015-16** Una del Manso Serra.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures*** *Les dades provenen de fonts diverses*

- Accessos** **1988-93** Pista des de Tavascan. **2015-16** Pista en mal estat des de Tavascan.
- Pavimentació de carrers** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Electrificació** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Enllumenat públic** **1988-93** No. **2015-16** No.
- Subministrament d'aigua** **1988-93** No n'hi ha. Només hi ha una font.
-2015-16 No n'hi ha. Només hi ha una font.
- Xarxa de clavegueram** **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

- **Serveis** **Les dades provenen de fonts diverses*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Lladorre		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Casetes diverses	Variable	Variable	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		?	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

A la imatge superior, vista parcial de les *Bordes d'Ison*.

A sota, les *Bordes de Cabullera de Baix*.

Aquest és un nucli format per 3 grups de bordes molt propers l'un dels altres situat a la capçalera de la Vall de Cardós, no gaire lluny del Pla de Boavi i lleugerament per sobre de la pista que puja als estanys de Certascan i Romedo.

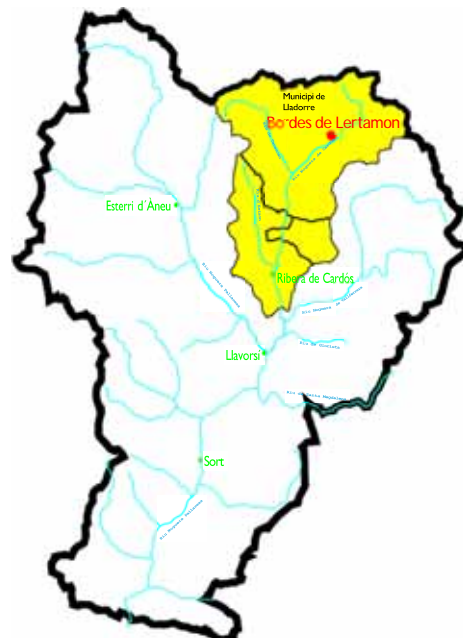

Algunes de les bordes d'Ison i Cabullera van estar per abans habitades quasi tot l'any per gent de Tavascan en el marc de l'economia tradicional. Als seus voltants s'hi conreaven cereals, llegums i patates ("trumfos", en pallarès).

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2014)

Bordes de Lertamon (Bordes d'Artamont)

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: EspGC1
- Categoria Mitja: Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1310-1330 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Nucli de bordes amb 1 habitatge
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat de bordes
- Tipus de poblament actual: Concentrat de bordes amb 1 habitatge
- Naturalesa: No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Construccions dempeus.
Any 2015-16 Acceptable. Construccions dempeus.

- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat bicèfal compost, per un costat, per 3 bordes pertanyents a les cases *Molina* i *Sisco* de Ribera de Cardós, i per l'altre, per dues construccions d'origen recent aixecades amb motiu de les obres hidroelèctriques de fa uns anys. El lloc és situat a la capçalera de la Vall de Cardós, al costat de la pista que du al Pla de Boavi, a poc menys de 4 km aigües amunt de Tavascan. Els seguit d'edificis, es troba més o menys en bon estat. Oficialment el lloc és denominat "*Bordes d'Artamon*". Xavier Sudrià²⁹ però, puntualitza que el topònim correcte és *Lertamon*, que prové de l'antic dialecte basc que s'havia parlat a la zona segles enrere.

- **Reconeixement administratiu:** No en tenen ni n'han tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat bicèfal de bordes amb 1 habitatge.*
- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1-2	1-2	1-2	1-2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Origen i evolució:** Desconegut/remot. No tenim notícies que el nucli per abans fos habitat de forma regular, si bé la considerable distància al poble del qual depenien (Ribera de Cardós) i la presència d'alguna xemeneia ens fa creure que possiblement estigués ocupat de manera habitual, si més no, per algun pastor.

Fa un temps (30-30-35 anys), una de les construccions va ser rehabilitada com a refugi privat.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una o dues.

2000 Una o dues.

2010 Una o dues.

2015-16 Una o dues.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 No n'hi ha. Només hi ha un refugi privat.

2000 No n'hi ha. Només hi ha un refugi privat.

2010 No n'hi ha. Només hi ha un refugi privat.

2015-16 No n'hi ha. Només hi ha un refugi privat.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** *Les Bordes d'Ison i Cabullera* més o menys dretes, són a uns 310 m al nord: malgrat tot, les hem tractat de forma separada, com un nucli independent, ja que no tenen massa relació amb les de *Lertamon* (les primeres depenen de Tavascan i Lladorre, mentre que les de *Lertamon* depenen de Ribera de Cardós).

Les *Bordes de Juèria*, a 1 km a l'est, són del tot caigudes.

La *Borda de Montalto*, a uns 620 m al nord-oest, a l'altre costat del riu, és dreta

Les *Bordes de Guidal*, en mal estat, són a 1,45 km al sud-oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista des de Tavascan. 2015-16 Pista des de Tavascan.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.

-2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. Només hi ha una font.

-2015-16 No n'hi ha. Només hi ha una font.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Lladorre		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda</i> ?	Bo	Bo	?	?

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Refugi Lertamon</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

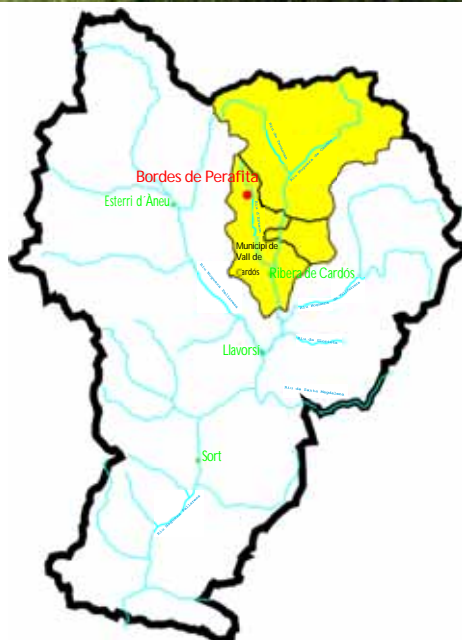
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	?	?	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Bordes de Perafita /Prafita/

- **Municipi actual:** Vall de Cardós
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1640-1655 m
- **Origen:** Remot/indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli de Bordes
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. La majoria de construccions però no tenen cap ús. **Any 2015-16** Acceptable, tot i que algunes de les construccions es troben abandonades de fet i han començat el procés d'enrunament. Situació preocupant de cara al futur.

- **Situació i morfologia:** Nucli de bordes situat a la capçalera de la Coma d'Estaon, entre 1640 i 1655 m, en un indret d'alta muntanya de gran bellesa paisatgística. És format per 9 construccions tradicionals amb funció essencialment agrària i ramadera: 6 bordes i 3 casetes auxiliars. Amb la pràctica desaparició de les activitats típiques rurals, els edificis han perdut la seva antiga funció, i alguns d'ells, abandonats de fet pels seus propietaris, han entrat ja en un procés de degradació que pot comportar en el futur el seu total enrunament.

- **Reconeixement administratiu:** No en té.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi són incloses.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*

- **Ocupació:** **1988** Deshabitat. **2000** Deshabitat.
2010 Deshabitat. **2015-16** Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1-2	1-2	1-2	1-2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Origen i evolució:** Desconegut/remot. Igual que el nucli veí de Nibrós, Perafita probablement fou un antic llogaret que va quedar deshabitat a la Baixa Edat Mitja (?). Posteriorment, la gent dels pobles propers es van apropiat de les construccions i les terres, aprofitant-les per a usos agraris/ramaders.

Hi ha un total de 6 bordes, tres d'elles amb caseta adjacent. Pertanyen a les cases *Bernat* i *Roi* d'Anàs, i *Gavatxet*, *Castellar* i *Amill* (aquesta en té dues), de Bonestarre. El seu estat no és gaire bo, ja que el lloc és llunyà i no té accés rodat. Algunes de les construccions han començat ja el procés d'enrunament. No tenim constància que en el passat estiguessin habitades de forma permanent o habitual, però per la seva situació, lluny dels pobles de la Coma d'Estaon que en tenen la propietat i per la presència de casetes, és possible que durant algun període de temps romanguessin habitades, si no tot l'any, sí una bona part. Almenys per algun pastor que guardava el bestiar.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0

Any 2000 *Habitants Residents:* 0

Any 2005 *Habitants Residents:* 0

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha.

• **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les *Bordes de Clavillats* (4 bordes i una caseta) són a uns 485 m al sud. Les Bordes d'Enterrius, agrupació de 3 bordes (dues d'elles amb caseta) disperses al vessant de ponent de la Coma d'Estaon, són a un kilòmetre al sud-oest. El seu estat és acceptable tot i llur situació remota: les 3 bordes més una de les casetes roman dempeus. El *Cortal de Blasi* de Lleret (borda de grans proporcions), és a 1,3 km a l'est, al capdamunt de la divisòria amb la vall principal de Cardós: el seu estat és acceptable, ja que de moment roman dempeus.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Unes 4: *Amill, Castellar, Roi i Bernat*. 2000 Tres. *Amill, Castellar i Roi*.

2010 Dues. *Amill i Roi*. 2015-16 Dues. *Amill* de Bonestarre i *Roi* d'Anàs.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Camí de ferradura. 2015-16 Camí de ferradura.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. Només hi ha una font.

-2015-16 No n'hi ha. Només hi ha una font.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Ribera de C.		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Casetes diverses (1-2)	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		?	?	?	?	?	?	?	0	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

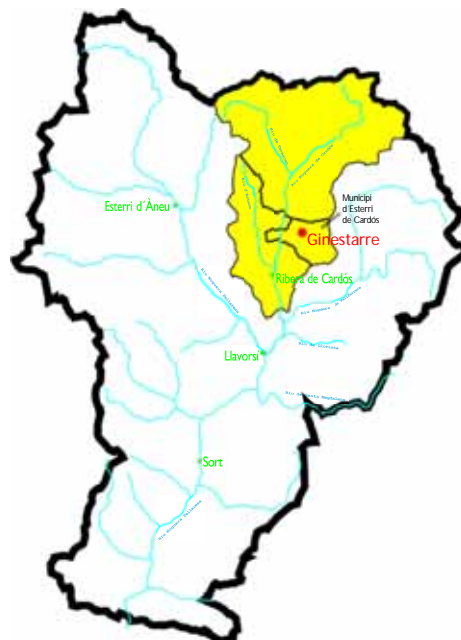
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

Nova perspectiva de les Bordes de Perafita, a l'alta Coma d'Estaon, en un indret de notable bellesa paisatgística. (Fotografia: Josep Mª Bosch, 2013)

Ginestarre

- **Municipi actual:** Esterri de Cardós
- **Qualificació:** 4B3
- **Categoria Mitja:** Llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1345-1380 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús amb dues construccions aïllades

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Parcialment enrunat o enderrocats.
Any 2015-16 El mateix. Parcialment enrunat o enderrocats.
- **Situació i morfologia:** Llogaret situat en un coster del costat de solana de la coma d'Esterri de Cardós, afluent per l'esquerra de la Noguera de Cardós. El lloc es troba a quasi 1400 m d'altitud, només uns 390 m del poble d'Esterri de Cardós, però elevat uns 125 m per sobre d'aquest. Per les informacions històriques de que disposem, Ginestarre mai va arribar a ser un nucli gaire destacat, assolint com a molt uns 14-15 habitatges com a molt en els moments de més esplendor. La trama urbana era per abans molt més compacta que no pas avui, ja que actualment diverses cases i antigues quadres/pallers han desaparegut, de manera que la disposició de les construccions s'ens presenta ara d'una manera més esparsa i irregular. Els edificis presenten totes les característiques típiques de l'Alt Pirineu: parets de pedra fosca de pissarra cobertes amb llossats generalment a dues aigües i utilització generosa de la fusta tant en l'interior com en els acabats exteriors.
- **Reconeixement administratiu:** Està actualment reconegut per l'INE com a *entitat de població*, però no com a *nucli de població*. Històricament, el lloc apareix en tots els nomenclàtors. Administrativament, des del Segle XIX ha format part del municipi d'Esterri de Cardós.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L'any 1988 hi havia dues cases obertes (*Anilló* i *Matieu Nova*, suposadament) i 4 habitants. 4 cases més tenien ús estacional. Infraestructures i serveis precaris. S'hi accedia per pista, no hi havia telèfon ni enllumenat públic, els carrers estaven sense pavimentar i la xarxa de distribució d'aigua era insuficient.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Actualment l'assentament presenta una morfologia de *nucli concentrat difús*, si bé per abans presentava un poblament molt més compacte. La desaparició de diverses construccions, del tot enrunades i/o enderrocades, ha comportat l'existència de diversos espais buits en l'interior de la trama urbana i un aspecte més espars en la distribució dels edificis. Hi ha un edifici aïllat llunya: l'oratori de Sant Sebastià, uns 350 m al sud-oest. A Ginestarre hi destaca *Casa Bringué*, magnífic exemple de casa forta pirinenca desenvolupada horitzontalment, formant un conjunt arquitectònic tancat compost per la vivenda rodejada de les quadres i pallers amb el pati batedor al mig. Segons F. Xavier Sudrià,³⁰ aquesta finca és ja anomenada l'any 1449. La construcció actual és del Segle XVII. Es troba ben conservada (va ser restaurada cap el 2001-02) i a l'interior guarda molts dels elements tradicionals. Actualment pertany a l'incasòl, que l'ha posat al servei de l'ajuntament d'Esterri de Cardós per a fer-ne un museu.
- **Ocupació 1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment per població minsca. També té 2ª residència.
- **Església:** Sí. Dedicada a Santa Maria, la trobem als sòls del poble, a l'extrem oest. Es tracta d'un temple romànic anomenat ja l'any 1069, format per un sola nau acabada amb un àbsis semicircular a llevant. El campanar de torre li va ser afegit amb posterioritat, així com dues petites capelles laterals. Originàriament, a l'interior hi havia diversos elements artístics de gran valor (pintures murals, una talla romànica i un frontal d'altar) repartits avui per diversos museus de tot el món. Va ser sufragània de la d'Arrós de Cardós primer, i de la d'Esterri de Cardós després.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
10	11	11	11	11

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
5	6-7	8	7-8	7-8

- **Origen:** Desconegut/remot. El lloc apareix documentat per primer cop l'any 1069. A partir d'aquí, al llarg de l'Edat Mitja apareix en diversos textos amb la denominació "*Genestarre*". L'assentament sempre va pertànyer al Comtat de Pallars, després Marquesat, dins el qual formava part del Quarter de Cardós. El topònim *Ginestarre*, segons Joan Coromines, provindria del mot "*Ginestar*", però amb la terminació *-arre*, d'origen basc, afegida al darrera⁴.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** El Fogatjament de 1553 assenyala que el lloc era format llavors per 3 cases ("*focs*"). Hi són anomenats dos cognoms, *Bringué* i *Matien*, amb el temps han donat nom a dues de les cases tradicionals del llogaret.⁸ -Onofre Timbau en diu que l'any 1628 el nucli era format per 15 cases: si la xifra és correcta, veiem que en poc temps hauria experimentat un notable creixement.¹² Els censos d'Aparici (1718) i Floridablanca (1787) recullen que Ginestarre tenia respectivament 27 i 68 habitants. -Pascual Madoz, cap el 1840-42: el lloc és format per 9 veïns (famílies), amb 52 habitants.¹⁰ Veiem per tant com al llarg de l'Edat Moderna tant el nombre de vivendes com d'habitants és molt variable. Les dades dels primers nomenclàtors (1857 i 1860) no difereixen gaire: 11 cases i 74 habitants en el primer cas, i 10 cases habitades més una de deshabitada en el segon. Nosaltres hem recollit 13 noms de casa tradicionals: *Anilló*, *Bringué*, *Canal*, *Cardaire*, *Llovet*, *Macià*, *Martret*, *Matieu*, *Netó*, *Poblador* (dita també *Gomà*), *Pubill*, *Ravot* i *Sabater*.

Període 1860-1910

-La població del nucli passa dels 74 habitants de l'any 1857 a la cinquantena a principis del Segle XX. De ben segur un parell de cases són tancades: *Martret* i *Llovet*. La localització d'aquestes antigues cases és tot un misteri, tot i que molt probablement eren situades a la part de ponent del nucli, entre *Casa Cardaire* i el *Paller de Macià* aproximadament. Per altre costat, és possible que alguna vivenda fos creada al llarg de la 2ª meitat del Segle XIX: per exemple, *Casa Poblador*. Determinats habitatges van canviar el seu emplaçament per aquests anys. Per exemple, *Casa Matieu*, que fou traslladada al cap del poble, on segurament la família hi tenia algun paller. Més tard, la vivenda seria reubicada en un altre paller/quadra que hi havia al costat: on avui trobem *Casa Matieu Nova*. L'edifici de la *Casa Matieu Vella* ha estat conservat i encara és dempeus. *Casa Sabater* va ser traslladada cap a l'altre costat del carrer, on avui hi ha la *Casa Sabater Nova*. La *Casa Sabater Vella* amb el temps seria abandonada: avui és del tot caiguda.

Període 1910-1930

Tant el nombre de residents com el de cases es manté estable (entre 46 i 50 de fet i entre 10 i 13 cases). De totes maneres, el Nomenclàtor de 1910 indica un repunt en els habitants de dret, que s'enfilen fins els 72: un exemple més de la disparitat entre població de dret i de fet que suggereix una emigració temporal a l'hivern. Si més no, almenys un habitatge és tancat en el decenni 1920-30: probablement va ser *Casa Canal*, la qual va passar a ser un corral de *Sabaté*.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

La dècada dels 1930's, amb la Guerra Civil, comporta el tancament de 4 cases més: *Cardaire*, *Poblador*, *Pubill* i *Ravot*. Totes van quedar abandonades i avui han desaparegut. Les cases *Cardaire* i *Poblador*, un cop ja del tot enrunades, van ser enderrocades per a ampliar una plaça i un carrer. De *Casa Ravot* tampoc en queda res, mentre que *Casa Pubill* seria destruïda per un incendi anys més tard (finals dels 1970's/començaments dels 1980's).

Període 1960-1979

Ginestarre arriba a l'any 1960 amb 6 cases obertes: *Anilló, Bringué, Macià, Matieu Nova, Netó i Sabaté Nova*. *Casa Bringué* seria tancada l'any 1963: un exemple més de casa forta que veu emigrar els seus degut pels canvis econòmics i socials de l'època. La propietat quedarà sense ús. Quatre cases són tancades entre 1970-80: *Macià i Netó* (1975-76) i *Anilló i Sabaté Nova* (1979-80).

• Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)

El període de transició 1980-1994

L'any 1981 ja només hi resta al llogaret una casa amb gent, *Matieu Nova*, que romandrà oberta fins el 1991-92. Si més no, cap el 1982-83 *Casa Anilló* és venuda a uns de fora: cap el 1986-87 tornarà a ser venuda, aquest cop a una família de nous rurals que es queden a viure al lloc. Des de començaments dels 1990's doncs, *Casa Anilló* quedarà com la única habitada a Ginestarre. Al marge d'això, l'únic fet destacable és la compra i rehabilitació a principis dels 1980's del *Cobert de Pubill* per uns anglesos, encara que poc després quedarà destruït per un incendi. Cap el 1993-94 el *Cobert de Pubill* canviarà de nou de propietari i serà refet: avui és 2ª residència.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

La febre immobiliària no es tradueix en una creació massiva de nous habitatges, però s'hi fa alguna rehabilitació. És el cas d'un *Paller d'Anilló*, venut a uns estrangers i convertit en una nova vivenda que rep el nom de *Casa dels Francesos*. És 2ª residència. Un altre *Cobert d'Anilló* esdevé també vivenda a principis dels 2000's: hi viu uns anys un dels fills de la casa. Però l'operació més important al nucli és la compra i restauració de *Casa Bringué* per part de l'INCASOL. La idea és fer-ne un museu. De moment però, el projecte no ha acabat de materialitzar-se.

• Habitants de fet segons treball de camp

Any 1988 *Habitants Residents: 4*, 4 Residents Permanents: 3 a C. Anilló i 1 a C. Matieu Nova.

Any 2000 *Habitants Residents: 5*, 5 Residents Permanents, a C. Anilló.

Any 2005 *Habitants Residents: 3-4*, 3-4 Residents Permanents, a C. Anilló.

Any 2010 *Habitants Residents: 3*, 3 Residents Permanents, a C. Anilló.

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Permanents a C. Anilló

• Característiques de la població resident 2015-16 Parella de nous rurals de primera generació.

• Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones 1988 Cap. 2000 Cap. 2010-16 Cap.

• Allotjament/Turisme rural 1988 No. 2000 No. 2000 No. 2015-16 No.

• Serveis *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ainet/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ainet/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 A Ribera de C.		2015-16 No s'en fan

● **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

- a) Accessos 1988-93 Pista desde Esterri de Cardós, oberta el 1970. 2015-16 Carretera asfaltada.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Carrers parcialment pavimentats l'any 2002.
- c) Electrificació 1988-93 Sí, convencional. 2015-16 Sí, convencional. No hi ha però transformador.
- d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 N'hi ha.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí, però precari: no hi ha dipòsit. 2015-16 Sí. Bé. Hi ha dipòsit.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí. 2016-16 Sí. Arriba a totes les cases i va a parar a un camp.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** les *Bordes de Llossaus* es troben escampades entre 1,3 i 1,4 km a l'est, entre 1645 i 1665 m d'altitud: en resta només una del tot dempeus. El poble d'Esterri de Cardós és a uns 380 m al sud.

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	11	10-11		10-11	10-11	11	10	8-9	7	6	5-6	1
Habitants de fet	74		51	46	48	50	47	43	34	31	18	2
Habitants de dret			51	58	72	59	58	48	35	31	19	3

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	2	2	1	1	1	1	1			
Habitants de fet	4	5	5	5	3-4	3	2			
Habitants de dret		7	8	7	6	7	5			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Anilló	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
Bringué	Bo	Bo	Cap	Cap
Canal	Dolent	Dolent	Cap	Cap
Cardaire	Desapareguda	Desapareguda		
Llovet	Desapareguda	Desapareguda		
Macià	Bo	Acceptable	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Martret	Desapareguda	Desapareguda		
Matieu Nova	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Matieu Vella	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Netó	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Poblador (o Gomà)	Desapareguda	Desapareguda		
Pubill	Desapareguda	Desapareguda		
Ravot	Desapareguda	Desapareguda		
Sabater Nova	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Sabater Vella	Desapareguda	Desapareguda		

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2016-16	2000	2016-16	
Casa dels Francesos	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller d'Anilló
Cobert d'Anilló	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Cobert d'Anilló
Cobert de Pubill	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Cobert de Pubill

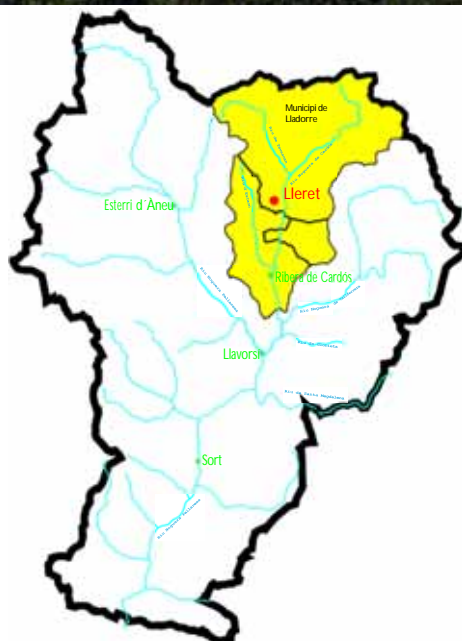
GINESTARRE a finals del S. XIX/començaments del Segle XX

-plànol aproximat-

Lleret

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** 4B3C4
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1370-1415 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Poble molt petit
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat difús amb 2 edificacions aïllades
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús amb 2 edificacions aïllades
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** **Any 2000** Bo en general, si bé hi ha alguna casa desapareguda.
Any 2015-16 El mateix.
- **Situació i morfologia:** Poblet situat al sector central de la Vall de Cardós, a una notable altitud (1370-1415 m) en el costat de solana, literalment penjat uns 400 m per sobre el fons de la vall per on baixa el Riu Noguera de Lladorre o de Cardós.
El trobem arrapat sobre un vessant lateral de fort desnivell, de manera que el trànsit pel nucli suposa salvar notables pendents, fet que ha quedat gravat en la memòria popular (“dret com els carrers de Lleret”). Els edificis, encarats a llevant (fet que els garanteix una bona insolació) estan disposats d’una manera molt peculiar, formant una mena de “z” si s’observen des d’enfront. Una estructura de tipus lineal absolutament inaudita, gens freqüent en els assentaments d’alta muntanya que aquí tractem. Tot i que el terme tradicional de Lleret era prou extens, els habitants del lloc, a diferència de la gent dels nuclis veïns, no tenien en principi accés a les terres de les valls superiors de Lladorre i Tavascan, per la qual cosa es trobaven un tant limitats a l’hora de dur a terme llurs activitats agràries i ramaderes, més si tenim en compte el terreny trencat que envolta el nucli.
- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut per l’INE com a *entitat de població* i també com a *nucli de població*. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors. Tot i que, com en d’altres casos, inicialment va tenir un ajuntament propi, al cap de poc va passar a formar part del municipi de Tavascan, el nom del qual més tard va passar a ser Lladorre, com el coneixem avui.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L’any 1988 el nucli era format per 13 cases, 3 de les quals habitades permanentment (5 persones). Nosaltres però, tenim constància que llavors hi vivia més gent al nucli. En general, la visió que ens dona és positiva, amb bones perspectives de reocupació. Les infraestructures i serveis, si més no, es troben encara en un estat un tant precari: s’accedeix al poble per pista i no hi ha abastiment general d’aigua corrent.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat de tipus lineal*, adoptant una morfologia de “z” mig girada. Un edifici aïllat llunyà: la *Borda de Blasi*, uns 330 m a l’est de la trama urbana. Les cases *Blasi* i *Perot* eren les més fortes de Lleret. Ambdues es troben situades molt a prop l’una de l’altra, a la part superior del nucli, per sobre de l’església. Hi destaca la propietat de *Casa Blasi*, amb la vivenda flanquejada als dos costats pels antics edificis auxiliars. Avui és 2ª residència.
- **Ocupació 1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.
2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
13	12	13	15	16

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
11	11	12	15	16

- **Església:** Sí que n’hi ha. Dedicada a Sant Corneli i Sant Cebrià, es troba a la part central de l’assentament, enllaçant el sector inferior del poble amb el superior. És un senzill edifici del Segle XVIII, d’una sola nau amb campanar de torre. Es troba en estat acceptable.

- **Origen:** Desconegut/remot. Les primeres referències del lloc les trobem en diversos documents de l'Edat Mitja (Segles XI-XII) amb la denominació “*Leseret*”, “*Lesereth*” o “*Lesereti*”. Segons J. Coromines aquest topònim de “*Leseret*” vindria del llatí “*Aceretum*”: bosc d'aurons.⁴ No és pot descartar però que tingués un origen preromà, com passa en els noms de molts indrets veïns.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Lleret gairebé sempre va formar part del Comtat de Pallars, i un cop extingit aquest, del Marquesat, dins del qual quedava inclòs en el Quarter de Cardós. Sembla que algunes terres del terme si més no, van pertànyer en algun moment al Monestir de Gerri, com així ho reflecteix un document del Segle XI.

Apareix ja en els fogatjaments de 1497 (dos focs) i 1553, on s'ens diu que hi ha 5 focs, almenys dos dels quals (*Lleret* i *Serrado*) són cognoms que passarien a denominar cases tradicionals⁸.

Segons la *Descripció del Marquesat de Pallars* que ens fa Onofre Timbau, l'any 1628 Lleret era format per 10 cases.¹² El Cens d'Aparici assenyala 39 habitants l'any 1718, mentre que el de Floridablanca (1787) recull una població de 36 habitants.

-Pascual Madoz, cap el 1840-42, ens deixa desconcertats en afirmar que el poble té 9 cases però compte amb 17 “*vecinos*” (famílies), amb un total de 101 habitants¹⁰.

Si aquestes dades són certes, és evident que en els primers decennis del Segle XIX el lloc assoleix ja una grandària important. Les xifres de Madoz no s'aparten gaire de les que apareixen en el Nomenclàtor de 1857: 16 habitatges amb un total de 96 habitants. Nosaltres hem recollit fins a 19 noms de cases tradicionals: *Arnaldic*, *Blasi*, *Cabaler*, *Castell*, *Fonte*, *Isidro*, *Janantoni*, *Lleret*, *Llop*, *Nova*, *Patou*, *Perot*, *Poblador*, *Rabassó*, la *Rectoria*, *Sant*, *Serrado*, *Tamborí* i *Toni*.

Això significa que alguna d'aquestes cases o bé va quedar buida molt aviat (a mitjans del S. XIX o abans) o bé va ser reocupada, adoptant un altre nom. Aquest podria ser el cas de les cases *Lleret* i *Toni* de les quals no en tenim cap referència ni en sabem llur ubicació. Tampoc podem oblidar que dos habitatges (“*Nova*” i “*Poblador*”) duen noms que podrien indicar una construcció tardana: potser van ser bastides a finals del Segle XIX o començaments del XX (?), o bé, tractar-se d'antics habitatges reocupats de nou. En qualsevol cas, de les cases identificades n'hi ha 5 (*Cabaler*, *Castell*, *Janantoni*, *Patou* i *Tamborí*) que avui han desaparegut o es troben del tot caigudes, si bé val a dir que el vell *Forn de Tamborí* i l'antic *Paller de Janantoni* han estat habilitats com a habitatge.

Període 1860-1909

-Unes 3 ó 4 vivendes són definitivament tancades al llarg d'aquest període que coincideix amb la Crisi de l'Economia de Subsistència. Aquestes foren les cases *Cabaler*, i segurament *Patou*, a més de les dites cases *Lleret* i *Toni*, no identificades. *Casa Patou* va ser comprada per la família de la veïna *Casa Castell*, que la van fer servir com a edifici auxiliar. *Casa Cabaler* va ser abandonada: avui en queda el solar. En general, els anys de crisi de finals del XIX no afecten excessivament el poblet, que conserva un notable volum de població, tot i que els nomenclàtors reflecteixen una clara diferència entre població de fet i de dret, cosa que indica una emigració temporal a l'època hivernal.

Període 1910-1930

-Lleret veu estabilitzat el seu poblament en unes 15 cases obertes permanentment i uns 60-70 habitants. L'esclat de la 1ª Guerra Mundial frena l'emigració, però ja entrats els anys 1930's es reprèn la fugida d'efectius, fenomen que s'agreuja amb la Guerra Civil.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Atenent a les estadístiques, entre 1930 i 1940 el nucli perd uns 20 habitants. Això vol dir que un mínim de 3 cases foren tancades en aquest decenni: *Janantoni*, *Nova* i *Tamborí*.

Les cases *Tamborí* i *Janantoni* quedarien sense cap ús i entrarien en un procés de degradació fins a esdevenir un munt de runes amb els anys. *Casa Nova* en canvi va ser comprada per la gent de *Blasi*, que la utilitzarien com a quadra força temps.

-L'any 1947 és tancada *Casa Castell*. Tant *Casa Castell* com la vivenda que havia incorporat, *Casa Patou*, quedarien abandonades: avui no en queda cap rastre, i en el seu lloc hi ha un solar. El Nomenclàtor de 1950 indica que hi ha a Lleret 11 cases habitades, que devien ser aquestes: *Arnaldic, Blasi, Fonte, Isidro, Llop, Perot, Poblador, la Rectoria, Rabassó, Sant i Serrado*. En els anys 1950's seria tancada la *Rectoria*.

Període 1960-1979

A partir del 1960 les demés vivendes serien progressivament tancades. La majoria, entre 1965 i 1970: *Fonte* (1967-68; van anar a Vencillón, Província d'Osca), *Isidro* (1966, van anar a França), *Llop, Perot* (1966-67, a Vencillón), *Sant* (1966-67) i *Serrado* (1967-68; a Vencillón). Com veiem hi va haver 3 famílies que van emigrar al poble de Vencillón, situat a la Província d'Osca tocant a la de Lleida: sembla ser que s'els va oferir terres i feina en aquest lloc de la Depressió de l'Ebre.

El cas és que l'any 1970 ja només hi queden a Lleret 4 cases habitades (*Arnaldic, Blasi, Rabassó i Poblador*) amb només 5 habitants de fet en total. Totes quedarien sense gent aviat.

-*Casa Blasi* seria tancada cap el 1972-73 (van anar a Barcelona), *Casa Poblador* cap el 1977-78 (van anar a la Pobla de Segur) i *Casa Rabassó* quedaria buida l'any 1978 aproximadament.

En aquell moment l'assentament es troba en una situació crítica: pràcticament deshabitat, sense accés rodat ni cap servei bàsic. Però l'obertura d'una pista des de la carretera de Tavascan fins al nucli, a mitjans/finals dels anys 70's va ser el primer pas cap el miracle.

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Cap el 1980-81 seria tancada *Casa Arnaldic*, però curiosament, Lleret seria un dels pobles que més es va beneficiar del fenomen dels nous rurals. Ja el 1976-77 una parella de nouvinguts de Girona havien llogat *Casa Isidro* (més endavant la comprarien), i s'havien quedat a viure al poble. Més gent arribaria al poble a començaments dels 1980's. Cap el 1982-83 *Casa Llop* és venuda a uns de Barcelona (mare i fill) que la converteixen en la seva 1ª residència.

L'any 1984 la *Rectoria* és venuda a una altra parella de Lleida, que l'arreglen i s'hi queden a viure.

També cap el 1984-85 *Casa Arnaldic* és llogada a una parella de fora, que l'ocupa com a 1ª residència. A finals dels 1980's *Casa Rabassó* és també venuda a una parella del Pla de Lleida que hi fan una casa de turisme rural: vénen a viure al poble l'any 1991-92.

En pocs anys Lleret resorgeix i pren vida de nou a mesura que arriba gent i els serveis milloren. Malgrat això, no tots els que es queden s'hi estan molt de temps. *Casa Llop* per exemple, queda buida l'any 1994 en morir la dona que hi vivia: la propietat serà adquirida pels de *Casa Rabassó*.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

El 1996 *Casa Isidro* torna a ser tancada en morir el propietari, si bé al cap d'uns pocs anys hi aniria a viure el seu fill. El 2001 la *Rectoria* passa a ser 2ª residència.

La primera dècada dels 2000's suposa un nou impuls en la recuperació del patrimoni immobiliari del nucli: l'any 2002 *Casa Tamborí*, mig caiguda, és adquirida per una gent de fora que en rehabiliten una part com a vivenda (l'antic forn) i s'hi queden a viure. Cap el 2005-06 és arreglat com a 2ª residència el *Cobert de Janantoni*. Mig antic *Paller de Casa Nova* és venut i habilitat també com a 2ª residència, igual que el *Paller d'Isidro*, venut el 2006 i convertit en una nova vivenda (*Casa Solà*) de 2ª residència.

-Des del 2007 *Casa Llop*, que de nou ha canviat de mans, torna a ser habitada de nou tot l'any. Cap el 2012-13 un petit *Corral de Poblador* és igualment arreglat com a habitatge (2ª residència). Hi ha hagut d'altres canvis en la propietat, però que no s'han traduït en obres de renovació: el *Paller de Fonte* o *Casa Nova* per exemple.

-L'any 2015-16 eren 4 ó 5 les cases ocupades com a 1ª residència: *Arnaldic, Isidro, el Forn de Tamborí (Tamborí Nova)* i *Llop*, a més *Rabassó*, oberta de forma habitual.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Una a C. Arnaldic. 2000 Una a C. Arnaldic. 2010 Una a C. Arnaldic. 2015-16 Una a C. Arnaldic.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No n'hi ha. 2000 Turisme rural a C. Rabassó. 2010 Turisme rural a C. Rabassó. 2015-16 Turisme rural a C. Rabassó.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 Habitants Residents: 9
 - 9 Residents Permanents: 2 a C. Llop, 3 a C. Isidro, 2 a C. Arnaldic i 2 a la Rectoria.
Any 2000 Habitants Residents: 7
 - 7 Residents Permanents: 2 a C. Arnaldic, 2 a la Rectoria i 3 a C. Rabassó.
Any 2005 Habitants Residents: 10
 - 9 Residents Permanents: 2 a C. Arnaldic, 4 a C. Tamborí Nova i 3 a C. Rabassó.
 - 1 Resident Habitual, a C. Isidro.
Any 2010 Habitants Residents: 12
 - 11 Residents Permanents: 1 a C. Arnaldic, 4 a C. Tamborí Nova, 3 a C. Isidro i 3 a C. Llop.
 - 1 Resident Habituals, a C. Rabassó.
Any 2015-16 Habitants Residents: 11, 11 Residents Permanents: 1 a C. Arnaldic, 4 a C. Tamborí Nova, 3 a C. Isidro i 2 a C. Llop i 1 a C. Rabassó.
- **Característiques de la població resident: 2015-16** Parella jova mig autòctona amb nena a C. Isidro, persona de mitjana edat nou rural a C. Arnaldic, parella de nous rurals amb nens a C. Tamborí. Parella nou rural amb nen a C. Llop.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Una altra Borda de Blasi ("cortal") és situada uns 600 m a l'oest del nucli: és dreta. La Borda de Bord, de Lladorre, és a uns 560 m a l'est. La Borda de Micàs de Lladorre és a 430 m al sud-est.
- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: Revitalització de pobles deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 1995-99
 - Accessos 1988-93 Pista des de la L-501. 2015-16 Carretera asfaltada.
 - Pavimentació de carrers 1988-93 Sí. 2015-16 Carrers parcialment pavimentats.
 - Electrificació 1988-93 Sí. Convencional. 2015-16 Sí. Convencional.
 - Enllumenat públic 1988-93 Sí. Cobreix tot el poble. Posat el 1988. 2015-16 Sí. Bon estat.
 - Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 Sí, des de 1988-89. Hi ha dipòsit.
 - Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 Sí. Des de 1988-89. Arriba a totes les cases.

- **Serveis**

Telèfon. Internet	1988-93 Només públic.	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No.	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 A Llavorsí.		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí.		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 Tavascan/Llav.	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 Tavascan/Llav.		2015-16 Festa Major

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	16-19	12-14		15-16	15	15	15	12	11	10	3	2
<i>Habitants de fet</i>	96		69	71	58	69	71	51	53	46	5	2-3
<i>Habitants de dret</i>			78	88	88	77	87	59	53	46	5	2

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	4	4-5	4	3	4	5	5			
<i>Habitants de fet</i>	9	14	9-10	7	10	12	11			
<i>Habitants de dret</i>	9	14	13	16	18	19	20			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Arnaldic</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Blasi</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Cabaler</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Castell</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Fonte</i>	Acceptable	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Isidro</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Janantoni</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Lleret</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Llop</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	1 ^a Residència
<i>Nova</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Patou</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Perot</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Poblador</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Rabassó</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	Resid. habitual
<i>Rectoria</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Sant</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Serrado</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Tamborí (vella)</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Toni</i>	Desapareguda	Desapareguda		

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Tamborí (forn)</i>	Dolent	Bo	Cap	1 ^a Residència	Forn de Tamborí
<i>Cobert de Janantoni</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller Janantoni
<i>Paller de Nova</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Nova
<i>Casa Solà</i>	Bo	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller d'Isidro
<i>Corral de Poblador</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Corral Poblador

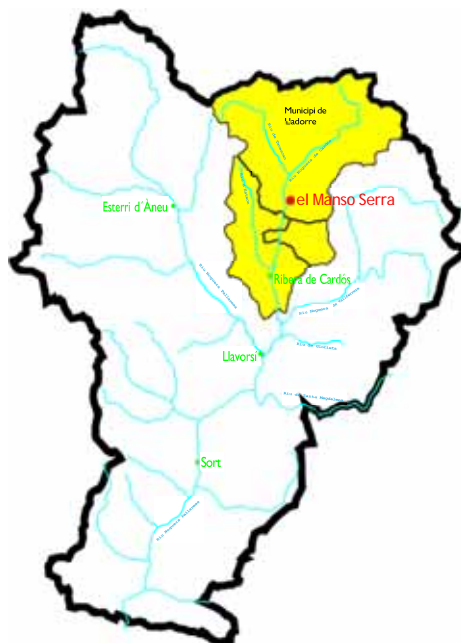
LLERET a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

El Manso Serra (Casa Serra) /Can Serra/

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: 1C2
- Categoria Mitja: Mas (Segles XIX-XX)
- Altitud: 995-1040 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Caseriu
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Dispers aïllat amb dues edificacions aïllades
- Tipus de poblament actual: Concentrat amb 7 edificacions aïllades
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

● **Situació i morfologia:** Nucli compost actualment per dos habitatges, edificis agraris/ramaders annexes, una església romànica i un càmping amb bungalows en una part de les seves terres, propietat de la família que hi viu. El trobem al fons de la Vall de Cardós, entre les poblacions de Lladorre i Lladrós, en una petita cubeta glacial formada en el punt de confluència d'aquesta amb la Coma de Boldís. El Manso Serra és, en el seu origen, un assentament del tot excepcional: durant segles i fins fa molt poc era un nucli tradicional de tipus *dispers aïllat*, és a dir, que allotjava una sola vivenda, quelcom insòlit en la zona on ens trobem. Avui l'hauríem de qualificar com a *concentrat*, ja que recentment s'hi ha aixecat un nou habitatge de tipus turístic.

La denominació oficial i popular del lloc és simplement “*Can Serra*”. Nosaltres però, hem preferit donar-li el nom de *Mas* o *Manso Serra*, tal i com l'anomenen Pascual Madoz i Xavier Sudrià: una pairalia d'origen molt antic (remot) format per una casa familiar amb quadres i pallers al costat, llurs terres i un temple religiós.

● **Reconeixement administratiu:** No en té. La població és comptabilitzada com a part de l'entitat de Lladorre. Històricament només apareix en el Nomenclàtor de 1860: *Mas del Serra* (“*casa de campo*”), format per un sol habitatge constantment habitat.

● **Inclusió a “Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

● **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte* amb uns 9 edificis aïllats: dos pallers, una església romànica i diverses construccions annexes al càmping que hi ha al lloc.

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

● **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	2	2	2

● **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	2	3	3	3

● **Origen i evolució:** Immemorial o remot. Segons Xavier Sudrià^{2,9} apareix anomenat ja a mitjans del Segle XII en l'acta de consagració de l'església de Sant Martí de Cardós. Al llarg del Segles XIV i XV hi ha d'altres referències al lloc. En l'Edat Moderna, els documents que ens parlen del mas són més escadussers. No apareix anomenat en la *Descripció del Marquesat de Pallars* (1628), però sí, en el “*Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España*” de Pascual Madoz (“*Granja o casa de campo en la Provincia de Lérida*”)¹⁰ i en el Nomenclàtor de 1860.

També Ceferí Rocafort, a començaments del Segle XX, ens diu: “*Mereix esment particular la gran casa Serra ab una capella románica, a baix a la Ribera, entre Lladorre i Lladrós*”.¹⁶

Tots els escrits històrics que parlen del lloc es refereixen a aquest com una sola casa o habitatge. Segons Joan Coromines, el topònim *Serra* seria d'origen basc i vindria del mot “*Sarre*”.⁴

● **Església:** Sí. Es tracta d'un petit temple romànic del Segle XII, d'una nau amb campanar d'espadaña, propietat privada de la casa. És dedicat a Santa Eulàlia.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Una al Manso Serra.
2000 Una al Manso Serra. 2010 Una al Manso Serra. 2015-16 Una al Manso Serra.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No n'hi ha
2000 Sí. Residència/Casa de Pagès al Manso Serra, i un apartament de lloguer en l'antic forn de la propietat. A més, hi ha un càmping adjacent. 2010 El mateix. 2015-16 El mateix.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents:* 4-5, 4-5 Residents Permanents al Manso Serra
Any 2000 *Habitants Residents:* 6, 6 Residents Permanents al Manso Serra
Any 2005 *Habitants Residents:* 6, 6 Residents Permanents al Manso Serra
Any 2010 *Habitants Residents:* 6, 5 Residents Permanents al Manso Serra
-1 Resident habitual al Manso Serra
Any 2015-16 *Habitants Residents:* 6, 5 Residents Permanents al Manso Serra
-1 Resident habitual al Manso Serra
- **Característiques de la població resident (2015-16)** Família troncal autòctona.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la Borda de Blasi és a 750 m al nord-oest. El poble de Lladorre és a menys de 500 m al nord. El poble de Lladros és a menys d'un kilòmetre al sud.
- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.
 - b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 - c) Electrificació 1988-93 Sí. És convencional des de l'any 1969. 2015-16 Sí. És convencional.
 - d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
 - e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Es va posar a cap el 1965-70. 2015-16 Sí.
 - f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. Fossa sèptica. 2015-16 No n'hi ha. Fossa sèptica.
- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 Sí	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 Sí		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ainet/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ainet/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 Sí. Aplec.
	2015-16 A Lladorre		2015-16 Sí. Aplec.

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa Serra (2 vivendes)</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>El Pastador</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència	Forn

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

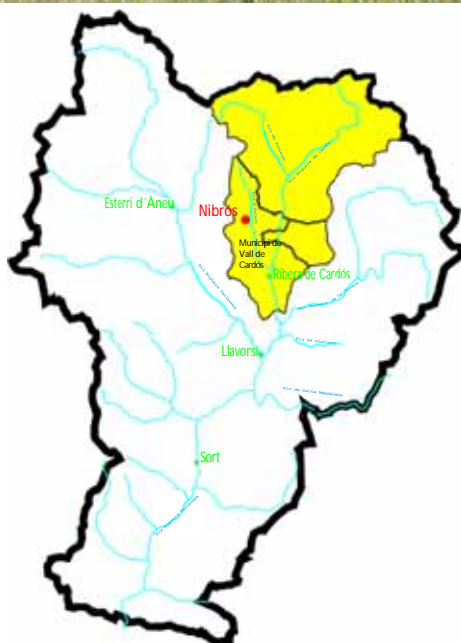
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1			
Habitants de fet	4-5	4-5	5	6	6	6	5-6			
Habitants de dret										

El Manso Serra, un dels escassos exemples de poblament dispers aïllat de caire tradicional de les altes valls del Pallars, si bé recentment s'hi ha bastit una nova vivenda annexa a la casa, i s'hi ha aixecat un càmping en els terrenys circumdants. *(Fotografies: Josep Mª Bosch, 2015)*

Nibrós (Bordes de Nibrós)

- **Municipi actual:** Vall de Cardós
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1470-1490 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Bordes
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat compacte amb 3 edificis aïllats
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 2 edificis aïllats
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general**

Any 2000 Acceptable. La majoria de construccions però no tenen cap ús.

Any 2015-16 Acceptable. Alguna construcció és caiguda. D'altres no tenen cap ús i es troben en no massa bon estat.

- **Situació i morfologia:** Nucli de bordes situat a al tram mig/alt de la Coma d'Estaon, a poc menys de 1500 m d'altitud. És format per 10 bordes (dues de les quals avui del tot enrunades), moltes d'elles amb caseta auxiliar, les quals formen un nucli compacte. Amb la pràctica desaparició de les activitats agràries i ramaderes, els edificis han perdut la seva antiga funció. Així, el perill d'un enrunament generalitzat es projecta com un fantasma sobre el lloc. El topònim Nibrós, segons J. Coromines, prové dels mots Iber/basc "Anabi" (nom d'una planta, però també l'arrel del mot "Àneu") i "Burutz" (que vindria a dir: "de cara o de camí a...").⁴ F. Xavier Sudrià suggereix que el significat podria ser "de camí a Àneu" (¿?)⁹.

- **Reconeixement administratiu:** No en té. El Nomenclàtor de 1860 però parla de la *Masia de Vidal*, permanentment habitada: per les dades, deduïm que tracta de la *Borda de Vidal*, situada a prop de Nibrós (menys de 350 m), i que per tant, podem considerar com a edifici aïllat del nucli.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte*, amb 3 edificis aïllats: la *Borda de Vidal* (la borda pròpiament és caiguda; la caseta roman dempeus), allunyades uns 275 m a l'est però elevades uns 150 m per sobre, i la *Borda de Masover*, situada uns 250 m al nord.

- **Ocupació:**

1988 Deshabitat.

2000 Deshabitat.

2010 Deshabitat.

2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2-3	2-3	2-3	2-3	2-3

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Origen i evolució:** Desconegut/remot. Segons diu la llegenda, recollida per Jacint Verdager i que ens F. Xavier Sudrià ens recorda^{2,9} Nibrós fou per abans un poble que quedà destruït per una allau de neu i transformat després en un nucli de bordes.

Al marge de la relativa veracitat d'aquest relat, el més probable és que el lloc quedés deshabitat a la Baixa Edat Mitja o començaments de l'Edat Moderna, quedant com un nucli de construccions auxiliars per a l'aprofitament de les terres circumdants per part de la gent d'Estaon i Anàs.

Si més no, la presència de nombroses casetes indica que, almenys fins ben entrat el Segle XX, Nibrós era habitat una bona part de l'any, ni que fos per algun pastor.

De fet, la *Borda de Vidal*, com s'ha dit, apareix en el Nomenclàtor de 1860 com a permanentment habitada.

Nibrós és format per un total de 8 bordes més o menys dempeus que pertanyien a les cases *Battle*, *Calatxo*, *Jaumico*, *Marqués*, *Pei*, *Soler* i *Torres* d'Estaon, i *Ferriol* d'Anàs. Dues bordes més estan del tot caigudes.

Hi ha també unes 9 o 10 casetes annexes, alguna d'elles en runes. A part d'aquestes construccions, que formen un nucli concentrat, cal esmentar la *Borda de Vidal*, que com hem dit es troba aïllada a l'est. Prenent la informació del Nomenclàtor de 1860, el cert és que té l'aspecte d'haver estat habitada, ja que la caseta adjunta és de proporcions notables. La borda, pròpiament, és del tot enrunada: va ser destruïda per un incendi ja fa temps.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Església:** No n'hi ha, però sabem que hi havia hagut, molt temps enrere, un petit temple dedicat a Sant Climent (“*Sant Clemens*”).

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les Bordes d'Enterrius estan entre 450 i 550 m al nord-oest; n'hi ha un parell que romanen senceres. Les Bordes de Clavillats estan a poc més de 500 m al nord: el seu estat no és massa bo, però romanen més o menys dempeus. La *Borda de Gori* és a 1,65 km al sud, al costat del riu d'Estaon: és dreta.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** **1988** Una o dues. **2000** Una: *C. Ferriol*. **2010** Una: *C. Ferriol*. **2015-16** Una: *C. Ferriol*.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2010** No. **2015-16** No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos **1988-93** Camí de ferradura. **2015-16** Camí de ferradura.
- Pavimentació de carrers **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Electricificació **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
- Enllumenat públic **1988-93** No. **2015-16** No.
- Subministrament d'aigua **1988-93** No. Només hi ha una font. **2015-16** No. Només hi ha una font.
- Xarxa de clavegueram **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera de C.	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Ribera de C.		2015-16 No

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		1	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet										
Habitants de dret										

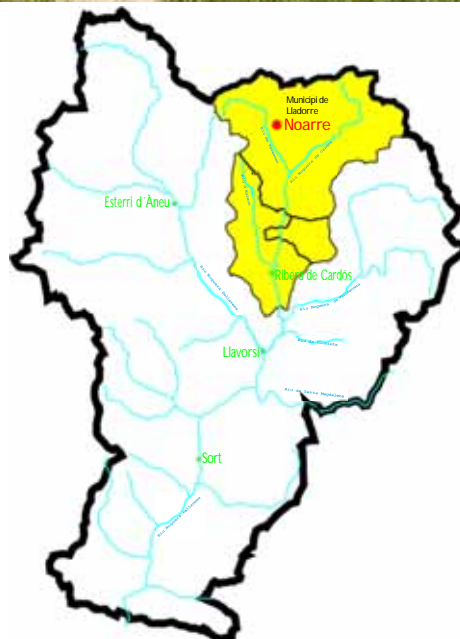
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Vidal (caseta)</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Casetes diverses</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap

Les Bordes de Nibrós l'any 2013. (Fotografia: Josep Mª Bosch)

Noarre

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** 2C3
- **Categoria Mitja:** Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1590-1615 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat compacte
- **Naturalesa:** No convencional, si bé el lloc ha estat habitat de forma habitual des de fa molt temps
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 2 edificacions aïllades

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Algun edifici caigut. **Any 2015-16** El mateix.
- **Situació i morfologia:** Conjunt d'edificacions (bordes, algunes amb cabanes adjacents) concentrades, situades en una coma secundària de l'alta Vall de Tavascan a uns 1600 m d'altitud. Es tracta d'un nucli de bordes (algunes amb les corresponents cabanes al costat) moltes de les quals han estat reconvertides en vivendes de 2ª residència, si bé respectant al màxim la fesomia i l'estructura original. Als afores de l'agrupació d'edificis originals, separada uns 60 m al nord-est, hi trobem una construcció contemporània, aixecada fa uns decennis: el *Xalet del Dr. Feixat*. Tot i no formar un assentament del tot compacte, l'aspecte del conjunt és el d'un llogaret d'alta muntanya en un entorn absolutament idíl·lic. Les construccions, unes 22 ó 23, es disposen d'una forma molt lliure. Pertanyien originalment a 8 cases de Tavascan: *Bordissa, Escolà, Jacques, Malé, Masovereta, Pubill, Rei i Toledo*. Avui, moltes han canviat de mans i s'han rehabilitat. D'altres no tenen cap ús concret i alguna es troba en mal estat. Hi ha també 3 bordes del tot caigudes: una de *Pubill*, una de *Rei* i una de *Toledo*. Val a dir que, entre el seguit d'edificacions, hem comptabilitzat almenys 5 cabanes, que com sabem servien com a vivenda dels bordalers. En total, avui hi ha 9 construccions que han adoptat un ús quasi exclusivament residencial, ja sigui per forasters (gent de Barcelona) o pels propietaris originals del país. Una altra (la *Borda dels Bollencs*, aïllada al sud-oest del nucli) està essent rehabilitada. Sabem que per abans, moltes de les bordes havien estat habitades pràcticament tot l'any.
- **Reconeixement administratiu:** No en té. El lloc no és reconegut com a entitat pel Nomenclàtor ni ho ha estat mai. Tampoc cap de les bordes, de forma individual, és recollida en el Nomenclàtor de 1860.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat difús* amb 3 edificacions aïllades: una de propera, el *Xalet Botei*, separada a menys de 20 m al cap del nucli, i dues de llunyanes, el *Xalet de Dr. Feixat* (allunyada uns 70 al nord-est) i la *Borda dels Bollencs*, a uns 300 m al sud-oest. No hi ha cap edifici destacable.
- **Ocupació** **1988** Habitat temporalment. **2000** Habitat temporalment.
2010 Habitat temporalment. **2015-16** Habitat temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
8-9	9-10	9-10	9-10	10-11

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
7-8	8	8	9	10

- **Origen:** Remot. No ho podem afirmar amb certesa, però sembla que Noarre va ser fa molts segles un assentament convencional hàbitat permanentment; un de tants nuclis que segurament va quedar deshabitat a la Baixa Edat Mitja o poc després. Si els esdeveniments es van succeir d'aquesta forma, de ben segur que després les construccions del lloc i les terres circumdants començaren a ser aprofitades per algunes famílies de Tavascan, que amb el temps les van adquirir o se les van apropiar. El topònim Noarre és d'origen iber/basc.

- **Església:** No n'hi ha. No tenim indicis que n'hi hagi hagut, però és possible que segles enrere tingués algun temple dedicat al culte.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Per la llunyania de Noarre respecte Tavascan, per la notable disposició de terres susceptibles de ser treballades en els mesos que el temps ho permet, sabem que moltes bordes, en el marc de l'economia tradicion²⁸al, eren habitades una bona part de l'any o fins i tot de forma quasi permanent: no ja per les diverses cabanes que acompanyen els edificis d'ús agrari/ramader, si no sobretot pels testimonis recollits per alguns autors. Si bé el Nomenclàtor de 1860 no recull Noarre com a nucli ni cap de les seves bordes com a habitatges principals sempre ocupats, segons recull Xavier Sudrià, almenys des de mitjans del Segle XIX fins cap a l'any 1950 hi havia gent que hi vivia de manera habitual o permanent. Noarre doncs no és un nucli de bordes típic. Tot indica que llur ocupació anava més enllà d'estades temporals més o menys llargues: el poblament era molt més constant que en la majoria de grups de bordes, semblant al d'un assentament convencional. Ja en aquell moment però feia uns anys que havien arribat al lloc els primers amants de l'alta muntanya. Un d'ells, Josep Botei, membre del Centre Excursionista de Catalunya, sens dubte captivat per la bellesa de l'indret, va adquirir una borda cap els anys 1930's i la va rehabilitar com a 2ª residència (l'actual *Xalet Botei*). Poc a poc d'altres familiars van anar comprant més bordes amb la mateixa finalitat. Val a dir que, a dia d'avui, no són habitatges convencionals d'estiueig: en general s'ha respectat força l'estructura i les característiques originals de les construccions, i han estat els nous propietaris els que s'han adaptat a les limitacions que ofereix el lloc (manca d'electricitat convencional, d'aigua corrent,...).

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El nucli de Quanca és a uns 840 m al sud-oest. Les Bordes de Graus són a 1,6 km al sud-oest.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes** 1988 2-3 2000 Dues. Bordes de *Jacques* i *Masovereta*.
2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2000 No. 2015-16 No.

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Borda Costa</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Borda de Toledo
<i>Borda d'Escolà</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Borda d'Escolà
<i>Borda de Pubill</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Borda de Pubill
Rodalia (350 m)					
<i>Xalet del Dr. Feixat</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	
<i>Borda dels Bollencs</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Borda

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	?	?	?	?	?	?	?	?	?			
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2010: habitants i nombre de vivendes obertes permanent habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Cabana d'Escolà	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Cabana de Jacques	Bo	Bo	Resid. Habitual	2 ^a Residència
Cabana de Malé	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Cabana de Masovereta	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Cabana de Pubill	Bo	Bo	Cap	Cap
Cabana de Rei	Bo	Bo	2 ^a Residència	1 ^a Residència
Cabana de Toledo	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Xalet Botei	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

● **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista molt precària, en mal estat. 2015-16 Pista molt precària, en mal estat.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Electrificació 1988-93 No n'hi ha de convencional. 2015-16 No n'hi ha de convencional. Generadors.
- Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha. Al bell centre del nucli hi ha una font, i algunes bordes han posat un subministrament precari per a disposar d'un mínim d'aigua corrent.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No. Tavascan		2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tavascan/Sort
	2015-16 No		2015-16 Tavascan/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tavascan	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Tavascan		2015-16 No

Diverses imatges antigues de Noarre. Observem com moltes de les construccions estan cobertes per sostres de palla, una característica forfa habitual abans en les comarques veïnes del vessant nord com l'Aran, el Comenge o el Coserans, pero també existent en diversos indrets de l'Alt Pallars, com podem aquí comprovar.

La fotografia superior, que mostra una panoramica general del nucli, permet visualitzar al fons els camps circumdants, del tot conreats amb cereals. La progressiva davallada del conreu cerealístic va suposar la desaparició deis sostres de palla, els quals, en el vessant sud (més sec i assolellat) previament ja havien estat majoritariament substituïts per llossats per a evitar incendis.

(Fotografies originals d'Antoni Gallardo Garriga, 1935. Cedides pe! Centre Excursionista de Catalunya)

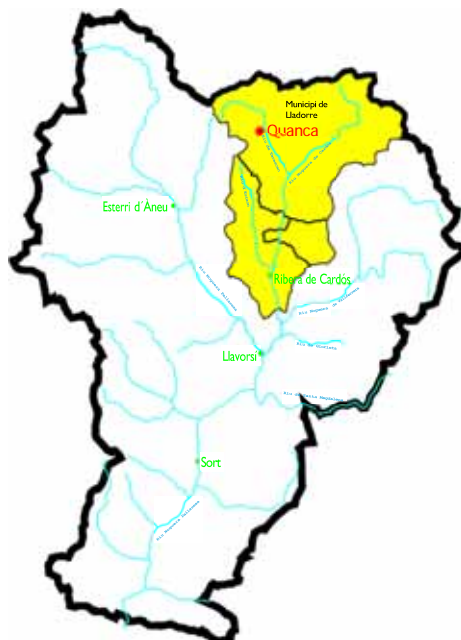

NOARRE: els edificis sobre una fotografia aèria de l'ICC

Quanca

- **Municipi actual:** Lladorre
- **Qualificació:** EspGC3
- **Categoria Mitja:** Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1375-1385 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual** (Segles XIX-XX): Concentrat compacte amb dos edificis aïllats
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb dos edificis aïllats
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Alguns edifici caiguts.
Any 2015-16 El mateix, si bé s'han rehabilitat algunes construccions com a vivendes.

● **Situació i morfologia:** Nucli tradicional de bordes vinculades originàriament a l'activitat agrària/ramadera de les terres circumdants, algunes de les quals recentment han estat transformades en vivenda per a usos exclusivament residencials a partir de la posada en marxa de les pistes d'esquí de Tavascan, situades no gaire lluny. Quanca es troba de fet a peu de pistes, al costat de la carretera que hi puja. L'assentament forma un entramat urbà relativament compacte, malgrat l'enrunament d'alguna de les construccions. En total hi ha avui 8 vivendes de recent constitució, moltes de les quals, a diferència del proper nucli de Noarre, en la seva majoria han estat rehabilitades o reconstruïdes com a habitatges de caire més convencional, sense mantenir la fesomia original i la rusticitat pròpia de les velles edificacions.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* amb dos edificis aïllats, la *Borda* i la *caseta dels Portells* (borda i cabana), en mal estat. Al costat d'aquestes, hi ha una altra borda del tot caiguda.
- **Ocupació** 1988 Habitat temporalment. 2000 Habitat temporalment.
2010 Habitat temporalment.
2015-16 Habitat habitualment per població minsa. Hi ha també 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3-4	4-5	6	7	7

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	2	6	8	8

- **Església:** No n'hi ha. No tenim indicis que n'hi hagi hagut.
- **Origen:** Remot. No ho podem afirmar amb certesa, però donem per fet que Quanca va ser fa molts segles un assentament convencional, d'hàbitat permanentment; un de tants nuclis que segurament va quedar deshabitat a la Baixa Edat Mitja o poc després. Posteriorment, el lloc degué ser apropiat per gent Tavascan i Aineto, que van treballar les terres circumdants i van deixar les construccions per a usos essencialment agraris/ramaders. Segons Joan Coromines, el topònim "Quanca" vindria de "covanca": lloc encauat o amb presència d'alguna cova.⁴
- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Que sapiguem, originalment el lloc era compost per 9 bordes i 6 casetes, les quals en aquesta zona reben el nom de "cabanes". Dues bordes pertanyien a cases d'Aineto: *Peretó* (1 borda i 1 cabana) i *Ramón* (2 bordes). La resta pertanyien a cases de Tavascan: *Antòn* (1 borda i 1 caseta), *Escolà* (1 borda i 1 caseta), *Roca* (dues bordes i 1 caseta), *Ramonet* (1 borda i 1 caseta), *Sarrado* (1 borda) i *Tambonet* (1 borda). A aquestes, hi hem d'afegir les dues bordes i la caseta dels *Portells*, allunyades uns 175 m al sud-est, a l'altre costat del riu.

Segons recull Xavier Sudrià,²⁹ a diferència de Noarre, on algunes bordes podien arribar estar habitades gairebé tot l'any, a Quanca, per la seva major proximitat a Tavascan, a l'hivern generalment no hi quedava ningú. Tot i així, algunes bordes eren habitades una bona part de l'any. Ja als anys 1990's, dues construccions van ser reformades i convertides en vivendes convencionals. Una va ser una *Borda de Ramón*, refeta després de ser adquirida per la família de *Casa Arnau* de Cassibrós, que aprofiten les pastures circumdants.

L'altra va ser la *Borda de Tambonet*. Quatre edificis més van ser rehabilitats o refets com a habitatges entre 2003 i 2008: la *Borda d'Antòn*, la *Caseta* (o *cabana*) de *Peretó* (2 vivendes), la *Cabana de Tambonet* (2 vivendes) i la *Borda de Ramonet* (2 vivendes).

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 1-2, 1/2- Residents habituals, a la Cabana de Ramón.*

Any 2005 *Habitants Residents: 1-2, 1/2- Residents habituals, a la Cabana de Ramón.*

Any 2010 *Habitants Residents: 1-2, 1/2- Residents habituals, a la Cabana de Ramón.*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 1-2, 1/2- Residents habituals, a la Cabana de Ramón.*

- **Característiques de la població resident:** 2015-16 Home autòcton.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** No n'hi ha cap.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes 1988** Una o dues com a molt.

2000 Una a la *Cabana de Ramón*, que ara pertany a *Casa Arnau* de Cassibrós.

2000 Una a la *Cabana de Ramón*, que ara pertany a *Casa Arnau* de Cassibrós.

2015-16 Una a la *Cabana de Ramón*, que ara pertany a *Casa Arnau* de Cassibrós.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2000 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Pista estat acceptable. 2015-16 Carretera.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha de convencional. 2015-16 Sí.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha. Hi ha una font. 2015-16 Sí que n'hi ha.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Llavorsí
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No. Tavascan		2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Tavascan/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Tavascan/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Tavascan	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Tavascan		2015-16 No

- Taules

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	?	?	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2010: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	1	1	1	1
Habitants de fet	0	0	0	1-2	1-2	1-2	1-2
Habitants de dret							

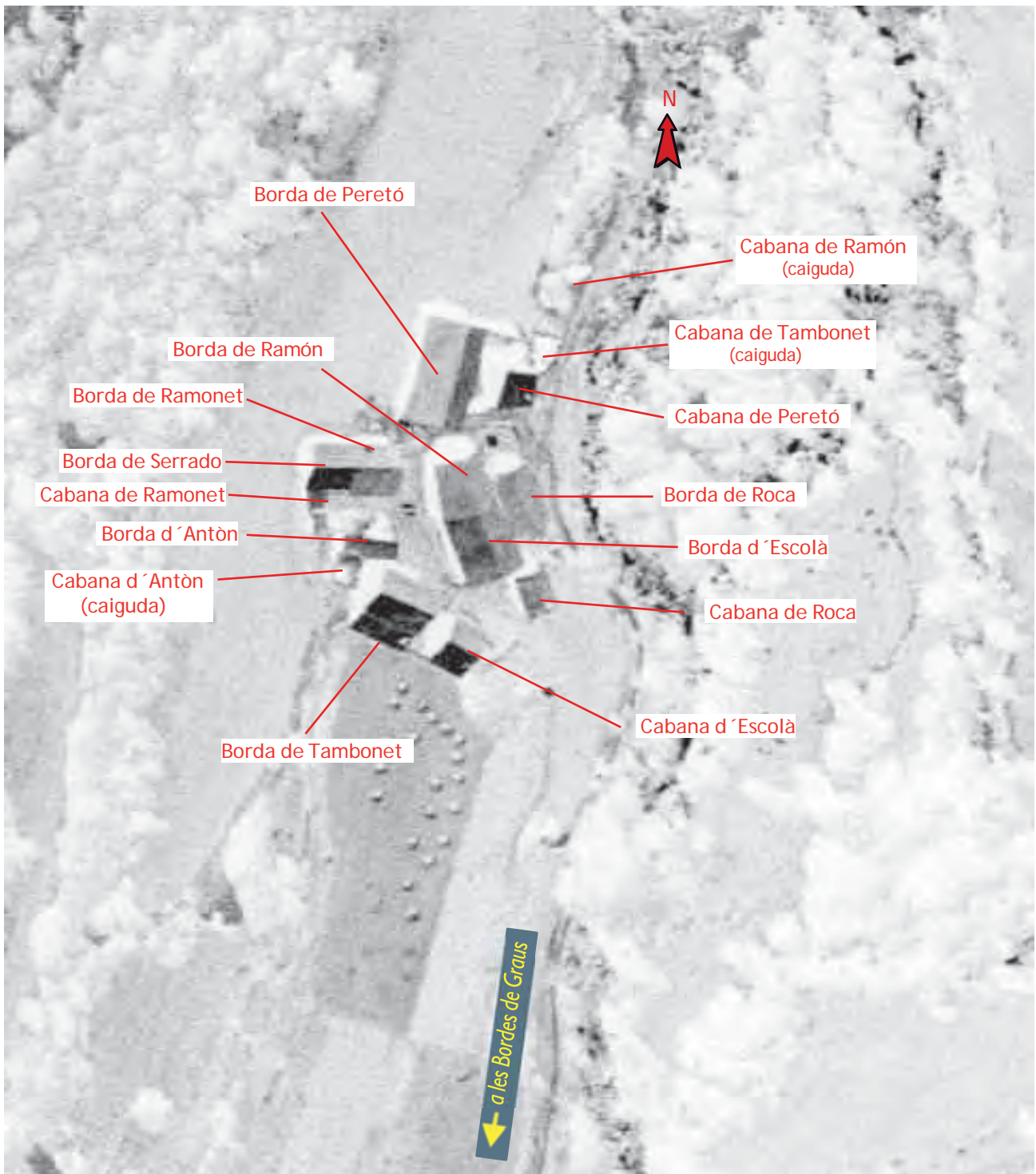
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Cabana d'Antòn</i>	Dolent	Desapareguda	Cap	
<i>Cabana d'Escolà</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap
<i>Cabana de Peretó</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència
<i>Cabana de Ramonet</i>	Molt dolent	Desapareguda	Cap	
<i>Cabana de Roca</i>	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Cabana de Tambonet</i>	Dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Borda de Ramón</i>	Bo	Bo	Resid. habitual	Resid. habitual	Borda de Ramón
<i>Borda de Tambonet</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Borda Tambonet
<i>Borda de Ramonet</i>	Dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència	Borda Ramonet
<i>Borda d'Antòn</i>	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència	Borda d'Antòn

Imatge antiga de Quanca, força abans de l'arribada del turisme. Construccions rústiques aixecades i utilitzades per a una economia i una forma de vida que avui pràcticament ha desaparegut. Si prestem atenció, veiem que els camps del voltant són plens de feixos de cereal o herba.
(Fotografia: Antoni Gallardo Garriga, 1935, cedida pel Centre Excursionista de Catalunya)

QUANCA. LES BORDES SOBRE UNA FOTOGRAFIA ANTIGA DE L'ICC

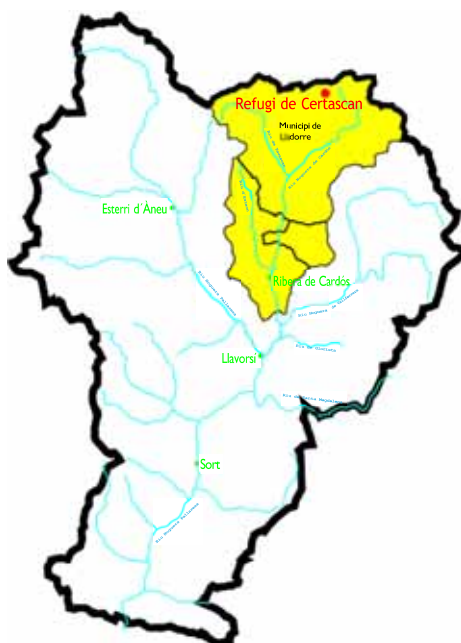

QUANCA. ELS EDIFICIS ACTUALS SOBRE UNA FOTOGRAFIA ANTIGA DE L'ICC

Refugi de Certascan

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 2230-2235 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Refugi d'alta muntanya situat al costat de l'Estany de Certascan (un dels llacs d'origen glacial més gran dels Pirineus), a la capçalera de la Vall de Cardós, a més de 2200 m d'altitud.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment. 2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen recent. Inaugurat el 1975, ha estat habitat temporalment, una part de l'any, però no tot, depenent de la temporada.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0-1*
-0-1 Resident habitual al Refugi de Certascan.
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** No n'hi ha cap. Els edificis més propers són les Bordes d'Ison i Cabullera, uns 3,5 km al sud, però més de 700 m per sota.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural**
1988 Sí. Refugi guardat una part de l'any. 2000 Sí. Refugi guardat una part de l'any.
2010 Sí. Refugi guardat una part de l'any. 2015-16 Sí. Refugi guardat una part de l'any.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista des de la presa de Montalto fins uns 300 m per sota de l'Estany. Camí de ferradura el darrer tram. 2015-16 El mateix.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha.
-2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius: generadors i plaques solars.
- d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí.
-2015-16 Sí que n'hi ha, però no és convencional. Fonts i captacions privades.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí 2015-16 Sí	Farmàcia	1988-93 A Rialp 2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No 2015-16 No	Escola bàsica	1988-93 Ribera de C. 2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No 2015-16 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha 2015-16 No
Transport públic	1988-93 No 2015-16 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí 2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No 2015-16 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort 2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 Lladorre 2015-16 Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan 2015-16 No s'en fan

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												0-1
Habitants de fet												1
Habitants de dret												

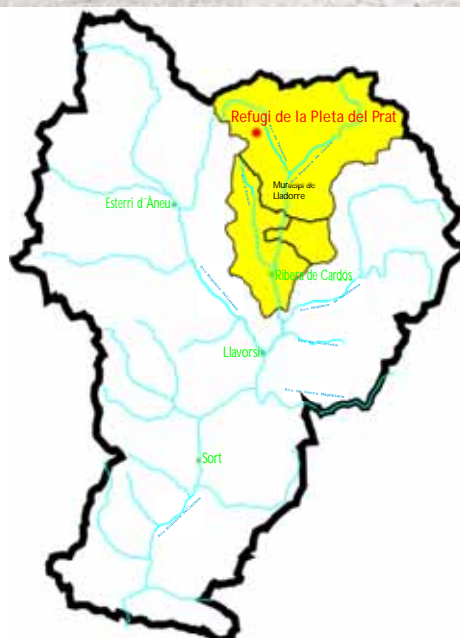
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1			
Habitants de fet	0-1	0-1	0-1	0	0	0	0			
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Refugi de Certascan</i>	Bo	Bo	Resid. temporal	Resid. temporal	

Refugi de la Pleta del Prat

- Municipi actual: Lladorre
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1715-1725 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Refugi/alberg d'alta muntanya situat al peu de les pistes d'esquí de Tavascan, a poc més de 1700 m d'altitud, en el tram mig de la Coma de Mascaró (alta vall de Tavascan).

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitad. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen recent. Inaugurat l'any 1991, ha estat habitat de forma habitual, però no permanentment, tot l'any. Depenent de la temporada, pot estar obert més o menys temps.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 2-3, 2/3 Residents habituals al Refugi/alberg de la Pleta del Prat*

Any 2005 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents habituals al Refugi/alberg de la Pleta del Prat*

Any 2010 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents habituals al Refugi/alberg de la Pleta del Prat*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2-3, 2/3 Residents habituals al Refugi/alberg de la Pleta del Prat*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Parella de guardes.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El nucli de Quanca és a 1,2 km a l'est, però a més de 300 m per sota. Les Bordes de Graus són a 1,5 km al sud-est.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural**
1988 Sí. Refugi guardat una part de l'any. 2000 Sí. Refugi guardat una part de l'any.
2010 Sí. Refugi guardat una part de l'any. 2015-16 Sí. Refugi guardat una part de l'any.

● **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista des de Quanca. 2015-16 Carretera des de Quanca.
 b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha. Mètodes alternatius. 2015-16 Sí. És convencional.
 d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
 e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí que n'hi ha.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Rialp
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 No		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 Lladorre	Festes i celebracions	1988-93 No s'en fan
	2015-16 Lladorre		2015-16 No s'en fan

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

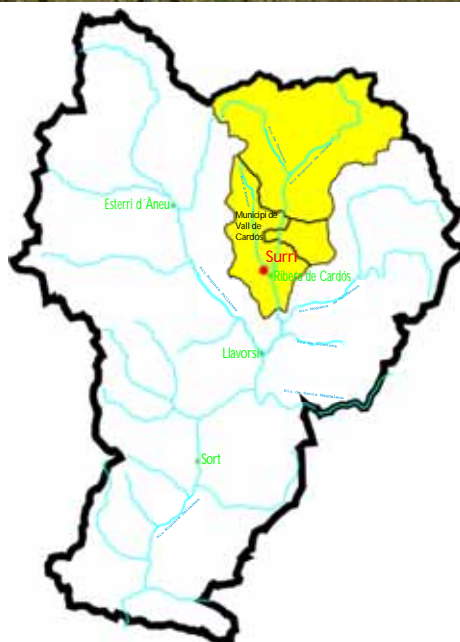
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1 ^a residència		1	1	1	1	1	1			
Habitants de fet		1-2	2-3	2-3	1-2	1-2	2-3			
Habitants de dret										

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Refugi de la Pleta del Prat	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit	

Surri

- **Municipi actual:** Vall de Cardós
- **Qualificació:** 4A
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1015-1045 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Poble molt petit
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat Compacte amb 1 edificació aïllada
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte amb 3 edificacions aïllades

- **Estat general**

Any 2000 Bo. 4 cases desaparegudes, però el nucli es troba en bon estat.

Any 2015-16 El mateix. Bon estat.

- **Situació i morfologia:** Poble emplaçat sobre el graó final de la Coma d'Estaon, damunt el punt de confluència d'aquesta amb la vall principal de Cardós. L'assentament és molt a prop de Ribera de Cardós, a menys de 200 m, si bé elevat uns 80 m respecte a aquesta vila. Està encastat en un replà lateral de la Coma d'Estaon que literalment cau sobre la Vall de Cardós. Des dels sòls de Ribera, al fons de la vall, Surri apareix gairebé suspès sobre aquesta població. Està també separat respecte el curs del riu d'Estaon (apartat uns 300 m al sud), a més alçària (uns 60 m). Constitueix doncs una veritable talaia de tot aquest sector.

Degut a la seva proximitat amb Ribera de Cardós, Surri ben bé podria ser-ne considerat un barri o un simple apèndix, si bé històricament sempre ha rebut el tracte d'assentament independent.

Es tracta d'un assentament força compacte, centrat per la Plaça Major on hi ha l'església al costat nord, *Casa Manaut* i els *Pallers de Pubill* al nord-oest. Al costat de llevant de la Plaça hi ha un seguit de cases (*Dolcet, Pubill, Gassia, Batista, Joanet*) aixecades en el lloc on suposadament hi podria haver hagut el recinte de l'antic Castell, si bé no es sap del cert.

Tot aquest sector al voltant de la Plaça Major és molt planer i queda bruscament tallat a l'est pel grau que cau sobre la vall principal de Cardós. La meitat oest del nucli es troba bastida en un coster i presenta més pendent. Els dos carrers principals que surten de la Plaça Major per ponent s'endinsen en aquest sector més dret on hi trobem *Casa Borrut* o *Casa Fresca* entre d'altres.

- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut per l'INE com a *entitat de població* i també com a *nucli de població*. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors.

Amb la creació dels ajuntaments contemporanis, Surri va passar a pertànyer al municipi de Ribera de Cardós fins l'any 1972, quan aquest es va fusionar amb Estaon per a donar lloc a l'actual municipi de Ribera de Cardós.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* amb 4 edificacions aïllades: una de propera, *Casa Carles*, i 3 de llunyanes: la *Pollera de Pubill* (ara vivenda), una antiga granja construïda fa uns 40 o 50 anys i la *Mola de Pubill*, antic molí fariner avui en desús que feia també funcions de minicentral hidroelèctrica, situat uns 330 m al nord del nucli, a la riba del Riu d'Estaon. Si hi ha un edifici que destaca a Surri, aquesta és *Casa Pubill*. L'habitatge, rectangular amb llosat a quatre aigües, és un notable edifici del Segle XVII situat al sòls del poble i literalment penjat sobre el grau final que separa la Coma d'Estaon de la Vall de Cardós principal: un magnífic exemple del que havien estat les cases fortes pallareses. A més, la propietat té extenses quadres a dins del nucli. *Pubill* però no és l'únic edifici digne de menció. La *Casa Joanet Vella*, coneguda també amb el nom de *Gallart*, dels Segles XVII-XVIII, conserva molts dels elements originals. *Casa Fresca* és una altra exemple de construcció tradicional a esmentar per les seves dimensions i característiques.

- **Ocupació 1988** Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2000 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2010 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

2015-16 Habitat permanentment. També té 2ª residència.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
14	19	19	20	20

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
13-14	16-17	18-19	19-20	19-20

- **Església:** Sí que n’hi ha. Dedicada a Sta. Coloma, és un temple construït al Segle XVIII de certes dimensions, d’una sola nau acabada en un absis semicircular i campanar de torre, tot ell cobert per un llosat. Va substituir l’antiga església romànica, situada al costat del Cementiri i de la qual no en queden pràcticament restes.

Al cap del poble hi ha una capella dedicada a Sant Joan Baptista actualment del tot enrunada.

- **Origen:** Desconegut/remot. Segons F. Xavier Sudrià, el lloc és esmentat per primer cop en un document de l’any 777, i trobem de nou en un escrit del 849, quan l’església sembla que fou donada al Monestir de Gerri. El cas però és que Surri no es va consolidar com a possessió del cenobi i amb el temps acabaria formant part del Comtat de Pallars, després Marquesat (Quarter de la Vall de Cardós). Alguns autors donen per fet que en algun indret de l’ poble hi havia hagut per abans un castell (si això és cert, seria d’origen feudal). F. Xavier Sudrià²⁹ creu que hauria ocupat un recinte al sector de llevant del poble, on més tard s’hi van bastir les cases *Batista, Pubill, Gassia, Joanet, Dolcet, Micola, Estevet* i la *Rectoria*. Prova d’això en serien les restes d’alguns murs antics de notable gruix i el fet que aquí hi trobem el carrer anomenat “*del Castell*” i que a sota *Casa Pubill* i hi ha la “*Font del Castell*”, indicis prou sòlids.

Segons Joan Coromines, el topònim vindria de l’èuscar antic, concretament del mot “*sur*” o “*surr*”: fusta o llenya. “*Surri*” doncs, significaria “lloc de fusta” o “*sota la fusta*” (“*sota el bosc*”).⁴

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Els primers fogatjaments dels que tenim notícies, els de 1497 i 1553, parlen de 3 i 5 cases respectivament. Hi apareix ja el cognom *Gallart* (avui una de les cases tradicionals).⁸ L’any 1628 Onofre Timbau ens diu que “el lugar se compone de 9 vesinos”. Hi surt esmentat un dels caps familiars, de cognom “*Fresca*”, avui el nom d’una altra casa tradicional del poble.¹² Ja al Segle XVIII, dos reculls ens diuen que el nucli té 36 habitants (Cens d’Aparici, 1718) i 39 habitants (Cens de Floridablanca, 1789). En la mateixa època Francisco de Zamora l’any 1790 afirma que el lloc és format per 5 cases i 49 habitants. En canvi, Pascual Madoz, cap el 1840-42, parla de 12 cases, amb un total de 66 estadants.¹⁰ El primer nomenclàtor (1857) ens aporta unes dades més contundents: 19 cases i 94 habitants. Més enllà de la fiabilitat de tots aquests documents de població, queda clar que, com en d’altres assentaments de la comarca, Surri coneix un destacable creixement demogràfic i urbanístic des de finals del Segle XVIII fins a mitjans del XIX, en el període de trànsit de l’Antic Règim cap al model d’estat liberal actual. Nosaltres hem recollit els següents noms de casa tradicional: *Batista, Borrut, Dolcet* (també anomenada *Bringué*, i més tard, *Cinto de Gassia*), *Estevet, Fresca, Gallart (Gallart antiga), Gassia, Joanet Nova, Joanet Vella* (dita avui també *Gallart*), *Manaut, Manuel, Micola, Pere de Vidal, Pubill*, la *Rectoria, Roca* (després *Quim de Manaut*), *Vidal* i *Xic de Pubill*.

Respecte a això, hem de puntualitzar diverses coses. L’existència de *Casa Bringué*, així com llur situació no està del tot clara. Aparentment, és la mateixa que *Dolcet* (van ser ajuntades, o simplement té més d’un nom??) El cas és que *Casa Dolcet* seria coneguda més tard amb el nom de “*Cinto de Gassia*”, en anar-hi a viure un cabaler de *Casa Gassia*. *Casa Joanet* per la seva part va ser desdoblada cap a mitjans/finals del Segle XIX en fer-hi els propietaris (o algun dels fills) una nova vivenda en una quadra adjacent. Finalment, la *Casa Xica de Pubill* sabem que era una antiga quadra de *Joanet* adquirida per un cabaler de *Casa Pubill* i convertida en vivenda cap a finals del Segle XIX o començaments del XX.

Actualment, de les cases anomenades, n'hi ha dues que han desaparegut del tot (*Micola* i la *Rectoria*), mentre que de *Casa Vidal* (o *Joan de Vidal*) en queden unes escasses runes. *Casa Estevet* tampoc existeix ja avui: un garatge pertanyent a la gent de Batista ocupa tota o una part del que havia estat aquest habitatge.

Període 1860-1910

A partir de les informacions dels nomenclàtors comprovem que entre 1857 i 1910 el poble perd uns 35 habitants i són tancades unes 4 cases, si bé és cert que s'en va fer una de nova: la *Casa Xica de Pubill*. El nomenclàtor de 1857 assenyala que hi ha 19 vivendes. El de 1910 parla de 16 habitatges. Donem per fet que en el darrer tram del Segle XIX va quedar buida *Casa Dolcet* en marxar la família que hi vivia: llavors va ser adquirida per *Cinto de Gassia*.

També degué ser tancada *Casa Bringué*, si és que aquesta va existir com a habitatge diferent de *Dolcet* (?). Però aquestes no van ser les úniques desercions. *Casa Roca* va quedar també buida i més tard seria ocupada per un cabaler provinent de la vivenda veïna: *Quim de Manaut*.

Cap el 1910 o poc després molt probablement ja van quedar definitivament deshabitades les cases *Estevet* i *Micola*. Sabem que la gent de *Micola* van marxar a França. Les propietats d'*Estevet* i *Micola* després van quedar repartides entre diverses cases: els de *Pubill* es queden amb els antics pellers, i la gent de *Batista* amb la vivenda d'*Estevet*.

En els primers anys del Segle XX sospitem que degué ser abandonada *Casa Vidal*, de la qual avui no en queda res: en la fotografia aèria de 1956 ja es veu del tot caiguda. No sabem on van anar a viure llurs habitants en un primer moment, però més tard passarien a adquirir *Casa Joanet Nova*.

Període 1910-1930

Casa Gassia és tancada a finals dels anys 1920's (van anar a Barcelona: la casa quedarà com a 2ª residència). Cap el 1930 hi ha unes 14 cases obertes més la *Rectoria* (58-68 habitants).

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

La família de *Casa Joanet* marxa del poble a començaments dels anys 1930's. S'en van a viure a una borda a prop d'Ainet de Cardós i per això es desprenen de les dues vivendes que tenen a Surri: *Casa Joanet Nova* serà adquirida per la gent de *Casa Vidal* (o *Joan de Vidal*), que hi van a viure. L'antiga *Casa Vidal* quedarà abandonada i avui és del tot caiguda.

La *Casa Joanet Vella* passarà a mans d'un home de *Gallart*, que també s'hi trasllada a viure. Per això avui aquest edifici és conegut com a *Casa Gallart*, quan en realitat no ho és. La *Rectoria* quedà buida l'any 1933, i poc després seria destruïda per un tràgic incendi. Possiblement el foc va afectar també la veïna *Casa Micola*, on tampoc hi vivia ningú. El cas és que avui aquests dos edificis han desaparegut del tot.

-En el context de la Guerra Civil i la postguerra van ser tancats un seguit d'habitatges: les cases *Cinto de Gassia* (o *Dolcet*) i *Manuel*: els estadants de la primera van morir. Els de la segona van emigrar a França. L'any 1950 ja només hi queden a Surri 11 cases habitades sempre: *Batista*, *Borrut*, *Fresca*, *Gallart*, les dues de *Joanet*, *Manaut*, *Peri de Vidal*, *Pubill*, *Quim de Manaut* (o *Roca*) i *Xica de Pubill*. En total sumen 46 habitants.

La dècada dels 1950's suposa el tancament de 3 vivendes més: *Gallart* (serà després venuda a un estranger que la tindrà com a 2ª residència), *Quim de Manaut* (serà 2ª residència a partir d'ara) i *Peri de Vidal* (romandrà sense cap ús força temps).

Període 1960-1980

A mitjans dels 1960's *Casa Joanet Nova* queda buida: en morir el propietari, havia passat a mans de la seva germana, la qual en aquest moment emigra a França.

Al llarg del decenni 1970-80 més habitatges encara són tancats. Per exemple, *Casa Fresca*, quan els propietaris van a viure a Ribera de Cardós, o bé *Casa Xica de Pubill*.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

- ***El període de transició 1980-1994***

L'any 1981 Surri té només 4 ó 5 cases obertes amb un total de 12 habitants de fet. El poble però roman ben conservat en una zona de gran bellesa paisatgística. Alguna casa serà oberta de nou per aquests anys (*Xica de Pubill*), mentre que el nombre de 2ª residències creix ràpidament degut al creixent dinamisme turístic. *Casa Joanet Nova* així, és adquirida a mitjans dels 80's per uns de Barcelona amb aquesta finalitat. El mateix passa amb *Casa Dolcet* (o *Cinto de Gassia*) i la *Casa Xica de Pubill*, venuda aquesta el 1992-93.

- ***Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica***

Els anys 1990's suposen un autèntic esclat de noves vivendes, així com la pràctica desaparició de l'activitat ramadera. Cap el 1994-95 s'aixeca al poble un habitatge del tot nou (*Casa Carles*) i és habilitat un *Paller de Vidal*. Poc després (1996-97) és habilitat com a vivenda l'edifici on hi havia hagut els pellers de *Micola* i *Estevet*. *Casa Peri de Vidal*, tancada, és venuda a una gent d'Igualada. Cap el 1998-99 és habilitada la *Pollera de Pubill*, als afores del nucli, així com un antic *Paller de Gallart* ("Lo Cap") situat al cap del poble. Quasi tots aquests habitatges són avui 2ª residències. Al contrari del que passa en d'altres assentaments propers, a Surri els primers anys del nou mil·lè comporten un cert alentiment de la febre immobiliària per que aquesta aquí ja s'havia produït per endavant. Tot i així, el 2007-08 l'antiga *Casa Roca* (*Quim de Manaut*) és venuda a uns de fora, igual que el seu *Paller*, transformat en vivenda.

-L'any 2006 mor en Sisco Roquet, de *Casa Joanet Vella* (o *Gallart Nova*), però aquesta continuarà oberta, habitada per uns nous rurals que el van cuidar els darrers anys de la seva vida. *Casa Pubill* passa a ser 2ª residència l'any 2012. L'any 2015-16 són 6 les cases habitades permanent o habitualment: *Batista*, *Borrut*, *Joanet Vella*, *Manaut*, i *Peri de Vidal*.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 10-14*, 10/14 Residents Permanents/habituals: 2-3 a C. Pubill, 1-2 a C. Borrut, 1 a C. Joanet Vella, 3-4 a C. Manaut, 2 a C. Xica de Pubill i 1/2 a C. Batista

Any 2000 *Habitants Residents: 9-11*, 9/11 Residents Permanents: 2 a C. Pubill, 1 a C. Borrut, 3 a C. Joanet Vella, 2-3 a C. Manaut i 1-2 a C. Batista

Any 2005 *Habitants Residents: 11-12*, 11/12 Residents Permanents: 2 a C. Pubill, 1 a C. Borrut, 3/4 a C. Joanet Vella, 3 a C. Manaut i 2 a C. Batista

Any 2010 *Habitants Residents: 14*, 14 Residents Permanents: 1 a C. Borrut, 2 a C. Pubill, 3 a C. Manaut, 3 a C. Joanet Vella, 3 a C. Batista i 2 a C. Peri de Vidal

Any 2015-16 *Habitants Residents: 12*, 8 Residents Permanents: 1 a C. Borrut, 3 a C. Joanet Vella, 1 a C. Manaut i 4 a C. Batista 4 Residents Habituals: 2 a C. Manaut i 2 a C. Peri de Vidal

- **Característiques de la població resident 2015-16** Famílies autòctones a les cases *Manaut*, *Batista* i *Borrut*. Parelles joves de nous rurals a les cases *Joanet Vella* i *Peri de Vidal*.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Surri és molt a prop de Ribera de Cardós (menys de 200 m). A 1,3 km al sud-oest hi ha les *Bordes de Manaut*, possiblement un antic assentament deshabitada des de la Baixa Edat Mitja. La *Borda de Pubill* és a uns 800 m al nord-est, al fons de la Vall de Cardós. Avui constitueix l'edifici principal del càmping del mateix nom.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 4 o 5: cases *Pubill*, *Manaut*, *Borrut*, *Joanet Vella* i *Batista*.

2000 Una a C. Fresca.

2010 Una a C. Fresca.

2015-16 Una a C. Fresca.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

● **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

- a) Accessos 1988-93 Carretera des de Ribera de Cardós. 2015-16 Carretera asfaltada.
 b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Carrers ja pavimentats.
 c) Electrificació 1988-93 Sí. Es convencional, si bé dóna alguns problemes.
 -2015-16 N'hi ha i és convencional. Antigament venia d'una minicentral de la Mola de Pubill, de l'any 1928.
 d) Enllumenat públic 1988-93 Sí, però no cobreix tot el poble. 2015-16 Sí. Bon estat. Cobreix tot el nucli.
 e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. Captacions privades. 2015-16 Sí. Ve del Riu d'Estaon. Hi ha dipòsit.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí que n'hi ha. Arriba a totes les cases i va a parar a una fossa sèptica.
 -2015-16 Sí que n'hi ha. Arriba a totes les cases i va a parar a una fossa sèptica.

● **Serveis** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Sort
	2015-16 Sí		2015-16 A Llavorsí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Ribera de C.
	2015-16 No		2015-16 A Ribera de C.
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí, contenidors		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Rialp/Llavorsí
	2015-16 No		2015-16 Rialp/Llavorsí
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Ribera/Sort
	2015-16 Sí		2015-16 Ribera/Sort
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Ribera	Festes i celebracions	1988-93 Festa Major
	2015-16 A Ribera		2015-16 Festa Major

● **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	19	14		15	14-15	12-14	14-15	13	11	8-9	7	4-5
Habitants de fet	94		69	59	59	64	67	58	46	24	28	12
Habitants de dret			71	63	84	72	80	68	46	33	28	13

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència		6-7	5	5	5	6	6
Habitants de fet		10-15	8-10	11	11	14	12
Habitants de dret		20	13	12	15	20	23

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Casa Carlos</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	
<i>Lo Cap</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Gallart
<i>Paller de Micola</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Micola
<i>Paller de Roca</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	P. Quim de Man
<i>Paller de Vidal</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Vidal
<i>Pollera de Pubill</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Corral de Pubill

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Batista</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Borrut</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Dolcet (Cinto de Gassia)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Estevet</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Fresca</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Gallart</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Gassia</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Joanet Nova</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Joanet Vella</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Manaut</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Manuel</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Micola</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Peri de Vidal</i>	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit.
<i>Pubill</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Rectoria</i>	Desapareguda	Desapareguda		
<i>Roca (Quim Manaut)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Vidal (Joan de Vidal)</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Xica de Pubill</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

Dues vistes de Surri cap els anys 1920's aproximadament.

A dalt, una imatge absolutament històrica: *Casa Pubill*, a la dreta, amb 3 construccions avui ja desaparegudes a la seva esquerra: la *Rectoria*, *Casa Micola* i *Casa Esteve*.

A baix, *Casa Manaut* a la dreta amb *Casa Roca* o *Quim de Manaut* al seu darrera, i *Casa Fresca*, amb la façana blanca, a l'esquerra.

(Fotografies: Antoni Gallardo i Garriga, cedides pel Centre Excursionista de Catalunya)

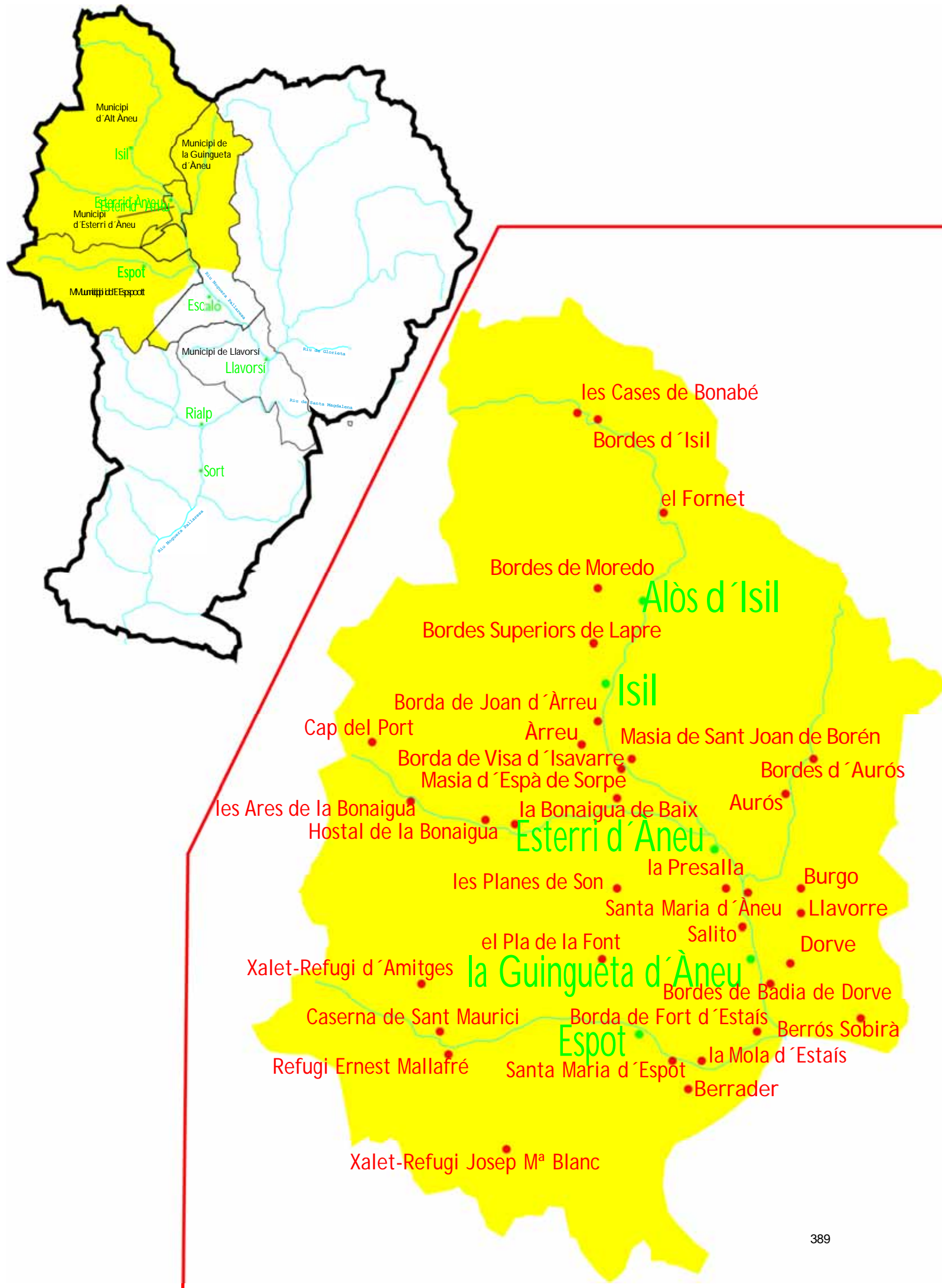
SURRI a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

1- Capella de Sant Joan Baptista	12- Casa Estevet
2- Casa Manuel	12a- Pallers/quadres d'Estevet
2a- Pallers/quadres de Manuel	12b- Pati/batedor d'Estevet
3- Casa Joan de Vidal	13- Casa Batista
3a- Pallers/quadres de Joan de Vidal	13a- Pallers/quadres de Batista
3b- Pati/batedor de Joan de Vidal	13b- Pati/batedor de Batista
4- Casa Gallart	14- Església de Santa Coloma
4a- Pallers/quadres de Gallart	15- Casa Joanet
4b- Pati/batedor de Gallart	15bis- Casa Joanet Nova
5- Casa Peri de Vidal	15a- Pallers/quadres de Joanet
5a- Pallers de Peri de Vidal	16- Casa Micola
6- Casa Fresca	16a- Pallers/quadres de Micola
6a- Pallers/quadres de Fresca	17- Rectoria
6b- Pati/batedor de Fresca	18- Casa Pubill
7- Casa Borrut	18a- Pallers/quadres de Pubill
7a- Pallers/quadres de Borrut	18b- Pati/batedor de Pubill
8- Casa Roca, després	19- Cementiri
Quim de Manaut	20a- Pallers de ???
8a- Pallers/quadres de Roca	
9- Casa Manaut	
9a- Pallers/quadres de Manaut	
9b- Pati/batedor de Manaut	
10- Casa Gassia	
10a- Pallers/quadres de Gassia	
11- Casa Dolcet (o Cinto de Gassia)	
11a- Pallers/quadres de Dolcet	
11b- Pati/batedor de Dolcet	

VALLS D'ÀNEU

Panoràmica general de la *Cubeta d'Esterrí*, la carismàtica plana d'origen glacial tancada pel muntanyam de l'Alt Pirineu que constitueix el centre geogràfic i administratiu de les *Valls d'Àneu*, probablement la subcomarca amb més personalitat i anomenada de tot el Pallars Sobirà. A l'esquerra de la imatge contemplem la vila d'Esterrí d'Àneu, recentment expandida per la plana adjacent, molt bona tant per a l'agricultura com per les pastures.

(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2014)

La Vall, o millor dit, *Valls d'Àneu* és possiblement la subcomarca de més anomenada i tradició de tot el Pallars Sobirà. Essencialment s'extén per la conca alta de la Noguera Pallaresa (amb l'excepció de la capçalera que administrativament pertany a la Val d'Aran) i queda delimitada per les altes carenes muntanyoses que, de vegades fregant els 3000 m d'altitud, la separan del Coserans, el Comenge i l'Aran al nord, la Vall de Cardós a l'est, i la Vall de Boí a l'oest. El muntanyam de l'Alt Pirineu es manifesta aquí amb tot el seu vigor, i per això la presència de la gran cubeta glacial d'Esterrí d'Àneu, situada al centre de tot aquest sector, ha estat i és el fenomen geomorfològic de més importància: ha afavorit el poblament, possibilitant rics conreus i pastures sobre una plana extensa com cap altre n'hi ha en tota la comarca, i aporta una agradable sensació d'amabilitat enmig del seguit de serres, pics i comes que l'envolten. Les *Valls d'Àneu* doncs, graviten essencialment al voltant de la *Cubeta d'Esterrí*, que és el veritable aglutinador humà d'aquest extens territori que, a més de la vall principal de la Noguera Pallaresa, abasta diverses valls secundàries (Espot, Bonaigua, Unarre,...) i una gran quantitat de petites comes d'origen glacial que aboquen les seves aigües al gran riu pallarès. Malgrat la personalitat i la tradició social i històrica que presenta d'aquest sector, curiosament la delimitació concreta d'aquest ens territorial no és del tot clara. Avui la majoria de referents consideren que el límit meridional de les *Valls d'Àneu* és la *Cubeta d'Escaló*, la “germana petita” de la d'Àneu. Però inicialment i fins fa uns anys enrere es prenia l'Estret de la Torrassa com a frontera sud del sector, excloent-hi per tant el que era l'antic municipi d'Escaló.

Nosaltres, encertadament o no, hem decidit diferenciar en aquest treball el que són les “*Valls d'Àneu estrictes*” del que algun autor ha anomenat el “*Baix Àneu*”: la conca de la Noguera Pallaresa entre Escaló i Llavorsí, i que tractem com un sector separat que hem anomenat, en conseqüència, “*Costers i Valls de Llavorsí d'Escaló*”. D'aquesta manera, el tractament de la comarca creiem que roman més equilibrat. Així, per tant, el territori que considerem aquí té una extensió d'uns 373,3 km², i s'inicia a l'Estret de la Torrassa, aigües amunt d'Escaló, sota les restes del que havia estat el castell de Llord, antic vigilant de la porta d'entrada a l'antic “*pagus anabiensis*”. Es troba tot ell emplaçat en l'Alt Pirineu, entre els 915 m en el seu punt més meridional i els 2982 m del Pic de Peguera, en la carena que separa la Vall d'Espot de la de Sant Nicolau, i és constituït essencialment per pissarres i esquists del Paleozoic i per granit, roques totes elles fortament modelades per l'acció del glacialisme quaternari, que ha deixat llur empremta en forma de circs lacustres, crestes esportellades, petites valls de fons còncau suspeses sobre els solcs principals (comes) i diverses cubetes glacials, la més gran de les quals és la dita d'Esterrí. Tant el clima com la vegetació són bàsicament de muntanya o alta muntanya, i varien en funció de l'altitud. En les parts més baixes, coincidint amb l'estatge montà, hi trobem un clima *mediterrani de muntanya*. Però ja per sobre dels 1500-1600 m passem a clima *subalpí* i *alpí* successivament.

Segles enrere, en el marc de l'Antic Règim, les Valls d'Àneu, igual que d'altres territoris propers de l'Alt Pirineu (Vall de Cardós, Aran, Valls d'Andorra,...) van gaudir d'una generosa autonomia en tots els àmbits: una mena de règim jurídic propi diferenciat, recollit en el "*Llibre d'Ordinacions*", que regulava tots els aspectes de la vida local i que establia una relació específica amb la cúpula de l'entitat senyorial de la qual formava part: el Comtes de Pallars. D'aquesta manera, si bé les Valls d'Àneu sempre van formar part del Comtat –després Marquesat– de Pallars, disposaven d'una administració pròpia encapçalada pels anomenats "*Braços de Cort*", que constituïen un veritable govern escollit pels caps de casa dels diferents pobles ("*parròquies*"). Exemples com els de les Valls d'Àneu o la veïna Val d'Aran ens mostren fins a quin punt aquestes entitats territorials van aconseguir esquivar l'escomesa feudal dels segles centrals de l'Edat Mitja aprofitant la seva condició de terres frontereres i inhòspites, amb difícils accessos i un medi natural advers: l'autonomia i el govern locals, segurament anteriors als temps medievals, van sortir reforçats amb la Crisi Demogràfica de la Baixa Edat Mitja i es van mantenir intactes fins a la imposició del Decret de Nova Planta l'any 1714.

Posteriorment, al llarg dels segles XVIII i XIX la secular autonomia aneuenca anirà poc a poc desapareixent, assetjada primer per la liquidació dels ens de govern local que va propugnar la monarquia borbònica centralista, i després per la reforma legislativa de tipus liberal que es va anar elaborant a mesura que el vell règim nobiliari moria.

Avui, malauradament, les Valls d'Àneu no tenen reconegudes, ni tant sols en l'àmbit administratiu, la unitat i el reconeixement d'antany. Quatre municipis (Alt Àneu, Esterri d'Àneu, la Guingueta d'Àneu i Espot) es reparteixen el territori d'aquesta subcomarca després de la reorganització municipal duta a terme entre 1965 i 1975, que va fusionar, per un costat, els antics ajuntaments d'Escaló, Jou i Unarre (donant lloc a l'actual municipi de la Guingueta) i per l'altre, els de València d'Àneu, Son, Sorpe i Isil (actual municipi d'Alt Àneu). Malgrat tot, a nivell popular i cultural la identitat pròpia d'aquest territori continua ben viva, i són constants les referències de tota mena que es refereixen a ell com a realitat geogràfica vigent.

Com el gruix d'àrees de l'Alt Pirineu, l'economia tradicional d'aquesta contrada per abans es fonamentava en l'agricultura i sobretot, en la ramaderia, donada la gran extensió de pastures naturals existents. Malauradament, igual que en la resta del Pallars Sobirà, l'activitat ramadera avui s'ha reduït força, amb la total desaparició de les vaques de llet i una presència molt testimonial dels ramats d'ovelles i cabres. La cria d'equins i la de vedells destinada a la producció de carn constitueixen les principals vies de negoci de les explotacions ramaderes. Les velles cases fortes, antigament veritables motors de l'economia local, fa temps que van entrar en decadència. Algunes romanen permanentment habitades, conservant, ni que sigui parcialment, la funció rural de temps pretèrits. D'altres, com la famosa *Casa del Tort* d'Alòs d'Isil han esdevingut segones residències, si bé continuen dempeus. Però no són poques les que han caigut en un estat de letargia: buides i sense cap ús concret, o bé del tot abandonades de fet per part dels seus propietaris i en procés d'enrunament, com *Casa Badia* de Dorve.

L'activitat turística, que va començar emergir els anys 1960's fins arribar a convertir-se en la locomotora econòmica de la zona a redós de l'estació d'esquí de Baquèira-Beret, ha transformat del tot els principals nuclis de població, especialment en els temps recents de la bombolla immobiliària del primer decenni del Segle XXI. La presència de nous blocs de pisos i apartaments és omnipresent en el gruix de poblacions, molt especialment a Esterri d'Àneu, vila que s'ha expandit notablement per les terres circumdants de la seva cubeta, abans molt preuades agrícolament. Aquesta dinàmica contrasta amb el menyspreu que pateixen les velles construccions tradicionals, abocades moltes a una progressiva desaparició en un país que ha crescut fonamentalment a cops de totxo i on la valoració i rehabilitació del llegat arquitectònic secular ha fet nosa als principals actors econòmics.

La desfiguració de la fesomia de molts nuclis, producte tant d'episodis catastròfics del passat (esllavissades, riuades, guerres,...) com de la febre immobiliària present, no ha aconseguit, de moment, fer desaparèixer del tot la trama urbana i molts edificis emblemàtics d'una època que ja no tornarà.

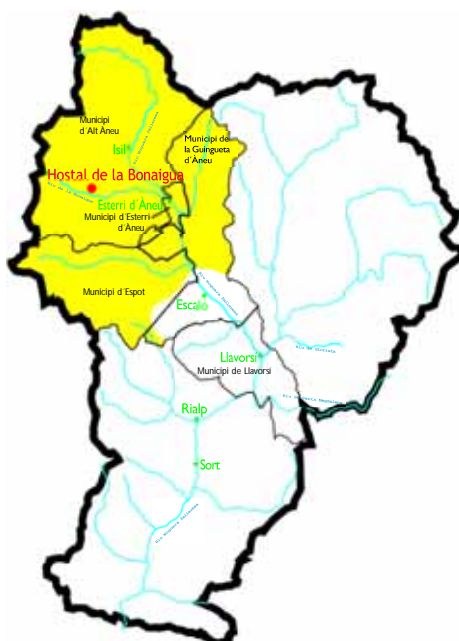
Abans de la vinguda del tsunami turístic i residencial, els pobles de les Valls d'Àneu presentaven –i malgrat tot encara presenten molts d'ells- les característiques pròpies de l'alta muntanya: carrers i edificis adaptats al pendent, amb la façana principal generalment en el costat acabat en angle per la part superior, amb habitatges i quadres barrejats i encabits de manera un tant aleatòria, però amb les construccions sovint separades entre elles, sense fer paret mitgera. Només la vila d'Esterrí d'Àneu, assentament més gran, de cert caire menestral i construït en una cantonada de la cubeta glacial, va arribar a desenvolupar una trama del tipus “*poble tanca*”, similar a la dels pobles de les terres més baixes: habitatges amb la façana en un dels costats on cau el llossat fent paret mitgera entre ells, i donant lloc veritables rengleres arquitectòniques separades a banda i banda del carrer, amb les quadres i pallers sovint separats de les vivendes en un dels costats exteriors del casc urbà. Evidentment, tota aquesta disposició s'ha vist alterada en les darreres dècades, tant per l'aparició de noves construccions com per la desaparició del vell model basat en l'autarquia i la tinença de bestiar per al transport i l'autoconsum.

NUCLIS ESTUDIATS

Denominació atorgada	Municipi actual	Qualif.	Categoria actual	Poblament actual
les Ares de la Bonaigua	Alt Àneu	1Am	Alberg/masia	Dispers aïllat
Arreu	Alt Àneu	4B2	Caseriu	Concentrat compacte
Aurós	la Guingueta d'Àneu	1Am	Masia	Dispers aïllat
Berrader	Espot	2Nou	Caseriu	Concentrat
Berrós Sobirà	la Guingueta d'Àneu	3A	Llogaret	Concentrat bicèfal
la Bonaigua de Baix	Alt Àneu	2C3	Llogaret	Dispers agrupat
Borda de Fort d'Estais	Espot	1Am	Masia	Dispers aïllat
Borda de Joan d'Arreu	Alt Àneu	1Am	Masia	Dispers aïllat
Borda de Visa d'Isavarre	Alt Àneu	1Am	Masia	Dispers aïllat
Bordes d'Aurós	la Guingueta d'Àneu	EspC1Disp	Agrupac. de bordes amb 1 habitatge	Dispers agrupat
Bordes de Badia de Dorve	la Guingueta d'Àneu	1Am	Masia	Dispers aïllat
Bordes d'Isil	Alt Àneu	EspG	Nucli de bordes	Concentrat de bordes
Bordes de Moredo	Alt Àneu	EspC2	Caseriu	Concentrat
Bordes Superiors de Lapre	Alt Àneu	EspC2	Caseriu	Concentrat
Burgo	la Guingueta d'Àneu	4A	Poble molt petit	Concentrat
Cap del Port	Alt Àneu	1Ai	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Caserna de Sant Maurici	Espot	1Ru	Despoblat	Nucli enrunat
les Cases de Bonabé	Alt Àneu	2Ru	Despoblat	Nucli enrunat
Dorve	la Guingueta d'Àneu	5B3	Llogaret	Concentrat
el Fornet	Alt Àneu	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Hostal de la Bonaigua	Alt Àneu	1Ru	Alberg/masia	Dispers aïllat
Llavorre	la Guingueta d'Àneu	4B3C4	Poble molt petit	Concentrat
Masia d'Espà de Sorpe	Alt Àneu	EspSC	Masia	Dispers aïllat
Masia de Sant Joan de Borén	Alt Àneu	1Nou	Masia	Dispers aïllat
Mola d'Estais	Espot	EspSC	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
el Pla de la Font	la Guingueta d'Àneu	1Ai	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
les Planes de Son	Alt Àneu	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
la Presalla	Esterrí d'Àneu	2NouDisp	Veïnat	Dispers agrupat
Refugi E. Mallafré	Espot	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Salito	Esterrí d'Àneu	1Am	Masia	Dispers aïllat
Santa Maria d'Àneu	la Guingueta d'Àneu	1Am	Masia	Dispers aïllat
Santa Maria d'Espot	Espot	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Xalet-Refugi d'Amitges	Espot	1Nou	Habitatge aïllat	Dispers aïllat
Xalet-Refugi Josep M ^a Blanc	Espot	1Ai	Habitatge aïllat	Dispers aïllat

les Ares de la Bonaigua (Mª de Déu de les Ares)

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Alberg/Masia (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1765-1775 m
- Origen: Contemporani d'estructura prèvia
- Categoria Actual: Alberg/Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli tradicional format per una alberg/restaurant, diversos edificis auxiliars i una església. Es troba en plena pujada al Port de la Bonaigua, uns 300 m per sota l'interfluvi que separa el Pallars i l'Aran.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment, però n'ha tingut puntualment. Apareix en el Nomenclàtor de 1860 ("Nuestra señora de les Ares", entitat qualificada com a "Santuario", deshabitat). En el Nomenclàtor de 1991, més de 100 anys després, és de nou reconegut com a entitat ("les Ares", "centre turístic"). Conservarà aquest estatus fins l'any 2004, quan desapareix un cop més del Nomenclàtor. Des de llavors, no ha tornat a ser reconegut a nivell oficial.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat de forma habitual. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** Sí. Temple dedicat a la Mare de Déu de les Ares. L'actual edifici és contemporani, construït l'any 1960 en substitució de la vella ermita. Es troba en bon estat.

- **Origen i evolució:** l'ermita de les Ares té un origen desconegut (medieval? Potser). Inicialment el lloc era format per una petita capella i algun petit edifici adjacent de funció ramadera que podia servir com a refugi provisional. El Nomenclàtor de 1860 indica que llavors això només era un "santuario" i era deshabitat. Amb l'obertura de la carretera que enllaçava el Pallars Sobirà amb la Val d'Aran pel Port de la Bonaigua l'any 1923 l'administració estatal va arreglar una de les construccions que s'havia aixecat per als obrers que treballaven en la construcció de la via i en va fer un refugi guardat. L'hostatgeria va ser tancada l'any 1964, però a mitjans dels 1980's l'establiment va ser reobert com a refugi i restaurant. Des de llavors ha restat en funcionament de forma un tant irregular: a temporades hi ha residit algú, mentre que en d'altres períodes només ha funcionat com a restaurant.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 Sí. Refugi. 2000 Sí. Refugi.
2010 Sí. Refugi. 2015-16 Sí. Refugi.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el nucli de la Bonaigua de Baix és a uns 3 km al sud-est. El cap del Port de la Bonaigua és a uns 2,8 km al nord-oest.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 1-2 ,1/2 Residents Habituals a l'Alberg de les Ares

Any 2000 *Habitants Residents:* 0

Any 2005 *Habitants Residents:* 1, 1/2 Residents habituals a l'Alberg de les Ares

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Habituals a l'Alberg de les Ares

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Parella jova autòctona.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. Fossa sèptica. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon, Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 Sí	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència					0	0	1	1	1	1	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	1	1	0-1	0	1	0	1
Habitants de fet	1-2	1	0-1	0	1-2	0	2
Habitants de dret		1	0	0			

Cases tradicionals	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Refugi de les Ares</i>	Bo	Bo	Resid. Habitual	Resid. Habitual	

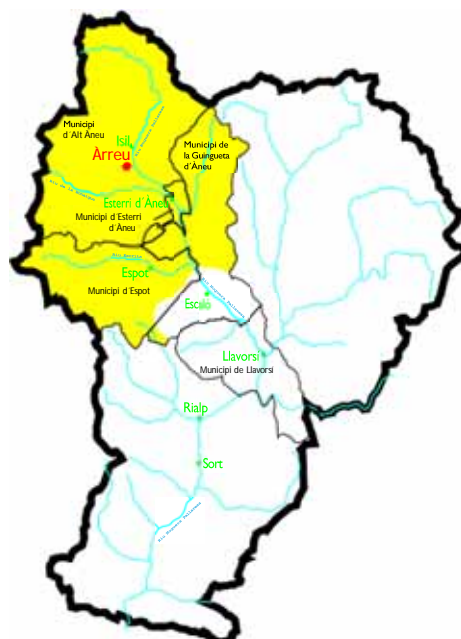

Dues imatges de la vella ermita de la Mª de la Mare de Déu de les Ares abans de l'arribada de la carretera i la construcció de l'actual refugi. A dalt a la dreta es veu el vell camí que pujava al Port de la Bonaigua.

(Fotografia: família de Casa Corbera d'Esterrí d'Àneu, 1920. Cedida per l'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)

Àrreu

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** 4B2
- **Categoria Mitja:** Llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1250-1275 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte

- **Estat general Any 2000** Dolent. Situació complicada degut a la manca d'accés rodat.
Any 2015-16 Dolent. Diverses cases caigudes o en runes, mentre que la resta no té cap ús.

● **Situació i morfologia:** Petit nucli situat sobre una mena de replà lateral acabat en esperó rocallós pel costat de llevant en el tram inferior de la Coma (vall glacial) d'Àrreu, just abans del grau (desnivell sobtat) per on aquesta aboca les seves aigües a la Noguera Pallaresa. Els edificis es disposen de forma lineal, encarats al sud-est, en forma d'amfiteatre, amb una òptima insolació. Malgrat la manca d'accés rodat (any 2015), la meitat de les cases romanen encara dempeus, si bé en un estat precari, ja que no tenen cap ús.

● **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a entitat de població per l'INE, i des de l'any 2003, també com a nucli. Històricament sempre ha estat present en els successius nomenclàtors. El lloc pertany avui al municipi d'Alt Àneu, sorgit l'any 1970 de la fusió dels vells ajuntaments de València d'Àneu, Son, Sorpe i Isil. Aquest darrer és el municipi del qual històricament havia format part.

● **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí. L'any 1988 la fitxa d'aquest treball ens diu que el nucli era format per 9 cases en estat acceptable, però no bo. Hi ha una manca total de serveis i infraestructures: només es disposa d'electrificació convencional. Les perspectives de reocupació són nul·les mentre no hi hagi accés rodat. Avui, la situació és la mateixa.

● **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* de tipus lineal. Per abans l'assentament formava una mena de nucli bicèfal, quan era dempeus un sector aïllat d'edificacions, a uns 330 m a l'oest: les anomenades "*Bordes d'Àrreu*", que segons tots els indicis eren els vestigis de l'antic poble destruït per una allau l'any 1803. Avui aquest sector de bordes és totalment caigut. A Àrreu hi destaquen especialment 3 edificis: les cases *Nadal*, *Tomeló* i *Llirvat*, que són les construccions de més grandària: bons exemples de l'arquitectura tradicional pallaresa. La situació de mig abandonament de fet del nucli posa en perill la conservació d'aquests edificis històrics.

● **Ocupació** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat. 2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

● **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
9	7	7	7	7

● **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	3	3	2-3	2-3

● **Església:** Sí que n'hi ha. Dedicada a Sant Serni, és romànica, d'un nau amb campanar d'esppanya. No es troba en massa bon estat, però s'aguanta dreta.

● **Origen:** Remot. El lloc apareix documentat l'any 1313, quan s'esmenta un tal "*Guillelmus d'Arreo*". No hi ha més notícies del lloc provinents de l'Edat Mitja, tot i que el nucli ja existia al Segle XI: a uns 230 m al sud-est del nucli hi ha les restes del que havia estat el Castell d'Àrreu, sobre un turó que domina la confluència d'aquesta vall secundària amb la de la Noguera Pallaresa. Pel que sabem, el lloc sempre va pertànyer al *Pagus Annabiensis* o *Valls d'Àneu*.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Segons el fogatjament de 1553, Àrreu tenia una sola casa aquell any.⁸ Onofre Timbau ens diu que l'any 1628 el lloc era format per "seis vezinos".¹² Els censos d'Aparici (1718) i Floridablanca (1787) ens diuen que hi havia, respectivament, 67 i 88 habitants.

Pascual Madoz, cap el 1840-42, ens confirma que Àrreu tenia 6 cases (28 habitants).¹⁰ L'autor també esmenta el succés de l'any 1803, quan el antic poble, situat on suposadament avui hi ha les Bordes d'Àrreu, va ser sepultat per una gran allau, essent posteriorment reconstruït en la seva actual ubicació. El Nomenclàtor de 1857 ens informa que aquell any el nucli era format per 13 cases i 75 habitants, dades confirmades pel recull de 1860. Nosaltres hem recollit i identificat els següents noms de cases tradicionals: *Cabalet, Castellar, Faure, Florentina, Gualet, Jan, Joan, Llirvat, Nadal, Tomasa, Tomeló* i la *Rectoria*.

Així doncs, en teoria ens manca una de les cases que van arribar a existir, de la qual no en tenim cap referència ni en sabem llur ubicació. Podria ser que aquest habitatge s'anomenés *Ferrer* o *Flocat*³² (;?) o bé que es tractés de l'actual *Borda de Joan* (;?), allunyada uns 545 m al nord-est.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

En aquest període Àrreu passa de 75 habitants el 1857 a 45 l'any 1910 (11 cases permanentment habitades i dues més temporalment deshabitades). Deduïm que una o dues vivendes van quedar definitivament buides a principis del Segle XX: una d'elles, segurament l'habitatge que no hem aconseguit identificar. L'altre, possiblement *Casa Tomasa*, la qual va passar a ser utilitzada com a quadra per la gent de *Nadal*.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

-Els successius nomenclàtors d'aquest període presenten dades tant confoses que és impossible que es corresponguin amb la realitat. Malgrat tot, el nucli coneix un repunt de població cap el 1920 (63 habitants), si bé l'any 1930 el nombre d'estadants torna a caure fins a 38. Deduïm que una casa més queda buida en el decenni 1920-30: probablement *Casa Castellà*, la qual passaria a ser emprada com a quadra per la gent de *Joan*.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Un parell de cases més queden sense gent en el transcurs de la Guerra Civil, o poc abans: *Faure* i *Jan*. Els de *Casa Jan* sabem que van marxar a França. En els primers anys de la Postguerra és tancada *Casa Cabalet* (passaria a ser quadra de *Nadal*) i la *Rectoria*. Les demés cases (*Florentina, Gualet, Joan, Llirvat, Nadal* i *Tomeló*) seran les darreres en romandre obertes.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-A començaments dels 1970's els de *Llirvat* marxen a Barcelona, i també són tancades les cases *Florentina* i *Tomeló*. Els de *Tomeló* aniran a Andorra. A mitjans dels 1970's marxa la gent de *Casa Joan*: una part de la família es queda a viure a la Borda que tenen al peu de la carretera C-147.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-Les dues darreres cases que queden amb gent Àrreu són tancades en aquest període: *Gualet* l'any 1980-81 i *Nadal* (s'en van a Esterri d'Àneu el 1985-86). Val a dir que *Casa Gualet* es va cremar poc després de quedar deshabitada.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

Àrreu no ha tornat ha estar habitat de forma regular des de mitjans dels anys 1980's. Sabem però que algunes cases han estat ocupades de manera eventualment durant algun període de manera legal o il.legal. El cert és que avui el poble roman buit, a l'espera d'una accés rodat, si bé un bon nombre de cases encara s'aguanten dretes.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident: 2015-16** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Joan* és a uns 540 m al nord-est, al peu de la C-147, prop de la Noguera Pallaresa. L'ermita romànica de la Mª de Déu de les Neus és a poc més de 400 m a l'oest, un xic més enllà de les *Bordes d'Àrreu*, avui caigudes. El poble de Borén és a 650 m al sud-est.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. **2000** Cap. **2005** Cap. **2015-16** Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2005** No. **2015-16** No.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	13	13		11-12	10-12	9-11	9-11	7-8	7-8	7-8	6	1
Habitants de fet	75		38	43	45	63	38	25	33	34	20	5
Habitants de dret			40	53	53	70	42	27	34	36	21	5

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0			
Habitants de dret	0	0	4	10	6	4	4			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Cabalet</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Castellar</i>	Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Faure</i>	Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Florentina</i>	Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Gualet</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Jan</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Joan</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Llirvat</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Nadal</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>La Rectoria</i>	Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Tomasa</i>	Molt Dolent	Molt Dolent	Cap	Cap
<i>Tomeló</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap

● **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

- a) **Accessos** 1988-93 Camí de ferradura des del Pont d'Arreu. 2015-16 Camí de ferradura.
- b) **Pavimentació de carrers** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- e) **Electrificació** 1988-93 N'hi ha, pero en estat molt dolent. 2015-16 No.
- d) **Enllumenat públic** 1988-93 No. 2015-16 N'hi ha, pero no funciona.
- e) **Subministrament d'aigua** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.
- f) **Xarxa de clavegueram** 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

● **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telefon. Internet	1988-93 No	Farmacia	1988 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 A Esterri	Escola basica	1988-93 A Esterri
	2015-16 A Esterri		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transpon públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecanic	1988-93 Esterri
	2015-16 No		2015-16 Esterri
Carteria	1988-93 No	Comen,: basic / Comerc,: especialitzat	1988-93 Esterri
	2015-16 No		2015-16 Esterri
Visita medica i ATS	1988-93 A Esterri	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 A Esterri		2015-16 No

A dalt, vista d'Árreu a comenfaments del segle XX. D' esquerra a dreta veiem les següents construccions: el baleó de *Casa Joan* (sobresurt tímidament a 1'esquerra de la imatge), *Casa Cabalet* (en primer terme), *Casa Nada/* (amagada darrera 1'anterior, veiem només el llossat) i a continuació les cases *Tomeló*, *Llirvat* i *Tomasa*, aquesta ultima enganxada a la *Rectoria*, la qual queda mig tapada per *Casa Castella*, a la dreta del carrer, darrera la qual hi ha 1'església.
(Fotografia: Joaquim Morelló, cedida per L'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Aneu)

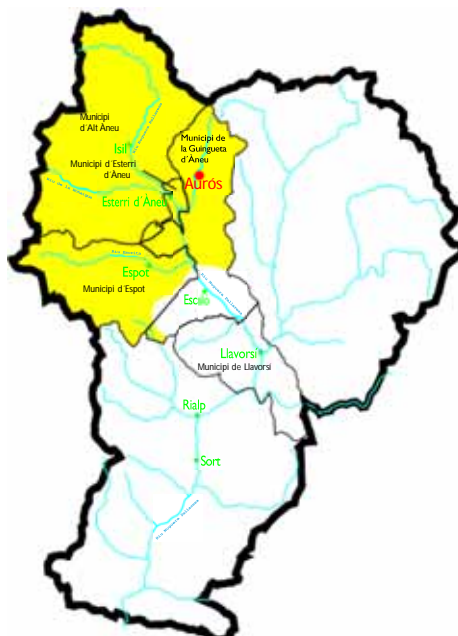
A baix, d' esquerra a dreta, veiem aquests edificis: Florentina, per sobre de la qual, al seu darrera, sobresurt tímidament *Casa Jan*. Al seu costat, *Casa Joan*, *Casa Cabalet*, l'imponent *Casa Nadali* les cases *Tomeló* i *Llirvat*, mig tapades per *Casa Castella*.
(Fotografia: Antoni Jiménez Campi, cedida per 1'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Aneu)

ÀRREU: cases i edificis sobre una fotografia aèria de l'ICC

Aurós

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** 1Am
- **Categoria Mitja:** Masia (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1260-1285 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Masia
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli format per una gran masia composta per un habitatge tradicional amb diverses construccions agràries i ramaderes adjacents, més dues esglésies romàniques. El lloc es troba en el centre de la Coma d'Unarre, pràcticament a mig camí entre els pobles de Gavàs i Cerbi al nord, i el d'Unarre al sud. És situat en una petita protuberància (convexitat) del terreny sobre la confluència dels rius Unarre i Gavàs, ben encarat al sud, amb bones hores de sol malgrat no trobar-se gaire enlairat respecte del tàlveg. Sens dubte, el glacialisme que va afaïçonar tota aquesta Coma d'Unarre ajuda a que el fons de vall aquí no sigui excessivament estret, tot i l'imponent muntanyam que rodeja la zona.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Suposem que se'l considera com a "disseminat" dins l'entitat d'Unarre. Històricament, la seva presència en el Nomenclàtor és escadussera: només el trobem present en els documents de 1860 (una casa habitada permanentment) i 1887 (1 casa, 12 habitants de fet).

- **Inclusió a "Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat* en l'actualitat.

- **Ocupació:**

1988 Habitat permanentment.

2000 Habitat només temporalment.

2010 Habitat només temporalment.

2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** n'hi ha dues, una dedicada a Sant Pere i l'altra dedicada a Sant Joan. Ambdues són romàniques. El seu estat de conservació és acceptable. L'església de Sant Pere, just al davant de *Casa Picolo*, és més xica, d'una sola nau acabada en absis pel costat de llevant i campanar d'espadanya. Històricament no ha patit gaire modificacions, i havia estat l'església parroquial del lloc. L'església de Sant Joan, separada uns 80 m al sud de l'anterior, també d'una sola nau i campanar d'espadanya, és més gran, si bé sabem que per abans encara havia assolit més grandària (tenia tres naus amb absis semicirculars) ja que ha tingut força modificacions al llarg dels temps.

- **Origen i evolució:** Origen remot. Sabem que el lloc havia estat per abans un nucli concentrat convencional, compost per diverses cases i amb terme propi, encara que tot indica que sempre va ser un assentament amb un poblament molt migrat, almenys desde la Baixa Edat Mitja. El fogatjament de 1553 diu que llavors era format per només dues cases. Onofre Timbau afirma que l'any 1628 "*tiene el dicho lugar dos vezinos*".¹²

Segons Ferran Rella, l'any 1719 va arribar a tenir 4 cases. El mateix autor ens explica que l'any 1824 el nucli va ser destruït per un incendi, i que ja només es va reconstruir un habitatge, *Casa Picolo*, que és la que actualment continua dempeus.³³

Així, la informació que aporta Pascual Madoz cap el 1840-42 parla d'Aurós com a "manso", és a dir, un mas o masoveria amb un sol veí (11 habitants). Quelcom confirmat pels nomenclàtors de 1860 i 1887. *Casa Pícolo*, la única d'Aurós, va estar habitada permanentment fins a mitjans dels anys 1990's, quan va morir un dels padrins, i llavors la família va decidir traslladar-se a viure a Esterri d'Àneu. Hi conserven al lloc però, la explotació agrària/ramadera. El topònim "Aurós", segons Joan Coromines, té l'origen de l'antic èuscar que es parlava a la zona. Vindria dels mots "ur" i "otz", i significaria "lloc abundant en aigua", si bé també podria significar "aigua freda".

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 4-5, 4-5 Residents Permanents a Casa Pícolo

Any 2000 *Habitants Residents:* 0

Any 2005 *Habitants Residents:* 0

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poble d'Unarre és a poc més de 400 m al sud. El poble de Gavàs és uns 608 m al nord-est, però elevat uns 100 m per sobre.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del *Pla Com. 1991 i 1995-99*

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. Convencional. Per abans venia de la minicentral d'Unarre.

-2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí, però particular.

-2015-16 Sí. És suficient. L'aigua ve d'una font i hi ha dipòsit particular.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *dades de 1988-93 extretes del *Pla Com. 1991 i 1995-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 ??		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 A Unarre	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 A Unarre		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- Taules

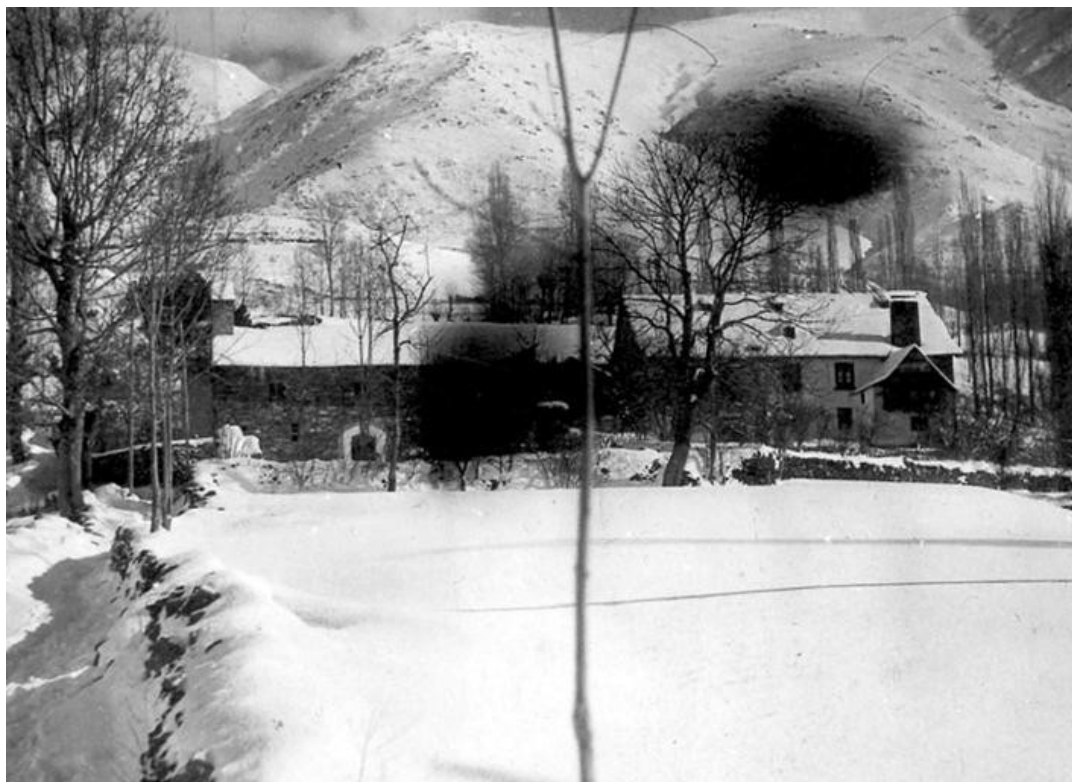
1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet			12									
Habitants de dret			10									

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1^a residència</i>	1	1	1	0	0	0	0
Habitants de fet	4-5	4-5	3-4	0	0	0	0
Habitants de dret							

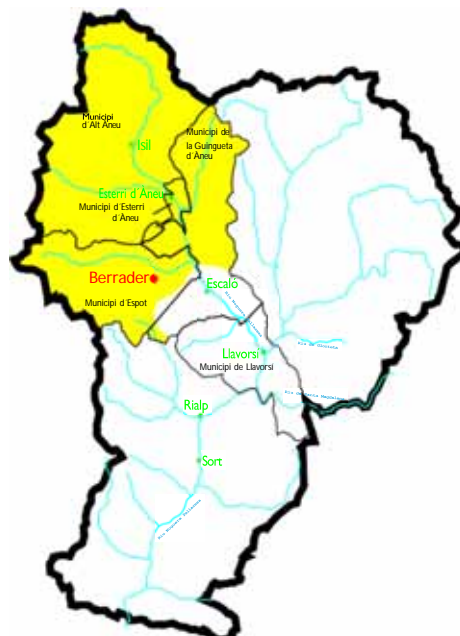
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Casa Pico</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

Aurós l'any 1950. (Fotografia: Antoni Jiménez Campi, cedida per l'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)

Berrader

- Municipi actual: Espot
- Qualificació: 3Nou
- Categoria Mitja: Llogaret (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1485-1490 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Llogaret
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Concentrat compacte
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Concentrat compacte

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Nucli de creació recent, construït a finals dels anys 1960's o començaments dels 1970's. Formen l'assentament 3 fileres de vivendes adossades més una casa amb un sol habitatge. En total, el nucli allotja unes 10 vivendes.
Es troba molt a prop del nucli de *Súper Espot* (també de formació recent), al peu de les pistes d'esquí del mateix nom. En realitat, entre Súper Espot i Berrader hi ha només uns 260 m de separació, però el fet que aquest darrer estigui reconegut des de l'any 1991 com a entitat de població independent en el nomenclàtor és el motiu que l'haguem tractat de manera diferenciada.
- **Reconeixement administratiu:** Sí. Com acabem de dir, el lloc és reconegut com a *entitat de població* des de l'any 1991.
- **Inclusió a "Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
10	10	10	10	10

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
10	10	10	10	10

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Ja hem explicat l'origen del nucli, vinculat a l'estació d'esquí de Súper Espot. Majoritàriament, el lloc ha estat habitat només de forma temporal, com a 2ª residència, si bé durant alguns anys hi ha viscut gent de forma habitual.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 2-3, 2/3 Residents Habituals* en algun dels habitatges
Any 2010 *Habitants Residents: 2-3, 2/3 Residents Habituals* en algun dels habitatges
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el nucli de Súper Espot és molt a prop, uns 260 m a l'oest. El nucli de la Mola d'Estais és uns 875 m al nord-est, però més de 200 m per sota. L'ermita de Santa Maria d'Espot és a uns 875 m al nord.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

- Accessos 1988-93 Pista des de Súper Espot. 2015-16 Pista des de Súper Espot.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.
- Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 Sí.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

- **Serveis** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 No 2015-16 Sí	Farmàcia	1988-93 Esterri d'Àne 2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No 2015-16 No	Escola bàsica	1988-93 Esterri d'Àneu 2015-16 Esterri d'Àneu
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí 2015-16 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha 2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No 2015-16 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu 2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí 2015-16 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Espot/Esterri 2015-16 Espot/Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot 2015-16 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No 2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

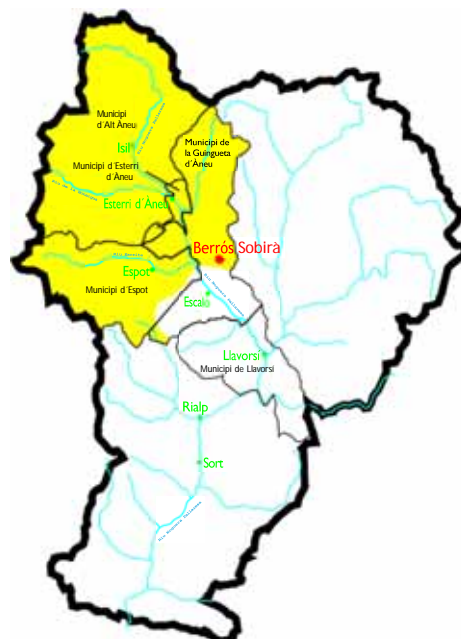
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència		0	1-2	0	1-2	1-2	0
Habitants de fet		0	3-4	0	2-3	2-3	0
Habitants de dret		0	4	0	3	2	2

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Habitatges adossats (9)	Bo	Bo	2 ^a residència	2 ^a residència	
Casa de Berrader	Bo	Bo	2 ^a residència	2 ^a residència	

Berrós Sobirà /Berrós de damunt/

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** 3A
- **Categoria Mitja:** Llogaret (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1230-1275 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat bicèfal
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat bicèfal

- **Estat general Any 2000** Parcialment caigut/enrunat. L'estat general és acceptable.
Any 2015-16 Acceptable. Parcialment caigut/enrunat encara, però s'ha produït una certa millora.

• **Situació i morfologia:** Llogaret situat en el tram central de la Coma de Berrós, la qual tributa a la Noguera Pallaresa per l'esquerra (en sentit fluvial) a l'alçada de la presa de la Torrassa. Es tracta d'un assentament de tipus bicèfal (forma dues agrupacions d'edificis separats entre ells): en el sector inferior, situat gairebé al fons de la Coma, hi trobem les cases *Bernat, Soco i Clara* amb el seus pallers i quadres, emplaçades de forma escalonada de nord a sud. Dues cases més (*Cardossenc i Sastre*) estan del tot caigudes. El sector superior, lleugerament elevat en el costat de solana, amb les construccions disposades d'est a oest i encarades al sud, és format per les cases *Surp, Capó, Soquet i Rei* amb llurs quadres. Tres cases més (*Dallaire, Janet i Erdo*) són caigudes o desaparegudes. L'església serveix d'enllaç entre les dues parts que componen el llogaret.

• **Reconeixement administratiu:** Està actualment reconegut com a *entitat de població* per l'INE, però no com a *nucli*. Històricament però, no sempre ha estat així. Berrós Sobirà apareix en tots els nomenclàtors fins l'any 1970. En el següent recull (1981) ens trobem que ja no hi és: el llogaret havia estat donat de baixa com a entitat de població, i no hi torna a fer acte de presència fins l'any 2007, quan de nou és distingit com a tal. No deixa de ser estrany que un nucli tradicional, que havia estat present sempre en l'estadística oficial, de cop i volta deixi de ser considerat, com si ja no existís, malgrat que hi havia diverses cases dempeus i amb algun ús. Tot plegat va suposar que l'arribada de diverses infraestructures i serveis públics al lloc quedés paralitzada fins fa molt poc. Per abans Berrós Sobirà formava part del municipi de Jou. A vull forma part de municipi de la Guingueta d'Àneu, sorgit de la fusió dels vells ajuntament d'Escaló, Jou i Unarre.

• **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí que hi és inclòs. Segons la fitxa d'aquesta obra, l'any 1988 el poble era format per 6 cases, només dues de les quals eren utilitzades estacional. Per tant, no hi havia cap resident permanent. S'accedia al lloc per pista en mal estat i hi mancaven tots els serveis i infraestructures bàsiques. Les perspectives de reocupació eren quasi nul·les.

• **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte bicèfal*, com ja s'ha dit: dos grups d'edificis, un de superior i un altre d'inferior, amb l'església a mig camí entre ambdós. Sobresurt el notable edifici de *Casa Surp*, al cap del poble, que havia estat la casa forta del lloc. Construcció de notables dimensions, es troba ben conservada, utilitzada avui com a 2ª residència. També cal destacar les cases *Soquet i Capó*, en bon estat, amb els seus elements originals.

- **Ocupació** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

• **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
7	8	8	9	9

• **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2-3	6-7	8	11-12	11-12

- **Església:** Sí. Dedicada a Sant Quirc, constitueix el punt d'unió del llogaret. És constituïda per una nau amb campanar d'espadanya. No és romànica. Es troba en un estat acceptable.

- **Origen:** Remot. Berrós Sobirà constitueix, conjuntament amb el veí poble de Berrós Jussà, un dels típics exemples de dos assentaments tradicionals homònims (un a menor altitud i un altre a major altitud) que en un moment de la història o la prehistòria es van formar per a l'aprofitament integral d'un petit territori, en aquest cas, la Coma de Berrós.

El lloc de Berrós (sense especificar si és el Jussà o el Sobirà) apareix ja en l'Acta de Consagració de la Catedral de la Seu d'Urgell ("*Berroso*") de l'any 839. Sempre va formar part de la Vall o Valls d'Àneu dins el Comtat de Pallars, després Marquesat. Segons Joan Coromines, el topònim *Berrós* és d'origen basc, preromà. Vindria a significar bé "*indret humit*", o bé "*indret de borses*".⁴

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Segons el fogotament de 1553, Berrós (sense especificar quin dels dos) era habitat llavors per 5 famílies.⁸ Segons Onofre Timbau, l'any 1628 Berrós Jussà i Berrós Sobirà tenien conjuntament 24 cases ("vezinos").¹² Els censos d'Aparici (1718) i Floridablanca (1789) assenyalen que el llogaret tenia respectivament, 20 i 46 habitants. Pascual Madoz ens diu que cap el 1840-42 el lloc era format per 6 cases (29 habitants).¹⁰ El primer nomenclàtor afirma que l'any 1857 Berrós Sobirà tenia 10 cases, amb un total de 52 habitants. Nosaltres hem recollit els següents noms de cases tradicionals: *Bernat, Capó, Cardossenc, Clara, Dallaire, Erdo, Janet, Rei, Sastre, Soco, Soquet* i *Surp*. D'aquestes n'hi ha 5 (*Cardossenc, Dallaire, Erdo, Janet* i *Sastre*) que avui són del tot caigudes o desaparegudes.

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

El llogaret passa de tenir 52 habitants l'any 1857 a tenir-ne uns 35 l'any 1910. Unes quantes cases van quedar buides a finals del Segle XIX o començaments del XX: *Janet, Sastre* i *Cardossenc* i probablement també *Dallaire*. Primer degueren ser tancades *Janet* i *Sastre* (més xiques), i en el decenni 1900-10 *Casa Cardossenc*. De *Casa Dallaire* sabem que havia estat una de les millors del lloc, però per alguna raó va quedar també aviat buida, cap el 1910 aproximadament.

Període 1910-1940: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

La població s'estabilitza al voltant dels 35/40 habitants i unes 7 ó 8 cases.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Molt probablement una casa més, *Erdo*, és tancada cap a mitjans dels 1930's: en la fotografia aèria de 1967 es veu com l'habitatge ja és caigut. De totes maneres és possible que en el transcurs de la Guerra Civil i els primers anys de la Postguerra alguna casa tornés a estar eventualment habitada, si és que són certes les informacions del Nomenclàtor de 1940 (50 habitants de fet).
-Cap el 1950 les cases que queden habitades al llogaret són: *Bernat, Capó, Clara, Rei, Soco, Soquet* i *Surp*. Berrós Sobirà és un dels nuclis on la gran emigració que majoritàriament es produeix a partir del 1960 s'avança, de forma que el gruix de cases que resten amb gent són tancades en el decenni 1950-60: *Rei, Soco* i *Clara* cap el 1953-55, i *Bernat* i *Capó* cap el 1959-60. La gent de *Casa Capó* van baixar a viure a Berrós Jussà, on encara resideixen: conserven però en bon estat el seu habitatge original. Les demés cases es mantindran dempeus.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

-Les darreres cases en ser tancades van ser *Soquet* i *Surp* l'any 1964. Els de *Casa Surp* també van anar a viure a Berrós Jussà.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

Des de el 1964 Berrós Sobirà roman deshabitat, o millor dit, sense població permanent. Inicialment el llogaret cau en un profund oblit, però ja a mitjans dels 1980's *Casa Soquet* amb les seves quadres és venuda a una gent de fora, que la converteixen en 2ª residència. A començaments dels 1990's canvia de mans *Casa Clara*.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

Malgrat el nefast accés rodat i la absoluta manca de serveis i infraestructures, que es tradueix en la seva baixa com a nucli de població, Berrós Sobirà protagonitza un petit miracle al llarg d'aquests anys: les cases que romanen dretes seran reformades i convertides de nou en vivenda.

-És el cas de *Casa Rei*, adquirida per uns descendents i que passa a ser 2ª residència. Les cases *Soco* i *Bernat* són reformades pels seus propietaris cap el 1999-2000: seran 2ª residències. Quelcom semblant passa amb el *Paller de Soco*, després de ser venut i habilitat. *Casa Clara* és de nou venuda i arreglada cap el 2001: és també 2ª residència.

-Finalment cap el 2005 *Casa Surp* és adquirida per uns holandesos: aquests la reformen i la divideixen en 3 vivendes. Els *pallers de Surp* (2) també seran reformats posteriorment, però almenys un d'ells no ha estat del tot acabat. Avui Berrós Sobirà continua sense població permanent, però en absolut està abandonat: té un munt de 2ª residències.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

● **Característiques de la població resident: 2015-16** No n'hi ha.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2005 No. 2015-16 No.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a *C. Capó*, si bé viuen a Berrós Jussà.

2000 Una a *C. Capó*, si bé viuen a Berrós Jussà.

2005 Una a *C. Capó*, si bé viuen a Berrós Jussà.

2015-16 Una a *C. Capó*, si bé viuen a Berrós Jussà.

● **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de pobles deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 1995-99*

a) Accessos 1988-93 Pista de 3,5 km des de Berrós Jussà. 2015-16 El mateix: pista en mal estat.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

c) Electrificació 1988-93 No n'hi ha, però n'hi havia hagut de precària.

-2015-16 No n'hi ha. Cadascú l'obté amb mètodes alternatius: bateries, plaques solars o generadors.

d) Enllumenat públic 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 No n'hi ha.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 No n'hi ha de públic. Els veïns han fet ells mateixos la instal.lació: captació, dipòsit i distribució.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha.

-2015-16 No n'hi ha. Cada casa té una fossa sèptica.

● **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Paller de Soco</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	Paller de Soco
<i>Paller de Surp (1)</i>	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Surp
<i>Paller de Surp (2)</i>	Acceptable	Bo	Cap	Cap	Paller de Surp

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Bernat</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència
<i>Capó</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Cardossenc</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Clara</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència
<i>Dallaire</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Erdo</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Janet</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Rei</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Sastre</i>	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
<i>Soco</i>	Dolent	Bo	Cap	2ª Residència
<i>Soquet</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Surp</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	10	10		10-12	8-9	8-9	8-9	8-9	7	2	0	0
<i>Habitants de fet</i>	52		41	37	35	38	35	50	33	7	0	0
<i>Habitants de dret</i>			53	42	45	40	37	55	33	7	0	0

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1ª residència</i>	0	0	0	0	0	0	0			
<i>Habitants de fet</i>	0	0	0	0	0	0	0			
<i>Habitants de dret</i>	0	0	0	0	0	0	0			

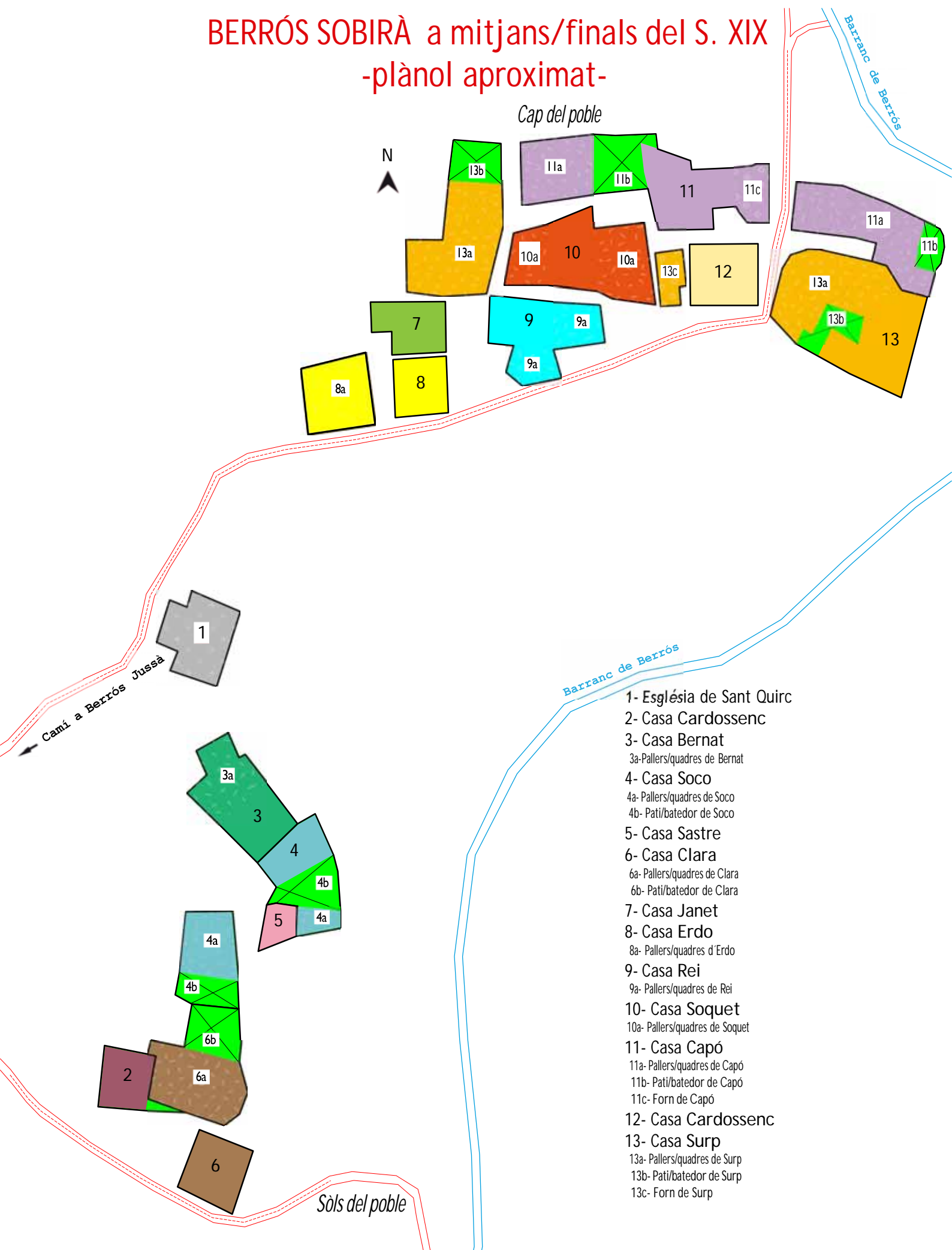
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Aigües amunt del llogaret, a la capçalera de la Coma de Berrós, hi ha algunes bordes ja caigudes, com la de *Surp* o la de *Soquet*. El poble de Berrós Jussà és a 1,1 km al sud-oest.

- **Serveis**

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Subministrament gas	1988-93 Esterri d'Àneu	Escola bàsica	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 Esterri d'Àneu
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Esterri	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 la Guingueta		2015-16 No

BERRÓS SOBIRÀ a mitjans/finals del S. XIX

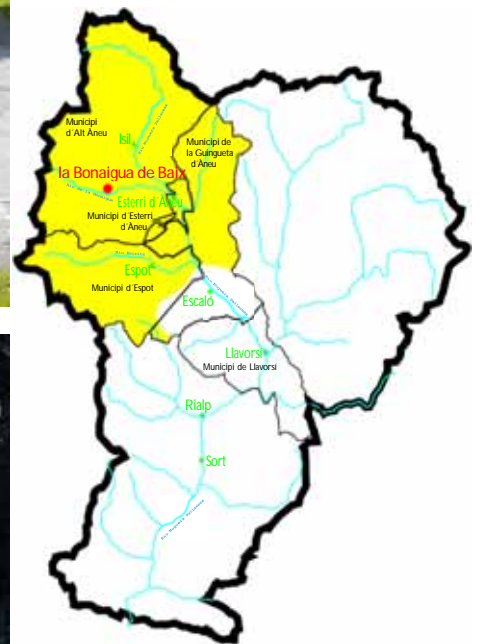
-plànol aproximat-

- 1- Església de Sant Quirc
- 2- Casa Cardossenc
- 3- Casa Bernat
 - 3a- Pallers/quadres de Bernat
- 4- Casa Soco
 - 4a- Pallers/quadres de Soco
 - 4b- Pati/batedor de Soco
- 5- Casa Sastre
- 6- Casa Clara
 - 6a- Pallers/quadres de Clara
 - 6b- Pati/batedor de Clara
- 7- Casa Janet
- 8- Casa Erdo
 - 8a- Pallers/quadres d'Erdo
- 9- Casa Rei
 - 9a- Pallers/quadres de Rei
- 10- Casa Soquet
 - 10a- Pallers/quadres de Soquet
- 11- Casa Capó
 - 11a- Pallers/quadres de Capó
 - 11b- Pati/batedor de Capó
 - 11c- Forn de Capó
- 12- Casa Cardossenc
- 13- Casa Surp
 - 13a- Pallers/quadres de Surp
 - 13b- Pati/batedor de Surp
 - 13c- Forn de Surp

la Bonaigua de Baix (la Bonaigua)

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** 2C3
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1435-1465 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat difús amb 4 edificis aïllats
- **Naturalesa:** No convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús amb 5 edificis aïllats

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat difús d'habitatges de naturalesa molt heterogènia situada al fons del tram mig de la Vall de la Bonaigua, al costat d'aquest riu.

El lloc és format per un hotel de notables dimensions (“els Avets”), un refugi (“el Gerdar”), un habitatge tradicional (*Casa Sastrada*) i diversos xalets de construcció contemporània o recent. A més, hi ha 3 quadres/pallers pertanyents a *Casa Sastrada*, una de les quals havia tingut molts anys enrere també una vivenda annexa (la *Sastrada Vella* o simplement *Borda de Sastrada*).

- **Reconeixement administratiu:** Actualment està reconegut com a entitat de població i també com a nucli per part de l'estadística oficial amb el nom, un tant incorrecte, de “la Bonaigua”. Històricament, la seva presència en els successius nomenclàtors ha estat escassa, però en absolut nul·la. Els Nomenclàtor de 1860 i 1887 parlen de l'entitat que anomenen “las Bordes”, dins el municipi de Sorpe, un “caserío” o “casa de labor”, amb un edifici constantment habitat i dos més inhabitats: tenim pocs dubtes que l'assentament, de ben segur les antigues *Bordes de Sorpe* o de la *Bonaigua*, era la gènesi de l'actual nucli de la Bonaigua de Baix. Posteriorment, el lloc no torna a aparèixer en el nomenclàtor fins l'any 1991, quan és recollida la entitat d'“els Avets”, centre turístic. L'any 1996 torna a desaparèixer del Cens, però a partir del 2004 apareix ja amb la seva de nominació actual, la *Bonaigua*: un bon exemple del desgavell que de vegades ens trobem en els reculls estadístics poblacionals.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Concentrat difús*, amb 5 edificis aïllats: el refugi el Gerdar, allunyat uns 260 m a l'oest, dues bordes de *Sastrada* (a uns 145 m a l'est), *Casa Sastrada*, situada uns 280 m a l'est (a l'altre costat de la carretera C-13), i dues construccions més agràries/ramaderes pertanyents a *Casa Sastrada*, allunyades entre 200 i 275 m al nord-est.

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
11	11	11	11	11

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
12	12	12	12	12

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** Com hem vist, pel Nomenclàtor de 1860 sabem que ja llavors al nucli de les *Bordes de Sorpe* (o de la *Bonaigua*) hi havia una vivenda permanentment habitada, que segurament era la que vivia a l'anomenada *Borda de Sastrada*.

Hem intentat esbrinar si dins nucli de Sorpe havia existit antigament *Casa Sastrada*, suposant que potser ens trobàvem davant d'un de tants casos de família que en un moment donat es trasllada a viure als afores del poble, allà on té les terres de conreu. Però pel que hem pogut saber, potser estem davant d'una situació diferent.

Segons les explicacions dels autòctons, l'origen de l'actual *Casa Sastrada* va ser una família provinent de Garòs, a la Val d'Aran: el que no sabem és si inicialment van anar a viure al poble de Sorpe o es van establir a les Bordes, directament. En qualsevol cas l'any 1860 ja hi havia un habitatge ocupat tot l'any.

Pel que ens han dit, hi va arribar a haver dues bordes habitades per membres de la família Sastrada. Una d'elles, la coneguda com a *Borda* o *Hostal de Sastrada* o de *la Bonaigua de Baix*, al costat del camí que pujava al Port de la Bonaigua, és la gènesi de l'actual casa.

L'antiga *Casa* o *Borda de Sastrada* era una construcció amb una part dedicada a usos agraris/ramaders i una altra amb una vivenda que feia la funció d'hostatgeria.

El mes de Març de 1915 segons indica una notícia del diari "*la Vanguardia*" d'aquell any, una allau va destruir l'edifici provocant la mort de bona part dels seus ocupants. Llavors, els membres que van sobreviure van decidir fer-se un nou habitatge no gaire lluny, el que avui coneixem com a *Casa Sastrada*. La vella borda va ser arreglada però ja només com a quadra o pallar: la vivenda mai va ser refeta. Avui, la nova *Casa Sastrada* continua permanentment habitada.

Uns anys més tard, en els temps de la Postguerra (anys 1940's) una família d'origen alemany però resident a Barcelona va convertir una de les altres bordes en un habitatge de 2ª residència, l'anomenat "*Xalet Herbert*", al costat de la que ja era la carretera que pujava al Port. No gaire després, una altra gent provinent d'Alemanya van aixecar un segon xalet, el que avui es coneix com a "*Hogar del Cazador*". Posteriorment, a partir dels anys 1960's, s'anirien construint els altres xalets, l'hotel "*els Avets*" i el refugi "*el Gerdar*" al llarg de la vella carretera de la Bonaigua. Des de llavors, la Bonaigua de Baix ha estat essencialment un nucli de caire turístic i de segones residències, si bé *Casa Sastrada* ha estat sempre permanentment habitada, i l'anomenat "*Hogar del Cazador*" va ser utilitzat uns anys com a 1ª residència, fins a principis/mitjans dels anys 1980's.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 4-5, 4/5* Residents Permanents a *Casa Sastrada*

Any 2000 *Habitants Residents: 2-3, 2/3* Residents Permanents a *Casa Sastrada*

Any 2005 *Habitants Residents: 2, 2* Residents Permanents a *Casa Sastrada*

Any 2010 *Habitants Residents: 2, 2* Residents Permanents a *Casa Sastrada*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2, 2* Residents Permanents a *Casa Sastrada*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Família autòctona, ja grans.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** les runes de l'antic *Hostal d'Andreu* o de *la Bonaigua* són a uns 565 m al nord-oest. La *Borda d'Aiguana*, sencera, és a 2,3 km al nord-est. El poble de Sorpe és un xic més enllà, uns 2,9 km al nord-est. L'Ermita i refugi de la Mª de Déu de les Ares és a 2,85 km al nord-oest, de camí al Port.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 Sí. Hotel. **2000** Sí. Hotel. **2010** Sí. Hotel. **2015-16** Sí. Hotel.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una, a *Casa Sastrada*. **2000** Una, a *Casa Sastrada*. **2010** Cap. **2015-16** Cap.

- **Infraestructures** *Les dades de 1988-93 corresponen al *Pla Comarcal 1991 i 1995-99*

a) Accessos **1988-93** Carretera asfaltada. **2015-16** Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers **1988-93** No. **2015-16** No.

c) Electrificació **1988-93** Sí. **2015-16** Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic **1988-93** No. **2015-16** Sí.

- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
 f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. Fosses sèptiques 2015-16 No.

• **Serveis***Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 Sí	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 València Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 València Àneu		2015-16 No

• **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>		1	1	1	1	1	1	1	1	1-2	2	2
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet		4-5	4-5	2-3	2	2	2
Habitants de dret		0			16	9	8

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Sastrada Vella</i>	Bo	Bo	Agrari/ramader	Agrari/ramader
<i>Sastrada</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª residència
<i>Xalet Herbert</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª residència
<i>Hogar del Cazador</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª residència

Vivendes recents					Antic ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Hotel els Avets</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª residència	
<i>Resta de Xalets (5)</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª residència	
<i>Refugi Gerber</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª residència	

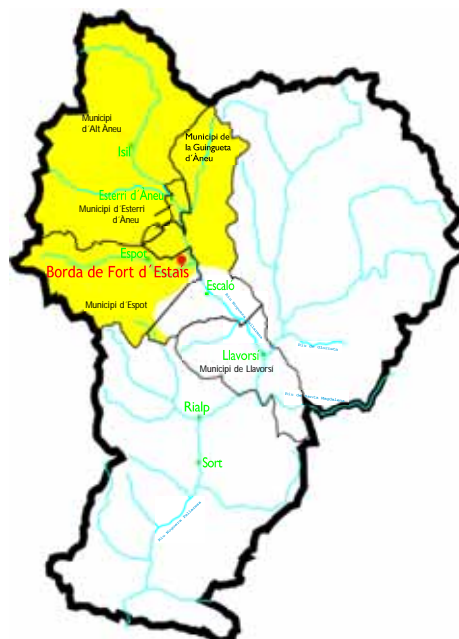
Les antigues bordes de Sorpe, fa una pilad'anys enrere, de ben segur a començaments del Segle XX, en una imatge extreta d'una antiga postal, molt abans de la construcció de l'hotel i els actuals xalets que caracteritzen el veïnat de la Bonaigua de Baix. La construcció de la dreta, amb xemeneies, possiblement és l'antiga *Casa o Borda de Sastrada*, que també feia les funcions d'hostal.
(Autor desconegut)

La carretera del Port de la Bonaigua a principis deis anys 1920's, pocabans d' assolir el lloc avui conegut com la Bonaigua de Baix. Al fons, veiem l'actual *Casa Sastrada*.
(Fotografia: Antoni Jiménez Campi, Fons Corbera. Cedida per l'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'neu)

Borda de Fort d'Estaís

- Municipi actual: Espot
- Qualificació: EspG
- Categoria Mitja: Borda (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1080-1095 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Borda
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.
- **Situació i morfologia:** Antiga borda convertida en casa pairal fa ja un munt de temps, amb una altra borda adjacent, de grans proporcions, que servia de suport a les activitats agràries i ramaderes. Tot el conjunt forma una propietat de notable grandària. El lloc es troba al tram inferior de la Vall d'Espot, elevat uns 70 m a l'esquerra del riu Escrita just abans de la seva confluència amb la Noguera Pallaresa, en un petit replà Encarat a sud enmig d'una costa força dreta. És al peu de la carretera LV-5004, que comunica la C-13 amb la vila d'Espot.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament només el trobem en el Nomenclàtor de 1860: "*Masia de For. Casa de labor, habitada temporalment*".
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** Actualment és un *despoblat*, si bé per abans fou *Dispers aïllat*.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Desconeixem si per abans hi havia aquí dues bordes, tal i com assenyalen alguns plànols (*Borda de Fort/Borda de Miquelet*). El cas és que ja fa molt de temps que tots els immobles pertanyen a la família de *Casa Fort* d'Estais, poble proper. Pel Nomenclàtor de 1860 sabem que llavors el lloc no era habitat de forma permanent. Molt possiblement l'actual habitatge fos bastit al llarg de la segons meitat del Segle XIX, segurament on hi havia ja alguna construcció prèvia. Tenim notícies que l'habitatge va estar permanentment habitat durant força anys, com a mínim des de finals del Segle XIX fins a mitjans del Segle XX (1955-60). A partir de llavors i fins el dia d'avui la vivenda resta deshabitada, sense cap ús concret, igual que la borda adjacent, si bé els seus amos, veïns d'Espot i Estais, n'han tingut cura, almenys fins l'actualitat.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
 Any 2000 *Habitants Residents:* 0
 Any 2005 *Habitants Residents:* 0
 Any 2010 *Habitants Residents:* 0
 Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda de Terrissaire* és a uns 730 m al sud-oest, a l'altre costat del riu Escrita, sota la petita carena on hi ha les restes del Castell de Llorç: es troba dreta. La *Borda de Mossenjoan* és a 1,35 km al sud-oest, però al peu de la mateixa carretera LV-5004. És dreta, en bon estat.
El poble d'Estaís és a 1,6 km a l'oest, però elevat més de 300 per sobre.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No.
- Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Espot/Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 Espot/Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	?	0	?	?	1	1	1	1	1	0-1	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

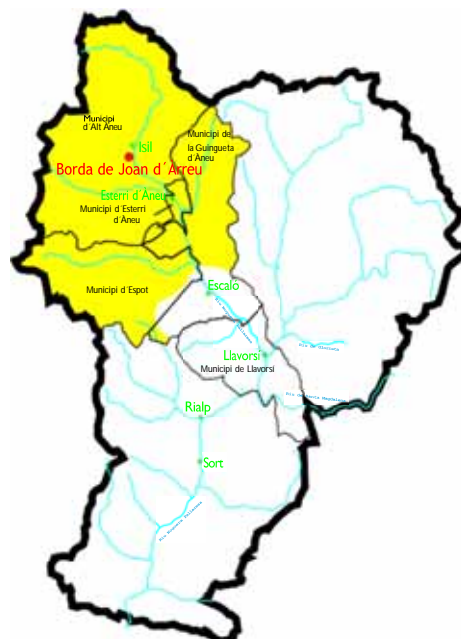
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Fort d'Estais</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap

Perspectiva de tot el conjunt, format per un antic habitatge i una borda de considerables proporcions
(Fotografia: Josep Mª Bosch, 2015)

Borda de Joan d'Àrreu (Borda de Joan)

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1120-1130 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Antiga borda de grans dimensions amb una vivenda annexa situada al fons de la vall, al costat de la carretera C-147, entre Borén i Isil, a la dreta de la Noguera Pallaresa. Tot el conjunt forma avui de fet una pairalia de notables dimensions: casa de pagès amb pati batedor i edificis d'ús agrari/ramader adjacents.
- **Reconeixement administratiu:** Actualment no està reconegut com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor, però sí que ho va estar en el passat. El Nomenclàtor de 1860 parla de la *Masia de Sastrès* (terme de Sorpe), habitada temporalment, però tenim el dubte de si es tracta de l'actual *Borda de Joan*, ja que aquesta en principi quedava dins el terme d'Isil (¿?) Més recentment, des de l'any 1991 fins el 2002 el lloc va aparèixer en el nomenclàtor amb el nom actual (*Borda de Joan*).
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat* en l'actualitat.
- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** En desconexim l'origen, però probablement es remunti a l'Edat Moderna, Cap el Segle XVII-XVIII, si bé no ho podem confirmar. Per David Gràcia²⁶ sabem que aquesta construcció pertanyia, al Segle XIX, a *Casa Sastrès* d'Isil, llavors una de les famílies més benestants d'aquest poble i de tota la comarca. L'any 1904, com bé explica aquest autor, la propietat va passar a mans de la mítica família Arnalot de *Casa el Tort*, d'Alòs d'Isil (possiblement la més rica del Pallars Sobirà i una de les més poderoses de la ruralia catalana) després de ser embargada. L'any 1935, finalment, va ser venuda a la gent de *Casa Joan*, del veí poble d'Àrreu. Tots els indicis ens fan pensar que molts anys enrere la Borda de Joan ja era permanentment habitada. Molt probablement, el Tort d'Alòs hi va tenir aquí masovers, igual que va passar amb d'altres propietats seves (*Borda d'Escaló*, *Borda de Visa*, *Salito*,...), si bé no n'estem segurs del tot. En cas de ser així, tampoc sabem fins quan s'hi van estar els darrers masovers. El cas és que, quan ja era a mans de la família de *Joan* d'Àrreu, una part d'aquesta s'hi va traslladar a viure. A mitjans/finals dels anys 1970's, la gent de *Casa Joan* va deixar definitivament Àrreu, però la *Borda de Joan* va seguir estant habitada pels padrins fins l'any 2007-08, quan va esdevenir 2ª residència.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Borda de Joan

Any 2000 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Borda de Joan

Any 2005 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Borda de Joan

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** L'església romànica de Sant Joan d'Isil és a 1 km al nord-est, i el poble d'Isil un xic més enllà en la mateixa direcció, a 1,3 km de la borda. El llogaret d'Àreu és a uns 540 m al sud-oest, però elevat uns 125 m per damunt. El poble de Borén és a uns 675 m al sud.

- **Infraestructures** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades de 1988-93 corresponen al Pla Comarcal 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 Sí	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 la Torrassa
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Joan</i>	Bo	Bo	1 ^a Residència	2 ^a Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

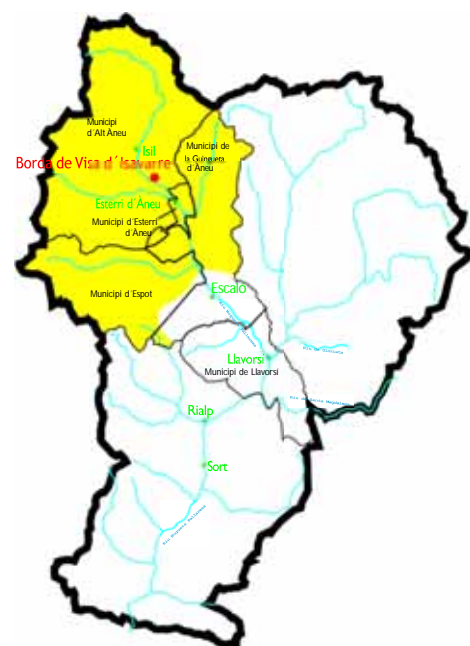
	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència			?	?	?	?	?	0-1	0-1	0-1	1	1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	1	1	1	1	1	0	0
Habitants de fet		2	2	2	2	0	0
Habitants de dret		3	3	3			

Borda de Visa d'Isavarre

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1075-1085 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.

- **Situació i morfologia:** Notable propietat rural pertanyent a *Casa Visa* d'Isavarre.

És composta per una casa tradicional, unes 3 quadres i diverses finques adjacents: tot plegat constitueix la partida anomenada "*Camp de Visa*".

El lloc es troba darrera la presa de Borén, a la riba esquerra de la Noguera Pallaresa, entre aquest riu i la carretera C-147, en el sector central de la cubeta glacial que es desplega entre Borén i Isavarre, la qual avui resta parcialment negada per les aigües de l'embassament. Malgrat això, les terres del *Camp de Visa* constitueixen un dels millors indrets de l'Alt Àneu per a l'aprofitament agrícola i ramader. L'emplaçament de l'habitatge és un tant recòndit, i aquest avui encara es troba més tapat per la vegetació circumdant. Tot i trobar-se en el fons de la cubeta però, resta enretirat a un costat, ben encarat al sud.

- **Reconeixement administratiu:** Actualment no està reconegut com a *entitat singular de població* pel Nomenclàtor i no ho ha estat mai. Ni tant sols apareix en el Nomenclàtor de 1860 (¿?)

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.

- **Ocupació:** 1988 Habitat només de forma puntual. 2000 Habitat només de forma puntual. 2010 Habitat només de forma puntual. 2015-16 Habitat només de forma puntual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** En desconeixem l'origen, però cal donar per fet que inicialment era una simple borda de *Casa Visa*, del veí poble d'Isavarre.

Per David Gràcia sabem que l'any 1880 la borda, així com tota la finca del Camp de Visa va passar a mans de la totpoderosa família Arnalot de *Casa el Tort* d'Alòs d'Isil.²⁶

Molt probablement va ser el Tort d'Alòs qui va transformar la borda en una veritable pairalia: sabem que la tenia arrendada a uns masovers, que treballaven la explotació.

L'any 1935 la Borda i el Camp de Visa van tornar a ser adquirits per la seva família original d'Isavarre. L'habitatge va seguir estant ocupats per masovers fins els anys 1960-70's aproximadament: avui aquest resta tancat la major part del temps, obert només de manera puntual, si bé les terres del Camp de Visa segueixen estant treballades.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
Any 2000 *Habitants Residents:* 0
Any 2005 *Habitants Residents:* 0
Any 2010 *Habitants Residents:* 0
Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Casa de Sant Joan* (“*Borda de Sant Joan*”), un xalet de construcció recent, és molt a prop, a menys de 100 m al nord-oest: malgrat tot, constitueix una propietat del tot apart, que res té a veure amb aquesta, i per això ha estat tractada de forma separada. El poble d'Isavarre és a uns 640 m al sud-est. El poble de Borén és a 1 km al nord-oest. El poble de Sorpe és a uns 885 a l'oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos *1988-93* Tram curt de pista des de la C-147. *2015-16* Tram curt de pista des de la C-147.
- Pavimentació de carrers *1988-93* No. *2015-16* No.
- Electrificació *1988-93* Sí. *2015-16* Sí. Convencional.
- Enllumenat públic *1988-93* No. *2015-16* No.
- Subministrament d'aigua *1988-93* Sí. *2015-16* Sí.
- Xarxa de clavegueram *1988-93* No. *2015-16* No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2016-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Visa</i>	Acceptable	Acceptable	2ª Residència	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència			0-1	1	1	1	1	1	1	1	0-1	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent i habitualment (fonts diverses)

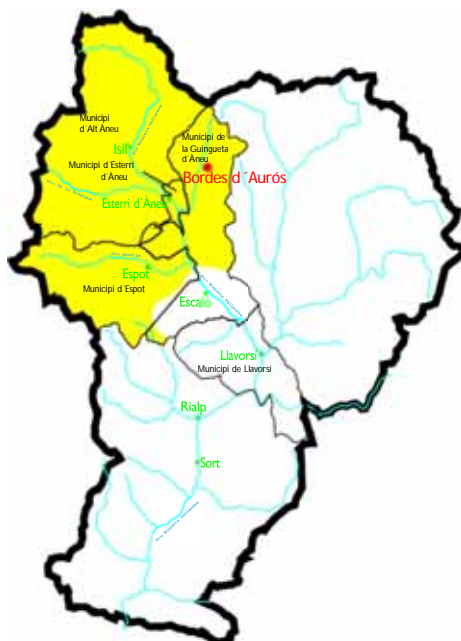
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

La Borda de Visa l'any 1935, en el moment en que va tornar a mans d'aquesta família d'Isavarre. (Fotografia: Carlos Estevan Membrado, cedida per l'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)

Bordes d'Aurós

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** EspC1Disp
- **Categoria Mitja:** Agrupació de bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1445-1460 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Agrupació de bordes amb 1 habitatge
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Dispers agrupat de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Dispers agrupat de bordes amb 1 habitatge
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

• **Situació i morfologia:** Nucli de formació recent de tipus dispers agrupat, compost per dues bordes separades uns 150 m entre elles, originàriament pertanyents a *Casa Picolo* d'Aurós. Una de les bordes ha estat no fa massa anys rehabilitada com a vivenda després de ser venuda. El lloc és al tram mig de la Coma d'Unarre, al fons de la vall, aprofitant una petita cubeta glacial, a uns 900 m al nord-est del poble de Cerbi.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers agrupat de bordes amb 1 habitatge.*
- **Església:** No n'hi ha.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

• **Origen i evolució:** Origen recent, però d'estructura prèvia. Una de les bordes va ser convertida en habitatge convencional a començaments del Segle XXI. Ara és habitada de forma habitual.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 2, 2 Residents Habituals a la Borda Superior*

Any 2010 *Habitants Residents: 2, 2 Residents Habituals a la Borda Superior*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2, 2 Residents Habituals a la Borda Superior*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Parella jova mig autòctona .

• **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poble de Cerbi és a uns 900 m al sud-oest, però uns 50 m per sota. L'ermita de Sant Beado és a uns 865 m al nord-oest, però elevada uns 225 m per sobre, a més de 1675 m d'altitud.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- a) Accessos 1988-93 Pista en estat acceptable des de Cerbi.
-2015-16 Pista en estat acceptable des de Cerbi.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha de convencional.
- d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. És suficient. L'aigua ve d'una font.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 ?		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda Superior d'Aurós</i>	Bo	Bo	2ª Residència	1ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

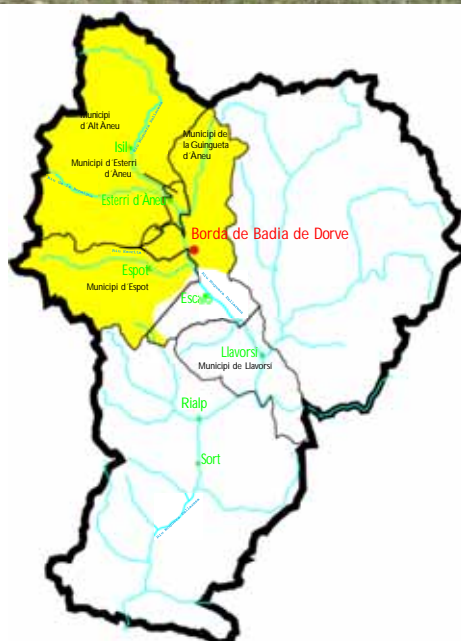
	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>												
<i>Habitants de fet</i>												
<i>Habitants de dret</i>												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
<i>Vivendes 1ª residència</i>	0	0	0	0	0-1	1	1
<i>Habitants de fet</i>					0-2	2	2
<i>Habitants de dret</i>							

Bordes de Badia de Dorve (Borda de Badia)

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** 1Am
- **Categoria Mitja:** Masia (Segles XIX-XX)
- **Alçada nucli:** 975-985 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Masia
- **Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** No convencional
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.
- **Situació i morfologia:** Nucli d'edificis amb funció inicial agrària/ramadera, un dels quals convertit en casa pairal fa una pila d'anys (potser 200 o més). L'assentament doncs és format per un edifici tradicionalment utilitzat com a habitatge i dos més emprats com a quadres/pallers. El lloc és situat al fons de la Cubeta d'Esterri, si bé enretirat al peu de muntanya. El conjunt es troba a prop de la riba esquerra de l'embassament de la Torrassa: entre el pantà i les dues construccions hi ha un camp del tot pla pertanyent a la casa molt bo per a ser treballat.
- **Reconeixement administratiu:** Apareix en els nomenclàtors de 1860 ("Masia de la Badia"; 2 edificis, un dels quals habitat permanentment) i 1887 ("Masia de Abadía", 2 edificis, 3 habitants). Avui però, no té reconeixement administratiu.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*

- **Església:** No n'hi ha.

- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. El lloc inicialment degué ser un conjunt de bordes convencionals pertanyents a *Casa Badia*, la més forta de Dorve, poble situat a poc més d'un km. Suposem que una d'elles va ser transformada en casa pairal cap a finals del Segle XVIII o principis del XIX. Pascual Madoz ja parla, el 1840-42, de la "*Casa o Borda de Badia. Cortijo en la prov. De Lérida, térm. Jurisd. de Dorbe. Produce centeno, judias, patatas y hierba de pastos. Cria ganado lanar y vacuno. 1 vecino, 6 almas*".¹⁰

Com hem vist, els nomenclàtors de 1860 i 1887 confirmen que ja llavors era una masia convencional. Sabem que va estar habitada fins a finals dels anys 1950's o principis dels 1960's: primer per famílies de masovers, i els darrers temps, pels treballadors de la central hidroelèctrica de la Torrassa. Precisament, la construcció d'aquest embassament va inundar una part de les seves terres. Avui, els camps que envolten el lloc segueixen estan aprofitats per a usos ramaders, però a la vella casa fa temps que no hi viu ningú: tant aquesta com l'edifici contigu són utilitzats com a construccions auxiliars a l'explotació que en treballa les terres.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una d'autòctona. 2000 Una d'autòctona.
2010 Una d'autòctona. 2015-16 Una d'autòctona.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:*
 Any 2000 *Habitants Residents:* 0
 Any 2005 *Habitants Residents:* 0
 Any 2010 *Habitants Residents:* 0
 Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El poble de Dorve és a poc més d'un km al nord-est, però elevat més de 400 m per sobre de la masia. El poble de la Guingueta d'Àneu és situat a poc més de 900 m al nord-oest.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera des de la Guingueta. 2015-16 Carretera des de la Guingueta.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No n'hi ha de convencional.
- Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. És suficient. L'aigua ve d'una font.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0-1	0	0
Habitants de fet			3									
Habitants de dret			3									

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

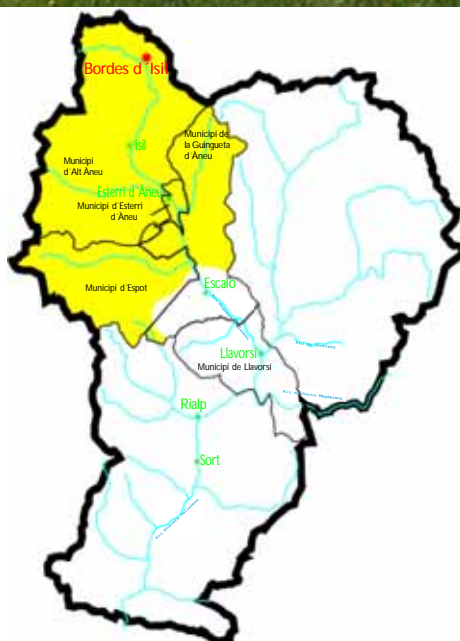
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Badia</i>	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader

La vella Borda de Badia, transformada fa més de segle i mig en habitatge. *(Fotografia: J.M. Bosch)*

Bordes d'Isil

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** EspG
- **Categoria Mitja:** Nucli de bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1445-1450 m
- **Origen:** Indeterminat
- **Categoria Actual:** Nucli de bordes
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Nucli concentrat de bordes
- **Tipus de poblament actual:** Nucli concentrat de bordes
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.
- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situades a l'alta Vall d'Àneu, a la riba esquerra de la Noguera Pallaresa aigües amunt d'Alòs d'Isil i una mica més avall de l'estació d'esquí nòrdic de Bonabé. Es tracta d'un conjunt de 5 bordes, algunes amb la seva caseta adjacent, dues de les quals són del tot caigudes. Pertanyien a cases del poble d'Isil.
- **Reconeixement administratiu:** Actualment no està reconegut com a *entitat de població* pel Nomenclàtor, i tampoc n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1-2	1-2	1-2	1-2	1-2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. No sabem del cert que hagin arribat a estar habitades de forma habitual o permanent anys enrere (ningú ens ho ha confirmat ni cap nomenclàtor ho indica), però hi ha elements que apunten a aquesta direcció: la enorme distància respecte el poble al qual pertanyien (Isil), la presència de xemeneies en alguna borda i l'existència de casetes adjacents.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El nucli de les Cases de Bonabé es trobava a uns 500 m al nord-oest: avui només en resta dempeus la *Borda de la Perosa*. La *Borda de Petit*, caiguda, és a poc més de 700 m al sud-est. La *Borda de Tariou*, dempeus, és a 1,3 km al sud-est.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una/dues. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Infraestructures**

a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat.

-2015-16 Pista en mal estat des del Refugi del Fonet.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No. Alguna font com a molt.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carreteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 València Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 València Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		?	?	?	?	?	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

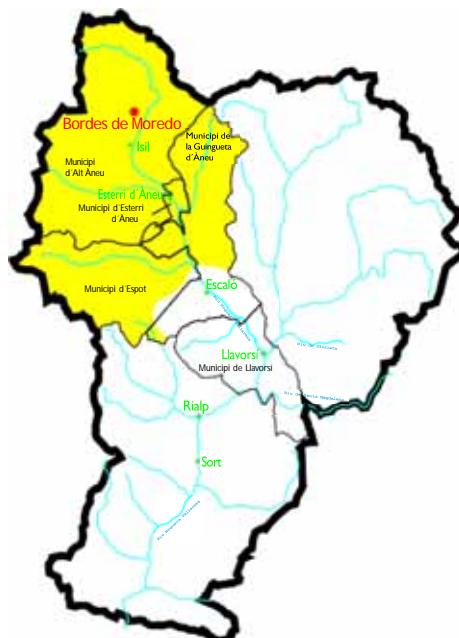
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Bordes (3) i casetes dempeus	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader

Bordes de Moredo

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** EspC2
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud nucli:** 1685-1705 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Nucli concentrat de Bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat compacte
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situades a l'alta Vall d'Àneu, concretament en el fons d'una minúscula cubeta glacial (si bé lleugerament enretirades al costat de solana) que trobem en el tram mig de la Coma de Moredo, una vall lateral que tributa a la Noguera Pallaresa a l'alçada d'Alòs d'Isil.

El lloc es troba a una considerable altitud (a uns 1700 m). En total per abans hi devia haver unes 5 ó 6 bordes pertanyents a cases d'aquest poble proper. Recentment moltes de les velles construccions, ja caigudes, han estat reconstruïdes i convertides en habitatges convencionals sense respectar el volum ni les característiques de la edificació tradicional.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat compacte.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	3	4	4

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	3	4	4

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Podríem trobar-nos davant d'un antic nucli convencional despoblat a la Baixa Edat Mitja, però no ho sabem del cert. El conjunt de construccions es va conservar més o menys bé fins els anys 1960-70's, quan va començar llur degradació. A finals dels anys 1990's una de les bordes va ser del tot arreglada i convertida en habitatge. Tres construccions més van ser reconstruïdes (eren del tot caigudes) entre 2000 i 2010, transformades en habitatges convencionals que res tenen a veure amb les velles edificacions tradicionals. Un episodi més de la bombolla immobiliària de principis del nou mil·lenni. En total hi ha avui 4 vivendes, totes segones residències.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El nucli de les Cases de Bonabé es trobava a uns 500 m al nord-oest: avui només en resta dempeus la *Borda de la Perosa*. La *Borda de Petit*, caiguda, és a poc més de 700 m al sud-est. La *Borda de Tariou*, dempeus, és a 1,3 km al sud-est. El poble d'alòs d'Isil és a 2,8 km al sud-est.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 0*

Any 2010 *Habitants Residents: 0*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Infraestructures**

a) Accessos *1988-93* Pista en mal estat. **2015-16** Pista en mal estat des de la C-147.

b) Pavimentació de carrers *1988-93* No. **2015-16** No.

c) Electrificació *1988-93* No.

-2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius (generadors, plaques solars).

d) Enllumenat públic *1988-93* No. **2015-16** No.

e) Subministrament d'aigua *1988-93* No. **2015-16** No. Captacions privades.

f) Xarxa de clavegueram *1988-93* No. **2015-16** No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	<i>1988-93</i> No	Farmàcia	<i>1988</i> A Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	<i>1988-93</i> No	Escola bàsica	<i>1988-93</i> A Esterri Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	<i>1988-93</i> No	Transport públic escolar	<i>1988-93</i> No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	<i>1988-93</i> No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	<i>1988-93</i> Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	<i>1988-93</i> No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	<i>1988-93</i> Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	<i>1988-93</i> València Àneu	Festes i celebracions	<i>1988-93</i> No
	2015-16 València Àneu		2015-16 No

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

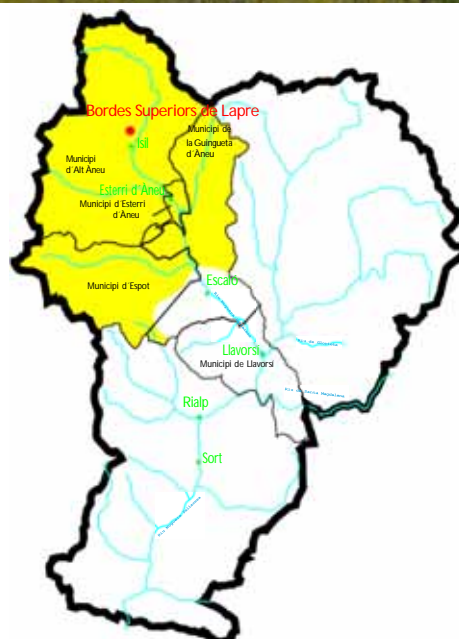
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de ?</i>	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
<i>Borda de ?</i>	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència
<i>Borda de Senet (2 viv.)</i>	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència

Bordes Superiors de Lapre (Bordes de Lapre)

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** EspGC2
- **Categoria Mitja:** Nucli de Bordes (Segles XIX-XX)
- **Altitud nucli:** 1540-1555 m
- **Origen:** Recent d'estructura prèvia
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Nucli concentrat de Bordes
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús
- **Naturalesa:** No convencional

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.

• **Situació i morfologia:** Nucli concentrat de bordes situades a l'alta Vall d'Àneu, concretament en un replà lateral d'origen glacial que separa les comes de Lapre i Airoto, el qual acaba en forma de balconada encarada a sud-est. Això fa que el lloc, que és a més de 1500 m d'altitud, tingui una vista privilegiada sobre el tram inferior de la vall lateral d'Airoto, tributària de la Noguera Pallaresa. El conjunt és format per un total de 7 bordes (algunes amb casetes annexes) dues de les quals es troben del tot caigudes i una altra en mal estat. A més hi ha una altra construcció caiguda, aïllada uns 300 m al nord. Tres bordes han estat arreglades i convertides recentment en habitatges de 2ª residència, respectant, això sí, l'estructura original exterior de les construccions.

Tradicionalment, el lloc és denominat simplement “*Bordes de Lapre*”, però el nom més adequat seria el que proposem aquí, ja que hi ha dues agrupacions de bordes més situades a menor altitud també denominades “*de Lapre*” (la inferior és anomenada “*Bordes de Lapre d'Avall*”). Totes elles pertanyien per abans a diverses cases del poble proper d'Isil, de les que han agafat el nom.

- **Reconeixement administratiu:** Actualment no està reconegut com a Entitat de Població pel Nomenclàtor, i tampoc n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat difús*, amb una edificació aïllada, situada a uns 300 m al nord però avui del tot enrunada.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Habitat només temporalment. 2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	3	3	3	3

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	3	3	3	3

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen indeterminat. Podríem trobar-nos davant d'un antic nucli convencional despoblat a la Baixa Edat Mitja, però no ho sabem del cert. Fins fa no massa anys tots les construccions menys una es conservaven dretes. Avui hi ha un total de 3 bordes caigudes (una d'elles, la que es troba aïllada) i 5 de dretes. De les que romanen dretes, n'hi ha 3 (*Gargall*, *Sabadell* i *Badinet*) que van ser reconvertides en habitatge al llarg dels anys 1990's.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una/dues. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.
- **Allotjament/Turisme rural**
1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
Any 2000 *Habitants Residents:* 0
Any 2005 *Habitants Residents:* 0
Any 2010 *Habitants Residents:* 0
Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** les que podríem anomenar Bordes Mitges de Lapre (3 bordes concentrades) són a uns 590 m al nord-est, però a una altitud inferior. Les Bordes de Lapre d'Avall (o inferiors) són a uns 700 m a l'est, però uns 250 m per sota. El poble d'Isil és a 1,1 km al sud-est.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos *1988-93* Pista en mal estat. *2015-16* Pista en mal estat des de la C-147.
- Pavimentació de carrers *1988-93* No. *2015-16* No.
- Electrificació *1988-93* No.
2015-16 No n'hi ha de convencional. Mètodes alternatius (generadors, plaques solars).
- Enllumenat públic *1988-93* No. *2015-16* No.
- Subministrament d'aigua *1988-93* No. *2015-16* No. Captacions privades.
- Xarxa de clavegueram *1988-93* No. *2015-16* No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	<i>1988-93</i> No	Farmàcia	<i>1988</i> A Esterri d'Àneu
	<i>2015-16</i> No		<i>2015-16</i> A Esterri
Subministrament gas	<i>1988-93</i> No	Escola bàsica	<i>1988-93</i> A Esterri Àneu
	<i>2015-16</i> No		<i>2015-16</i> A Esterri
Recollida d'escombreries	<i>1988-93</i> No	Transport públic escolar	<i>1988-93</i> No n'hi ha
	<i>2015-16</i> No		<i>2015-16</i> No
Transport públic	<i>1988-93</i> No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	<i>1988-93</i> Esterri d'Àneu
	<i>2015-16</i> No		<i>2015-16</i> El mateix
Carteria	<i>1988-93</i> No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	<i>1988-93</i> Esterri d'Àneu
	<i>2015-16</i> No		<i>2015-16</i> Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	<i>1988-93</i> València Àneu	Festes i celebracions	<i>1988-93</i> No
	<i>2015-16</i> València Àneu		<i>2015-16</i> No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Badinet</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Borda de Gargall</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Borda de Sabadell</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

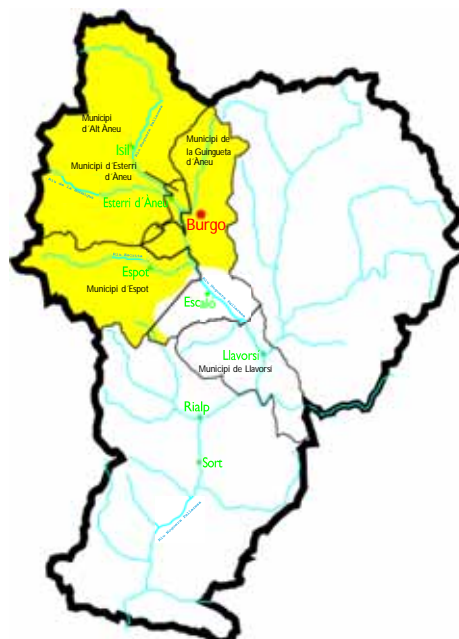
	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Burgo

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** 4A
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1285-1315 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Poble molt petit
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat amb un edifici aïllat
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat amb un edifici aïllat
- **Naturalesa:** Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo. Alguna antiga casa caiguda.
- **Situació i morfologia:** Petit nucli que trobem emplaçat en un coster del tram inferior de la Coma de Burgo, afluent de la d'Unarre. El lloc es troba situat en el vessant d'obaga, encarat cap a nord-oest, amb una exposició limitada a l'irradiació solar. Constitueix doncs un dels pocs exemples de poble clarament obac. Ramón Violant i Simorra, en diu: “*es troba molt mal emplaçat, dins d'una canal formada per dues barrancades*”.¹⁷
Burgo presenta una estructura urbana força compacta, amb els edificis esglaonats formant una graderia de 5 nivells resultat de l'adaptació al pendent del coster. Només hi ha un edifici aïllat: l'església de Sant Joan, separada uns 30 m a ponent. L'assentament va arribar a tenir 16 habitatges a mitjans del Segle XIX, molts dels quals van ser reconvertits posteriorment en quadres i pallers.
- **Reconeixement administratiu:** Està reconegut com a *entitat de població* per l'INE, també com a *nucli*. Històricament sempre ha estat present en els successius nomenclàtors, encara que des de 1860 fins el 1970 la denominació oficial fou “*Burgó*” (¿?): un exemple més de la consideració de l'administració central envers la toponímia “*de las provincias*”. El poblet va pertànyer al municipi d'Unarre fins l'any 1971, quan aquest es va fusionar amb els propers ajuntaments de Jou i Escaló per a donar lloc al nou municipi de la Guingueta d'Àneu, del qual forma part avui Burgo.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L'any 1988 Burgo era format per 5 habitatges, un d'ells habitat permanentment per una família autòctona (4 habitants), amb una explotació rural en funcionament. S'accedia al lloc per pista, i hi mancaven alguns serveis bàsics: pavimentació de carrers, enllumenat públic o telèfon. La fitxa parla de “*poble pintoresc*”, amb residència secundària, si bé “*no sembla possible que hi visqui més gent permanentment*”.¹
- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte*, amb morfologia esfèrica, amb un edifici aïllat proper: l'església de Sant Joan, allunyada uns 30 m a ponent. Hi destaquen alguns edificis tradicionals com ara *Casa Peressó* (o *Preso*), que conserva l'estructura i els elements de les antigues cases, *Peruan* o *Cinto*.
- **Ocupació** 1988 Habitat permanentment 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment per població minsa.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
16	15	16	16	16

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
6-7	7	8	8	8

- **Església:** Sí que n'hi ha. Dedicada a Sant Joan. És una construcció de certes dimensions compost per una nau amb campanar d'espadanya. Es troba en estat acceptable. Com hem dit, es troba separada uns 30 m del conjunt urbà.
- **Origen:** Remot. El lloc figura ja en l'Acta de Consagració de la Catedral de la Seu d'Urgell, al Segle IX. Sempre va formar de la Vall (o Valls) d'Àneu, integrades en el Comtat (després Marquesat) de Pallars. Una mica més amunt del poble hi ha les escasses restes de la Torre de Burgo, una antiga construcció medieval que fou en dels punts de defensa de la Vall.

Segons Joan Coromines, el topònim “*Burgo*” podria derivar del mot iber/basc “*burkhi*”, que vindria a significar “bedoll”. Tampoc podem oblidar que el mot “*burgo*”, d’origen germànic, designava un castell feudal o fortalesa.⁴

● **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Segons el fogotjament de 1553, l’assentament era compost per 3 habitatges aquell any,⁸ que l’any 1595 haurien ascendit fins a 7. Onofre Timbau ens assegura l’any 1628 que “*el lugar consiste en dies vesinos*”.¹⁰
-Censos d’Aparici (1718) i Floridablanca (1789): Burgo tenia 28 i 55 habitants respectivament.
-Pascual Madoz ens diu que cap el 1840-42 Burgo era format per 10 famílies (uns 60 habitants).¹²
Arribem a la conclusió doncs que aquest assentament mai va arribar a assolir en els segles de les edats Moderna i Contemporània unes proporcions gaire importants. El primer nomenclàtor recull que l’any 1857 el lloc era compost per 16 habitatges, amb un total de 69 habitants. Nosaltres hem recollit els següents noms de cases tradicionals: *Cebrià, Cinto, Forcada, Gol, Isidro, Llamota, Patorra, Peressó* (o *Preso*), *Peruan, Ramón* (dita ara *Verdor*), la *Rectoria, Ricard, Rosa* i *Ton*.

D’acord amb la informació del Nomenclàtor de 1857, al poble hi va haver un parell d’habitatges més. Un d’ells molt probablement era on avui hi ha la *Casa Llamota Nova*, l’edifici del qual sabem que va ser utilitzat com a paller un temps, però que té tot l’aspecte d’haver estat una inicialment una vivenda. Una altre habitatge, del qual tampoc en coneixem el nom, va existir en un dels actuals pellers de *Rosa*. Podria ser que alguna d’aquestes dues vivendes hagués tingut el nom de *Casa Constança*: probablement al poble hi va haver un habitatge amb aquesta denominació.

Període 1855-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

-Els successius nomenclàtors indiquen una caiguda progressiva de la població des de mitjans del Segle XIX fins a començaments del XX, la qual passa de 69 habitants de fet a uns 45 de fet. Calculem que unes 5 ó 6 cases van quedar ja buides al llarg d’aquest període: *Forcada, Gol*, la vivenda que hi havia a l’actual *Paller de Rosa (Casa Constança?)* i encara una altra. Totes elles van passar a ser utilitzades com a quadres pels altres veïns: *Casa Forcada* per exemple, va esdevenir un *Paller de Peruan*. Possiblement cap el 1910 o poc abans van quedar també sense gent *Casa Ramón*, que esdevindrà també un *Paller de Peruan* i *Casa Ton* (marxen a França).

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l’economia de mercat

-La població s’estabilitza entre 1910 i 1920 al voltant dels 45 habitants, però entre el 1920 i 1930 el nombre d’habitants torna a anar a la baixa. Algunes cases més queden definitivament tancades: *Isidro, Patorra* i *Cebrià*. *Casa Isidro* passa a ser un *Paller de Rosa*. Les cases *Ton* i *Patorra* les adquireixen la gent de *Cinto*, que les convertiran en quadres seves. Els de *Casa Cebrià* marxen a Esterri d’Àneu. La propietat queda sense cap ús.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

Casa Llamota queda eventualment deshabitada cap el 1932-33, si bé llur família tornarà al poble pels anys de la Guerra Civil. En els anys de la Postguerra només hi ha a Burgo 5 cases habitades (*Cinto, Peressó, Peruan, Ricard* i *Rosa*) més la *Rectoria*, que aviat també quedarà sense ús.

Període 1960-1979: l’allau emigratòria del Segle XX

-A començaments dels anys 1960’s si més no, *Casa Llamota* tornarà a ser habitada uns anys per uns masovers. A finals dels 1960’s són tancades les cases *Peruan* (marxen a Terrassa), *Ricard* (van a Esterri) i *Rosa*. Cap el 1972-73 marxen els masovers de *Casa Llamota*. Els propietaris de *Llamota* però, utilitzaran com a 2ª residència d’ara en endavant un edifici del davant que era una paller seu i que, com hem dit, molt probablement ja havia estat una casa per abans.
-El 1975 és tancada *Casa Peressó*: s’en van a Lleida i Barcelona.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

-Només una casa, *Cinto*, sobreviu als anys de la gran emigració. Cap el 1986-87, la *Rectoria* és venuda a una gent de Barcelona, que la rehabilitaran i la utilitzaran com a 2ª residència. Aquesta mateixa família compra poc després (cap el 1990) *Casa Rosa*.
-Cap el 1990-91 *Casa Ricard* és venuda a una gent de fora, que hi viuen un temps fins que al cap de no massa és destruïda per un incendi.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

-La revaloració del patrimoni immobiliari que caracteritza aquests anys arriba de forma moderada a Burgo. L'antiga *Casa Ramón*, convertida en *Paller de Peruan*, és també venuda cap el 1998-99: els nous amos la rehabiliten com a 2ª residència, prenent el nom de *Casa Verdor*. *Casa Ricard* és venuda de nou a una altra gent que cap el 2005-06 la reconstrueixen de nou: ara és 2ª residència.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una a *C. Cinto*. **2000** Una a *C. Cinto*. **2005** Una a *C. Cinto*. **2015-16** Una a *C. Cinto*.

- **Allotjament/Turisme rural** **1988** No. **2000** No. **2005** No. **2015-16** No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 4*, 4 Residents Permanents a C. Cinto

Any 2000 *Habitants Residents: 2-3*, 2/3 Residents Permanents a C. Cinto

Any 2005 *Habitants Residents: 3*, 2 Residents Permanents a C. Cinto

-1 Resident habitual a C. Llamota

Any 2010 *Habitants Residents: 3*, 2 Residents permanents a C. Cinto

-1 Residents habitual a C. Llamota

Any 2015-16 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents permanents a C. Cinto

- **Característiques de la població resident 2015-16** Parella autòctona de mitjana edat (*C. Cinto*).

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Seguint la Coma de Burgo amunt s'hi troben un seguit de bordes que pertanyen a cases del poble. Les bordes de *Rosa* i *Peruan* encara són dretes, però en mal estat i sense ús. Les bordes de *Llamota* i *Peressó* són caigudes. El poble d'Escalarre és 900 m a l'oest, però uns 300 m per sota. El poble d'Unarre és a 1,8 km al nord.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
<i>Vivendes 1ª residència</i>	16	12		11-13	10-11	10	7-8	7-8	5-6	5	3	1
Habitants de fet	69		58	43	48	47	34	31	38	26	10	5
Habitants de dret			83	55	44	48	37	33	38	26	13	5

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
<i>Vivendes 1^a residència</i>	1	2	1	1	2	2	1			
Habitants de fet	4	7	3-4	2-3	3	3	2			
Habitants de dret		7	5	8	7	7	6			

Casos Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Cebrià</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap
<i>Cinto</i>	Bo	Bo	1ª Residència	1ª Residència
<i>Forcada</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Gol</i>	Dolent	Dolent	Cap	Cap
<i>Isidro</i>	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
<i>Llamota Nova</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Llamota Vella</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Paller Rosa (Casa... ?)</i>	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
<i>Patorra</i>	Acceptable	Acceptable	Paller Cinto	Paller Cinto
<i>Peressó</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Peruan</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Ramón</i>	Acceptable	Bo	Cap	2ª Residència
<i>La Rectoria</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Ricard</i>	Molt dolent	Bo	Cap	2ª Residència
<i>Rosa</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència
<i>Ton</i>	Acceptable	Acceptable	Paller Cinto	Paller Cinto

- **Infraestructures**

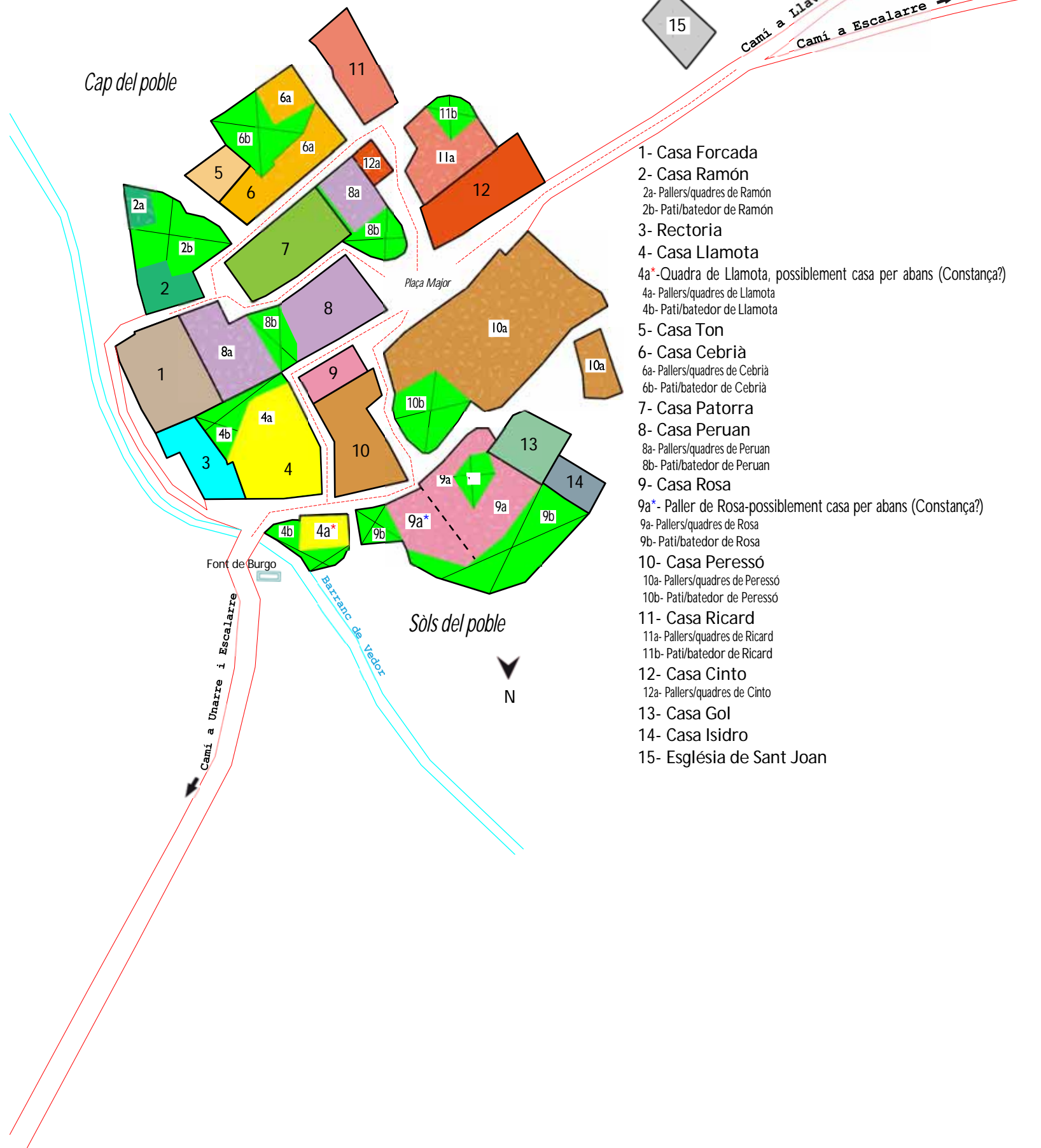
- Accessos **1988-93** Pista de 6,5 km des d'Esterri d'Àneu. **2015-16** Carretera des d'Unarre.
- Pavimentació de carrers **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** Carrers parcialment encimentats i empedrats.
- Electrificació **1988-93** N'hi ha i és convencional. Es va posar a mitjans dels anys 1980's. Abans venia de la minicentral d'Unarre. **2015-16** N'hi ha i és convencional.
- Enllumenat públic **1988-93** No. **2015-16** N'hi ha a tot el poble.
- Subministrament d'aigua **1988-93** Sí. És suficient: arriba a totes les cases. Hi ha dipòsit. **2015-16** El mateix.
- Xarxa de clavegueram **1988-93** No. **2015-16** Sí. Arriba a totes les cases. Va a parar a una fossa sèptica.

- **Serveis**

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 A Esterri	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 A Esterri		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri
	2015-16 No		2015-16 Esterri
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 A Esterri	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 la Guingueta		2015-16 No

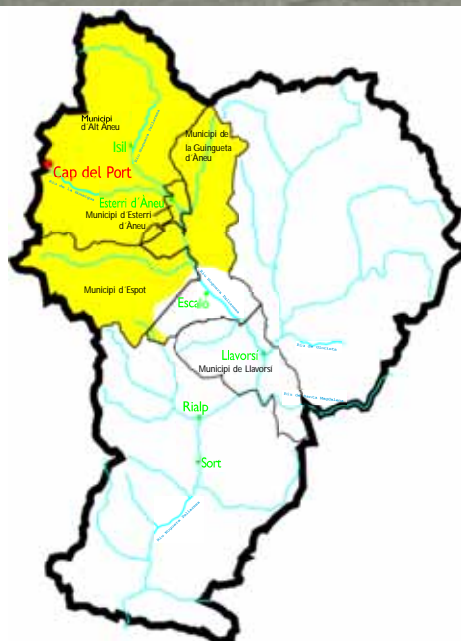
BURGO a finals del S. XIX/començaments del Segle XX

-plànol aproximat-

Cap del Port (Refugi de Cap del Port)

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Ai
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 2070-2075 m
- Origen: Contemporani
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Nucli de població de creació contemporània (inicis del Segle XX) compost per una xalet/refugi situat al cap del Port de la Bonaigua, construït al finals dels anys 1920's per l'empresa "Productora de Fuerzas Motrices", que temps més tard seria adquirida per "Barcelona Traction, Light and Power Company ("la Canadenca"), la qual amb el temps ha passat a convertir-se en l'actual "Fecsa-Endesa". Inicialment era un lloc per a guardes de la mateixa companyia i com a refugi ocasional, però actualment només funciona com a restaurant.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment no mai n'ha tingut.
- **Inclusió a "Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*
- **Ocupació:** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Tal i com explica Xavier Torredadella, l'origen d'aquest nucli el trobem a començaments dels anys 1920's. Amb la obertura de la carretera d'Esterrí d'Àneu fins a la Val d'Aran el 1923, l'Estat va condicionar 3 refugis a llarg del Port de la Bonaigua: una al vessant nord (Ticolet), un altre al vessant sud (les Ares) i un altre al capdamunt del Port. L'inicial refugi del Cap del Port probablement va aprofitar alguna construcció provisional prèvia aixecada en el transcurs de la construcció de la carretera. El cas és que aquest darrer refugi va estar obert poc temps: l'any 1927 l'empresa "Sociedad Productora de Fuerzas Motrices" va construir ben a prop de l'antic refugi un nou edifici per a vigilar i protegir les torres i el cablejat elèctric que creuaven el Port. Aquesta nova construcció, més sòlida i millor dotada, servia també com a refugi ocasional. Posteriorment, quan el lloc va quedar sense guardes, l'edifici va ser transformat en restaurant mantenint la funció de refugi d'emergència, i ha estat habitat de forma discontinua. Actualment només funciona com a restaurant.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Cap. 2000 Cap.
2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La Cabana del Pletiu d'Arnaldo, d'ús ramader, és situada a 830 m al sud-est. L'ermita i refugi de la Mª de Déu de les Ares és a 2,8 km al sud-est. L'antic refugi de Ticolet, ja a la Val d'Aran, és a 1,3 km al nord-oest.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0*

Any 2000 *Habitants Residents: 0*

Any 2005 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Habituals al Xalet-Refugi de Cap de Port.

Any 2010 *Habitants Residents: 2*, 2 Residents Habituals al Xalet-Refugi de Cap de Port.

Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Infraestructures** *Les dades fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. Convencional. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 Sí	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència					0	0	1	1	1	1	0-1	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	1	1	0
Habitants de fet	0	0	0	0	2	2	0
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Xalet de Cap de Port	Bo	Bo	2 ^a residència	2 ^a Residència

El xalet/refugi del Cap de Port, construït per la "*Sociedad Productora de Fuerzas Motrices*" no massa després d'haver estat aixecat. (Fotografia: *Zerkowitz, Fons Corbera, cedida per l'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Aneu*)

Caserna de Sant Maurici

- Municipi actual: Espot
- Qualificació: 1AiRu
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1985-1995 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Despoblat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Nucli enrunat

- **Estat general** Any 2000 Molt dolent. Any 2015-16 Molt dolent.

• **Situació i morfologia:** Antic edifici de grans proporcions actualment abandonat de fet i del tot enrunat. Era una caserna militar, situada a poc menys de 2000 m d'altitud, elevada sobre la riba nord de l'Estany de Sant Maurici (amb esplèndides vistes d'aquest llac i dels Encantats) al costat de la pista que puja als estanys d'Amitges i la Ratera, en ple Parc Nacional d'Aigüestortes.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat* quan era dret. Actualment és un *despoblat*.
- **Ocupació** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen contemporani. Sembla ser que la construcció va ser aixecada a començaments dels anys 1940's com a caserna militar de l'exèrcit espanyol. Va tenir una existència efímera, ja que cap el 1965-70 va patir un incendi que la va destruir. Després ja no es va tornar a refer. Actualment es troba en molt mal estat: abandonada de fet i del tot enrunada. Una llàstima per a un edifici al qual es podria haver atorgat una nova funció.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 Habitants Residents: 0

Any 2000 Habitants Residents: 0

Any 2005 Habitants Residents: 0

Any 2010 Habitants Residents: 0

Any 2015-16 Habitants Residents: 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el Refugi Ernest Mallafré és a uns 620 m al sud-est. La capella de Sant Maurici és a 700 m al sud-est. El Xalet-Refugi d'Amitges és a 2,2 km al nord-oest.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat.
 - b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
 - c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No.
 - d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
 - e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No.
 - f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Espot/Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí. Taxis.		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 Espot/Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència								0-1	0-1	0-1	0	0
Habitants de fet								?	?	?	0	0
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (diverses fonts)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

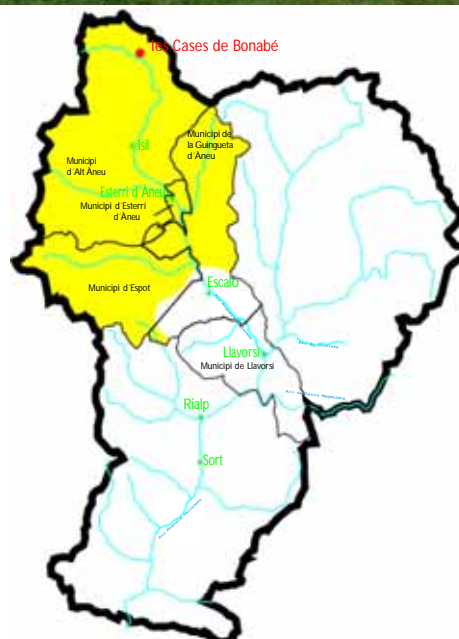
Cases tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Caserna de St. Maurici	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

Les imatges ens mostren la magnitud d'aquesta vella construcció, avui en un estat lamentable: abandonada de fet i sense cap iniciativa per a donar-li algun nou ús.

les Cases de Bonabé

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** 2Ru
- **Categoria Mitja:** Despoblat (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1480-1490 m
- **Origen:** Contemporani
- **Categoria Actual:** Despoblat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Nucli enrunat
- **Naturalesa:** No convencional. Nucli d'origen industrial amb alguna construcció agrària/ramadera prèvia
- **Tipus de poblament actual:** Nucli enrunat

- **Estat general** Any 2000 Molt dolent. Any 2015-16 Molt dolent. Del tot abandonat i enrunat.

- **Situació i morfologia:** Antic nucli d'origen industrial avui del tot enrunat, gairebé desaparegut. De fet, només resta dreta la *Borda de la Perosa*, la qual ja existia quan l'any 1897 es va començar a construir l'assentament. El lloc era situat a la capçalera de la Noguera Pallaresa, a costat i costat del riu, aigües amunt de les Bordes d'Isil, uns 5 km abans del límit amb la Val d'Aran. Tot el conjunt es va aixecar entre els anys 1897 i 1903 aproximadament.

Per la informació obtinguda i per les fotografies antigues de que disposem, les Cases de Bonabé fou un nucli de certa magnitud. Era compost per una serradora hidràulica, una mola que generava electricitat, diversos edificis per a emmagatzemar la fusta i per a guardar i reparar les eines i la maquinaria, una casa on s'allotjava el director de la factoria, una capella i uns quans edificis més per a allotjar els treballadors, un dels quals era una mena de cantina/hotel.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** Actualment l'hauríem de qualificar de *despoblada*. Només resta dreta, en estat acceptable, la *Borda de la Perosa*, borda de notables dimensions amb una caseta adjacent, la qual desconeixem si va estar habitada de forma habitual durant algun període.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat. 2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0-1	0-1	0-1	0-1	0-1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen contemporani. La història d'aquest assentament ens l'explica David Gràcia en el llibre “*L'últim hereu*”.²⁶ La construcció del nucli s'inicia els darrers anys del Segle XIX quan l'empresa francesa “*Matussière et Forest*” comença a aixecar les instal·lacions necessàries per a l'explotació de la fusta de la zona, la qual seria enviada a la comarca francesa del Coserans a través del Port de Salau mitjançant un cable aeri transportador. A França, la fusta anava a una fàbrica de paper situada a prop de Sant Giron. Les Cases de Bonabé va arribar a acollir un notable nombre de treballadors, alguns autòctons i altres estrangers. La feina era dura i perillosa degut a les condicions de treball i a la tecnologia primitiva de l'època. A l'hivern l'activitat sovint havia d'aturar-se quan les inclemències meteorològiques impedièssin qualsevol tasca a realitzar. El nucli va tenir una existència efímera: la 1ª Guerra Mundial va obligar a cessar la producció i transport de la fusta. Després, la indústria es va tornar a posar en funcionament, però va ser definitivament tancada l'any 1921. Tot el conjunt va ser abandonat.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.
- **Allotjament/Turisme rural:** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0
 Any 2000 *Habitants Residents:* 0
 Any 2005 *Habitants Residents:* 0
 Any 2010 *Habitants Residents:* 0
 Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** Les Bordes d'Isil són a només a uns 500 m al sud-est.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat des del Refugi del Fornet.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No.
- Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
- Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No. Alguna font com a molt.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri Àneu
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 València Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 València Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència		?	?	?	3-4	2-3	?	?	?	0	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de la Perosa</i>	Acceptable	Acceptable	Agrari/ramader	Agrari/ramader

A dalt i al centre, dues imatges de l'antic nucli, avui pràcticament desaparegut, de les Cases de Bonabé, creat com a infraestructura auxiliar per a l'activitat de l'empresa "Matussière et Forest". Podem comprovar com tot el conjunt va assolir unes certes proporcions. Sorprenentment, 100 anys després no en queda pràcticament res.

BONABÉ — Vue Générale

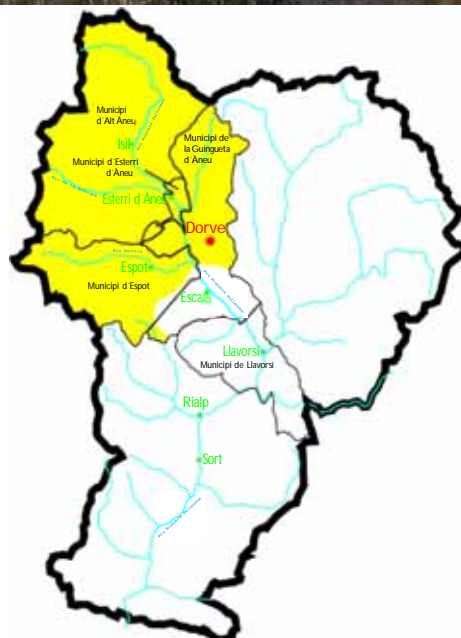
A sota, el sistema de cablejat que transportava la fusta des de l'alta vall de la Noguera Pallaresa fins el poblet de Salau, A l'altre costat de la carena fronterera. *(Fotografies cedides per l'Arxiu del Consell Cultural de les Valls d'Àneu)*

Donús. Bazar Central. Saint-Girons (Ariège)

Dorve

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** 5B3
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1380-1405 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Llogaret
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat difús

- **Estat general Any 2000** Dolent. 50% de les construccions caigudes o del tot enrunades.
Any 2015-16 Dolent. Hi ha hagut però una tímida millora per que el nucli ja té accés rodat.

● **Situació i morfologia:** Poble situat en un replà lateral enlairat uns 450 m sobre el fons de la cubeta glacial d'Esterri: una mena de balconada enmig d'una minúscula coma que aboca sobtadament les seves aigües a la Noguera Pallaresa. Es tracta d'un nucli que va assolir unes certes proporcions temps enrere, però que els darrers 40 anys ha patit un considerable procés de degradació degut a la manca d'accés rodat. Per sort, l'any 2005 s'hi va obrir la carretera.

La pujada a Dorve és del tot dreta, ja que s'ha de salvar un fort pendent en poca distància fins a assolir els 1400 m d'altitud. Les cases, pellers i quadres es disposen esglaonadament encarades a sud-oest, formant unes 5 ó 6 fileres. Degut a aquesta orientació i al fet que es troba en el costat solà de la Vall d'Àneu, el lloc disposa d'una relativa bona insolació.

● **Reconeixement administratiu:** Està actualment reconegut com a *entitat de població* per l'INE, però no com a *nucli*. Històricament, Dorve apareix en tots els nomenclàtors. Per abans Dorve formava part del municipi de Jou. L'any 1971, en fusionar-se aquest amb els propers ajuntaments d'Unarre i Escaló, es va crear l'actual municipi de la Guingueta d'Àneu, al qual pertany avui.

● **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** Sí. L'any 1988 el poble era format per 9 cases, només una de les quals era habitada permanentment (3 habitants). No hi havia cap mena de 2ª residència. L'accés es feia per camí de ferradura, i la manca de serveis i infraestructures era absoluta. Les perspectives de reocupació eren per tant, nul·les.

● **Tipus de poblament. Edificis destacats:** Avui és un *concentrat difús* amb una morfologia de tipus el·líptica. Per abans el nucli presentava una major compacitat, però l'enrunament i la desaparició de diverses construccions n'ha alterat l'estructura. Hi ha dos edificis aïllats llunyans a ponent: un *Paller de Caterina* caigut, i una capella dedicada a Sant Esteve, dreta però en mal estat. Si a Dorve hi ha una construcció que destaca clarament, aquesta és *Casa Badia*. Es tracta d'una notable propietat que havia estat una de les cases més fortes de totes les Valls d'Àneu: una casa desenvolupada horitzontalment, amb la vivenda, el pati batedor i les quadres i pellers formant tot un conjunt arquitectònic tancat. Malauradament el seu estat és avui lamentable, i abandonada de fet pels seus amos ja ha començat el procés d'enrunament. D'altres cases destacables són *Aiguanot* (dita també *Arnaldic*), sencera però en no massa bon estat, i *Gallimet*, ben conservada.

● **Ocupació** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment (població mins). 2015-16 Habitat permanentment (població mins).

● **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
15-16	14	13	13	13

● **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	4	4

● **Església:** Sí. Dedicada a Sant Bartomeu, és romànica, composta per una nau de certes dimensions amb un absis a llevant i campanar de torre, el qual va ser afegit més tardanament. El seu estat de conservació no és gaire bo, però s'aguanta dreta. Aïllada als afores del nucli, a ponent, hi ha la *Capella de Sant Esteve*, dreta però en mal estat.

- **Origen:** Remot. El lloc sempre va formar part de la Vall d'Àneu, dins del Comtat de Pallars, després Marquesat. El topònim Dorve és d'origen preromà, basc. El seu significat és incert.

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Segons el fogotament de 1553, el lloc tenia 6 focs (famílies).⁸ Segons Onofre Timbau, l'any 1628 Dorve era format per “*veinte y ocho vezinos*”.¹² Veiem doncs, que ja al Segle XVII era un poble de certa entitat, més gran que molts nuclis veïns. Censos d'Aparici (1718) i Floridablanca (1789): 72 i 65 habitants respectivament. -Pascual Madoz ens diu que cap el 1840-42 el lloc era format per 13 cases i uns 80 habitants¹⁰. -El primer nomenclàtor afirma que l'any 1857 Dorve tenia 20 cases, amb un total de 88 habitants. Nosaltres hem recollit i identificat els següents noms de cases tradicionals: *Aiguanot* (dita també *Arnaldic*), *Aleix*, *Alfonso*, *Antònia Vella*, *Ascòcia* (dita també *Antonia Nova*), *Badia*, *Blasi*, *Cabaler*, *Camadall*, *Caterina*, *Cinto*, *Escart*, *Farrera*, *Gallimet*, *Gildo*, *Grau*, *Nicolau*, *Pere*, *Picot*, *Quet*, la *Rectoria*, *Teixidor* i *Teixó* (dita també *Farreró*). D'aquestes avui n'hi ha 9 (*Aleix*, *Alfonso*, *Antònia Vella*, *Cabaler*, *Camadall*, *Picot*, *Quet*, *Teixidor* i *Teixó*) que avui són del tot caigudes, mentre que moltes altres es troben en mal estat.

Període 1855-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Des del Segle XIX Dorve és un poble que ha anat perdent població de forma progressiva sense pràcticament cap període en que aquesta dinàmica s'hagi aturat o revertit. Si l'any 1857 el lloc va assolir els 88 habitants, l'any 1887 ja només tenia 70 habitants de fet (80 de dret), que cauen a 58 l'any 1910. En tots els casos la població de dret (empadronada) és superior a la de fet en unes 8 ó 10 persones, cosa que apunta a una emigració temporal -o definitiva- en els mesos hivernals.

-Calculem que unes 7 ó 8 cases van quedar ja buides en aquest període: *Alfonso*, *Gildo*, *Cabaler*, *Camadall*, *Aleix*, *Picot*, *Teixidor* i probablement també *Quet*. La majoria van passar a ser quadres/pallers d'altres cases, com fou el cas de *Cabaler* (convertida en *Paller de Cinto*), *Camadall* (*Quadra de Caterina*), *Aleix* (també *Quadra de Caterina*), *Quet* (*Paller de Cinto*) o *Teixidor* (*Paller d'Ascòcia*). *Casa Gildo* però va passar a formar part de *Casa Aiguanot* (va ser ajuntada a aquesta).

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

Tant la caiguda de població com el tancament de cases es suavitzen en aquesta etapa, però en absolut s'atura. Entre 1910 i 1930 almenys una casa veu marxar els seus habitants: Probablement fou *Casa Nicolau*: va passar a ser un *Paller de Badia*.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

-Entre 1930 i 1940 és tancada *Casa Grau*: esdevindrà una *Quadra d'Aiguanot*. També van marxar la gent de *Casa Teixó*, però aquesta no va quedar buida: va ser comprada per una parella jova de cabalers del país, que s'hi van establir. En els anys 1940's va emigrar la gent de *Casa Escòcia*: la vivenda no va quedar buida per que hi van anar a viure els originaris de *C. Antònia*. És per això que avui l'habitatge que originalment es diu *Escòcia* o *Ascòcia* és conegut amb el nom d'*Antònia*.

Cap el 1950 les cases que queden habitades al llogaret són: *Aiguanot*, *Badia*, *Blasi*, *Caterina*, *Cinto*, *Escart*, *Escòcia*, *Farrera*, *Gallimet*, *Pere*, la *Rectoria* i *Teixó*.

Les cases *Blasi*, *Cinto* i *Pere* van quedar deshabitades als primers anys 1950's, i també la *Rectoria*.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

A mitjans dels anys 1960's seran tancades les cases *Ascòcia*, *Caterina*, *Escart* i *Teixó*, i no gaire després *Aiguanot* (1968-69; emigren a Andorra). El 1973 marxen els de *Casa Badia*, la que havia estat la casa més forta del poble, i el 1974 s'en van els de *Casa Farrera*. Totes elles, amb els seus pallers i quadres (molts dels quals havien estat habitatges prèviament) queden abandonades, ja que no hi ha accés rodat al lloc. Aquest és el principal motiu pel qual el casc urbà de Dorve roman relativament ben conservat fins els anys 1970's (com podem comprovar el fotografia aèria de 1967), i no serà fins aquesta dècada quan comença el veritable enrunament del poblet.

- **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

L'any 1981 deixen Dorve els seus darrers habitants autòctons, la gent de *Casa Gallimet*: van a viure a la Guingueta d'Àneu. La crònica que Joan Bellmunt en fa és commovedora: “*el padrí Joan Orteu, amb unes possibilitats de moviment limitades, el van haver de baixar assegut en una cadira. Quan va arribar al darrer revolt en que ja es perdia la vista de Dorve, va parar i va romandre en silenci mitja hora de cara a aquelles cases que havien vist desgranar la seva vida sabent que mai més tornaria a veure el seu poble estimat*”³⁵

Sorprenentment, cap el 1986-87 una família de nous rurals forastera adquireix l'antiga *Rectoria* i s'instal·len al poble buscant un tipus de vida alternatiu. S'hi estaran una bona pila d'anys. A part d'aquesta construcció, només les cases *Gallimet* i *Farrera* es mantindran en relatiu bon estat.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

Tot i que no es troba deshabitat, el procés de degradació del poble és inevitable, ja que fins el 2005 no hi ha carretera d'accés. Des de començaments dels 2000's a la *Rectoria* ja només hi viu un home sol: la seva presència genera conflictes amb els autòctons. Els darrers anys només dues cases (*Pere* i *Cinto*) han canviat de mans i han estat reformades com a 2ª residència per gent de fora.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 4-5, 4-5 Residents Permanents a la Rectoria*

Any 2000 *Habitants Residents: 5, 5 Residents Permanents a la Rectoria*

Any 2005 *Habitants Residents: 1, 1 Resident Permanent a la Rectoria*

Any 2010 *Habitants Residents: 1, 1 Resident Permanent a la Rectoria*

Any 2015-16 *Habitants Residents: 1, 1 Resident Permanent a la Rectoria*

- **Característiques de la població resident: 2015-16** Home foraster a la *Rectoria*.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Una a la *Rectoria*.

2000 Una a la *Rectoria*. **2005** Una a la *Rectoria*. **2015-16** Una a la *Rectoria*.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2005 No. 2015-16 No.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** A un kilòmetre al sud-oest del nucli, sobre la riba esquerra de l'embassament de la Torrassa, hi ha les *Bordes de Badia*, que pertanyien a aquesta casa de Dorve: una d'elles va estar habitada permanentment per masovers.

- **Serveis** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Subministrament gas	1988-93 Esterri d'Àneu	Escola bàsica	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 Esterri d'Àneu
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 la Guingueta		2015-16 No

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: *Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 95-99*
 - a) Accessos **1988-93** Camí de ferradura des de la Guingueta d'Àneu. **2015-16** Carretera en bon estat.
 - b) Pavimentació de carrers **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha. El pas però és relativament bo.
 - c) Electrificació **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha, però aviat es posarà.
 - d) Enllumenat públic **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha.
 - e) Subministrament d'aigua **1988-93** No. **2015-16** Sí que n'hi ha. Arriba a totes les cases i hi ha dipòsit.
 - f) Xarxa de clavegueram **1988-93** No n'hi ha. **2015-16** No n'hi ha. Cada casa té una fossa sèptica.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	20	18-20		17-18	13-15	14-15	14-15	13-14	12	9	3	1
Habitants de fet	88		70	69	58	52	53	45	39	41	14	5
Habitants de dret			80	78	65	60	53	48	40	41	14	5

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1^a residència	1	1	1	1	1	1	1			
Habitants de fet	3	3	4-5	5	1	1	1			
Habitants de dret	4	9	10	10	11	10	9			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Aiguanot (o Arnaldic)	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Aleix	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Alfonso	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Antonia (vella)	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Ascòsia (Antònia nova)	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Badia	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
Blasi	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Cabaler	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Camadall	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Caterina	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
Cinto	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència
Escart	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Farrera	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Gallimet	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Gildo	Desapareguda	Desapareguda	Afeg. a C. Aiguano	Afeg. a C. Aiguano
Grau	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
Nicolau	Acceptable	Acceptable	Cap	Cap
Pere	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència
Picot	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Quet	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Rectoria	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
Teixidor	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Teixó (o Farreró)	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap

A dalt de tot a l'esquerra, Casa Badia, antiga casa forta del poble i bon exemple de propietat tradicional desenvolupada horitzontalment, amb les quadres i el batedor formant una sola unitat (foto: Joan Tous, cedida pel C.C.V.A.)

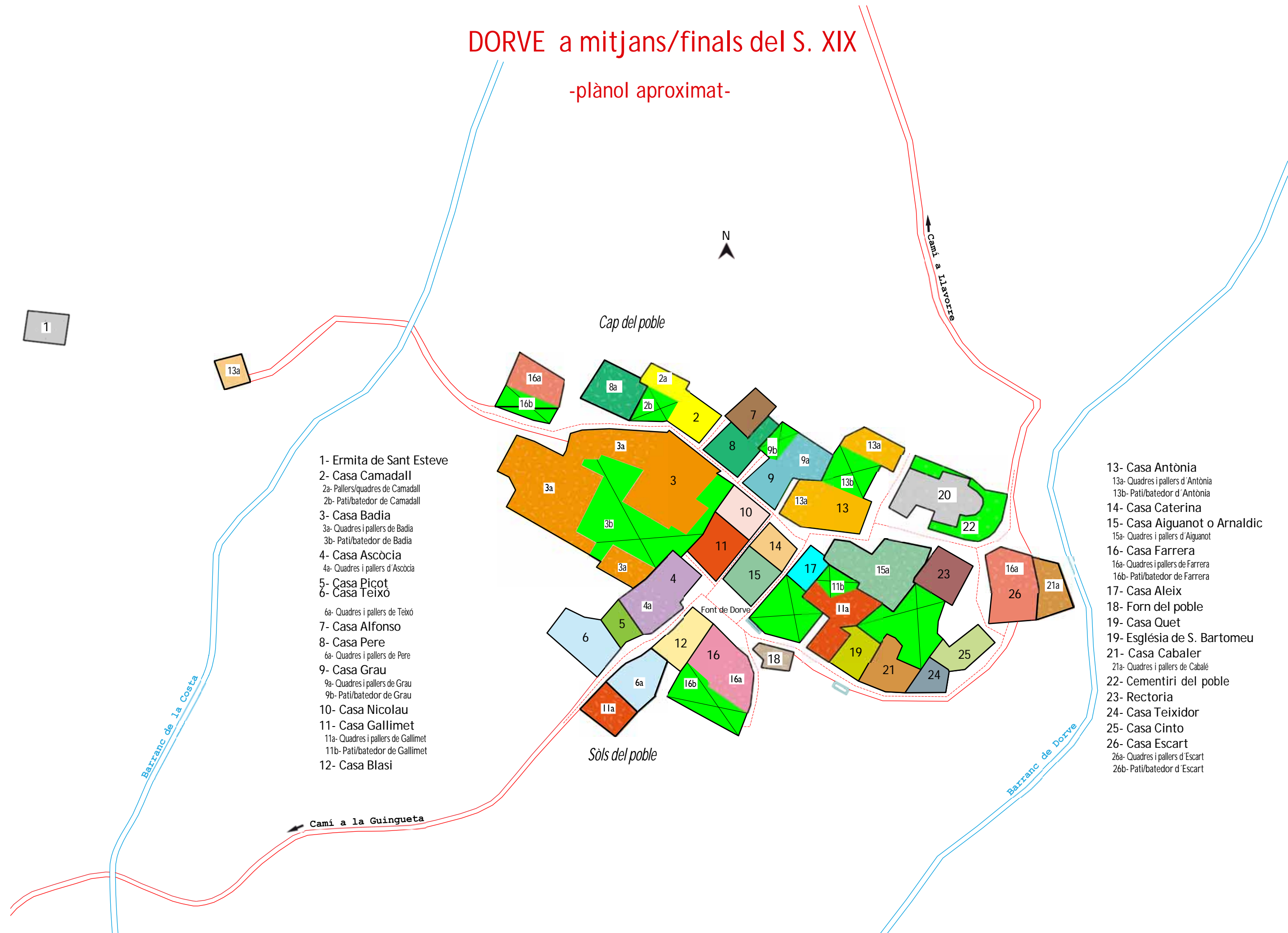
Malauradament, avui aquesta construcció es troba, com molts edificis, en molt mal estat amb el llossat mig esfondrat, com observem en l'imatge de dalt a la seva dreta.

(Autor desconegut, extreta d' escapadarural.com)

Tot i la trista realitat d' avui, el cert és que el nucli es va conservar en relatiu bon estat fins no fa massa anys. La vista aèria de baix, és de 1967 (Font: ICC)

DORVE a mitjans/finals del S. XIX

-plànol aproximat-

1

13a

16a
16b

8a
2a
2b

7
8
9b

9a
13a
13b
13a
13

20
22

16a
26
21a

- 1- Ermita de Sant Esteve
- 2- Casa Camadall
 - 2a- Pallers/quadres de Camadall
 - 2b- Pati/batedor de Camadall
- 3- Casa Badia
 - 3a- Quadres i pallers de Badia
 - 3b- Pati/batedor de Badia
- 4- Casa Ascòcia
 - 4a- Quadres i pallers d'Ascòcia
- 5- Casa Picot
- 6- Casa Teixó
 - 6a- Quadres i pallers de Teixó
- 7- Casa Alfonso
- 8- Casa Pere
 - 8a- Quadres i pallers de Pere
- 9- Casa Grau
 - 9a- Quadres i pallers de Grau
 - 9b- Pati/batedor de Grau
- 10- Casa Nicolau
- 11- Casa Gallimet
 - 11a- Quadres i pallers de Gallimet
 - 11b- Pati/batedor de Gallimet
- 12- Casa Blasi

- 13- Casa Antònia
 - 13a- Quadres i pallers d'Antònia
 - 13b- Pati/batedor d'Antònia
- 14- Casa Caterina
- 15- Casa Aiguanoth o Arnaldic
 - 15a- Quadres i pallers d'Aiguanoth
- 16- Casa Ferrera
 - 16a- Quadres i pallers de Ferrera
 - 16b- Pati/batedor de Ferrera
- 17- Casa Aleix
- 18- Forn del poble
- 19- Casa Quet
- 21- Casa Cabaler
 - 21a- Quadres i pallers de Cabalé
- 22- Cementiri del poble
- 23- Rectoria
- 24- Casa Teixidor
- 25- Casa Cinto
- 26- Casa Escart
 - 26a- Quadres i pallers d'Escart
 - 26b- Pati/batedor d'Escart

Cap del poble

Sòls del poble

Font de Dorve

Barranc de la Costa

Barranc de Dorve

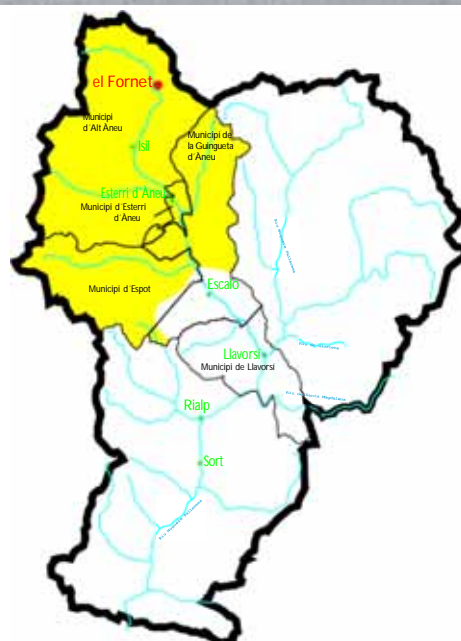
Camí a l'Avorrer

Camí a la Guingueta

N

el Fonet

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Casa aïllada (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1370-1380 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Casa aïllada
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Edifici de nova construcció, aixecat a principis dels anys 1990's en obrir-se l'estació d'esquí nòrdic de Bonabé. És situat a uns 1375 m d'altitud, al fons de la vall, a la riba esquerra de la Noguera Pallaresa, aigües amunt d'Alòs d'Isil.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat* en l'actualitat.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitad. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Refugi aixecat a principis dels anys 1990's, en principi com a infraestructura complementària de l'estació d'esquí nòrdic de Bonabé. Des de la seva obertura, inicialment el lloc va estar habitat amb regularitat fins el 2002-03, quan va ser tancat. Actualment (2015-16) torna a estar ocupat la major part de l'any per una família estrangera.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 0

Any 2000 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents Permanents al Refugi del Fornet

Any 2005 *Habitants Residents:* 0

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 5, 5 Residents permanents al Refugi del Fornet

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Família estrangera amb nens.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la Borda de Socampo, ja caiguda, és a menys de 400 m al nord. Les Bordes de Pina són a 1,5 km al sud-est. El poble d'Alòs d'Isil és a 2,6 km al sud.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No n'hi ha. 2000 Sí. Refugi.
2010 Sí. Refugi. 2015-16 Sí. Refugi.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.
 - b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
 - c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Mètodes alternatius (plaques solars).
 - d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
 - e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada
 - f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 la Presalla
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carreteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

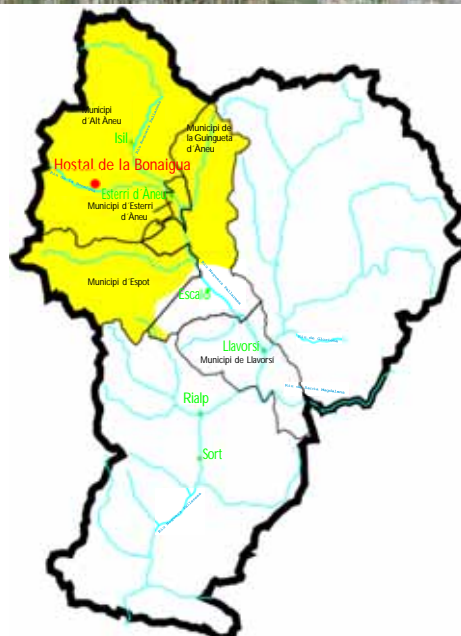
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0-1	1	1	0	0	1
Habitants de fet		?	1-2	1-2	0	0	5
Habitants de dret							

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Refugi el Fornet	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència

Hostal de la Bonaigua (Borda d'Andreuets)

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Ru
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1540-1545 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Nucli enrunat
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Indefinida. No sabem si inicialment era només un edifici agrari/ramader
- Tipus de poblament actual: Despoblat

- **Estat general** Any 2000 Molt dolent. Any 2015-16 Molt dolent.

- **Situació i morfologia:** Antiga hostatgeria de camí situada al peu del Port de la Bonaigua. Durant anys, abans no s'obris la carretera, va servir per a donar aixopluc i avituallar els viatgers i traginers que pretenien creuar la carena principal que separa ambdós vessants de la Serralada Pirinenca. Pel que hem esbrinat, aquest era un dels 2 establiments d'aquest tipus que hi havia a la zona: l'altre era l'antiga borda o *Hostal de Sastrada* o de la *Bonaigua de Baix*, situat un xic més avall. Malgrat que la construcció resta avui del tot enrunada, s'intueix que es tractava d'un edifici de grans proporcions, amb quadra i paller annexes per a tancar els animals. Es troba a poc menys de 1550 m d'altitud, just al costat de l'actual carretera C-13 si bé és del tot invisible des d'aquesta al estar lleugerament elevat i tapat per la vorada.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment, però el Nomenclàtor de 1860 parla de l'"*Hostal de la Bonaigua*", una "casa-mesón" permanentment habitat.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*

- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat. 2010 Deshabitat. 2015-16 Deshabitat.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	0	0	0	0

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	0	0

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** L'origen d'aquest establiment és desconegut: no sabem si prèviament hi havia aquí una borda (és el més probable) o no, ni tampoc el moment en que l'hostatgeria va ser posada en marxa: suposem que va ser al llarg de l'Edat Moderna, davant les necessitats de les expedicions que s'aventuraven a creuar el Port de la Bonaigua. El que sí que sabem és que la construcció pertanyia a la família de *Casa Andreuet* de Sorpe, si bé era conegut simplement com l'"*Hostal de la Bonaigua*". *Casa Andreuet* era una de les cases fortes de Sorpe: en realitat no sabem si va ser aquesta família la que va impulsar la obertura de l'hostal, o si bé aquest inicialment era de propietat comunal, passant després a mans de dita casa en generalitzar-se la propietat privada. El que sí que sabem és que el tenien arrendat a una família de masovers que portaven el negoci. Amb la obertura de la inicial carretera (pista) del Port de la Bonaigua l'any 1924, l'Hostal degué començar la seva decadència, si bé va romandre obert fins la Guerra Civil. Posteriorment l'edifici, ja sense la seva funció inicial, va passar a utilitzar-se com a casa pairal, essent ocupat per una altra família de masovers que s'hi van estar uns anys. El lloc va ser llavors rebatejat com la *Borda d'Andreuet*. Cap a mitjans dels anys 1950's, o potser començaments dels 1960's, va quedar buit, moment en el qual els propietaris, la gent de *Casa Andreuet* de Sorpe, el van recuperar per a utilitzar-lo directament com a edifici auxiliar per a les tasques del camp. Així va estar fins a quedar del tot abandonat fa uns anys quan els darrers membres de *Casa Andreuet* de Sorpe van morir sense descendència.

Avui el lloc és un munt d'enderrocs, però va romandre dret fins fa no massa anys (1990's), quan, entre l'ampliació de la carretera del Port i l'estat d'abandó que presentava, el seu enrunament es va fer irreversible.

- Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones 1988 Una. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- Habitants de fet segons treball de camp

Any 1988 *Habitants Residents:* 0

Any 2000 *Habitants Residents:* 0

Any 2005 *Habitants Residents:* 0

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- Característiques de la població resident (2015-16) No n'hi ha.

- Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m): El veïnat de la Bonaigua de Baix és a 565 m al sud-est. La *Cabana de la Bonaigua Vella*, dreta, és a 565 m a l'oest. L'ermita i refugi de la Mª de Déu de les Ares és a 2,25 km al nord-oest.

- Allotjament/Turisme rural 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- Infraestructures *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Tram curt de pista des de carretera . 2015-16 Tram curt de pista des de carretera.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 No.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 No.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- Serveis

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- Taules

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Hostal de la Bonaigua	Dolent	Molt dolent	Cap	Cap

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0-1	0	0
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

A dalt, Vista parcial de l'Hostal de la Bonaigua l'any 1917, quan encara era actiu, exercint la seva funció.

(Fotografia: Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya)

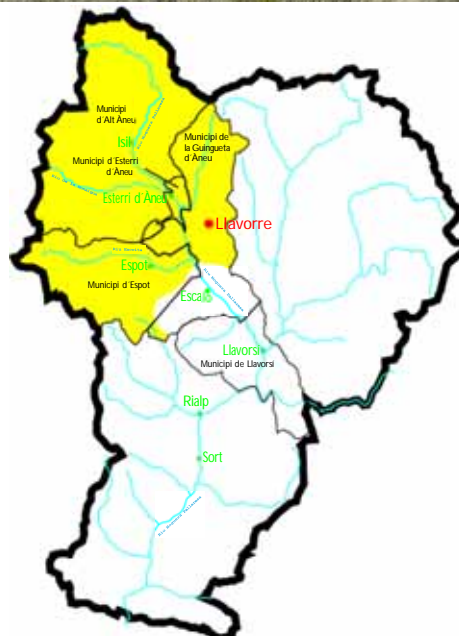
A sota, el lamentable estat del vell edifici l'any 2015.

(Fotografia: Josep Mª Bosch)

Llavorre

- **Municipi actual:** la Guingueta d'Àneu
- **Qualificació:** 4B3C4
- **Categoria Mitja:** Poble molt petit (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1385-1410 m
- **Origen:** Remot
- **Categoria Actual:** Poble molt petit
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat compacte
- **Naturalesa:** Convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat Compacte

- **Estat general** **Any 2000** Acceptable. Parcialment enrunat. **Any 2015-16** Acceptable/Bo: S'han rehabilitat algunes vells edificis, però hi ha encara diverses construccions caigudes.

- **Situació i morfologia:** Poblet situat en un replà lateral que dibuixa el vessant de solana de la petita Coma de Llavorre, la qual desguassa per l'esquerra (en sentit fluvial) a la Noguera Pallaresa al costat de Santa Maria d'Àneu. El lloc es troba uns 100 m per sobre del tàlveg que traça el Barranc de Llavorre, elevat a la dreta d'aquest, aprofitant una petita balconada que s'obre enmig del dret coster solà. El desnivell respecte al fons de la Cubeta d'Esterrí és de més de 450 m. La trama urbana té forma allargada d'oest a est, compost essencialment per 3 fileres d'edificis separades per dos carrers principals perpendiculars que van de ponent a llevant. Les cases, encarades a sud-oest, disposen d'una bona insolació. Malgrat que l'assentament ja fa força anys que es troba feblement poblat, conserva prou bé el seu entramat després de diverses rehabilitacions en els darreres anys. Tot i així, hi ha diverses construccions caigudes, enrunades o desaparegudes.

- **Reconeixement administratiu:** Reconegut avui com a *entitat de població* per l'INE, però no com a *nucli*. Històricament, apareix en tots els nomenclàtors. Per abans pertanyia al municipi d'Unarre i avui al de la Guingueta d'Àneu, després de la fusió de Jou, Unarre i Escaló l'any 1971.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** Sí. L'any 1988 el poble era format per 4 cases: dues de les quals eren habitades permanentment (2 habitants) i dues més estacionalment. L'accés es feia per pista, i els serveis i infraestructures bàsics eren presents, si bé d'una forma un tant precària. Les perspectives de més reocupacions eren difícils.

- **Tipus de poblament. Edificis destacats:** *Concentrat compacte* amb morfologia el·líptica, sense arribar a ser lineal. Al poble hi destaquen les que van ser les dues cases fortes del lloc, *Llinatge* i *Maiora*, construccions tradicionals de notables proporcions.

- **Ocupació** **1988** Habitat permanentment per població minsa. **2000** Habitat permanentment. **2010** Habitat permanentment. **2015-16** Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
13	11-12	12	14	14

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
4-5	7	8	10	10

- **Església:** Sí que n'hi ha. Dedicada a Sant Miquel, és formada per una nau amb campanar de torre. Es troba en bon estat, ja que va ser reparada no fa massa anys.

- **Origen:** Remot (a l'Edat Mitja ja existia). El lloc sempre va formar part de la Vall d'Àneu, dins del Comtat de Pallars, després Marquesat. El topònim Llavorre és d'origen preromà, de tipus basc. El seu significat és incert, però prové de l'arrel “*llegorr*”, que significa “*sec*”.⁴

- **Les cases tradicionals. Nombre, característiques i evolució:** Segons el fogatjament de 1553, el lloc tenia 5 focs (famílies).⁸ Segons Onofre Timbau, l'any 1628 Llavorre era format per 8 cases (famílies).¹² Els censos d'Aparici (1718) i Floridablanca (1789) ens diuen que l'assentament tenia aquells anys 52 i 74 habitants respectivament.

-Pascual Madoz ens diu que cap el 1840-42 el lloc era format per 9 veïns (55 habitants). El primer nomenclàtor afirma que l'any 1857 Llavorre tenia 15 cases (80 habitants).¹⁰ Nosaltres hem recollit i identificat els següents noms de cases tradicionals: *Llinatge, Magí, Maiora, Mir, Moga, Miquelfarré, Nel, Nelet, Pere de Soco, Perifont, Poblador* (dita antigament *Fillat*), *Quel*, la *Rectoria, Roiet, Rosso, Soco* i *Toni*. D'aquestes n'hi ha 5, *Nelet, Rosso, Llinatge Vella, Soco* i *Pere de Soco* que avui estan del tot caigudes o desaparegudes. Ramón Violant es refereix a ell com un "llogarret molt míser".¹⁷

Període 1860-1909: decadència de la societat tradicional i primera crisi demogràfica

Llavorre perd la meitat dels seus habitants al llarg d'aquest període: passa de 80 habitants de fet el 1857 a 35 l'any 1910. Els nomenclàtors de 1888 i 1900 informen d'una població de dret força superior a la de fet (un 30-35% més), xifres que donen a entendre una elevada emigració estacional que acaba esdevenint definitiva amb el temps.

Calculem que unes 6 ó 7 cases pel cap baix van quedar definitivament tancades cap a finals del XIX/principis del XX: *Llinatge Vella, Nel, Nelet, Roiet, Rosso, Soco* i *Pere de Soco*.

-La *Casa Llinatge Vella*, va passar a ser un paller/quadra després que els seus habitants anessin a viure a *Casa Mir*, que havia quedat buida. Avui, l'antiga *Casa Mir* és l'actual *Casa Llinatge*.

Els de *Casa Nelet* van marxar a França: l'habitatge va quedar abandonat i avui és enrunat.

-*Casa Soco* i *Pere de Soco* amb el temps quedarien abandonades: avui han desaparegut del tot.

-*Casa Roiet* va ser adquirida per la gent de *Quel* després que els seus estadants emigressin a França: la van ajuntar a la seva propietat (ambdues vivendes feien paret mitgera).

-Quelcom semblant va passar amb *Casa Rosso*: llur família va marxar a França i va passar a ser un paller de *Llinatge*. Una darrera casa, *Fillat*, també va perdre la seva gent original, però posteriorment seria reocupada per una altra família: la vivenda va passar a dir-se *Poblador*.

Període 1910-1930: estabilització i adaptació a l'economia de mercat

-El poblet viu una petita revifalla entre 1910 i 1930, però a partir d'aquest any tornarà a perdre estadants: a més de *Casa Fillat*, habitada de nou com hem dit, és possible que alguna altra vivenda tornés a ser ocupada eventualment en els anys de la 1ª Guerra Mundial.

Període 1931-1959: els anys de la Guerra Civil i la Postguerra

Ja entre 1930 i 1940 queden sense gent un parell de cases més, com *Moga* (esdevindrà Paller de *Llinatge*) i *Perifont*. Llavorre és un nucli on els esdeveniments associats a la Guerra Civil i la Postguerra degueren tenir un notable impacte, ja que l'any 1950 només hi resten 5 cases obertes: *Llinatge, Miquelfarré, Maiora, Toni* i *Quel*.

-A més de *Moga* i *Perifont*, buides ja des de principis/mitjans dels anys 1930's, sabem que *Casa Poblador* (o *Fillat*) va quedar deshabitada l'any 1944 en marxar la família a viure a la *Borda de Salito* com a masovers. D'altres cases com *Magí* o la *Rectoria* ja no eren 1ª residència l'any 1950: els de *Magí* van emigrar a Andorra. La *Rectoria* va quedar sense ús: avui pertany encara al Bisbat, però es troba ja mig caiguda. Entre 1950 i 1960 és tancada *Casa Quel*: marxen a la Val d'Aran.

Període 1960-1979: l'allau emigratòria del Segle XX

Cap el 1964-65 emigren els de *Toni* (van a Barcelona: la casa quedarà com a 2ª residència) i cap el 1969-70 els de *Maiora* (marxen a Lleida).

● **Evolució recent en l'etapa postemigratòria (1980-2015)**

El període de transició 1980-1994

El lloc queda amb dues cases habitades fins a començaments dels anys 1990's, quan l'únic home que ja vivia a *Casa Miquelfarré* baixa a viure a Esterri d'Àneu. Cap el 1986-87 un petit *Paller de Miquelfarré* és venut i convertit en vivenda.

Els darrers 20 anys (1995-2015). De l'explosió immobiliària a la crisi econòmica

A mitjans dels anys 1990's s'inicia un nou període caracteritzat per nombrosos canvis de propietat i una certa revaloració del patrimoni immobiliari: malgrat el seu emplaçament, Llavorre també es veu afectat per la bombolla immobiliària i la proximitat de les pistes d'esquí de Baquèira-Beret.

-Cap el 1996-97 *Casa Miquelfarré* és adquirida per uns nous rurals que s'instalen al poble, i *Casa Poblador* passa a mans d'un familiar dels de *Llinatge*: és rehabilitada.

-Entre 2000 i 2005 les cases *Maiora* i *Quel* són també comprades per una família de descendents del Pallars residents a Barcelona i rehabilitades com a 2ª residència.

-*Casa Perifont* serà igualment venuda l'any 2005-06 (2ª residència).

-També és venuda *Casa Magí*. Els nous propietaris de *Casa Magí*, que també es queden l'antiga *Casa Nel*, acabaran rehabilitant els dos habitatges i els pallers (3 vivendes en total).

-Un *Paller de Miquelfarré* estarà permanentment habitat per uns nous rurals entre el 1999 i 2008.

● **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents*: 2, 2 Residents Permanents: 1 a C. Llinatge i 1 C. Miquelfarré

Any 2000 *Habitants Residents*: 4, 3 Residents Permanents: 1 a C. Llinatge i 2 a C. Miquelfarré

-1 Resident habitual a C. Llinatge

Any 2005 *Habitants Residents*: 7-8, 7 Residents Permanents: 1 a C. Llinatge, 2-3 a C. Miquelfarré i 3 al Paller de Miquelfarré.

1 Resident habitual a C. Llinatge

Any 2010 *Habitants Residents*: 5, 4 Residents Permanents: 1 a C. Llinatge i 3 a C. Miquelfarré

-1 Resident habitual a C. Llinatge

Any 2015-16 *Habitants Residents*: 5, 4 Residents Permanents: 1 a C. Llinatge i 3 a C. Miquelfarré

-1 Resident habitual a C. Llinatge.

● **Característiques de la població resident: 2015-16** Homes autòctons a C. Llinatge. Parella de nous rurals amb nen a C. Miquelfarré.

● **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones** 1988 Una a C. Llinatge.

2000 Una a C. Llinatge. 2005 Una a C. Llinatge. 2015-16 Una a C. Llinatge.

● **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2005 No. 2015-16 No.

● **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** L'ermita de Sant Roc és a uns 700 al sud-est del nucli. Es troba dempeus. El poble de Burgo és a poc més de 800 m al nord. El poble d'Escalarre és a poc més d'1,1 km al nord-est.

● **Serveis** *Dades de 1988-93: Revitalització de pobles deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16		2015-16 Esterri d'Àneu
Subministrament gas	1988-93 Esterri d'Àneu	Escola bàsica	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 Esterri d'Àneu
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 la Guingueta		2015-16 No

- **Infraestructures** *Dades de 1988-93: Revitalització de pobles deshabitats del Pirineu i Pla Comarcal 1995-99
- a) Accessos 1988-93 Pista des d'Esterrí d'Àneu. 2015-16 Carretera en bon estat.
- b) Pavimentació de carrers 1988-93 Sí que n'hi ha. 2015-16 Sí que n'hi ha.
- c) Electrificació 1988-93 Sí. És convencional. 2015-16 Sí que n'hi ha. És convencional.
- d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. És bo i suficient. 2015-16 Sí. És bo i suficient.
- e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. Prové d'una font. Hi ha dipòsit, però la xarxa és precària. 2015-16 Sí que n'hi ha. Arriba a totes les cases i hi ha dipòsit.
- f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No n'hi ha. 2015-16 Sí.

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència	15-17	12-16		11-14	10-13	8-12	10-11	8-9	5	4	2	2
Habitants de fet	80		56	48	35	45	46	40	26	22	8	4
Habitants de dret			89	70	42	52	57	48	30	22	11	4

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015			
Vivendes 1ª residència	2	2	2	2	3	2	2			
Habitants de fet	2	4	4	4	7-8	5	5			
Habitants de dret		4	4	5	5	6	5			

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Llinatge Vella	Acceptable	Acceptable	Quadra de Llinatge	Quadra de Llinatge
Llinatge Nova (Mir)	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
Magí	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Maiora	Acceptable	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Miquelfarré	Bo	Bo	1 ^a Residència	1 ^a Residència
Moga	Acceptable	Acceptable	Quadra de Llinatge	Quadra de Llinatge
Nel	Molt dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència
Nelet	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Pere de Soco	Desapareguda	Desapareguda		
Perifont	Acceptable	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència
Poblador (o Fillat)	Acceptable	Bo	Cap	Cap
Quel	Dolent	Bo	Cap	2 ^a Residència
Rectoria	Acceptable	Dolent	Cap	Cap
Roiet	Desapareguda	Desapareguda	Afeg. a C. Quel	Afeg. a C. Quel
Rosso	Molt dolent	Molt dolent	Cap	Cap
Soco	Desapareguda	Desapareguda		
Toni	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Paller de Miquelfarré	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	P. de Miquelfarré
Paller de Magí	Acceptable	Bo	Cap	2 ^a Residència	Paller de Magí

LLAVORRE a finals del S. XIX/començaments del Segle XX

-plànol aproximati-

1- Casa Moga

- 1a- Pallers/quadres de Moga
- 1b- Pati/batedor de Moga

2- Casa Pere de Soco (vivenda i quadres)

3- Casa Soco

- 3a- Pallers/quadres de Soco

4- Casa Miquelfarré

- 4a- Pallers/quadres de Miquelfarré
- 4b- Pati/batedor de Miquelfarré

5- Casa Llinatge (vella)

- 5a- Pallers/quadres de Llinatge
- 5a* - Pallers/quadra de Llinatge (no confirmat)
- 5b- Pati/era de Llinatge

6- Casa Roso

7- Casa Mir, actualment Llinatge

- 7a- Pallers/quadres de Mir
- 7c- Forn de Mir

8- Casa Maiora

- 8a- Pallers/quadres de Maiora
- 8b- Pati/batedor de Maiora

9- Casa Perifont

- 9a- Pallers/quadres de Perifont
- 9b- Pati/batedor de Perifont

10- Casa Nelet

11- Església de Sant Miquel

12- Casa Poblador o Fillat

- 10a- Pallers/quadres de Poblador
- 10b- Pati/batedor de Poblador

13- Casa Toni

- 13a- Pallers/quadres de Toni

14- Casa Magí

- 14a- Pallers/quadres de Magí
- 14b- Pati/batedor de Magí

15- Casa Nel

16- Casa Quel

- 16a- Pallers/quadres de Quel
- 16b- Pati/batedor de Quel

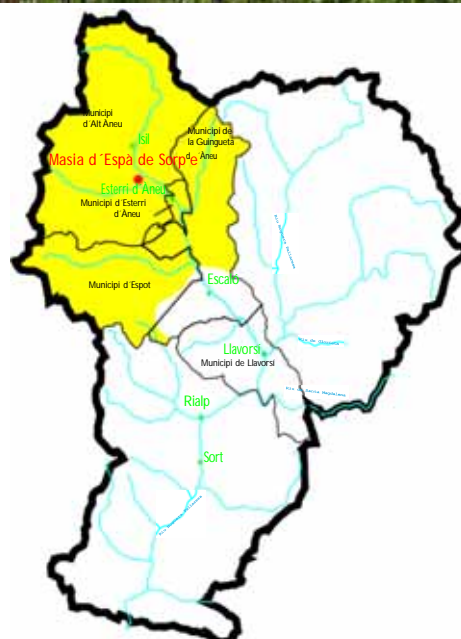
17- Casa Roiet

18- Rectoria

Masia d'Espà de Sorpe (Borda d'Espà)

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: EspC1
- Categoria Mitja: Borda (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1235-1255 m
- Origen: Recent amb construcció prèvia al costat
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Edificació aïllada d'ús agrari/ramader
- Naturalesa: No convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Masia de formació recent, compost per un habitatge de nova planta aixecat cap el 2000-02, al costat d'una antiga borda d'usos agraris i ramaders. Tot el conjunt està associat a una explotació rural. El lloc és situat en un petit replà que es desplega sobre el riu de la Bonaigua, a l'esquerra d'aquest.
- **Reconeixement administratiu:** No en té.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Fins fa pocs anys aquesta era una simple borda que acollia una explotació ramadera de *Casa Espà*, de Sorpe. Cap el 2001-02 la família va decidir construir un habitatge nou de trinca al costat de l'antiga borda i s'hi va traslladar a viure.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 5, 5 Residents Permanents a la Masia d'Espà*
Any 2010 *Habitants Residents: 5, 5 Residents Permanents a la Masia d'Espà*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 5, 5 Residents Permanents a la Masia d'Espà*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** Família autòctona.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la *Borda d'Armengol*, d'ús agrari i ramader, és a poc més de 400 m al sud-est. El poble de Sorpe és a poc menys de 600 m al nord.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Infraestructures** *Les dades de provenen de fonts diverses
 - Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.
 - Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
 - Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.
 - Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
 - Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
 - Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

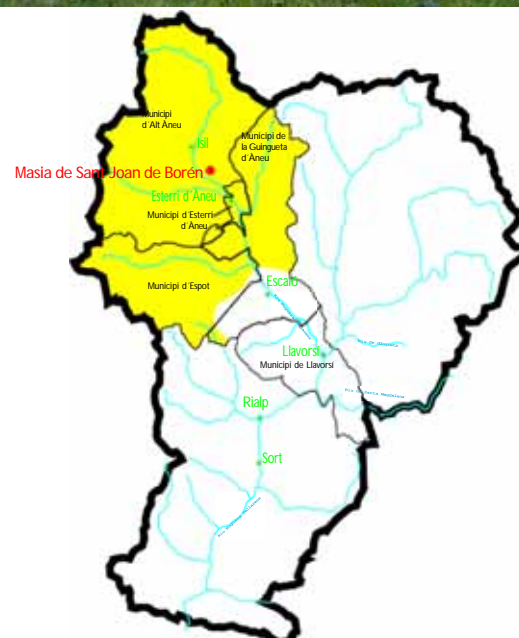
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència					1	1	1
Habitants de fet					5	5	5
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Masia d'Espà		Bo		1 ^a residència	

Masia de Sant Joan de Borén /Borda de Sant Joan/

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1110-1130 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional, ja que l'habitatge està vinculat a l'explotació ramadera adjacent
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Acceptable. Any 2015-16 Acceptable.
- **Situació i morfologia:** Xalet de construcció recent (2007-08) associat a una explotació agrària/ramadera també de nova constitució. És situat sobre la presa de l'embassament de Borén, en un petit replà enmig d'un dels costers del vessant solà de la vall, encarat al sud.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat 2000 Deshabitat.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
0	0	0	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen molt recent. Tant l'habitatge com l'edifici de l'explotació rural van ser construïts cap el 2007-08. Pel que hem pogut saber, el xalet només és habitat de forma temporal.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Una. 2015-16 Una.
- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16):** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** La *Borda de Visa*, en realitat una antiga casa pairal també amb una explotació agrària/ramadera, és situada només uns 79 m al sud, a l'altre costat de la carretera C-147. El poble de Borén és a uns 850 m al nord-oest. El poble d'Isavarre és a uns 730 m al sud-est.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - Accessos 1988-93 Tram curt de pista des de la C-147.
-2015-16 Tram curt de pista des de la C-147.
 - Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
 - Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.
 - Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
 - Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
 - Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 València Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 València Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (deducció) a partir de diverses fonts

	1856	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

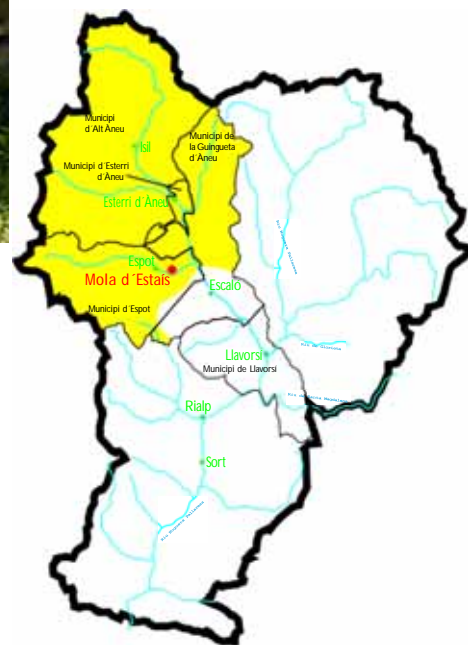
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència						0	0
Habitants de fet							
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
Casa de Sant Joan de Borén		Bo		2 ^a Residència

Mola d'Estaís

- Municipi actual: Espot
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1235-1255 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional: el lloc era inicialment una mola

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Nucli de formació constituït per un edifici tradicional (l'antiga mola del veí poble d'Estaís) i un càmping de construcció recent. Es troba al tram baix de la Vall d'Espot, a la riba esquerra del riu Escrita, a uns 1250 m d'altitud.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament lloc només apareix en el Nomenclàtor de 1860: “*Molí d'Estaix. Molino harinero. 1 edificio habitado temporalmente.*”
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
3	3	3	3	3

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Desconeixem quan va ser construïda la Mola d'Estaís, però és un vell petit edifici tradicional encara dempeus, malgrat haver perdut la doble funció que exercia per abans: la de molí fariner i la de minicentral hidroelèctrica del poble d'Estaís. Es troba al costat del Pont d'Estaís sobre el riu Escrita, i al seu costat, a començaments dels anys 1980's, els propietaris (*Casa Fort* d'Estaís) hi van aixecar un càmping (càmping “la Mola”) que regenten. Dins del càmping hi ha un edifici amb unes 3 vivendes: una per als amos utilitzada de forma irregular, ja que aquests generalment resideixen al nucli d'Estaís, i dos apartaments que es lloguen a temporades.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 0-1*
 Any 2000 *Habitants Residents: 0-1*
 Any 2005 *Habitants Residents: 0-1*
 Any 2010 *Habitants Residents: 0-1*
 Any 2015-16 *Habitants Residents: 0-1*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 Sí: càmping i apartaments. 2000 Sí: càmping i apartaments.
 2010 Sí: càmping i apartaments. 2015-16 Sí: càmping i apartaments.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la Ermita de Santa Maria d'Espot és uns 780 m a l'oest, a l'altre costat del riu. El poble d'Estais és a 570 m al nord, però elevat quasi 150 m per damunt. La Borda de Mossenjoan, dempeus, és a 735 m al nord-est.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

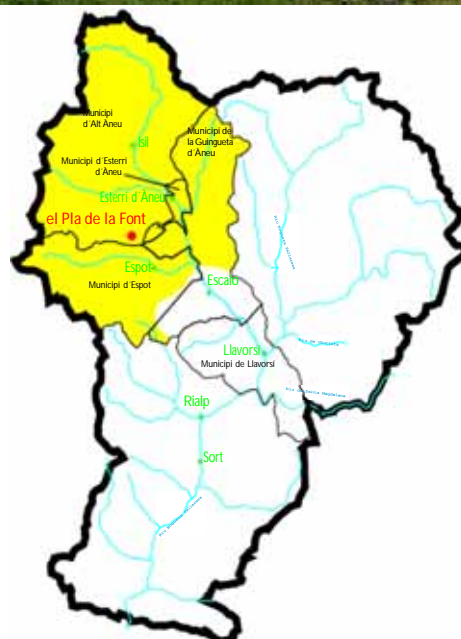
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Càmping la Mola (3 vivendes)	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	

el Pla de la Font (Refugi del Pla de la Font)

- Municipi actual: Alt Àneu
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 2010-2020 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Xalet-refugi de considerables dimensions situat a la capçalera de la Coma de Son, sota la carena divisòria que separa aquesta de la veïna Vall d'Espot. L'edifici es troba en bon estat, i resta obert, custodiat per un guarda, una bona part de l'any, tot i que no es troba situat en un lloc de massiva afluència turística.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Construït a finals dels anys 1960's-principis dels 1970's. Com hem dit resta obert una bona part de l'any.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el poble de Jou és a 3,25 km a l'est però una altitud 700 m inferior.
El Centre de Natura de les Planes de Son és a 2,35 km al nord.
El poble d'Espot és a 2,33 km al sud-est.
- **Allotjament/Turisme rural**
1988 Sí: refugi. 2000 Sí: refugi.
2010 Sí: refugi. 2015-16 Sí: refugi.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat.
 - Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
 - Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. No convencional: mètodes alternatius.
 - Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
 - Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada.
 - Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència											0-1	0-1
Habitants de fet											0-1	0-1
Habitants de dret												

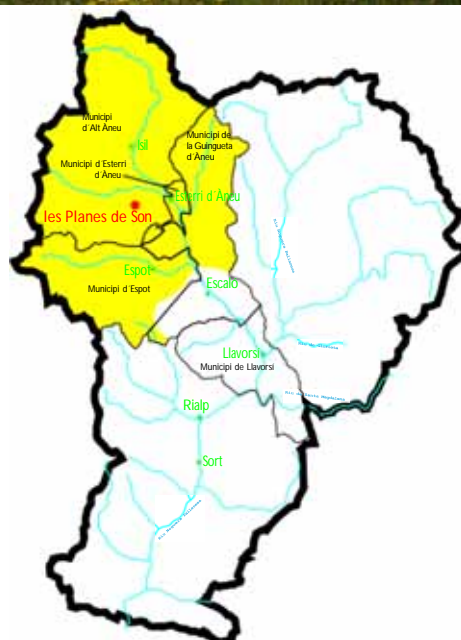
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Xalet-refugi del Pla de la Font</i>	Bo	Bo	Residència temporal	Residència temporal	

les Planes de Son

- **Municipi actual:** Alt Àneu
- **Qualificació:** 1Nou
- **Categoria Mitja:** Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1535-1550 m
- **Origen:** Recent
- **Categoria Actual:** Habitatge aïllat
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Dispers aïllat
- **Naturalesa:** Convencional, tot i estar vinculat a l'activitat turística
- **Tipus de poblament actual:** Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 En construcció. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Construcció de grans proporcions de creació recent (any 2001-02) situada al tram mig de la Coma de Son, a quasi 1550 m d'altitud, a 1,12 km a l'oest del poble de Son. L'edifici, bioclimàtic i alimentat amb energies renovables, allotja a l'interior un alberg, un observatori astronòmic, una biblioteca i d'altres equipaments (laboratori, restaurant, auditori,...). Pertany a la fundació "Catalunya-la Pedrera".
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Deshabitat. 2000 Deshabitat.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Aixecat a començaments del Segle XXI, el Centre va ser inaugurat l'any 2002. No hi resideix ningú de forma permanent, però es troba habitat de forma habitual almenys per un guarda de seguretat.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 Habitants Residents: 0
 Any 2000 Habitants Residents: 0
 Any 2005 Habitants Residents: 0-1
 Any 2010 Habitants Residents: 0-1
 Any 2015-16 Habitants Residents: 0-1

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el poble de Son és a 1,12 km a l'est, però uns 100 per sota.
 La Borda d'Arnaldo de Son, del tot caiguda, és a 880 m a l'oest.
 La Cabana de les Cabanyeres, dreta, és a 1,5 km a l'oest.
 El Xalet-Refugi del Pla de la Font és a uns 2,3 km al sud.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 Sí: alberg. **2015-16** Sí: alberg.
- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses
 - a) Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Carretera asfaltada.
 - b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
 - c) Electrificació 1988-93 No. 2015-16 Sí. No convencional: mètodes alternatius.
 - d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 Sí.
 - e) Subministrament d'aigua 1988-93 No. 2015-16 Sí. Captació privada.
 - f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

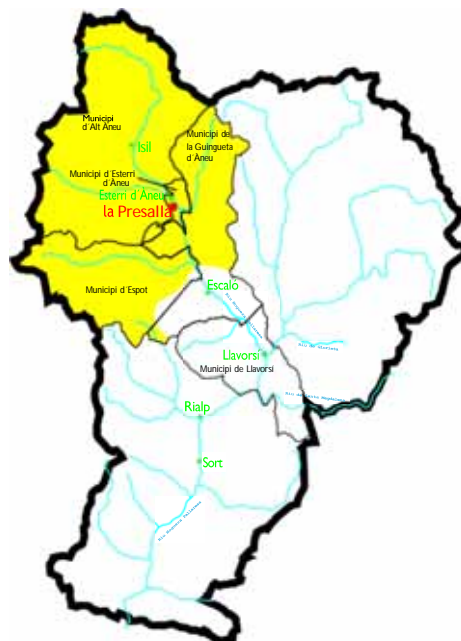
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	0	0	0	0	0-1	0-1	0-1
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Centre de Natura de Les Planes de Son</i>	En construcció	Bo	Cap	Residència temporal	

la Presalla

- Municipi actual: Esterrí d'Àneu
- Qualificació: 2NouDisp
- Categoria Mitja: Veïnat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 940-955 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Veïnat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers agrupat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers agrupat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Nucli dispers agrupat de formació recent situat al bell mig de la Cubeta d'Esterra, en una àrea gairebé planera. És molt a prop de la vila d'Esterra d'Àneu (la qual és a uns 800 m al nord). Constitueixen el veïnat un càmping amb un edifici on s'allotgen els treballadors, un alberg/refugi adjunt al càmping, un taller d'automòbils, una depuradora d'aigües i un habitatge aïllat construït fa poc temps.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.

- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers agrupat.*

- **Ocupació:** 1988 Habitat de forma habitual. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat permanentment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	3	3	3	3

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	3	3	3	3

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** l'origen del veïnat és el Càmping la Presalla, construït a principis/mitjans dels anys 1980's: aquest consta d'una vivenda per als guardes i un altre edifici utilitzat com a refugi. A finals del 2015 sembla ser que ha canviat de propietaris. Posteriorment, cap el 1994-95 es va construir una casa del tot nova uns 200 m al sud del càmping, la qual és permanentment habitada: és tracta d'un habitatge, una mena de xalet aïllat, aixecat enmig d'un dels camps de la Cubeta d'Esterra: desconeixem la situació legal i l'adequació del mateix a la normativa urbanística vigent.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents: 3-4*

-3-4 Residents habituals al Càmping la Presalla

Any 2000 *Habitants Residents: 4-5*

-4-5 Residents habituals: 3-4 al Càmping la Presalla i 1 al xalet.

Any 2005 *Habitants Residents: 4-5*

-4-5 Residents habituals: 3-4 al Càmping la Presalla i 1 al xalet.

Any 2010 *Habitants Residents: 4-5*

-4-5 Residents habituals: 3-4 al Càmping la Presalla i 1 al xalet.

Any 2015-16 *Habitants Residents: 4-5*

-4-5 Residents habituals: 3-4 al Càmping la Presalla i 1 al xalet.

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Família autòctona al càmping. Persona de mitjana edat autòctona al xalet.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 Sí. Càmping i refugi.

2000 Sí. Càmping i refugi.

2010 Sí. Càmping i refugi.

2015-16 Sí. Càmping i refugi.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la casa i església de Santa Maria d'Àneu és a només 300 m a l'est, a l'altre costat de la Noguera Pallaresa, però constitueix un nucli de població independent, ja que no té cap lligam de cap mena.

La vila d'Esterri d'Àneu és a uns 800 m al nord.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

f) Xarxa de clavegueram: 1988-93 No.

-2015-16 No ho sabem, però és probable per la presència de la depuradora.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 Sí	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Vivenda del Càmping</i>	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit.	
<i>Refugi de la Presalla</i>	Bo	Bo	2ª residència	2ª residència	
<i>Xalet de la Presalla</i>	Bo	Bo	1ª residència	1ª residència	

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

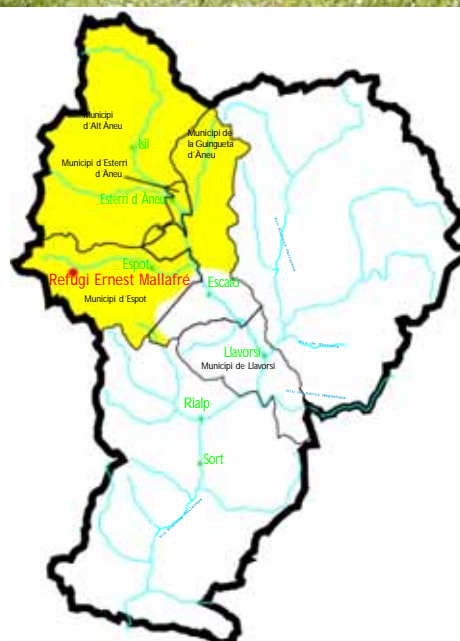
	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												0-1
Habitants de fet												
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	1	1	2	2	2	2	1-2
Habitants de fet	3-4	3-4	4-5	4-5	4-5	4-5	4-5
Habitants de dret							

Refugi Ernest Mallafre /Refugi de Sant Maurici/

- Municipi actual: Espot
- Qualificació: 1Nou
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 1890-1895 m
- Origen: Recent
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Refugi emplaçat molt a prop de la riba sud de l'Estany de Sant Maurici (alta Vall d'Espot), en ple Parc Nacional d'Aigüestortes, a poc menys de 1900 m d'altitud. És situat en un lloc estratègic, punt de partida per a ascensions d'alta muntanya de cims propers que voregen els 3000 m d'alçària: Subenuix, Pic de Peguera, els Encantats, ... També aquest és l'emplaçament des d'on surt el camí que duu al Portarró d'Espot, el coll de muntanya que permet el pas cap a la Vall de Sant Nicolau, ja a la veïna comarca de l'Alta Ribagorça.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat de forma habitual. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen recent. Inaugurat l'any 1975, s'ha consolidat com a refugi des d'on dur a terme excursions clàssiques dins del Parc. Porta el nom de l'alpinista Ernest Mallafré i Planella, mort l'any 1946 als 24 anys d'edat per culpa d'una allau al Pic de Monestero, indret molt proper.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.
- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi Ernest Mallafré*
Any 2000 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi Ernest Mallafré*
Any 2005 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi Ernest Mallafré*
Any 2010 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Resident2 Habitual al Refugi Ernest Mallafré*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi Ernest Mallafré*
- **Característiques de la població resident (2015-16)** Guarda/es del refugi.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 Sí: refugi. 2000 Sí: refugi.
2010 Sí: refugi. 2015-16 Sí: refugi.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la Capella de Sant Maurici és a uns 550 m a l'est, sota el desguàs de l'Estany.

Les runes de l'antiga caserna militar de Sant Maurici són a uns 620 m al nord, elevades sobre la riba nord de l'Estany.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat i camí de ferradura. 2015-16 Pista en mal estat i camí de ferradura.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. No convencional: mètodes alternatius.
- Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Espot
	2015-16 Sí		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Espot/Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 Espot/Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1 ^a residència												0-1
Habitants de fet												1-2
Habitants de dret												

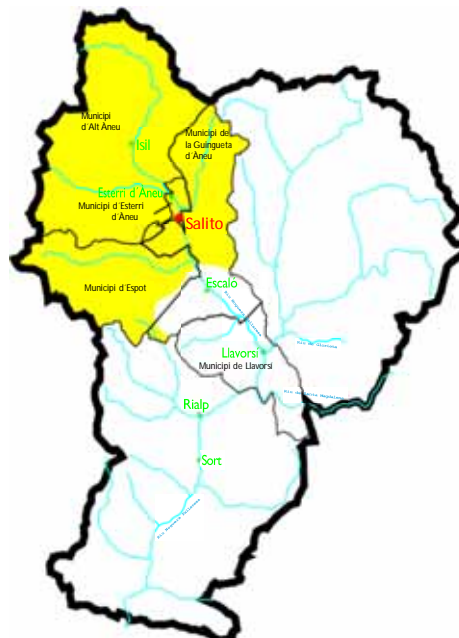
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1 ^a residència	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Habitants de fet	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Refugi Ernest Mallafré	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit.	

Salito (Borda de Salito)

- Municipi actual: Esterrí d'Àneu
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Alitud: 935-940 m
- Origen: Indeterminat
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: No convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

- **Situació i morfologia:** Masia amb les seves terres adjacents situada al fons de la Cubeta d'Esterra d'Àneu, al costat de la carretera C-13. Malgrat rebre la denominació “*borda*”, en realitat és una pairalia: una casa de pagès tradicional amb dependències agràries/ramaderes al costat. La propietat a més, inclou una finca molt bona per al cultiu que s'extén fins la riba de la Noguera Pallaresa.

- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment, però el Nomenclàtor de 1860 parla de la *Masia de Morelló*, habitada permanentment. No tenim cap dubte que es tracta de la *Borda de Salito*, ja que per aquells anys era propietat de la família *Morelló* d'Esterra, i per això era coneguda com la *Borda de Morelló de Salito*.

- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.

- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat*.

- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat permanentment.
2010 Habitat permanentment. 2015-16 Habitat només temporalment.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.

- **Origen i evolució:** No en sabem l'origen, però suposem que inicialment era una simple borda convertida en casa de pagès cap a finals del Segle XVIII o començaments del XIX. -Pascual Madoz, en el seu “*Diccionario geográfico-estadístico-histórico*” ja recull l'existència de la “*Casa o Borda de Morelló*”. Madoz ens diu que es “*un cortijo en la prov. de Lérida, término de Esterra de Àneo. Está situado en el margen derecho del río N. Pallaresa, en medio de un llano llamado Salito. Hay una sola casa con cuadra para el ganado*”.¹⁰

Veiem doncs que cap el 1840-42 Salito ja era una pairalia permanentment habitada, fet que ens confirma més tard el Nomenclàtor de 1860.

Com hem dit, el lloc pertanyia inicialment a la família *Morelló* d'Esterra d'Àneu. Tal i com explica David Gràcia, l'any 1889 la propietat va passar a mans de la totpoderosa família Arnalot, de *Casa el Tort* d'Alòs d'Isil, que en van ser els amos fins el 1935, quan la van vendre a la gent de *Casa Sansi* d'Esterra.²⁶

La *Borda de Salito* va estar habitada com a 1ª residència per uns masovers fins el 2004-05 aproximadament. Recentment ha tornat a canviar de propietaris, però a l'habitatge no hi viu ningú.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 3-4, 3-4 Residents Permanents a la Borda de Salito

Any 2000 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents Permanents a la Borda de Salito

Any 2005 *Habitants Residents:* 2, 2 Residents habituals a la Borda de Salito

Any 2010 *Habitants Residents:* 0

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 0

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n'hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** la casa i església de Santa Maria d'Àneu és a 840 m al nord-est, a l'altre costat del riu.

El veïnat de la Presalla és només a uns 630-640 m al nord.

El poble de la Guingueta d'Àneu és a 1,25 km al sud.

La vila d'Esterrí d'Àneu és a 1,8 km al nord.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterrí
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterrí
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterrí
	2015-16 No		2015-16 A Esterrí
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 Sí	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterrí d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterrí d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterrí d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterrí d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterrí d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Borda de Salito</i>	Bo	Bo	1ª Residència	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet												4
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

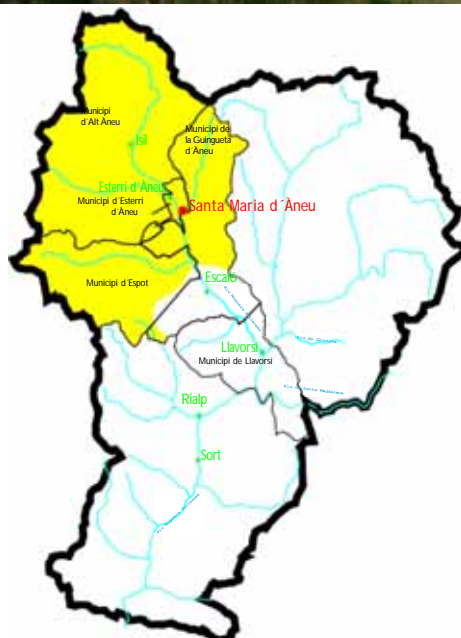
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	1	1	1	1	1	0	0
Habitants de fet	3-4	2-3	2	2	2	0	0
Habitants de dret							

La Borda de Salito molts anys enrere (Fotografia, Palmira Cases, cedida pel C.E.C.)

Santa Maria d'Àneu

- Municipi actual: la Guingueta d'Àneu
- Qualificació: 1Am
- Categoria Mitja: Masia (Segles XIX-XX)
- Alitud: 945-950 m
- Origen: Remot
- Categoria Actual: Masia
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2014-15 Bo.
- **Situació i morfologia:** Nucli format per una masia amb les seves dependències agràries/ramaderes, les seves terres circumdants, i una església romànica. Es troba situat al fons de la Cubeta d'Esterrí d'Àneu, a la riba esquerra de la Noguera Pallaresa, a uns 950 m d'altitud, a prop del poble d'Escalarre.
El lloc, com el veí nucli de Salito, és molt bo per a les tasques agrícoles i ramaderes: una finca en una àrea del tot plana en el context d'alta muntanya en que ens trobem.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment. Històricament només apareix en els Nomenclàtors de 1860 i 1887: llavors era permanentment habitat.
- **Inclusió a “Revitalització de Pobles Deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat permanentment. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** Sí. Dedicada a Santa Maria, és d'origen romànic però modificada posteriorment, al Segle XVI. És formada per una nau amb absis i campanar d'espada. Per abans contenia a l'interior pintures murals avui conservades al MNAC.
- **Origen i evolució:** El lloc apareix documentat ja l'any 839. Inicialment el lloc era en realitat un monestir, i des de l'Edat Mitja, al llarg de diversos períodes va allotjar una comunitat monàstica, que es va extingir definitivament a principis del Segle XVIII. L'aspecte original del conjunt ha estat del tot modificat per nombroses actuacions: sabem que al Segle XVI es va reformar del tot l'església. Un cop desapareguda la vida religiosa, l'antic allotjament del monestir va ser transformat en casa pairal: hi ha viscut tant els propietaris com diverses famílies de masovers, segons el moment. Els darrers masovers hi van viure fins a començaments/mitjans dels anys 1990's. Actualment el lloc és permanentment habitat per una part de la família dels propietaris. Les darreres actuacions arquitectòniques al lloc es van dur a terme al Segle XX: l'aspecte rústic de l'antic habitatge ha deixat pas a una construcció de caire recent, i han estat afegides diverses construccions per a ús agrari i ramader de nova planta. A remarcar que en el lloc es va celebrar el Doctor Music Festival fa uns anys, que va reunir un munt de gent per a presenciar actuacions d'artistes de renom internacional. Actualment, l'explotació és portada per la mateixa família propietària

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**

1988 Una. 2000 Una. 2010 Una. 2015-16 Una.

- **Allotjament/Turisme rural** 1988 No. 2000 No. 2010 No. 2015-16 No.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 3-4, 3/4 Residents Permanents a Sta. Maria d'Àneu

Any 2000 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents habituals a Sta. Maria d'Àneu

Any 2005 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents habituals a Sta. Maria d'Àneu

Any 2010 *Habitants Residents:* 2-3, 2/3 Residents habituals a Sta. Maria d'Àneu

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 2-3, 2/3 Residents habituals a Sta. Maria d'Àneu

- **Característiques de la població resident (2015-16)** 3 persones de mitjana edat autòctones.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** El veïnat de la Presalla és molt a prop, a uns 320-250 m a l'oest, a l'altre costat de la Noguera Pallaresa. El poble d'Escalare és a poc més de 720 m a l'est. La masia de Salito és a 845 m al sud-oest.

- **Infraestructures** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

a) Accessos 1988-93 Carretera asfaltada. 2015-16 Carretera asfaltada.

b) Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.

c) Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Convencional.

d) Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.

e) Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.

f) Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *dades de 1988-93 extretes del Pla Com. 1991 i 1995-99

Telèfon. Internet	1988-93 No	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Esterri
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 Sí	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Esterri d'Àneu	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Esterri d'Àneu		2015-16 No

- **Taules**

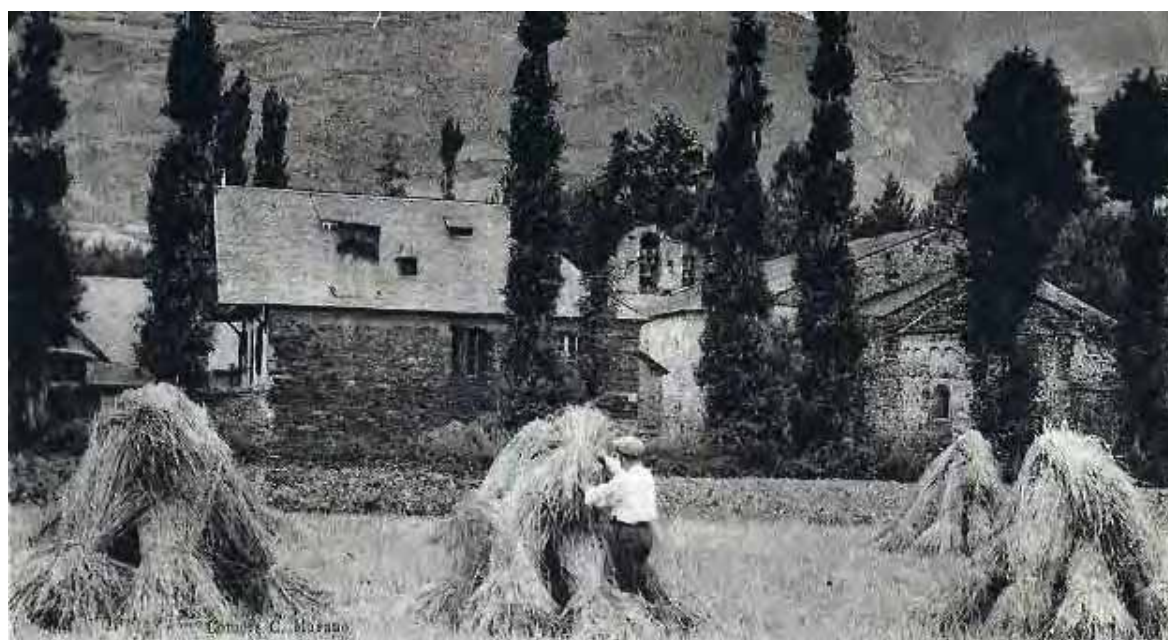
Cases Tradicionals	Estat		Ús	
	2000	2015-16	2000	2015-16
<i>Santa Maria d'Àneu</i>	Bo	Bo	2ª Residència	2ª Residència

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1887	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet			6									
Habitants de dret			6									

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

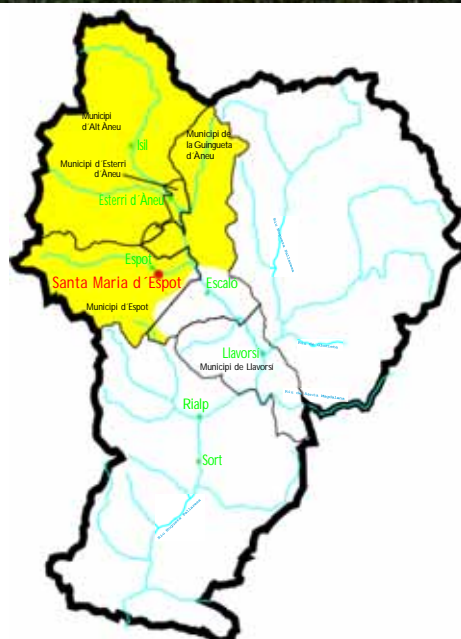
	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1ª residència	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet	3-4	3-4	1-2	1-2	1-2	2-3	2-3
Habitants de dret							

Santa Maria d'Àneu a començaments del Segle XX, quan presentava un aspecte diferent a l'actual.
(Fotografia: M. Solé)

Santa Maria d'Espot

- **Municipi actual:** Espot
- **Qualificació:** 1Nou
- **Categoria Mitja:** Caseriu (Segles XIX-XX)
- **Altitud:** 1290-1300 m
- **Origen:** Recent
- **Categoria Actual:** Caseriu
- **Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX):** Concentrat
- **Naturalesa:** No convencional
- **Tipus de poblament actual:** Concentrat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Nucli de formació recent constituït per un càmping (“Sol i neu”) obert a temporades, una depuradora i les runes d’una antiga ermita (Santa Maria d’Espot). El conjunt es troba a la riba dreta del riu Escrita, a poc més de 500 m aigües avall del poble d’Espot.
- **Reconeixement administratiu:** No en té actualment ni n’ha tingut mai.
- **Inclusió a “Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu”:** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Concentrat amb un edifici aïllat*, la depuradora.
- **Ocupació:** 1988 Habitat només temporalment. 2000 Habitat només temporalment.
2010 Habitat només temporalment. 2015-16 Habitat només temporalment.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	2	2

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
2	2	2	2	2

- **Església:** Sí. Ermita de Santa Maria d’Espot, de la qual en queden només unes poques restes a tocar de la depuradora. Era romànica.

- **Origen i evolució:** Desconeixem fins quan l’antiga ermita va romandre dempeus, però tot sembla indicar que fa temps que és caiguda. El càmping degué ser construït a començaments dels 1980’s o no gaire abans. És habitat només temporalment.

- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Allotjament/Turisme rural**
1988 Sí: càmping. 2000 Sí: càmping.
2010 Sí: càmping. 2015-16 Sí: càmping.

- **Habitants de fet segons treball de camp**
Any 1988 *Habitants Residents: 0*
Any 2000 *Habitants Residents: 0*
Any 2005 *Habitants Residents: 0*
Any 2010 *Habitants Residents: 0*
Any 2015-16 *Habitants Residents: 0*

- **Característiques de la població resident (2015-16)** No n’hi ha.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el nucli de la Mola d'Estaís, actualment també un càmping, és a uns 645 m al sud-est.

El poble d'Espot és a poc més de 500 m al nord-oest. El nucli de Súper-Espot, de construcció recent, és a uns 860 m al sud, però elevat uns 150 m per damunt.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Carretera. 2015-16 Carretera.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Enllumenat públic 1988-93 Sí. 2015-16 Sí.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri
	2015-16 Sí		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 Sí		2015-16 Sí
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 Sí	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 Esterri d'Àneu
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència												
Habitants de fet												
Habitants de dret												

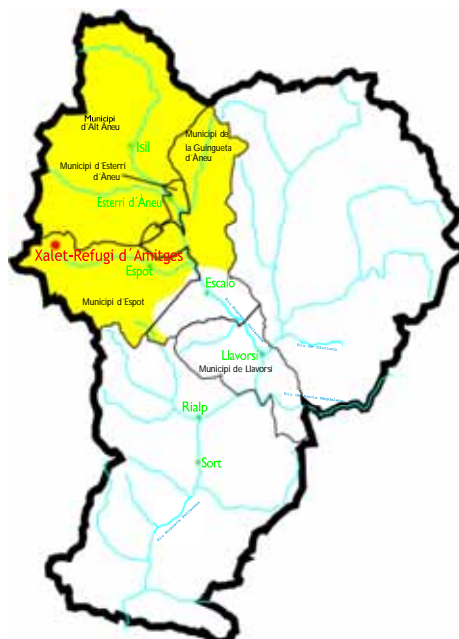
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de fet	0	0	0	0	0	0	0
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Càmping Sol i neu (2 vivendes)	Bo	Bo	2 ^a Residència	2 ^a Residència	

Xalet-Refugi d'Àmitges

- Municipi actual: Espot
- Altitud: 2360-2370 m
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat
- Qualificació: 1Nou
- Origen: Recent
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Naturalesa: Convencional

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.

• **Situació i morfologia:** Refugi guardat una bona part, de l'any de considerables dimensions. És situat a la capçalera de la Vall d'Espot, en ple Parc Nacional d'Aigüestortes, elevat a més de 2350 m d'altitud, al costat de l'Estany d'Amitges.

La considerable alçària en la que es troba emplaçat fa que el paisatge que el rodeja sigui el típic dels sectors més enlairats del Pirineu: roca nua, aigua abundant i vegetació escassa donades les dures condicions climatològiques del lloc.

- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat de forma habitual. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.
- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen recent. Inaugurat l'any 1966, inicialment aprofitava una construcció relacionada amb les obres hidroelèctriques prèvies.
L'any 1984 va ser del tot remodelat i ampliat, adoptant l'aspecte actual.
És obert una bona part de l'any (mesos d'estiu i part de la tardor i primavera), però no tot.
Pertany al Centre Excursionista de Catalunya.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi d'Amitges

Any 2000 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi d'Amitges

Any 2005 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi d'Amitges

Any 2010 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents Habitual al Refugi d'Amitges

Any 2015-16 *Habitants Residents:* 1-2, 1/2 Residents Habituals al Refugi d'Amitges

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Guarda/es del refugi.

- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** el Refugi es troba en un indret molt solitari. Les runes de la *Caserna Militar de Sant Maurici* són a 2,2 km al sud-est, uns 400 m per sota. La capella de Sant Maurici és a poc menys de 3 km al sud-est.

- **Allotjament/Turisme rural**

1988 Sí: refugi. 2000 Sí: refugi 2010 Sí: refugi. 2015-16 Sí: refugi.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat. 2015-16 Pista en mal estat.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 Sí.
-2015-16 Sí. No convencional: mètodes alternatius, com ara plaques solars.
- Enllumenat públic 1988-93 No. -2015-16 No.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis***Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Espot/Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 Sí. Taxis.		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 Espot/Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència											0-1	0-1
Habitants de fet											0-1	0-1
Habitants de dret												

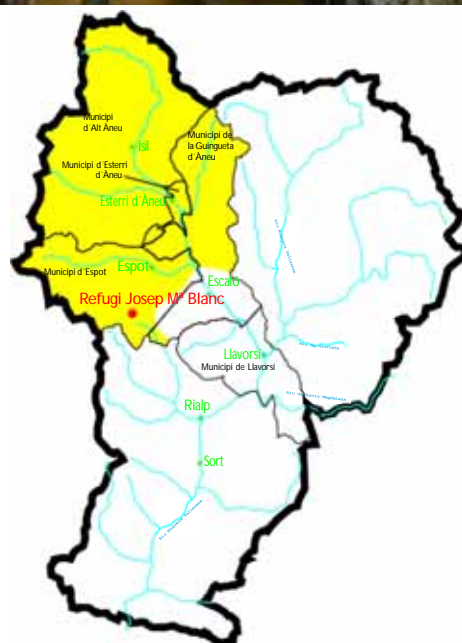
1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de fet	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2
Habitants de dret							

Vivendes recents	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
<i>Refugi d'Amitges</i>	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit.	

Xalet/refugi Josep Maria Blanc

- Municipi actual: Espot
- Qualificació: 1Ai
- Categoria Mitja: Habitatge aïllat (Segles XIX-XX)
- Altitud: 2315-2320 m
- Origen: Contemporani
- Categoria Actual: Habitatge aïllat
- Tipus de poblament habitual (Segles XIX-XX): Dispers aïllat
- Naturalesa: Convencional
- Tipus de poblament actual: Dispers aïllat

- **Estat general** Any 2000 Bo. Any 2015-16 Bo.
- **Situació i morfologia:** Refugi situat sobre un petit promontori a la riba est de l'Estany Tort de Peguera, a més de 2300 m d'alçària, dins el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Es tracta d'un notable edifici de tipus xalet, que resta guardat una bona part de l'any.
- **Reconeixement administratiu:** No en té ni n'ha tingut mai.
- **Inclusió a "Revitalització de nuclis deshabitats del Pirineu":** No hi és inclòs.
- **Tipus de poblament:** *Dispers aïllat.*
- **Ocupació:** 1988 Habitat de forma habitual. 2000 Habitat de forma habitual.
2010 Habitat de forma habitual. 2015-16 Habitat de forma habitual.

- **Nº de cases dempeus (que són o han estat vivendes)**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Nº de vivendes**

1988	2000	2005	2010	2015-16
1	1	1	1	1

- **Església:** No n'hi ha.
- **Origen i evolució:** Origen contemporani. Va ser inaugurat l'any 1943, però posteriorment va ser del tot refet a mitjans dels anys 1950's. Pertany al Centre Excursionista de Catalunya.
- **Explotacions agràries i/o ramaderes autòctones**
1988 Cap. 2000 Cap. 2010 Cap. 2015-16 Cap.

- **Habitants de fet segons treball de camp**

Any 1988 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Habitual al Refugi Josep Mª Blanc
 Any 2000 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Habitual al Refugi Josep Mª Blanc
 Any 2005 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Habituals al Refugi Josep Mª Blanc
 Any 2010 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Habitual al Refugi Josep Mª Blanc
 Any 2015-16 *Habitants Residents:* 1, 1 Resident Habituals al Refugi Josep Mª Blanc

- **Característiques de la població resident (2015-16)** Guarda del refugi.
- **Edificis en dispers pels voltants del poble (a més de 350 m):** No n'hi ha cap pels voltants. El nucli més proper és Súper Espot, assentament de tipus turístic de formació recent, situat a uns 4,5 km al nord-est.
- **Allotjament/Turisme rural**
1988 Sí: refugi. 2000 Sí: refugi.
2010 Sí: refugi. 2015-16 Sí: refugi.

- **Infraestructures** *Les dades provenen de fonts diverses

- Accessos 1988-93 Pista en mal estat des d'Espot. 2015-16 Pista en mal estat des d'Espot.
- Pavimentació de carrers 1988-93 No. 2015-16 No.
- Electrificació 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. No convencional: mètodes alternatius.
- Enllumenat públic 1988-93 No. 2015-16 No.
- Subministrament d'aigua 1988-93 Sí. 2015-16 Sí. Captació privada.
- Xarxa de clavegueram 1988-93 No. 2015-16 No.

- **Serveis** *Les dades provenen de fonts diverses

Telèfon. Internet	1988-93 Sí	Farmàcia	1988 A Espot
	2015-16 Sí		2015-16 A Espot
Subministrament gas	1988-93 No	Escola bàsica	1988-93 A Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 A Espot/Esterri
Recollida d'escombreries	1988-93 No	Transport públic escolar	1988-93 No n'hi ha
	2015-16 No		2015-16 No
Transport públic	1988-93 No	Combustible vehicles/ Taller mecànic	1988-93 Esterri d'Àneu
	2015-16 No		2015-16 El mateix
Carteria	1988-93 No	Comerç bàsic / Comerç especialitzat	1988-93 Espot /Esterri
	2015-16 No		2015-16 Espot/Esterri
Visita mèdica i ATS	1988-93 Espot	Festes i celebracions	1988-93 No
	2015-16 Espot		2015-16 No

- **Taules**

1856-1981: habitants segons els nomenclàtors i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (estimació) a partir de diverses fonts

	1857	1860	1888	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981
Vivendes 1ª residència									0-1	0-1	0-1	0-1
Habitants de fet									?	1	1	1
Habitants de dret												

1988-2015: habitants i nombre de vivendes obertes permanent o habitualment (fonts diverses)

	1988	1991	1996	2000	2005	2010	2015
Vivendes 1^a residència	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1	0-1
Habitants de fet	1	1	1	1	1	1	1
Habitants de dret							

Cases tradicionals	Estat		Ús		Antic Ús
	2000	2015-16	2000	2015-16	
Refugi Josep Mª Blanc	Bo	Bo	Residència habit.	Residència habit.	

NOTES AL CAPÍTOL 8

- ¹ -LÓPEZ PALOMEQUE, F. (Coordinador), “Revitalització de Nuclis Deshabitats del Pirineu”, (Generalitat de Catalunya, 1996)
- ² -GENERALITAT DE CATALUNYA, “Pla Comarcal del Pallars Sobirà 1991 i 1995-99”
- ³ -OBIOLS, J. , “El desert verd”, (Garsineu edicions, Tremp, 2003)
- ⁴ -COROMINES, J. , “Onomasticon Cataloniae”, (Curial/la Caixa, Barcelona, 1994)
- ⁵ -PUIG I FERRETÉ, I. , “El Monestir de Santa Maria de Gerri”, (Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 1991)
- ⁶ -BOLÒS, J. , HURTADO, V. , “Atlas dels comtats de Pallars i Ribagorça (v806-v998), (Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2012)
- ⁷ -TRAGO, P. , “Spill Manifest de totes les coses del Vescomtat de Castellbò”, (Societat Cultural Urgel.lana, 1982)
- ⁸ -IGLÉSIES, J. , “El Fogatjament de 1553”, (Fundació Salvador Vives Casajoana, 1979-81)
- ⁹ -MOLINÉ, E., “El monestir de Gerri i el seu territori: una descripció de l’any 1777”, Col·legats, Anuari del Centre d’Estudis del Pallars, 1992-93.
- ¹⁰ -MADOZ, P. , “Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar”, Madrid, 1845-50.
- ¹¹ -VIGUÉ, J. , PLADEVALL, A. , “Catalunya romànica”, (Fundació Enciclopèdia Catalana 1985-1998)
- ¹² -BRINGUÉ, J.M., CASES, M.Ll., MARUGAN, C.M., RABASA, M.I. , “Descripció del marquesat de Pallars i del vescomtat de Vilamur per Onofre Timbau (1628)”, (Pagès editors, Lleida, 2001)
- ¹³ -d’ABADAL I VINYALS, R. , “Catalunya Carolíngia”, vol. III (Institut d’Estudis Catalans, 1955)
- ¹⁴ -LLUÍS, J. Ll. , “El meu Pallars”, Volum II, (Editorial Barcino, 1966)
- ¹⁵ -BELLMUNT I FIGUERAS, J. , “Fets, costums i llegendes. El Pallars Sobirà, volum III” (Pagès editors, Lleida, 1995)
- ¹⁶ -ROCAFORT, C. , “Geografia General de Catalunya, Vol. IX” (Edicions Catalanes, Barcelona, 1980)
- ¹⁷ -VIOLANT I SIMORRA, R. , “La comarca del Pallars (1945)” (Garsineu Edicions, Tremp, 2015)
- ¹⁸ -OBIOLS, J. , “La Cucota” (Garsineu Edicions, Tremp, 2007)
- ¹⁹ -COLOM, P. , i GRIÑÓ, M. , “Malmercat. Mil anys de rebel·lia”. Treball de recerca, 2010
- ²⁰ -GRIÑÓ, M. , “El segle de la llum, mig Pallars a les fosques”. Treball de recerca inèdit.
- ²¹ -SABARICH, E. , “Sabarich. Origen i evolució d’un cognom pallarès” (Garsineu Edicions, Tremp, 2008)
- ²² -OLIVER, J. , “Llavorsí. Dels orígens al capbreu de 1669” (Pagès Editors, Lleida, 2000)
- ²³ -LLUÍS, J. Ll. , “El meu Pallars”, Volum III, (Editorial Barcino, 1966)
- ²⁴ -LLUÍS, J. Ll. , “El meu Pallars”, Volum IV, (Editorial Barcino, 1966)
- ²⁵ -MARUGAN, C. M. i RAPALINO, V. (coordinadores), “Història del Pallars. Dels orígens als nostres dies”, (Pagès editors, Lleida, 2005)
- ²⁻⁶ GRÀCIA, D. , “L’últim hereu. Casa el Tort d’Alós o la insòlita aventura de la família Arnalot” (Pagès editors, Lleida, 2009)
- ²⁻⁷ SUDRIÀ, X. , “La Vall Ferrera. Recull d’història, geografia i cultura” (Pagès editors, Lleida, 2011)
- ²⁻⁸ SUDRIÀ, X. , “La Vall de Cardós. Recull d’història, geografia i cultura”, volum II (Pagès editors, Lleida, 2003)
- ²⁻⁹ SUDRIÀ, X. , “La Vall de Cardós. Recull d’història, geografia i cultura”, volum III (Pagès editors, Lleida, 2003)
- ³⁰ -SUDRIÀ, X. , “La Vall de Cardós. Recull d’història, geografia i cultura”, volum I (Pagès editors, Lleida, 2003)
- ³⁻¹ OBIOLS, J. , “La Gramola” (Garsineu Edicions, Tremp, 2009)
- ³² -MONTAÑA, S. , “Noms de cases antigues de la comarca del Pallars Sobirà” (Espot, 2004)
- ³⁻³ RELLÀ, F. , “Les Valls d’Àneu”, (Edicions el Mèdol, Tarragona 1993)
- ³⁻⁴ -TORREBADELLA, X. , “L’esquí al Pirineu Occidental (1919-1956)”, (Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra 2015)
- ³⁵ -BELLMUNT I FIGUERAS, J. , “Fets, costums i llegendes. El Pallars Sobirà, volum II” (Pagès editors, Lleida, 1995)
- ³⁶ -CELA, C. J. , “Viaje al Pirineo de Lérida” (Alfaguara, 1965)
- ³⁷ -PORTÍS, J. , “Sort, un temps i una gent” (Virgili i Pagès, Sort, 1989)

